

Eğitim Yapıları

- EĞİTİM...
Cengiz BEKTAŞ
- YENİ KUŞAK EĞİTİM TESİSLERİ İÇİN
ÖNERİLER
Haydar KARABEY
- OKUL YAPILARINDA
MİMARİ KARAKTERİN ROLÜ
Onur ERMAN - Gülden GÜMÜŞBURUN AYALP
- KARATEPE'DEN KASTABALA'YA
HALET ÇAMBEL VE ÇUKUROVA
Nezih BAŞGELEN

EYLÜL 2012.SAYI 9

Güney

BOZKURLAR

İNŞAAT.SERAMİK

Kaliteyi ucuza alabileceğiniz tek adres!

En Ünlü Markaları
12 Ay Taksit İmkânı ile
Sizlere Sunuyoruz...

seranit

E.C.A.
ARMATÜRLER

CPD
ARMATÜRLER

TEMA
"Banyo Dünyası"

KE
Canakkale
Seramik

SEREL
BANYO

IDA
SERAMİK

ADANA
CIMENTO

OYAK
BETON

YTONG
GAZ BETON

Pilsa
PLASTİK

KÜTAHYA
SERAMİK

SEREL
GÖMME REZEVAR

İç dünyanızı güzelleştirin

0.322 248 00 99

özbil ajans

İTHAL GRANİT ÇEŞİTLERİ - KROM ve CAM BORDÜRLERİ
YAK ARMATÜRLERİ - SANICA Jakuzi Küvetleri - İDA Yapıştırıcı
KÜTAHYA YAPIŞTIRICI VİTRİFİYE - ANTİ ASİT YER KAROSU

İletişim : 0.322 248 00 99 (Pbx) Huzurevleri Mah. Türkmenbaşı Bul. No: 82 / A Çukurova / ADANA

akıllı mobilyalar...

SALONİ

www.saloni.com.tr

İSTANBUL / MASKO 12/B Ada İkitelli T: +90 212 675 26 61
İZMİR / KARABAĞLAR Yeşillik Caddesi No:546/A T: +90 232 265 56 51
İZMİR Mobesko Mob. Sit. No:3 T: +90 262 373 10 73
BURSA 1 İzmir Yolu No:160 Nilüfer T: +90 224 453 51 25
BURSA 2 Ertuğrulgazi Cad. No:95 İnegöl T: +90 224 711 10 90
ADANA Güzelıyali Mh. Turgut Özal Bulv. No:12/B Çukurova T: +90 322 201 00 13

ANKARA T: +90 312 350 10 99
ANTALYA T: +90 242 334 37 37
GAZİANTEP T: +90 342 335 75 75
ESKİŞEHİR T: +90 222 232 00 44
ORDU T: +90 452 223 07 03

DENİZLİ T: +90 258 213 71 31
MERSİN T: +90 324 357 34 34
SAMSUN T: +90 362 266 45 16
KONYA T: +90 332 238 01 00
K.K.T.C/GİRNE T: +90 392 815 87 88

CAIRO/CITY STARS T: 0101 3330 133 **HAMBURG** T: +49 (0) 40 339 831 53 **TAHRAN** T: +98 21 771 870 64 65 **VIYANA** T: +43 14 05 77 88 **CALIFORNIA** T: +20 98 18 760 64 69
FABRIKA Bursa Ankara Karayolu Üzeri Mesudiye Mevkii İnegöl Bursa T: +90 224 711 31 30 F: +90 224 711 70 10

*Samur Karo Halı,
CAM ELYAFI İLE GÜÇLENDİRİLMİŞ
PVC TABANI ile*

*Türkiye'de ilk kez
firmamız tarafından üretilmeye başlanmıştır.*

AQUA FLCOR

% 100 SUYA DAYANIKLI PARKE

- Sessiz • Antibakteriyel
- Alev Almaz • Toz Tutmaz

Çukurova Bölge Bayii

ÜŞENMEZ
Döşemecilik San. Tic. Ltd. Şti.

samur
HALILARI

Gök Yıldız
PVC YER
DÖŞEMELERİ

SER FLOOR
PVC ZEMİN KAPLAMASI

32
class

Tel : 0322 445 25 25 - Fax : 0322 445 25 18 Merkez : Yeşiloba Mahallesi 46199 Sokak No: 20 / ADANA

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 EYLÜL 2012 SAYI: 9

Kapak fotoğrafı: Eğitim Yapısı, Haydar Karabey.

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından
3 ayda bir yayımlanır. Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına
Bekir Kamaşlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Tülay Sarı

YAYIN KOMİTESİ

Serpil Akay Çerçi, Gaye Beler, Nevzat Efe Çelimli,
Demet Erke Yaptı, Onur Erman, Yusuf Gürcınar,
Samet Karyaldız, Ufuk Önder, Bahattin Şahin, Çiğdem Taner

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankes Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 87

BASKI

Müka Matbaacılık Reklamcılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
İ.O.S.B. Eskoop San. Sit. C-7 Blok No: 410
Başakşehir 34306 İstanbul
Telefon: (0212) 549 68 24

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA

Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17

Faks: (0322) 457 24 20

e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.

Yazılar Adam Yayınları'nın Ana Yazım Kılavuzu kurallarına uymalıdır.

Yazılar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üzerine yazarın ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin tümü (isim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalıştıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri ayrı bir sayfada ve metin içindeki akslarına göre numaralandırılmış olarak yer almalıdır.

Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına kesinlikle yapıştırmamalı, aynı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlaka yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak, çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilmelidir. Aynı yazarın bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bunlara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynen aktarılan yazılar için sayfa numarası verilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazılarda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü yazılmalıdır. Kitap ve bildiri kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir. Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir. - Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimarı mıydı?", *Arredamento Mimarlık*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67. - Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.

Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorumluluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde görsel malzemesiyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Kentsel Yapı Stokunun Sağıklaştırılması Gereklidir, Ama...

Finlandiya mimarlığa önem veren, mimarlık politikasını önemseyen ve anayasasına "daha iyi bir yapı çevreye sahip olma hakkı"nı bir devlet politikası olarak yerleştiren bir ülke. Finlandiya Mimarlık Politikası'nın önsözünü yazan dönemin Başbakanı Paavo Lipponen, hedeflerinin öncelikle Anayasa'da öngörüldüğü şekilde iyi bir çevrenin koşullarını yaratmak ve yurttaşların bu alandaki haklarını korumak olarak açıklamakta ve eklemektedir:

- Kamu yapılarının üretiminde ve taşınmazların idaresinde kaliteyi yükseltmek ve böylece tüm inşaat sektörüne model oluşturmak,
- Kaliteli mimarlık uygulamalarına ve yüksek kalitede yapı üretimine katkıda bulunacak yöntemleri desteklemek,
- Mimarlık meslek eğitimi ve araştırma-geliştirme çalışmaları yoluyla yenilikleri teşvik etmek,
- Mimari mirasımızın korunması ve çevrelerimizin kültür tarihi ve mimarlık kapsamında geliştirilmesini teşvik etmektir.

Bu açıklamadan da görüleceği gibi *Ulusal Mimarlık Politikaları*, mimarlık ürünleri ve yapı çevrenin niteliğinin kamu yararına olduğu düşüncesinden hareketle, mimarlık uygulamalarında standartları yukarıya çekme hedefini, hükümet politikalarıyla bütünleştirme amacını taşımaktadır. Özellikle kamu yapılarının inşa süreciyle ilgili belirli koşulların getirilmesi, kamunun yol gösterici olması hedeflenmekte, nitelikli yapılara ulaşmanın yolları aranmakta, bu amaçla mimarlık meslek kuruluşlarıyla hükümet kurumları arasında işbirliği ortamları sağlanmaktadır.

Bir de ülkemizdeki uygulamalara bakalım. Devletin yol gösterici, düzenleyici rolünden bahsediyoruz, ancak tüm yurt genelinde karşımıza çıkan manzarada gördüklerimiz; mimari tasarımdan, proje elde etme yöntemlerine; arazi üretiminden ve kullanımından, ihale şartlarına, yapı denetimine kadar tartışma yaratan sayısız uygulamalardır. Mimarlar Odası hazırladığı *Türkiye Mimarlık Politikası* metninde konuyu şu şekilde ele almıştır: "Kamu yönetimi öncelikle, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesinde mimari kaliteyi gözetir, bu yolla ülkedeki bütün yapı faaliyetlerine örnek oluşturacak özendirici bir davranış biçimi ve yapı kalitesi sağlar."

Arşivden derlediğim bu bilgileri, Samsun'daki sel felaketinde TOKİ'nin yaptığı konutların durumunu, burada yaşanan can kayıplarını birlikte değerlendirmek için sunuyorum. Değerli meslektaşımız Tan Oral'ın Samsun'daki rezaleti yorumladığı çizgileri daha fazla sözün gerekli olmadığını gösteriyor hepimize.

Türkiye'nin her yerine diktikleri konut silolarıyla, oluşturdukları TOKİ siteleriyle kentlerimizde kolay çözülemeyecek tahribatlar yaratan bu yönetim, benzer anlayış ve yaklaşımlarla şimdi tüm yurttaki milyonlarca binanın yıkılacağını ve yenileneceğini söylüyor. Nasıl güvenebiliriz? Kentlerimizdeki yapı stokunun yenilenmesi, sağıklaştırılması gerektiğini en azından 1999 Marmara depreminden bu yana sıklıkla söylüyoruz. Kaçak yapılarla dolu kentlerimiz, olası depremlere ve afetlere karşı, çağın gerektirdiği güvencelerden yoksun. Kentlerimizin bu verili durumu acil çözüm beklemektedir, elbette çok acil çözüm üretilmelidir, ama...

Bu sayımızda Eğitim Yapılarını ele alıyoruz. Eğitim sistemimizin köklü bir şekilde yapılanmaya uğratıldığı bu süreçte konunun ne yazık ki sağlıklı bir şekilde tartışıldığını söyleyemiyoruz, herkeş endişeli bir bekleyiş içerisinde. Öte yandan bu dönüşümün yaratacağı mekânsal sorunlar da var. Eğitim ortamındaki enformasyon teknolojilerinin yarattığı önemli girdinin mekâna nasıl yansıtacağı sorgulanmasından, mevcut eğitim yapılarının kentle ilişkisinin ele alınmasına kadar pek çok konu var önümüzde. Yıllardır tek tip planlarla üretilmeye çalıştığımız eğitim yapılarının son yıllarda deprem tehdidi altında yenilenmesi, güçlendirilmesi veya yıkılarak yeniden inşa edilmesi gündemdeyken, bunların üstüne tuz biber ekercesine, hükümetin kent içindeki okul arazilerinin kıymetlenmesinden hareketle kent dışında eğitim köyleri yapma girişimiyle karşı karşıyayız.

Dergimizin olanakları çerçevesinde bu konudaki farklı yaklaşımları, birikimleri sizlerle paylaşmak istedik. Elbette eğitim mekânları konusunun önümüzdeki dönemde daha çok tartışılacağını, bu yöndeki katkılara dergimizde yer vermek istediğimizi belirtmek isteriz.

Yeni sayılarımızda buluşmak dileğiyle...

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 5 GÖRÜŞ
5 – Usta Mimar Sinan’a Mektup / *Ufuk Önder*
7 – Mimarlık Eğitimi Almak Çok Güzel Peki, Daha Sonra? / *Fethi Dağlık*
8 – Yeni Ticaret Kanunu’nda Son Gelişmeler / *İbrahim Güler*
- 10 DOSYA
Eğitim Yapıları
11 – Eğitim... / *Cengiz Bektaş*
18 – Yeni Kuşak Eğitim Tesisleri İçin Öneriler / *Haydar Karabey*
23 – Okul Yapılarında Mimari Karakterin Rolü / *Onur Erman, Gülten Gümüşburun Ayalp*
29 – Eğitime Yeni Bakış ve Okul Binaları Tasarımındaki Yansımaları / *Nur Esin, Işıl Tekçe*
34 – Öğrenme Ortamlarında Renk Tasarımı / *Ahenk Yılmaz*
37 – Adana’da Eğitim Yapılarından Örnekler (1900-2005) / *Onur Erman, Duygu Saban Öksel, Figen Karaman, İpek Durukan*
42 – Düziçi Köy Enstitüsü’nün Kuruluş Tarihçesi / *B. Banu Başlamış Asker*
45 – İki Okulun Hikâyesi / *Rüksan Tuna*
- 50 PROJE/PROFİL
50 – İngiltere’de Bir Çocuk Merkezi “Lego Okul” / *Serpil Çerçi*
54 – Özel Kadirli Bil-Tepe Okulları / *Erkan Karakaya*
58 – Ekinfen Eğitim Yerleşkesi / *Emir Mansuri*
- 62 İNCELEME
62 – Eskizler Çizerek Düşünme, Düşünerek Çizme / *Necati İnceoğlu*
66 – Le Corbusier İsimli Bir Kentte Yaşamış Olmayı İsterdim / *Emel Kayın*
- 70 ÇEVRE VE EKOLOJİ
70 – Seyhan Havzasında Planlama, Su ve Yönetimi / *Tevfik Yıldırım*
- 80 TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE RESTORASYON
80 – Karatepe’den Kastabala’ya Halet Çambel ve Çukurova / *Nezih Başgelen*
- 84 KÜTÜPHANE

22

30

40

41

49

57

64

USTA MİMAR SİNAN'A MEKTUP

Ufuk ÖNDER

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi

"Bir taraftan mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin önemi belirtilirken; yapılan düzenlemelerle projelendirme, onay ve ruhsat süreçleri parçalanarak içinden çıkılmaz bir noktaya getirilmiştir. Bürokrasiyi azaltma gerekçesiyle ve onay süreçlerini kısaltma amacıyla, yerel yönetimler ve meslek odalarının denetimini dışlayan bu düzenleme yapım sürecinde olduğu gibi yapım sonrası süreçte de telafisi mümkün olmayan tehlikelerle karşılaşılması sonucunu doğuracaktır."

Belki sen bizlere eserlerinin yanında hâlâ anlamaya çalıştığımız bazı ibareler bıraktın ama bizler onu tanımlayamıyoruz, belki de bıraktığın mektuplara hâlâ ulaşamadık. Ben de içinde bulunduğumuz, adına "demokrasi" denilen bir yaşam süreci içindeki bir zaman diliminden sana ulaşmak ve yaşadıklarımızı sana aktarmak, şikâyet etmek için yazıyorum.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü olduğu çağda üç padişah döneminde mimarbaşılık yaparak, imparatorluğun gücünü simgeleyen eserleriyle dünyanın en büyük yapı sanatçılarından birisi oldun. Yüzyıllar önce bugünküne benzer bir imar mevzuatı, tuhaf yönetmelikler, Kanun Hükmünde Kararnameler olmadan yapmış olduğun bazı özel tasarımların, küçük ayrıntıların, günümüzde bile işlevini ve işlevini koruyan eserleriyle eğitim sürecimize ve meslek hayatımıza ışık tuttun.

Çok seneler geçti. Çok yollar kat ettik. İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçtik, geçmişimizle bağ kurmaya çalışarak "çağdaş medeniyetler seviyesi"ne ulaştık. Ulu önder Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet sayesinde anayasalar yazdık, seçimlerle halkın kendi iradesiyle yönetimler oluşturduk. Birçok devrimler gerçekleştirdik. Bilim ve teknoloji imkânlarıyla yaşadığımız mekânları zenginleştirdik.

Ama seni unutmadık, yaşadığımız mekânların bir köşesine adını yazdık, heykelini diktik. Her sene senin adına düzenlediğimiz günlerle seni anıyoruz. Bize bıraktığın eserleri gelecek nesillere aktarabilmek ve güncelliğini koruyabilmek için elimizden gelen çabayı gösterdiğimizi düşünüyorum. İnaniyorum ki bugünkü teknoloji senin çağında olsaydı bu günlere neler bırakmazdın.

Şimdi adına milenyum denilen yüzyılı yaşamaktayız. Hâlâ senin yapıtlarındaki detaylar incelenmekte ve eserlerin birçok araştırma konusu olmaktadır. Ülkemiz doğal, tarihî, arkeolojik zenginliğinin yanı sıra senin bıraktığın eserleriyle de büyük bir mimarlık birikimine sahiptir. Bu anlamda mesleğimiz, Cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki çağdaşlaşma serüveninin bir yansıması olarak planlama ve mimarlık uygulamalarıyla başarılı örneklerle sahip olduğumuz en önemli sanat dallarından biri olmuştur.

Sana şikâyetimin konusunu şöyle anlatayım:

Ülkemizin sınırları senin zamanındaki gibi kalamadı; Osmanlı toprakları parçalandı. Bu parçalanma sürecinde düşmanlarımıza karşı ülkemizi korumak için çok can verdik. Dünya savaşları gördük. Bağımsızlık mücadelemizle şimdiki misakı milli sınırları içinde Cumhuriyetimizi kurduk. Kendimize yeni bir dünya yarattık. Akabinde çağdaşlaşma süreci başladı. Nüfusumuzun artışı, sanayileşme atakları, kentleşme olgusu, birçok meslek dallarının oluşmasını gerektirdi. Bütün bunlar bir program dahilinde yapılmalıydı. Öyle de oldu. Yapım süreçlerini kontrol altına almak için ilgili kurumlar oluşturuldu. Bu kurumlar ve meslekler anayasamızda tanımlandı, hatta, 1954 yılında çıkarılan 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği yasası ile mesleğimizin uygulanma amaçları, örgütlenmesi, işlevi ve işleyişine ilişkin usul ve esasları belirlendi.

Ancak, bu çağdaşlaşma süreci içinde özellikle ve 1950'li yıllardan itibaren seçilen bağımlı kalkınma politikalarının etkisiyle yaşanan kentlere göç süreci kentlileşme hızı, kentleşme hızına ayak uyduramadı. Hâkim olmadığımız plansızlık, kaçak yapılaşma, gecekondulaşma süreci, bir kimlik kaybı içinde kentsel dokunun, tarihsel mirasın ve doğal çevrenin bozulması tehlikesini doğurdu. Bu sorunlar, tutarsız siyasal yaklaşımlarla birleşerek daha da büyüdü.

Bu gelişme süreci içinde gerçekleşen kontrolsüz yapılaşmalar, doğal afetlerle yüzleştiğinde acı tabloların karşısında ne yapacağımızı şaşırdık. Duygu birliğimizle acılarımızı telafi etmeye, yaralarımızı sarmaya çalıştık.

Şikâyetim asıl bundan sonra başlıyor.

Ülkemizin depremler nedeniyle uğradığı can ve mal kayıplarının en aza indirilebilmesi ve kalitesiz, denetimsiz yapılaşmanın önlenmesi bahanesiyle yeni bir düzenlemeye gidildi. Böylece çağdaş norm ve standartlarda yapı üretiminin sağlanabilmesi amacıyla yapım sürecinin "yapı denetim kuruluşları"na denetlenmesi kararlaştırıldı.

Cumhuriyetimizin temel ilkelerinin sorgulandığı bu sancılı günlerde dışa bağımlı hükümet politikaları ekonomimizin lokomotiflerinden

biri olan inşaat sektöründe yaşanan bu olumsuzlukların faturası bizlere, teknik elemanlara çıkarılmakta ve yapı sektöründeki başarısızlığın nedeni olarak ülkemizdeki mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmediği, sorunların bundan kaynaklandığı söylenmekte.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 61. Hükümeti, meslek kuruluşlarına ilişkin mevzuatı hazırlamak ve bunları denetlemek amacıyla ilgili Bakanlığa yetki ve görev verdi. İşte ne olduysa bundan sonra oldu. Ne mi oldu?

Bu bakanlık, yaşadığımız afetler ve yapıli çevremizdeki olumsuzluklar bahanesiyle, peş peşe çıkardığı KHK'lerle (Kanun Hükmünde Kararnamelerle) kent planlaması ve yapı üretim sürecinin içinde yer alan mimarlık ve mühendislik hizmetlerini gerçekleştiren, TMMOB'ye bağlı meslek odalarını ve yerel yönetim kuruluşlarını yok sayıp, bu süreci özelleştirmek ve tekelleştirmek amacıyla yeni bir yasa taslağı hazırladı.

Osmanlıca nasıl ifade edilir bilmiyorum, ama Türkçesi bunlar demokratik olmayan baskılar ve doğrudan mesleğimize yapılan müdahalelerdir.

Bu kanun ile ülke genelinde yapılaşma sürecinde jeolojik araştırmalardan başlayarak kent planlaması, yapıların plan ve projelerinin hazırlanması, uygulanması ve denetlenmesi konularındaki bütün iş ve işlemler "Teknik Müşavirlik Kuruluşları"nın eline bırakılmaktadır.

Bir taraftan mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin önemi belirtilirken; yapılan düzenlemelerle projelendirme, onay ve ruhsat süreçleri parçalanarak içinden çıkılmaz bir noktaya getirilmiştir. Bürokrasiyi azaltma gerekçesiyle ve onay süreçlerini kısaltma amacıyla, yerel yönetimler ve meslek odalarının denetimini dışlayan bu düzenleme yapım sürecinde olduğu gibi yapım sonrası süreçte de telafisi mümkün olmayan tehlikelerle karşılaşılması sonucunu doğuracaktır.

Uygar ülke ölçütleri ve demokrasi ile bağdaşmayan, hukuka, Anayasa'ya ve ilgili yasalara açıkça aykırı olan bu çağdışı anlayışın ürünü olan gelişmeler meslek alanlarının ve meslektaşların tasarım ve çalışma özgürlüklerine, özellikle genç mimar ve mühendislerin geleceklerine ipotek konulması anlamına gelmektedir.

Bu anlamda gerekçe olarak söylenen; yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel ve kırsal çevrelerin oluşturulmasına, nitelikli ve güvenli yapılaşmanın sağlanmasına, uluslararası ortamlarda rekabet edebilir bir meslek ortamının hazırlanmasına ilişkin iş ve işlemler için mimarlık ve mühendislik hizmetlerinin önemi, bu düzenlemelerle böylesine pervasızca yok sayılmamalıdır.

Sana şikâyetim işte bu yasa,

Sen duru, yalın, dolgun kütleler üzerinde dengelenen ana kubbe ve kubbecikler dizgesini kurarak mühendislik yeteneği ile mimarlık zarafetini bütünleştirdiğin eserlerinle, bulunduğu kentlere silüet, estetik, sanat ve kimlik değeri kazandırdın. Ben bu eserlerden feyz alarak mimar oldum. Fakat bu kanunla birileri benim eğitim sürecimi değerlendirerek, yetkin mimar olup olmadığımı belirleyecek, hatta tasarım serbestliğimi ve faaliyetimi denetleyecek, bağlı bulunduğum meslek odamdan koparacak, üstüne üstlük bu müşavir firmalar da beni istihdam edecek. O da uygun olursam.

Her şey bir yana tasarım nerede kaldı? Proje üretim süreçlerindeki özgür tasarım yarışmaları ve bu süreçlere katkı koyacak mekanizmalar nasıl çalışacak? Ben mimarlık hizmetimi kime sunacağım? Bu faaliyetimi nasıl gerçekleştireceğim? Adına kentsel dönüşüm denilen çalışmalarla anayasal hakkım olan proje üretme alanlarım sınırlandırılıyor. Binlerce konutun projeleri, sosyal tesisler, kamu yapıları TOKİ isimli bir kuruluş eliyle yapılıyor ve bunlar yapılırken, benim uyduğum yönetmeliklerin hiç birisi bu kuruluşa etki etmiyor. Afet riski taşıyor gerekçesi ile istediği alanda büyük ölçekte yapı alanları oluşturarak bu müşavirlik şirketlerine iş alanları oluşuyor.

Peki, bunlar yapılırken hani senin bize bıraktığın doğayla insanla barışık yapıların evrensel değerleri? Senin eserlerin günümüzde dahi mimari nitelikleriyle, bulundukları kentleri biçimlendirmekte, yaşamımızı etkilemekte; bunları söylerken sesim titriyor. Senden özür diliyorum.

Tarihî kent merkezlerinde mimarlık değerlerinin, kent dokusunun ve kültür varlıklarının yok edilmesine neden olan 5366 sayılı yasa ile dayatılan "yenileme" adı altındaki çalışmalardan sonra nihayet bütün ülke topraklarında, TOKİ ve Başbakanlığı "tek imar otoritesi" haline getiren "Dönüşüm Yasası" ile bütün tarihî ve doğal varlıklar ile kentlerimizin sağlıklı geleceğinin "idam fermanı" verilmiştir!

Yönetimlerin, kent kimliklerini ve silüet görüntülerini yok eden, estetikten yoksun, sosyal, ekonomik ve kamusal kayıplara neden olan, "kent suçları" niteliğindeki uygulamaları karşısında, mimarlığımızın ve kentlerimizin planlı ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacıyla yürütülen hukuki süreçler ve çabalar zayıflatılmak istenmektedir. Buna bağlı olarak, koruma kurulları, bilirkişilik düzeni, üniversiteler ve yargı iktidara bağımlı hale getirilerek, kurumsal güvenceler "bertaraf" edilmekte; meslek odalarına yönelik "çağdaş hukuk normları"na yakışmayan "işlevsizleştirme" operasyonları sürdürülmektedir.

Şahsına "saygısızlık" olarak nitelendirdiğim tüm bu mimarlık ve kentleşme çılgınlıklarından bir an önce vazgeçilmesi için meslek örgütümüz içerisinde çabalarımızı sürdürmeye kararlı olduğumuzu bilmeni isterim. ■

Süleymanname'de yer alan ve Mimar Sinan'ı Kanunî'nin türbesinin inşaatının başında, elinde mimarların kullandığı ölçü aleti zira ile gösteren minyatürden alıntı.

MİMARLIK EĞİTİMİ ALMAK ÇOK GÜZEL PEKİ, DAHA SONRA?

Fethi DAĞLIK

Mimar

"Mimarlık uygulamaları dayanıklı tüketim olarak kabul edilirse, mimar fikirleriyle, projeleriyle zamanının el verdiği malzemeleri kullanarak toplumu uzun zaman diliminde kendi tasarımları ile yönlendirir, kazandırır veya hatta kaybettirebilir de. Bunun için mimar çok önemli bir mesleğin sahibidir."

Bir insanın eğitilmiş olması önce kendisinin ve devamlı ailesinin, yaşadığı toplumun ve insanlığın yaşam değerlerini yükseltir. İnsanların diğer canlılardan farklı kılan bu değer değil midir?

Her türlü bilgisizlik çağı geride kalmıştır. Toplumlar geleceklere ve güvenlikleri için daha da giderek ortak yaşamı paylaşmak mecburiyetinde ve sorumluluğunda kalmaktadırlar.

Mimarlık, ortak yaşamın bütün disiplinlerinin temsil edildiği, dünyada ihtiyaç duyulmuş ilk sanat dalıdır ve dünyamız var oldukça da öncülüğünü koruyacaktır. Peki, mimarlık eğitimi aldık, sosyal, teknik ve psikolojik yönlerini öğrendik, yıllarımızı ve emeğimizi verdik sonra ne yapacağız? Yaşamımızı sürdürmek hayatımızı kazanmak için nasıl bir çalışma ortamında var olabilmemiz gerekiyor?

Genellikle her mesleğin pratikte ihtiyaç duyulan bir uygulama ortamı vardır. İhtiyaç olmasa idi mimarlık eğitime de gerek kalmazdı. Büyük mimar Frank Lloyd Wright mimarlığı, "Mimari insanların fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayacak çevrenin yaratılmasıdır, bu da mimara yüklenmiş bir görevdir" diye tarif etmiştir.

Peki, mimar bu kadar olmazsa olmaz bir mesleğin mensubu olduğuna göre kendi yaşamını nasıl sürdürecektir, toplumda neler yapabilecektir?

Mimarlık uygulamaları dayanıklı tüketim olarak kabul edilirse, mimar fikirleriyle, projeleriyle zamanının el verdiği malzemeleri kullanarak toplumu uzun zaman diliminde kendi tasarımları ile yönlendirir, kazandırır veya hatta kaybettirebilir de. Bunun için mimar çok önemli bir mesleğin sahibidir. Tarihte mimarlar daima önemli insanlar olarak itibar görmüşlerdir.

Evet, gelelim bugünkü sosyal ve ekonomik konjunktürde mimarın kendi yaşamını sürdürebilmesi için ortam neler sunabilmektedir?

Öncelikle şunu ısrarla belirtmeliyim: Bugünün ekonomi ve teknoloji ortamında mimar tek başına az şey yapabilir. Onun için kolektif çalışmayı ortak akıl ortak başarı anlamında tercih etmesi gerekir diye düşünüyorum.

Bugünkü globalleşen dünyamızda mimarın yeterli bir entelektüel birikime sahip olabilmesi için birkaç yabancı dil eğitimi almasında fayda vardır.

Mimar yaşamını kazanmak için neler yapabilir?

- Mimar özel proje bürosu açabilir.
- Yarışmalara katılabilir.
- Kamuda çalışabilir.
- Eğitim ünitelerinde hizmet verebilir.
- Özel proje ve inşaat firmalarında çalışabilir.
- Teknik sorumluluk alabilir.
- Şantiye şefliği yapabilir.
- Yapı denetim firmalarında çalışabilir.
- Yapı malzemesi üretebilir.
- Malzeme tanıtım ve pazarlaması yapabilir.
- Emlak alım satım ve değerlendirme hizmetleri verebilir.
- Mimar sahip olduğu evrensel kültür ile toplumda daha birçok çeşitli görevler yapabilir. (Halkla ilişkiler gibi...)

Tekrar kolektif çalışmada ısrar etmemin sebebi şudur: Kişi hasta olabilir, tatil yapabilir, çeşitli mazeretleri olabilir. Büronun veya işlerin devamlılığı için, kolektif ortak veya ortaklarca görev devam eder. Aksi halde tek kişilik bürolarda projenin, yapının duraklaması maddi ve manevi zarara sebep olur, itibar ve para kaybettirir. Başarı için süreklilik her türlü uygulamada esas olmalıdır.

Günümüzde hukukçular, doktorlar, mali müşavirler, sermaye sahipleri, kolektif çalışarak büyümekte, kurumlaşmakta ve çok daha geniş bir çevreye hizmet verebilmektedir. Böylece global ve uluslararası düzeyde iş yapabilme imkânı elde edilebilmektedir. ■

YENİ TİCARET KANUNU'NDA SON GELİŞMELER

İbrahim GÜLER

Adana SMMM Odası

Vergi Mevzuatı İnceleme Komisyonu Başkanı

Yeni Türk Ticaret Kanunu ve buna bağlı olarak yaşanan mali mevzuattaki değişiklikler doğal olarak meslektaşlarımızı yakından ilgilendiriyor. Bu noktadan hareketle gelişmeleri yakından takip eden bir uzman kişiden görüş alınmasını ve sizinle paylaşılmasını uygun gördük.

Bilindiği üzere, 14.02.2011 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan yeni Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) göre, sermaye şirketleri 01.01.2013 tarihinden itibaren Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (UFRS) göre muhasebe yapacaklardı. Muhasebe camiası kendini buna göre hazırladı. Ancak, TTK'da değişiklik yapan ve 30.06.2012 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan 6335 sayılı Kanun'la birlikte işler değişti. Daha doğrusu bir belirsizliğe büründü.

Birinci yol, muhasebe Vergi Usul Kanunu'na (VUK) göre tutulacak, finansal raporlar (bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu ve özkaynak değişim tablosu) UFRS'ye göre düzenlenecek. İkinci yol (zayıf ihtimal), muhasebe UFRS'ye göre tutulacak ve finansal raporlar da UFRS'ye göre düzenlenecek.

TTK'nun 64/3.maddesinin, 6335 sayılı Kanun'la değiştirilen şekline göre bu konuya, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı müşterek bir tebliğ çıkararak açıklık getirecek.

Bir buçuk yıla yakın bir süre, UFRS'ye göre muhasebe yapıp, maliyeye göre nasıl beyan ederiz konusunu çözmeye çalışırken, şimdi, uygulamaya altı ay kala, bunun tam tersini, yani, VUK'na göre muhasebe yapıp, UFRS'ye göre nasıl finansal raporlar hazırlayabiliriz diye düşünmeye başladık. VUK'na göre muhasebe yapıp, UFRS'ye göre finansal raporlar çıkarmanın sakıncaları daha şimdiden bellidir. Finansal raporlar, bir yıl boyunca yazılmış defterlerin özetidir. Bu durumda UFRS uygulamak zorunda olacak olan birçok işletmede iki farklı finansal raporlar olacaktır. Biri VUK'na uygun olan diğeri ise UFRS'ye uygun olan. Bunun hangisi geçerli olacak, mahkemede hâkim hangisini esas alacak, bilirkişi bunun hangisine göre rapor yazacak, daha bunun gibi birçok sorunla karşı karşıya kalınabilecek.

Bunun yanı sıra hangi işletmeler UFRS uygulayacak sorusu var sırada. 6335 sayılı Kanun'la değiştirilen TTK'nun geçici 1/4. maddesine göre, bu soruya, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu cevap verecek. Dolayısıyla bu gün, kimlerin, en azından UFRS'ye göre finansal rapor düzenleyeceğini bilemiyoruz.

Diğer taraftan, 6335 sayılı Kanun'la TTK'nun 397. maddesine 4 numaralı fıkra olarak eklenen hükme göre ise, denetime tabi olacak işletmeleri de Bakanlar Kurulu açıklayacak.

2013 yılında, muhasebenin nasıl tutulacağı, kimlerin UFRS'ye göre finansal raporlar düzenleyeceği ve kimlerin denetime tabi olacağı, hem işletme sahiplerini hem de muhasebe camiasını yakından ilgilendirmektedir. Bu açıklamaların bir an önce yapılmasını ve ilgili düzenlemelerin ve ikincil mevzuatın bir an önce yayınlanmasını diliyoruz.

6335 sayılı Kanun'la TTK'nun 1524. maddesinde de değişiklik yapıldı. Buna göre web sitesini sadece, denetime tabi olacak şirketler kuracak. Kuruluşun tescil tarihinden itibaren üç ay içerisinde kanunun öngördüğü şekilde yapılması gerekiyor. Mevcut denetime tabi şirketler ise, 01.07.2013+3 ay yani, 01.10.2013 tarihine kadar web sitelerini kurmaları gerekiyor.

Denetime tabi olacak şirketler bağımsız denetçilerini en geç 31.03.2013 tarihine kadar seçmeleri gerekiyor.

Limitet şirketlerde tüm ortaklar müdür sıfatını taşıyorsa, 01.10.2012 tarihine kadar istifa edecekler ve tekrar seçim yapılacaktır. (6103 S.K. Md. 25-1). Limitet şirketin birden fazla müdürünün bulunması halinde, bunlardan biri, şirketin ortağı olup olmadığına bakılmaksızın, genel kurul tarafından, Müdürler Kurulu Başkanı olarak atanacak. (TTK Md. 624/1).

Tüzel kişinin temsilcisi olarak yönetime seçilmiş olan gerçek kişilerin de 01.10.2012 tarihine kadar istifa etmeleri ve onların yerine tüzel kişinin kendisinin ya da başkalarının yönetime seçilmeleri gerekmektedir. (6103 S.K. 25-1)

Yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte birinin yüksek öğrenim görmüş olması mecburiyeti kaldırıldı. Aklı başında olması yeterli görüldü. (TTK Md. 359/3).

Şirketin ticaret unvanının işletmenin görülebi-
lecek bir yerine okunaklı bir şekilde yazılması;

Mimarlara yeni Türk Ticaret Kanunu anlatıldı

Mimarlar Odası Adana Şubesinde 01 Temmuz'da yürürlüğe girecek olan Yeni Türk Ticaret Kanunu Hakkında bilgilendirme semineri düzenlendi. Seminere konuşmacı olarak Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Adana Şube Başkanı Ahmet Çoşar ile Adana SMMM Odası Vergi Mevzuatı İnceleme Komisyonu Başkanı İbrahim Güler katıldı.

Mimarlar Odası Adana Şubesi Toplantı Salonunun da gerçekleşen ve mimarların yoğun ilgi gösterdiği bilgilendirme toplantısının açılış konuşmasını yapan Mimarlar Odası Adana Şube Başkanı Bekir Karıncı, "Bir Temmuz'da yürürlüğe gireceği söylenen ve tüm meslek alanlarını ilgilendiren özellikle mimarlar, mühendisler büro tescil alabilme şartı olan vergi mükellefleri konusun da bizleri büyük sıkıntılara sokacağı söylenen bir Türk Ticaret Kanunu kapımızda. Bu konuyu kendi mali müşavirlerimizle görüştük çok iç açıcı olmayan tablolar çizildi. Bu işin doğrusunu Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yönetiminin çok daha iyi bileceğini, bizleri daha iyi bilgilendireceğini düşündük. Başkan Ahmet Çoşar ve İbrahim Güler Beyler Yeni Türk Ticaret Kanunu ve KDV Tevkifatıyla ilgili konuları bizlere anlatacaklar. 1 Temmuz'dan sonra şirket olarak mı devam edeceğiz, şahıs firması olarak mı devam edeceğiz bunu anlayacağız. Geldikleri ve bizleri bilgilendirecekleri için kendilerine çok teşekkür ediyorum." dedi.

Yeni Türk Ticaret Kanunu hakkında çok şeylerin söylenip, yazıldığı ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun tümüne karşı olmadıklarını belirten Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler

Odası Adana Şube Başkanı Ahmet Çoşar, "1952 yılındaki Ticari şartlarla şimdiki ticari şartlar arasında fark var. Bu gün e-ticaret var. 50 sene önce bunu hayal bile edemedik. İyi oldu. Günümüzün şartlarına göre olsaydı daha iyi olurdu. Yeni Türk Ticaret Kanunu 01. 07. 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girmektedir. Anonim şirketler ve Limited şirketler, tek kişi tarafından kurulabilecek veya tek ortaklı şirkete dönüşebilecek. Nakit sermaye, kuruluştaki ve sermaye artırımında, banka aracılığıyla ödenecektir. Sermayenin %25'i tescilden önce, %75'i ise tescilden itibaren 24 ay içinde ödenecektir. Noterlere sorumluluk getirilmiştir. Noterler anasözleşmeyi incelemek ve bu sermayenin tahhüt edildiğine dair şerh düşmek zorundadırlar. Şirket kuruluşunda işlem denetçisinin olumlu raporu gerekmektedir. Yönetim kurulu üyesinin ortak olma mecburiyeti kaldırılmıştır. Yönetim kurulunda tek bir üye görevlendirilir. Tüzel kişiler yönetim kurulu üyesi olarak seçilebilecek, yetki ve sorumluluk ta tüzel kişiye ait olacaktır. Temsilcisinin bir sorumluluğu olmayacaktır. Temsilci her zaman için değiştirilebilecektir. Yönetim kurulu üyelerinin en az 3'ünün yüksek öğrenim görmüş olması zorunludur. Tek üye için ise Tam Ehliyet koşulu aranır. En az bir yönetim kurulu üyesinin T.C. vatandaşı olması, Türkiye'de ikamet etmesi ve temsil etme yetkisinin olması gerekmektedir. Yönetim kurulu elektronik ortamda toplanabilecektir. Bu konu, çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenecektir. Anonim ve Limited Şirketler anasözleşmelerini 14 Ağustos 2012 tarihine kadar Yeni Türk Ticaret Kanunu ile uyumlu hale getirmek zo-

rundadır. Bu süre içinde gerekli değişiklikler yapılmazsa anasözleşme yerine YTTK hükümleri geçerli olacaktır. Ancak Ticaret Bakanlığı'nın süreyi bir yıl uzatma yetkisi vardır" diye konuştu. SMMM Odası Vergi Mevzuatı İnceleme Komisyonu Başkanı İbrahim Güler ise Kısmi Tevkifat Uygulanacak Alıcılar, Yapım İşleri ile bu işlerle birlikte ifa edilen Mühendislik-Mimarlık ve Etüt-Proje Hizmetleri, Etüt, Plan-Proje, Danışmanlık, Denetim ve Benzeri Hizmetler ve Yapı Denetim Hizmetleri konularına açıklık getirdi. Toplantı soru ve cevapların ardından son buldu.

ticari mektuplarda, fatura ve fatura yerine geçen vesikalarda, ticaret sicil numarası, ticaret unvanı, işletmenin merkezi ve web sitesi kurma mecburiyeti varsa tescil edilmiş internet sitesi adresinin gösterilmesi mecburiyeti 01.01.2014. (TTK Md. 39).

Anonim şirketlerde en az sermaye 50.000 TL (Md. 332), limitet şirketlerde en az sermaye 10.000 TL'dir (Md. 580). Şirketlerin asgari sermayelerini bu miktarlara çıkarmalarının son tarihi 14.02.2014.

Sermaye taahhüt borcu yoksa ve şirketin yedek akçeleri ile kârı, geçmiş yıl zararlarını karşılıyorsa pay sahipleri, şirkete borçlanabilir. (TTK Md. 358). Buna paralel olarak 6 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliği ile avans kâr dağıtımı müessesesi yeniden getirilmiştir. Ancak, avans kâr payı dağıtıldıktan sonra hesap döneminin zararlar sonuçlanması veya dönem kazancının dağıtılan kârdan düşük çıkması halinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü

kazanç dağıtımı, yani, vergiler cezalar söz konusu olacaktır. Bu nedenle konuya pek sıcak bakmamak gerekir. Buna mukabil, yıllara yaygın inşaat ve onarma işleri yıllarca sürebilmektedir. Bu tür işlerde hesabı iyi yaparak avans kâr payı dağıtılabılır, hatta dağıtılmalıdır.

TTK ile ilgili açıklanması gereken hayati öneme haiz konuların açıklığa kavuşması ile birlikte şirketlerin kendi yol haritalarını çizmeleri gerekir. ■

EĞİTİM YAPILARI

Editor: Samet KARYALDIZ

Bir ülkenin vatandaşlarını yetiştirme ve topluma faydalı bireyler haline getirme görevi, o ülkenin eğitim sistemine verilmiştir. Bireyin 6 yaşından itibaren yaklaşık 20-25 yaşlarına kadar çeşitli evrelerde ve çeşitli mekânlarda yaşamının önemli bir kısmını geçirdiği eğitim yapılarının önemi tartışılmaz bir gerçektir. Dünya ülkeleri eğitim sistemlerini sürekli yenilemekte, daha çok insanı daha uzun süre ve iyi eğitmek hedefinden hareketle reform denebilecek uygulamaları gerçekleştirmektedir.

Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, bireylerin gereksinimlerinde değişime neden olurken, çağı yakalayabilecek ve gelişen teknolojinin hızına uyum sağlayabilecek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi gerekliliği, ülkelerin eğitim sistemlerinde yeniliğe gitmelerini zorunlu hale getirmektedir.

Bu tespit ve gerçekler ışığında dergimizde bu çalışmaların gerekliliğine vurgu yapabilmek amacıyla eğitim yapıları tasarımı üzerine çalışmaları, kentimizdeki cumhuriyet dönemi eğitim yapılarını, günümüzde tasarlanan eğitim yapılarından örnekleri, 4+4+4 eğitim sisteminin halen tartışıldığı günümüzde sizlerle paylaşmak istedik ve bu sayımızın konusunu eğitim yapılarına ayırdık...

Istiklal İlköğretim Okulu ana girişi.
Fotoğraf: Duygu SABAN ÖKESLİ Arşivi.

EĞİTİM...

Cengiz BEKTAŞ*Mimar - Ozan*

"Üniversitenin ortak alanlarından tüm toplum yararlanmalı... Bugün otobüsü kaçırdık diye düşünmemeli... Ya üniversite kente doğru gelişmeli, ya kent üniversiteye doğru... Ya da üniversite bir kent olarak ele alınmalı... Birer getto konumunda olan üniversiteler tez elden bu durumdan kurtulmalı. Buna, bugün en çok gereğimiz var. Türkiye'nin geleceğinin aydınlığı, insanların haklarını bilmelerine, bunları sonuna dek kullanabilmelerine, savunabilmelerine bağlı."

Önce

Türkiye Cumhuriyeti, 1856 Kırım, 1877 Osmanlı-Rus, 1892 Yunan, 1914 Yunan, 1911 Trablus, 1912 Balkan, 1914-18 Birinci Büyük Paylaşım, 1920-22 Kurtuluş Savaşlarından sonra kuruldu. Anadolu halkına savaştan gına gelmişti. (Babadağ evlerini incelerken küçücük bir evdeki tek odanın tavanında "askerden kaçma yeri"ni gördüğümde bunu iyice anladım. "Babadağ Evleri" yapıtımında anlattım bunu.)

Çanakkale'de insanımızın kaymak katmanından 250.000 kişiyi yitirdik. Özellikle Kurtuluş Savaşı, en yiğit, en idealist, en eğitimlilerimizin savaşıdır. Osmanlı'nın üremlerini (faizlerini) bile ödeyemediği borçlarını Cumhuriyet ödedi. Bu ödeme 1945'e dek sürdü. Oysa Cumhuriyet'in 1921'deki bütçesi yalnızca 57.128.833 liradır. Büyüğe bir tecim kuruluşununkine eş bu bütçeyle borçlar ödendi. Batılı sömürgeci elindeki doğal kaynaklarımızın satın alınması, devlet çalışanlarının aylıkları da bu bütçeyle karşılandı. Arta kalan % 20 ile Cumhuriyetin bugün kimilerince yeterli bulunmayan başarıları gerçekleştirildi.¹

1950'ye değin bu koşullarda gelindi. Ondan sonra bir bakıma hiç uyumamış olan karşı devrimin palazlanması başladı.

Cumhuriyetin Kültür Devrimi

Daha Kurtuluş Savaşı içinde en büyük sorunumuzun insanımızın eğitimi olduğunu savaşanlar biliyordu. Savaşta öğretmenleri askere bile almamışlardı. Kapatıldıklarında medreselerde 18.000 öğrenci var. Bunların yaş ortalaması 35... Ancak 6.000'i gerçek öğrenci... Medreselerde örneğin Türkçe, müspet ilimler, matematik, fizik, kimya, astronomi, felsefe okutulmuyordu.²

1927 sayılarına göre Anadolu köylerinin % 98'i okulsuzdu. Osmanlı İmparatorluğunun sonunda, Cumhuriyetin başında, okuma yazma yüzdesi İstanbul'da % 7, Bursa'da % 4, Hakkâri'de % 0,4 dır.

1931'de Yüksek Öğrenim de iyileştirmenin zorunluluğunu herkes görür. İsviçre'den tanınmış Profesör Albert Malsh çağırılır. Ondan bir durum

saptamasıyla öneri istenir. Onun saptamalarından kimileri şöyledir:³

"Profesörlerin verdiği dersler, o dersin ansiklopedik bir özetidir, sonraki yıllarda bu dersler hiçbir değişikliğe uğramadan tekrar edilmektedir. Böyle bir ders gençliğin gelişmesine engeldir. Hiçbir ders 'Ortaçağ Geleneği' içinde bir bilimin bütün halinde okutulması olmamalıdır. Öğrencinin elinde sınıfta tutulmuş eksik notlardan başka bir kitap yoktur. Öğrenciler sigara dumanı ile dolu kahve köşelerinde ders çalışmaktadırlar. Üniversite kitaplığı pek fakirdir. Öğretim üyeleri genellikle kendilerini belli saatlerde ders vermekle görevli saymakta, bilimsel inceleme ve araştırmadan uzak kalmaktadırlar. Dar-ül fûnun bilimsel düşünce yaratmakla yükümlüdür."⁴

Bu bildirge üzerine Dar-ül fûnun kapatılarak üniversite kurulur. (Şunu sormaktan kendimi alamıyorum: 81 yıl sonra en önemli üniversitelerimizde bile durumda önemli değişiklik var mı?)

Kültür Devrimi Çerçevesinde Yapılanlar

Cumhuriyet, kalkınmayı, eğitim sorunumuzu çözmeden başaramayacağımızın bilincindeydi. Bu konuda yapılanları, yalnızca başlıklar vererek alt alta yazıyorum:

- Halk eğitimcilerinin yetiştirilmesi, halk okullarıyla çözüm aranması;
- Seçilmiş öğrencilerin yurt dışına devlet parasıyla yollanması;
- Dar-ül fûnun'un kapatılıp üniversitelerin kurulması;
- Yabancı öğretim üyelerinin çağırılıp ödevlendirilmeleri (Bunların ilk iki yıl çevirmenlerle ders vermeleri; bu süre içinde Türkçe öğrenip derslerini Türkçe vermeye zorunlu tutulmaları; İngilizce eğitim verdiklerini sananlara duyurulur);
- Kitap basımı;
- Çeviri girişimi (Tercüme bürosu);
- Klasiklerin çevrilmesi;
- Köy Enstitüleri;
- Halk evleri.

Cumhuriyet bir “sosyal devlet” olarak kurulmuştur. Eğitim, ilkokuldan üniversiteye, her aşamada parasızdı. Büyük Millet Meclisinde, eğitimin devlete çok pahalıya gelmesi nedeniyle, hiç olmazsa üniversitede bir ölçü eğitim ücreti alınması önerilince, Bursa milletvekili Besim Atalay şöyle demiş:

“Arkadaşlar tasarruf yaparken öksüz, fakir ama zeki çocukların okumaktan yoksun kalmaları bana dokunuyor. Eğer biz bu yolda gidersek memlekette ilköğretim ancak parası olanların evladına has bir imtiyaz olarak kalacaktır. Esnafın, köylünün, orta halli hal-kın çocukları okuyamayacaktır...”

Şimdi bütün aşamalarda bu duruma gelinmedi mi?

Mimarlık eğitimimizi bu genel çerçeveye oturtarsak, olan biteni daha iyi anlayabileceğimizi umut ettiğim için başta bu özetlemeyi yaptım.

Türkiye Cumhuriyeti yalnızca eğitimden para almamakla kalmamış, yoksul ama yetenekli öğrencileri kendisi okutmuş, onların eğitim giderlerini ödemiştir. Kurtuluş Savaşında “şehit” olanların çocuklarından büyük bir bölümü, ortaokulda, lisede parasız yatılı olarak okumuştur. Bunların sayısı da % 16’ya bulmuştur.

Üniversitelerimizin Bugünkü Durumu

Bu genel çerçeve içinde baktığımızda ilk saptadığımız, mimarlık eğitiminin 1950'lere dek İstanbul'un dışına taşamadığıdır. ODTÜ ile bu gerçekleşmiştir. Ancak sanki yurt ölçeğinde kendi gereksinimiz çözümlenmiş gibi Orta Doğu ölçeği göz önüne alınmıştır. Bunu, ölçeği eleştirmek için dile getirmiyorum. Yalnızca İngilizce dili üzerine yapılandırılmasını anlamadığımı belirtmek istiyorum. Yurt dışından çağırdığımız yeryüzü ölçeğinde ünlü öğretim görevlilerine bile Türkçe öğrenme zorunluluğu getirirken, o günden bu günlere bu değişikliğin ne anlama geldiğini elbet sorgulamak gerekir. Bu bize “Küçük Amerika” olma düşlerini yuturanların bir yöntemi miydi diye sormaktan kendimi alamıyorum. Bu arada pek çoğumuz yurt dışında okuduk. İlk yaptığımız oranın dilini öğrenmekti. Gittiğimiz ülkeler bize başka bir olanak sunmuyorlardı.

ODTÜ örneğiyle tartıştığımız bir başka durum da, üniversitenin kentin, toplumun dışına atılmasıydı. ODTÜ, Ankara'nın içindeki barakalardan bugünkü yerine taşındığında 6 km. uzaklıktaydı kentten. (Şimdilerde kentin içinde kaldı denilebilir.) Oysa üniversite toplumunun geleceğidir. Onun geleceğinin modelini oluşturur bir bakıma... Kimin için, ne için yetiştirilecek gençlerimiz? Toplumundan kopuk üniversitenin anlamı nedir?

Bunun üzerinde düşünmeye önce ODTÜ ile başladık bir bakıma. Orada yetişenler, öğrenimlerini bitirdikten sonra da, haftada birkaç gün, ya da bir aralık bulur bulmaz, Ankara'dan koşup geliyorlardı yetiştikleri ortama... Ankara'da, üniversite süresince alıştıkları ortamı bulamıyorlardı bir türlü...⁵

Üniversitenin kentin içinde olabilmesinin, yeterli büyüklükte, gelişmeye açık arsa bulunamaması, bulunsa da arsa tutarlarının yüksekliği gibi elbette büyük sorunları var... Gene de, bana göre, yirmi birinci yüzyıl kentlerinin silüetlerini üniversite yapıları belirlemeli.⁶ Bugünkü gibi Mimar Sinan kopyaları, yalnızca geri kalmışlığımızı belgeleyen yapılar değil...

Üniversitenin ortak alanlarından tüm toplum yararlanmalı... Bugün otobüsü kaçırdık diye düşünmemeli... Ya üniversite kente doğru gelişmeli, ya kent üniversiteye doğru... Ya da üniversite bir kent olarak ele alınmalı...⁷ Birer getto konumunda olan üniversiteler tez elden bu durumdan kurtulmalılar. Buna, bugün en çok gereğimiz var. Türkiye'nin geleceğinin aydınlığı, insanların haklarını bilmelerine, bunları sonuna dek kullanabilmelerine, savunabilmelerine bağlı. Bu bütün ülkelerde böyle değil mi? Elbette böyle! Ama, bizi kendi durumumuz önce ilgilendiriyor doğru olarak.⁸

Lise yıllarımdaydı... 1950'lerin başıydı... İsviçre'de bir tren yolculuğunda, karşımda oturan İsviçreli erişkin bir bey, sorup Türk olduğumu öğrenince ilgilendi. Öğrenim yıllarında yaşadığı Türkiyeli öğrencileri tanıdı. “Öyle mutlu, öyle inançlıydılar ki onlar...” dedi. Bir kuşak sonraki durumu öğrenmek istiyordum. Kimi yanıtlarımda az biraz karamsarlık sezince, çocuğu yaşta oluşuma dayanıp belki, beni nerdeyse azarladı. “Siz” dedi, “başka ülkelerin iki yüz yılda özümlediklerini yirmi beş yıla sığdırdınız. Ağza alınan bir lokma bile en az yirmi beş kez çiğnenir. Ağzınıza aldığınız büyük lokmayı sindirinceye dek, elbette kimi mide sıkıntıları geçireceksiniz. Bu yolda karamsarlık en kötü şey.”⁹

Sorumluluk bilincinin, eğitim-öğrenim yoluyla edinilebileceği, edindirilebileceği en son kurum üniversitedir. Başka açıdan bakınca da, üniversite, sorunlarımız üzerinde hep birlikte düşünmenin, disiplinler arası ilişkilerin, birlikteliğin yeri, oylumu olabildiği sürece, bu sorumluluğun kazandırılacağı kurum olacaktır. Üniversite eğitiminin temel amaçlarından biri bu olmalıdır. Bizim üniversitelerimiz, bütün disiplinler için, demokrasinin, toplumsal sorumluluğun, dayanışmanın, kentleşmenin alanı olmalıdır. Koşullar ne olursa olsun, bu ortamı, yaşama kültürünü yaratıp, onu tüm toplumuyla paylaşmayı, toplumla birlikte yaşanılır kılmayı bilmelidir.¹⁰

Üniversitenin bu genel çabadaki yerini alabilmesi için, kendisi, amaçlanan böyle bir toplumun modeli olmalıdır. Kendi içinde disiplinler arası ilişkileri, en sağlıklı, en doğal, en güzel biçimde kurmalı, toplumuyla ilişkilerini de en sağlıklı biçimde, onunla iç içe var etmelidir. Bu konu için birçok yabancı üniversitede kürsüler çoktan kuruldu. Oysa örneğin, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi kentten 17 km uzaklıkta, Malatya'daki İnönü Üniversitesi 12 km, Balıkesir Üniversitesi 22 km uzaklıkta... İsviçre'deki üniversite fizik, kimya, biyoloji, matematik bölümlerini kafa kafaya kitleler olarak çözerken, biz, şehircilik ile mimarlığı, inşaat mühendisliğiyle mimarlığı birbirinden kopardık. Bunların meslek odalarını bile ayırdık.

Üniversitelerimizin kendi içlerindeki disiplinler arası kopukluğun etkileri, ne yazık ki, üniversitenin toplumun öteki kurumlarıyla ilişkilerini de etkiliyor. İşleyimle, tecim kuruluşlarıyla, gençlik örgütleriyle, sivil örgütlerle ilişkilerini sağlıklı kuramamış üniversite gerçekten birçok sorunun ortasında kalıyor. Bir anlamda tabanını yitiriyor. Çalışma, bilgi üretme alanlarını bile sağlıklı seçemiyor, oluşturmuyor. Toplumuna gerekli bilgileri üretip, araştırmalar yapıp sunamıyor.¹¹ Küçük bir örnek: Tarım fakültesinin hemen yakın çevresindeki tarlaların bile yanlış sürülmeleri bundan...

Arkeologların bir yöntemi vardır. Her kazı döneminden sonra bir araya gelirler, örneğin Ankara'da... O dönemin çalışmalarını, bulgularını birbirlerine anlatırlar. Öteki dallar da buna benzer davranışlar geliştirmeliler bana göre... Örneğin kimi dersleri nasıl uyguladıklarını birbirlerine anlatıp tartışmalılar.

Çoğu üniversitemizde öğrencilerin, öğrencilerle öğretim görevlilerinin-üyelerinin, bir arada olabilecekleri, birbirleriyle bilgi alışverişinde olabilecekleri oylumlar bile yoktur. Oylum dediğim hemen öyle toplantı oylumları, büyük oditoryumlar falan düşünmeyin. Açık hava etkinlikleri için kullanabilecekleri ortak oylumları, ağaç gölgesi bile yok... Halen barındıkları yurtları anlamak güç... Gördüğüm kimi üniversitelerdeki yurtlar, Almanların İkinci Büyük Savaşta toplama kamplarını düşündüğü bana. İçim karardı. Orada kalan gençlerin demokrat olabilmeleri, düşüncüyü dile getirme özgürlüğüne saygı duymaları olağan dışı.¹²

12 Eylül'den sonra Birinci Kültür Şurası yapıldı. (Biz buna “aşure”den aşura demiştik.) Bu aşuraya (?) benim gibi daha dört beş kişinin neden çağırıldığı bugün bile bilgim dışındadır. O aşuradan iki şey usumda takılıp kalmıştır. Dil Tarihi Coğrafya Fakültesi'nin toplantı oylumunu doldurmuştu çağrılı olanlar. Kültür konularıyla ilgili görülenler... Açılış yapacak olanları bekliyorduk.

Birden kapı açıldı, beş general girdiler içeriye. Bütün katılanlar ayağa fırladılar. Ancak beş altı kişi kalkmamıştı ayağa... Bu ne biçim toplumu diye düşünmekten alıkoymamıştım kendimi.

Usumda kalan bir başka olgu da şuydu: Ayrı bir yarkurul olarak ayrılanlar (genellikle üniversite-den gelenler) çalışıyorduk... Bildiriler okunuyor, tartışılıyordu. En önemli üniversitelerimizden gelen bir bildirinin altında 5-6 profesörün adı vardı. "Bin yıllık kültür tarihimiz..." deniyordu bu bildiride... Söz alıp sormuştum: Ondan öncesi ni kime bırakıyorsunuz?

Bundan söz etmemin nedeni yüksek öğrenimin temelini kültür olduğunu anımsatmaktır. Hiçbir dal kültür alt yapısı olmadan uygulanamaz. Bana göre özellikle mimarlıkta bu kesinlikle böyledir. Birçok kez ginelediğim gibi bana göre, kültürlü bir doktor ya da hukukçu, kültürsüz mimardan mimarlık da daha iyi seçimler yapılabilir. Böyle dostlarım var... Oysa bütün mimarlık okullarından kültür dersleri kaldırıldı. Örneğin felsefeyi, sosyolojiyi gereksiz görüyorlar lisede bile...

Bir üniversitenin güzel sanatlar fakültesinde estetik dersinde öğrencim bana, "Antik ne demek?" diye sordu. Ayasofya'ya götürdüğümde de, "Şimdi biz buraya neden geldik?" diye sordular. Gene bir üniversitedeki Lisansüstü öğrencilerime, "kültürümüzün oylumları"nı anlatırken, söylediklerimi ilk kez duyuyor gibilerdi. Sanıyorum ne demek istediğimi açıklıkla anlatabildim.

Ben üniversite eğitimimde ikisini de kazandığım İTÜ ile DGSA'ndan ikincisini yeğledim. Çünkü mimarın tüm öteki sanatların içinde, ortamında eğitim-öğrenim görmesi gerektiğine inandım. Bugün bunda ne denli doğru davrandığımı daha iyi anlıyorum. Bana sorulduğunda da, yeni açılacak mimarlık okullarında, üniversitesinde güzel sanatlar fakültesi olsa bile kimi sanat işliklerinin mimarlık fakültesi içinde de açılmasını öneriyorum.

Hepinizin bildiği gibi çok dolaşıyorum Anadolu'da, mimarlık okulları arasında... Acınarak, üzülererek söylemek zorundayım, kültür alt yapısı açısından hiç de iyi durumda değiliz. Dört duvar arasında ders gören gençler, en yakınlarındaki kültür varlıklarımızı bile tanımamaktadırlar. Mimarlık eğitimini tamamlayanların büyük yüzdesi okuma-yazma özürülü olup çıkmaktadır. Oysa bir mimarın kendini geliştirme zorunluluğu yaşamının sonuna dek sürmelidir. Alman işçi sendikaları, uzmanlara, eğitimlerinin yaşam boyuna nasıl yayılabileceğini sordu bundan yaklaşık 10 yıl önce, onlardan bir bildirge istedi bu konuda...

Ardı ardına dile getirdiğim bu iki konudan sanırım dersler çıkarılabilir.

Mimarlık Eğitiminin bir bölümünü İstanbul'da ikinci bölümünü Almanya'da yaptığım için karşılaştırma yapabiliyordum baştan beri... Almanlar İkinci Büyük Savaşın ardından kimi çözümlerde kısa yollar aramak zorundaydılar. Bu nedenle nitelikten taviz vermek istemiyorlardı elbet... İleride imar müdürü olmak isteğinde olanların yetiştirilmesine özen gösterdiler. Önce kısa süreli, hızlı eğitimle imar müdürlerini donanımlı duruma getirdiler. (Ben böyle bir eğitimden geçtim.) Sonra da, okulu bitirince bu kişileri iyi dereceler almışlar arasından seçip onları bir yıl daha eğitimden geçirdiler. Böylece yetersiz mimarlığın önüne bir süzgeç koymuş oluyorlardı. Bunun önemini biz daha iyi anlayabiliriz. Yeterince deneyim edinmemiş kişilerin kentlerimizi ne duruma getirdiklerini şimdi yaşayarak öğrenmiyor muyuz?

Bu yolda kimi uyarılarımı, önerilerimi neredeyse yarım yüzyıl önce yapmıştım.

1968'de TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası), Turan Erol (resim), Özdemir Nutku (tiyatro), Muhammer Sun (müzik) ile beni mimarlık alanında, "Türk Toplumunun Kültür ve Sosyal Sorunları ve Çözüm Yolları ile Toplum Hayatında ihtiyaç duyulan yeni Kültür ve Sanat Kurumları" genel başlığı altında kendi alanlarımızda bildiriler istedi. Tam 44 yıl önce verdiğim bu bildiriye buraya olduğu gibi alacağım:

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın **4-8 Eylül 1968'de topladığı Devrimci Eğitim Şurası'nda** verdiğim çağrılı bildiri şöyleydi:¹³

Türkiye'de Gerekli Olan Yeni Eğitim Kurumları ve Mimarlık Eğitimi...

Bir toplumun kültürce üstün olma niteliğini kazanabilmesi için ilk koşul, bütün plastik sanatların barınağı olan yapı sanatında, bir kişiliğe ulaşmış olmasıdır.

İşte bu sanatın yürütücüleri mimarların eğitimleri, bir toplumun ana sorunlarından biridir.

Mimar, toplumu, alışkanlıkları, gelenekleri, düşünceleri, imgeleriyle iyi tanıyan, geleceğini oranlayabilen, bütün bir ülkenin emeğiyle ortaya konan yapı araç gereçleriyle, yurttaşlarının olumlu, sağlıklı, verimli yaşama düzenlerine olanaklar sağlayan kişidir. İşiyile çağının uygarlığını yansıttığı gibi, özellikle geri kalmış toplumlarda, kalkınmada önemli ödevler alma durumundadır.

Yatırımların % 60'tan çoğunun yapı alanına ayrıldığı ülkemizde mimarın durumu ayrıca önem kazanır. İşte bu gerçeklerin ışığında, mimarlık dalının eğitimi konusundaki düşüncelerimizi üç ana bölümde ortaya koymaya çalışacağız:

- A. Mimarlık eğitimi;
- B. Mimar yardımcılarının eğitimi;
- C. Halkın eğitimi.

Bunlardan mimarlık eğitimi bölümünü de üç basamağa ayırmak gerekiyor:

- A1. Mimarlık eğitimi öncesinde;
- A2. Mimarlık eğitimi sırasında;
- A3. Mimarlık eğitimi sonrasında.

A1. Mimarlık Eğitimi Öncesinde:

Genel eğitim problemimizin sorunları içinde, önce, orta öğretimimizin, kültür emperyalizmi karşısındaki durumunun çözümlenmesi gerekmektedir. Kendi toplumuna, daha orta öğretimde yabancılaşma sakıncasıyla baş başa bırakılan gençlerden, toplumcu yönü çok güçlü olması gereken bir dalın eğitiminde sonuç almak zorlaşacak, ya da amaç sapması olacaktır. Bu ana sorunun dışında, bugün için mimarlık eğitimi öncesiyle ilgili olarak önermelerimiz şunlardır:

- A1.1. Ortaöğretim programında, gençlerin yeteneklerini ortaya çıkaran derslere yer verilmelidir.
- A1.2. Mimarlık üzerine görgü, bilgi edinmeleri sağlanmalıdır. Kentlerdeki eski ve yeni mimarlık yapıtları üzerinde düşünmeye alıştırmalıdır.
- A1.3. Lise son sınıflarda, meslekleri tanıtıcı dersler olmalı, mimarlar öğrencilere, dallarını tanıtıcı konuşmalar yapmalıdırlar.
- A1.4. Gençlere meslek seçimi işinde yol gösterici kişiler ya da kuruluşlar okullarda görevlendirilmelidir.
- A1.5. Yüksek öğrenime giriş sınavlarında, meslek seçiminde doğruluk sağlayacak, kendi toplumumuzun koşullarına göre düzenlenmiş yöntemlere yer verilmelidir.

A2. Mimarlık Eğitimi Sırasında:

- A2.1. Öğrencinin seçiminin doğruluğu daha ilk yılda saptanmalıdır.
- A2.2. Mimarlık öğrencisi her şeyden önce üç boyutlu düşünmeye alıştırmalıdır.
- A2.3. İhtiyaç planlamasını, program kurmayı başarabilecek yolda eğitilmelidirler. Öğrenciler ödevlerinin programlarını, kendi toplumlarının ihtiyaçlarını araştırarak, kendileri kurmalıdırlar.
- A2.4. Eğitim sırasında verilen proje konuları, bu toplumun konuları olmalı, öğrenci yat kulübünden önce, köy kitaplığı, sağlık yurtları çözümlenerek eğitilmelidir. İleride yükümleneceği sorumlulukların bilinci kazandırılmalı, topluma yabancılaşması önlenmelidir.
- A2.5. Mimarlık öğrenimi, yaşayan sorunların kurcalanmaları, karşılıklarının bulunmaları olmalıdır.

A2.6. Yöresel malzemeyi iyi tanıyarak, sömürücü düzenlerin, yurdumuzda kurdukları ortaklıklarla ortaya çıkardıkları malzemeleri bilerek, yurdumuzun ekonomik gerçekleri ışığında, döviz yitirilmesine yer vermeyecek çözümlere ulaşmaya alıştırılmalıdır. Kendi ülkesinin malzeme olanaklarında araştırıcılığa, yaratıcılığa isteklendirilmelidirler.

A2.7. Koordinasyon yeteneği geliştirilmelidir. İleri sınıflarda en az bir proje, mimarlık, statik, tesisat, elektrik yönleriyle ilgili dalların öğrenilerince, ileride olacağı gibi birlikte ele alınmalıdır.

A2.8. Mimarın öteki dallarla ilişkilerini ortaya koyacak genel dersler birlikte yapılmalıdır, bunlar:

A2.8.1. İlk basamaklarda öteki mühendislik dallarıyla birlikte okunacak teknik dersler;

A2.8.2. Öteki sanat dallarının öğrenim programlarındaki genel derslerin, mimara yetecek kadar tutulmak koşuluyla bazılarıdır.

A2.9. Mimarlık öğrenim süreleri bir birliğe getirilmeli, yüksek olmak, olmamak, mühendis mimar olmak ya da yalnızca mimar olmak gibi gereksiz ayrılıklar tez elden kaldırılmalıdır.

A2.10. Öğrencinin uygulama alanıyla ilişkileri düzenlenmelidir. Öğrencinin bir yandan teknik güç eksikliğinin kapatılmasında yararlı olması, bir yandan da kendi yetişmesini toplum gerçekleri içinde yapması için, eğitim çizelgelerinde staj konusu önemli yerini almalıdır. Öğrenci bir yapıyı, projelendirilmesinden içine girilmesine dek izlemiş olarak diplomasını almalıdır.

A2.11. Öğreticinin uygulama alanıyla olan ilişkileri düzenlenmelidir. Mimarlık öğreticisi, proje ve uygulama alanında belirli bir tecrübe ednip, kendi kişisel anlatımını kurduktan sonra bu görevi alabilmelidir. Görevi sırasında da uygulama alanındaki etkenliğini sürdürmelidir. Ancak yapan kimse yapı sanatını öğretebilir.

A2.12. Mimarlık öğrencisi genel ekonomik ve sosyal konuların eğitiminden geçirilmeli, sosyal sorumluluklara hazırlanmalıdır.

A2.13. Öğrenciye kolektif çalışma alışkanlığı verilmelidir.

A3. Mimarlık Eğitimi Sonrasında:

Mimarlık eğitiminde, çağımızın ve yurdumuzun koşulları ışığında, bir basamaklılığa gitmek zorunluluğu vardır. İlk basamaklardaki önermelerimizi, mimarın yardımcıları konusunda açıklayacağız. Burada genel eğitim süresi sonundan gelmesini doğru bulduğumuz yönlerden birkaçını ele alacağız:

A3.1. Eğitici yetiştirilmesi: Yukarıda değinildiği gibi, genel eğitimin ardından, bir uygulama döneminden geçen kimse, pedagoji eğitimini de belki kurslarla ya da ilgili öğretmen

kurumlarında geçirdikten sonra dil ve yetenek sınavlarını başarıyla öğreticiliğe geçebilmelidirler. Bugünkü eğitici sayısı eksikliğinin kapatılmasında, belirli süreden beri uygulama alanında başarı kazanmış mimarlardan isteyenleri, yukarıda adını ettiğimiz pedagoji eğitiminden geçirerek öğretici olarak kazanma yoluna gidilmelidir. Öğreticiler, devlet siparişleriyle desteklenmeli, uygulama alanıyla ilişkilerinde belli bir düzen içinde kalmaları sağlanmalıdır.

A3.2. Yönetici yetiştirilmesi: Genel eğitimini en azından iyi derecede başarmış olanlar, yönetim, hukuk gibi kurslardan geçirildikten, belirli sınavları başarmalarından sonra, örneğin İller Bankası'nda bir süre staj görerek imar müdürü adını alabilmelidirler. Eksik ödeme gücü yüzünden hâlâ imar müdüründen yoksun Anadolu kentlerimiz, öteki birçok dalların yetkililerinde olduğu gibi, devlet eliyle imar müdürlerine böylece kavuşturulmalıdır.

A3.3. Mimarın kendi özel eğitimi:

A3.3.1. Meslek odası yoluyla, çeşitli konferans ve tartışmalarla;

A3.3.2. Meslek odasına yardım edilerek, bu kuruluşun geniş bir yayın çabasına sokulmasıyla;

A3.3.3. Mimarlık öğrenimi kurumlarında zaman zaman düzenlenecek seminerlerde;

A3.3.4. Dış gezi olanakları sağlanmakla;

A3.3.5. Meslek kongreleri toplayarak, yurdun kalkınmasında önemli konuların, meslek yönünden işlenmeleriyle desteklenmelidir.

B. Mimar Yardımcılarının Eğitilmeleri:

Bugün, mimar, mühendis azlığından daha büyük bir eksiklik olarak, onların mesleklerini uygulayabilmeleri için gerekli, tekniker, teknisyen, ustabaşı, işçi eksikliği karşındayız. Mimarlar odasının tahminlerine göre, 1970 yılında mimar, mühendis açığı 3000'e incekken teknisyen, tekniker açığı 90.500'e, ustabaşı açığı 62.250'ye çıkacaktır. Yapı alanının, tepesinde mimarın bulunduğu piramidinin kurulabilmesi için, tekniker, usta, işçi sayısının yeterli olması zorunludur.

B1. Mimarın, konusunu anlatmada, çizimde yardımcı, tekniker ressamdır. Kabaca, bir mimara üç teknik ressam düşmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Oysaki bugünkü sayı çok eksiktir. Yenilerinin yetiştirilmeleri için de belirli bir eğitim kurumu yoktur. Ancak kendi kendilerini yetiştirme, ya da bir sürü eksiklikler içindeki özel kurslarla yetiştirilme durumundadırlar. Bu dal için, en az ortaokulu bitirmiş olmak koşulunu arayarak 1,5 yıllık bir eğitim kurumu gerçekleştirilmelidir.

B2. Yatırımların çoğunun serbest sektör tarafından gerçekleştirildiği yurdumuzda, teknikerlerin çoğunluğu memurdur. Serbest sektördeki açığın kapatılması, hem yeni teknik eğitim ku-

rumlarının açılmalarıyla, hem de var olan teknikerlerin, masa başı yerine kendi alanlarında verimli kılınmalarıyla olanak kazanır.

B3. Usta, işçi sayısının tamamlanmasında, önce, var olanların eğitilmeleri konusu çözümlenmelidir. Sağlıklı bir toplumun, verimli yaşama olanaklarına kavuşmaları koşullarını hazırlamakla görevli, yapı ödevlilerinin, mimarından işçisine, sosyal garantiler içinde istekle çalışmalarını sağlamanın ilk basamağı, işçinin eğitimidir. İşçiden ilkökul diploması aranmalıdır. İlkokulu bitirmiş olanların, yapıyla ilgili belli sınavlardan geçtikten sonra durumlarını tespit etmek, buna göre ellerine belge vererek saat ücretlerini ve sosyal garantilerini sağlamak gerekir. Bu belgeye sahip olmayan kişiler, ona sahip oluncaya dek ancak işçi yardımcısı olarak çalışabilmelidirler. Bu alanda açılacak kurslarla ayrıca yeni elemanlar yetiştirmek zorunluluğu vardır. Çalışmalarıyla birlikte yürütebilecekleri, haftanın belli iki gününde, ya da günün belli saatlerinde yaptırılacak bir öğrenim yoluyla ilerlemelerine olanak sağlanmalıdır. Başarılı olanlar, belli süre sonunda kalfalık, daha sonra da ustalık sınavlarına sokularak, yapı alanının üst basamaklarına doğru ilerlemeleri yolu açık tutulmalıdır.

B4. Öğrencilerden, staj konusu iyi düzenlenerek, teknisyen alanındaki eksikliği doldurmakta yararlanılmalıdır. Ayrıca yüksek öğrenimin ilk basamaklarında belirli sınavlarla bu alana eleman kazanmanın yolu düşünülmelidir. Örneğin, mimarlık öğreniminin programında bu yönde de gerekli tedbirler alınarak, birinci yıl sonundaki sınavlarla teknik ressamlık belgesi verilmelidir; 3. yıl sonundaki sınavlarla da tekniker olarak mezun edilebilir. Böylece ilk başlangıçtaki seçmeye bir yenisi eklenip, üst basamaklara gerçekten yeteneği olanlar bırakılırken, tekniker sınıfına ayrılanlar da büyük bir boşluğu doldurmada yararlı olacaklardır. Toplumun büyük yatırımlarıyla, yüksek öğrenimde 3-4 yıl geçirmiş bir kimsenin, mimar olmaya yeteneği olmadığı halde mezun edilmesi ya da edilmemesi durumlarındaki sakıncalar böylece giderilebilir.

C. Halkın Eğitilmesi:

Mimarlık eğitiminin dolaylı yollardan biri olarak, halkın mimarlık beğenisinin eğitilmesini görmekteyiz. Yapı alanında belli bir kültür düzeyine ulaştırılmış bir toplumda, daha verimli bir mimarlık eğitimi zorunlu olacaktır. Halkın eğitilmesinde:

C1. Gazete, radyo, televizyon gibi yayın araçlarından yararlanılmalıdır. Bu yayınlarda ödevli kişiler mimarlık kültürü yönünden eğitilmelidirler. Bunun sağlanabilmesi için basın ve yayın yüksek okuluna gerekli dersler konmalıdır. C2. Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi, idari kuruluşlara eleman yetiştiren öğrenim kurumlarının

programlarına, mimarlık ve şehircilik genel kültür dersleri hemen konmalıdır.

C3. Gerek ilgili bakanlıklar kanalıyla, gerek meslek odası kanalıyla konferanslar, uyarma gezileri, sergiler düzenlenmelidir.

C4. Mimarlık dalında ödüller dağıtarak halkın ilgisi çekilmeli, ilindeki bir yapının tartışmasına katılması sağlanmalıdır.

C5. En azından her ilimizde, Mimarlar Odası'yla işbirliği yaparak, yapı danışma merkezleri kurulup, halkın yapı sorunlarına yön ve çözüm gösterilmelidir.

Ancak ana çizgileriyle ortaya koymaya çalıştığımız mimarlık eğitiminin devrimi ve gerekli yeni kurumları konusunu kapatırken şu gerçeği tekrarlamakta fayda görüyoruz: Mimarlık eğitiminin devrimi, ancak, yabancı gölgelerden kurtarılabilecek toplu bir eğitim devrimi çerçevesi içinde istenen başarıya ulaşabilir.

Özel Okullar, Devletleştirilmeleri

Türkiye'ye dönünce (1962) mimarların, eskimiş kuramlarla, ezber yoluyla yetiştirilmesi nasıl değiştirilebilir konusunda düşündüm en çok... Bunun için yeni eğitim kurumları yaratılabilirdi. Ama bunun kötüye kullanılabileceğini hiç düşünmemiştim. Kimi düşüncelerimi çevremle paylaştığımda, çok değer verdiğim inşaat mühendisi bir ağabeyim, bunun sakıncalı bir yol olacağı uyarısında bulundu... Ben bu konuyu hemen kapattım. Gerçekten bir süre sonra pıtrak gibi çoğalan özel okullar, öğrencileri sömürmeğe başladılar.

Adanalı can arkadaşım mimar, yazar Demirtaş Ceyhun (o yıllarda Mimarlar Odası'nda yöneticiydi) hukuksal yola başvurdu. "Haksız Rekabet"ten ötürü... Ben ona 450 yüksek öğrenim öğrencisiyle yaptığım bir sormaca (anket) ile destek çıkmağa çalıştım. Danıştay'da açılan davayı Demirtaş Ceyhun kazandı. Böylece özel Yüksek Okullar "devletleştirildi".

Hemen hepsi uygulama alanından gelen öğretim görevlilerinden kimileri bu yoldan "profesörlüğe" soyunmuş oldular. Ancak öğretim niteliğinde hemen hiç bir değişiklik olmadı. Yalnızca ODTÜ'nin kimi olumlu uygulamaları oldu. Öğrencilerle birlikte kimi köylere okul, WC yapıp armağan etmek gibi... Geziler gibi...

Ben de iç eğitim için, "Mavi Yolculuk" olayını kendimize uyarlayıp uyguladım. Ürünler verdik... Bunlardan pek çok kimsenin yararlandığını biliyorum. Üretim içinde öğrenim-eğitim idi temel yol... Köy Enstitüleri ilkesi kısacası...

Daha sonra da kendi işliğimde öz yönetimi gerçekleştirdim. Buradaki temel davranış da takım çalışmasıydı. 1980'lerden sonra da Yaz Okulu

üzerinde düşünmeğe başladım. Dört duvar arasında kuramsal derslerden sıkılan son sınıf öğrencileri, okulu yeni bitirmiş genç mimarlar için, ilginç oldu bu deneyim. Azıcık da bu yaz okullarına değinmek istiyorum:

Yaz Okulu Düşüncesine Gelişim

Lisenin ilk yıllarında "Çifteler"dekinden başlayarak kimi Köy Enstitülerini gördüm. Bundan da önemlisi, başta Eyüboğlu ailesi (Sabahattin, Bedri Rahmi, Mualla, Mustafa), Köy Enstitülerine omuz verenleri tanıdım. Onlara, başka kaynaklardan okuduklarımı sormak, öğrenmek olanağım oldu... Sonra da Hasanoğlu'ndan yetişenlerin önde gelenlerini tanıdım: Talip Apaydın, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Dursun Akçam vb.

Anlatılanların, öğrendiklerimin en önemlisi, beni en çok etkileyeni **üreterek öğrenmekti**... Hem de, gerçekten üretilmesi gerekli olanları, gereksinim olanları üretmek... Kısacası, gerçeklik içinde eğitim...

Daha sonra anlatacağım gibi, Sabahattin Eyüboğlu yönteminde Mavi Yolculuğun sürdürücülüğü bir süre bana düştü. Orada paylaşımla, eş koşullar içinde her kişinin tüm toplumdan kendini sorumlu tutma duygusunu yaşadım. Hem de bu arada Ege, Akdeniz kıyılarımızı tanıyarak, tanıtarak...

Bunları anlatmamın nedeni var...

Güre'deki ilkyaz okulunun açılışına gelen bir konuşum (yazar, gazeteci Müşerref Hekimoğlu), çevreye, çevredekilere şöyle bir baktı, sonra da şunu söyledi: "Ben burada Köy Enstitülerinin, Mavi Yolculukların kokusunu alıyorum..." Düşündüm, doğruydum... Neden olmasın?

Yukarıda anlattığım gibi, 1962'de Almanya'dan yurduma döndüğümde, üniversitedeki öğretim göreviyle, uygulama alanının kopukluğunu saptadım. Benim eğitimim sırasında Türkiye'de, Almanya'da böyle değildi bu... Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki hocalarımız, yardımcılar (asistanları) bile yapı yapmış, yapmakta olan insanlardı. Almanya'daki hocalarımızın kendi özel işlikleri de üniversite içindeydi... Elektrik, telefon gibi kimi giderleri bile üniversiteye karşılanıyordu. Ünlü kişilerdi... İstanbul'dakiler de, Münih'tekiler de, yapım yeri (şantiye) tozuyla derse gelirlerdi. Her zaman yazıp söylediğim gibi, hiç apandisit ameliyatı yapmamış olan kişi bu ameliyatı yapacakları nasıl yetiştirirdi ki?

Gene yukarıda da değindiğim gibi o yıllarda (1960'ların ortalarına doğru) kimi mimarlarla, statik mühendisleriyle üniversite eğitiminin bu durumunu tartışarak, en azından eksik giderici seçenек üretmeyi düşünürken, birden önemli bir sakıncanın ayırımına vardık: Bu yoldan, eğitimin

tecimini yapmak isteyenler de en kötü biçimde yararlanabilirlerdi... Anlattım ya... Caydık...

Ama daha sonra, biliyorsunuz, korkulan başa geldi... Eğitim, kimi özel kuruluşlarda daha sonra gerçekten tecime dönüştü... Bugün de böyle değil mi?

Anlattığım, 1968'deki Devrimci Eğitim Şurası'nda mimarlık eğitimi için, o yıllardaki, kimi önerilerim ne yazık ki bugün de geçerliklerini koruyor. Örneğin mimarlık öğrencisi, inşaat mühendisliği, makine, elektrik mühendisliği okuyan arkadaşlarını hiç tanımayabiliyordu. Oysa tüm yaşam boyunca onlarla çalışacaktı. (Bugün uzmanlık ayırımındaki başarısızlık da buralardan başlıyor bana göre...)

En azından gerçek bir konuda bir ya da iki tasarımı, yaşamlarında olacağı gibi, öğrenimlerinde de birlikte yapmalıydı diyordum örneğin... (Bugün de yapılmıyor bu genelde... Ama kimi okullarda usul usul uygulamaya başladıklarını duydum.)

Başka söylediklerim de, (gene, eğitimle uygulama alanı ilişkisi) ülkemizin temel sorunları üzerineydi... Sonra yeniden özel okullar dönemi başladı... Diplomalara uçuştum ortalıkta. Ama öğrenciler de, öğrenimi bitenler de, yakınmağa başladılar sonunda iyi yetişemediklerinden... Bugün de hiçbir şey çözümlenmiş değil... Üniversitede eğitim verenler bugün de uygulamadan uzak... Örnek uygulama yapanların eğitimle ilişkileri doğru yoldan bugün de kurulamamış durumda... Öğrenciler neyi niçin öğrendiklerini bilmiyorlar... Öğrendikleri yaratmaya yetmiyor, işlerine yaramıyor. Yaşadıkları yerin kültürünü bile bilmiyorlar... Ne altından bilgileri var ne üstünden...

Bu konuda yıllarca yazıp çizdim. İstanbul'daki bir üniversiteden mimarlık diploması almış ama Süleymaniye'yi görmemiş çok insan tanıdım. Ne toprağı tanıyorlar, ne ağacı, ne de insanı... Özellikle insanlarını...

Bu durumun içinde, en azından benimle birlikte olmak isteyenleri, işliğimde çalışanları eğitmek gerekiyordu. **Takım çalışmasının** ne olduğunu öğretmek gerekiyor. Başka türlü tutarlı, uyumlu bir çalışma takımı kurma olanağı yoktu... Bu yüzden herkesin bildiği gibi işliğim, işliklerim hep bir okul gibi çalıştılar... Benimle birlikte olanlardan, en az bir yıldan önce yararlanamadım hiçbir zaman... Önce kimi yanlış bilgilerden kurtulmaları, ayaklarını yere basmaları gerekiyordu. Bir de üzerinde bulundukları kültürlerin bilincine erişmiş olmalıydılar.

İşliğimde çalışmak isteyenler, yılda en az on gün benimle birlikte gezmek zorundaydılar... Bu önceleri Mavi Yolculuk biçimindeydi... Hem bir dinlenceydi Mavi Yolculuk, hem bir tanıma, tanıt-

ma etkinliğıydi. Bütün kıyılar dolaşıldı. Hem kendileri yetiştiler, hem de çevrelerine yararlı oldular.

Mavi Yolculuk

Mavi yolculuğun kurallarını, Sabahattin Eyüboğlu'nunkileri, bizim koşullarımıza uyarlayarak belirlemiştim. Her gün iki kişi mutfak nöbeti tutuyordu... Onlar yemeklerimizi pişiriyor, sofrayı kuruyor, bulaşık yıkıyorlardı. Akşam sofralarında sofrabaşılık da onlardan birinin işiydi. Sofrabaşı söz dağıtıyor, herkesten o günün özeti (elbette onun özel "yanlı" görüşü olarak) istiyordu. İlk turda tartışmak, birbirinin söylediğini eleştirmek yoktu. Bu ilk turdan sonra tartışmalar başlayabilirdi.

Bu yöntem, bilinen eğitimden gelen kimilerini, başlangıçta sıkabiliyordu... Ama sonra tadına varılıyordu... Çünkü aynı şeyin değişik kişilerce ne değişik görülebildiği, yorumlanabileceği ortaya çıkıyordu böylece... Birdenbire gözlerimiz, duyarımız çoğalıyordu sanki... "Petek Göz" dediğim şeydi bu... Kaç kişiye o kadar çift gözümüz vardı işte...

Gerçek bir okul oldu bu yolculuklarım, hem benim için hem işliğin genç mimarları, kimi konuklarımız için... Kıyılarımızı dolaştık... Gerekli yerlerde durup, dereler tepeler aşarak, içerilere yürüyüşler yaptık. Yeni yerler, önceden bilmediğimiz, bilinmeyen yapılar, insan eli izleri bulduk. Onları ölçtük, çizdik, fotoğrafladık. Yayınladık parça parça...

Her yolculuk için bir yıl önceden başlıyorduk çalışmağa, kaynak taramalarımız, kaynak kişilerle konuşmalarımız vb. Yolculuklarımızda kendimiz pişirdik, kendimiz yıkadık, kendimiz balık tuttuk. Ekmeğimizi bile yaptığımız oldu. Eski çağ yaşamını, yaşama kültürünü, doğal koşullarda izledik, tanıdık, bildik. Her Mavi Yolculuk akşamında birbirimize günü kendi açımızdan yorumlayıp, değerlendirdikten sonra belli bir konuyu işledik:

Bulunduğumuz yöre. Oradaki önemli kültür odakları. Yapılar. Sabahattin Eyüboğlu. Köy Enstitüleri. Pir Sultan. Yunus. Kıyılarımız. Teknelerimiz. Balıklarımız. Kent. Eğitim sorunlarımız. vb.

Tartıştık, tartıştık... Her akşam bir şölendi (sempozyum) işte...

Bütün kıyılarımızı dolaşıp bitirdiğimde, gerçekten Sabahattin Eyüboğlu'nun tanımladığı gibi, ülkesini seven, tanıyan, tanıtan "Mavi" bir kişi oldum mu? Bunu kendim söylersem yakışık almaz... Başkaları söylemeli...

Ama coğrafyasını, insanını, ayrımsız seven, ülkesinin kültürünün bilincine varmaya çalışan, gene çözümler arama yolunda daha da istekli, inançlı biri olduğumu söyleyebilirim.

Yeşil Yolculuk

Kıyılarımızı bitirdiğimde, teknenin yerini otobüs aldı. Anadolu'yu, güneyden kuzeye, şerit şerit taradık. Adına bu kez "Yeşil Yolculuk" dedik. On beş yaşımdan beri gezip gördüklerimi de birbirine bağlıyordu bu yolculuklar... Ama özellikle bana katılan genç mimarları etkiliyordu, eğitiyordu...

Bir gün bunları oturup, ayrıca, doğru dürüst, derli toplu yazacak zaman bulur muyum? Bilmiyorum... Elimdeki sanırım 60.000'i aşkın saydamı (slayt) ne yapacağım? Bilmiyorum... Yayınlamalıyım elbette... Onun için son yıllarda hep: "Vakit dar!" diyorum.

Mavi Yolculuklarımdan birine katılan, Fransız arkeolog, altmışını aşmış Prof. Juliet, bir akşam şöleninde konuşma sırası kendine geldiğinde, "Bu yaşama biçimi-kültürü olarak bile, bir felsefe" demişti... Öyle miydi? Ne bileyim? Öyle bir şey olsun diye değil, öğrenmek, tanımak, bilmek, düşünmek için yapılmıştı işte...

Benimle son Mavi Yolculuğunu yapan Azra Erhat, "Böyle bir yolculuk için bir yirmi beş yıl beklemeye razıyım." demişti. Her Mavi ya da Yeşil Yolculukta, kentin kötü yönlerinden de bir süre kurtulmuş, soluk almış oluyorduk. Daha çok, daha bilinçli savaşım isteğiyle, daha dolu, daha canlı dönüyorduk her yolculuktan...

Ama durmadan başka yollar da arıyordum. Örneğin bir geceleme yeri seçip oradan çevreye küçük küçük yollar yapmayı denedik. Milas'ta bir otele yerleştik. Bir lokantada yedik içtik... Oradan Milet'e, Priene'e, Didim'e, Herakle'a, Labranda'ya vb. yerlere günlük geziler yaptık. İyi oldu, güzel oldu ama dileğimizce yoğunlaşamadık...

Yaz Okulu / İlk Somut Düşünce

1977 yılında "Mavi Yolculuk" izlencesi içinde, Tersane Adası'na gitmiştim. Fethiye Körfezi'ndeki adadaki bomboş balıkçı köyünü görüp inceledikten sonra üniversitelerimize çağrıda bulunmuştum.¹⁴ "Mimarlık" dergisinde 1979 yılında yayınlanan yazımda diyordum ki:

"Burası, bir yüksek öğrenim kurumumuzun mimarlık bölümüne simgesel bir tutarla verilir, gerekli yardım da sağlanırsa bir yaz üniversitesi oluşturulabilir. Bu kurum bir-iki yarıyıl öğrenim izlencesi olarak bu konuyu uygulamalı işleyebilir. (Şantiye, büro stajı, hepsi içinde)

"Söylediğim yapılsa, hem öğrenciler hem öğreticiler azıcık gölgeden güneşe çıkarlar; hem de sonuçta değeri milyonla, milyarla ölçülemeyecek bir yerleşim yeniden yaratılmış olur. Ondan sonra ister öğrenci kenti (Bati

üniversiteleri kışın bile kullanabilirler.), ister dinlenme kenti (Öğrenciler, öğrenimleri karışığı yazın çalışabilirler.) olarak kullanılabilir. "Daha önce değindiğim gibi yalnızca düşünmeyelim bu konular üzerinde, eyleme geçelim. Örneğin İzmir'deki Güzel Sanatlar Üniversitesine bir çağrıdır bu yazım."

Yaz Üniversitesi, daha yalın söyleyişle "Yaz Okulu" daha o günlerde böylece düşmüştü usuma. Üniversite olumlu karşılamıştı önerimi... Konunun, oluşturulacak bir kurula aktarılması benim senmişti. Ama bir sonuç çıkmadı... Biz gene de, ilkyaz okulu çalışmasını 1982'de, kısıtlı sayıda genç mimarla Tersane Adası'nda yaptık.

Osogowsky Manastırı'nda Yaz Okulu

1990'ların başında bu düşüncemi konuk öğretim görevlisi olarak çağrıldığım Makedonya Metody-i Krily Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerine açmışım. Onlar beni ilk kez 1992'de sonra da 1993'de Üsküp kentinden 110 km uzaklıkta Kriva Palanka kentindeki Osogowsky Manastırı'nda düzenledikleri yaz okuluna öğretim görevlisi olarak çağırıldılar. (Daha sonraki yıllarda da sanırım 6-7 kez gittim bu okula öğretim görevlisi olarak... Sonuncusu, yönetimini de üstlendiğim 2007'deydi.)

1993'de, orada bulunduğum sırada, yaz okulunun bir gezisiyle gittiğimiz bir kentte Manisa'dan gelen yurttaşlarımızla karşılaştık. Başlarında bulunan Belediye Başkanı Mimar Zafer Ünal dedi ki: "Yurt dışındaki bu etkinliğinizi neden kendi ülkemizde yapmıyoruz. Biz her türlü desteğe açığız..."

Manisa Yaz Okulu Bir Başlangıçtı...

Hemen anlaştık. Bir sözleşmeyle kimin ne katkıda bulunacağını saptadık. 1994 yılında 17 yıl önce Manisa'da gerçekleştirdik ilk yaz okulunu... Bu bir başlangıç oldu. Ondan sonra da Denizli'de (3 kez), Afyon'da, Kepeztepe'de, Konya'da, Güre'de (pek çok kez), toplam 16 kez yaz okulu gerçekleştirdim yirmi yıl içinde... Yakında, "Yaz Okulları" adlı betiğim yayınlanacak. Orada anlatıyorum hepsini.

Yaz Okulunun Başka Nedenleri?

Yurdumuzda mimarlık eğitiminin niteliği, son yıllarda hemen herkesçe tartışılır oldu. Bu eğitime stajla, uygulama alanıyla ilişkiler kurarak katkıda bulunulması zorunluluğunu da yıllardır yazıyorum. (Açıklama: Sözünü ettiğim Yaz Okulunun üniversitelerin mimarlık fakültelerinde son yıllarda eğitimin bir bağlantısı, tamamlayıcısı olarak sürdürülen, yaz okullarıyla bir ilişkisi yoktur.) Mimarlık eğitiminde mimar adaylarıyla genç mimarların kültürel çevreyle, kendileri için çalışacakları insanlarla birebir ilişkiye girmelerini gerekli buluyorum.

Her şey bir yana, öğrencileri gerçek sorunlarla yüz yüze bırakmaktı düşündüğüm. İşte bütün bu nedenlerle "Yaz Okulu" öneriyordum.

Bunların örgütlenmesi, istenince hiç zor değil. Yaz okulunu bir betikle (kitapla) anlatmak isteyişim de bundan... Görülsün ki bu işler hiç de zor değil... "Biz de böyle yapabiliriz" diyebilirler okuyanlar... En azından şimdilik, yurt içinde de yararlı işler becerilir kim bilir... Özellikle bu gün...

Nerelerde Gerçekleşti Yaz Okulları?

Osogowsky Yaz Okulu, 1992, 1993
Manisa Yaz Okulu, 1994
Güre Yaz Okulu, 1995
Güre Yaz Okulu, 1996
Güre Yaz Okulu, 1997
Güre Yaz Okulu, 1998
Afyon Yaz Okulu, 2001
Denizli Yaz Okulu, 2002, 2003
Güre Yaz Okulu, 2004
Kepirtepe Yaz Okulu, 2006
Osogowsky Yaz Okulu, 2007
Karacasu Yaz Okulu, 2007
Güre Yaz Okulu, 2008
Sille Yaz Okulu, 2009

Son olarak 2009'da Konya-Sille'de gerçekleştirdim.

Yaz Okulu Uygulamasının İzlenesinin Ana Çizgileri

A- Önce çevreyi, mimarlık yapıtlarını, eski çağ kentlerini, kentlerimizi tanımak...
B- Katılanları ülkemizin gerçekleriyle yüz yüze getirmek, insanlarıyla tanış-biliş etmek.
C- Yörenin bir sorunu üzerinde derinleşmek.
D- Çözüm üretmek, çözüm önerimizi yöreye karşılıksız armağan etmek.
E- Araştırmalarımızı, öğrendiklerimizi sergilemek, yayınlamak.

Bu ana çizgiler üzerinde çalıştık yirmi yıldır. Sanıyorum çalışmalarımızla çevremize yararlı olduk.

Afyon'da Gâvur Hamamı diye bilinen Osmanlı Hamamı'nın "saptama" çizimlerini, "nasıldır" çizimlerini, onarım tasarımı, uygulama çizimlerini yaptık. Şimdi bu hamam kültür merkezi olarak çalışıyor. Evler onarılıyor...

Karacasu'da bir evin "saptama," "nasıldır," onarım, uygulama çizimlerinden sonra "bilgi merkezi" olarak onarımı yapıldı. Karşılıksız denetimini yaptım. Bir örnek oldu...

Güre'de bir tiyatro yapıldı. Bir "köy evi" tasarımı bitirildi. Belediye Başkanı sayın Kamil Saka'nın anlayışıyla saptama çizimlerini yaptığımız Roma hamamında Arkeolojik kazı başladı. Düzenlenen sergilerle, söyleşilerle, halk konularla doğ-

rudan ilişkilendirildi. Yassıçalı köyü için bir köyevi tasarımı armağan ettik.

Özet olarak burada kısaca verdiğim bu bilgiler sanırım Yaz Okulunun ne denli yararlı olduğunu gösteriyorlar... (1998 yılında Serbest Mimarlar Derneği bu uygulamam için bana "Eğitim Ödülü" verdi.)

Bir De Önerim Oldu

TMMOB Mimarlar Odası'nın bugün 40.000'e yakın üyesi 26 şubesi var... Hepsini gerçekten her yıl önemli etkinlikler gerçekleştiriyorlar. Neredeyse her şubemizin olduğu yerde mimarlık okullarımız da var.

Her yıl her Mimarlar Odası şubesi, bir yaz okulu gerçekleştirirse, sonuçlarını yayınlarsa, bütün mimarlarımız, o yörelerden, yurdumuzdaki tüm mimarlık yapıtlarından bilgilenmiş olurlar. Her yaz okulu, dıştan gelen öğrencileri birbirlerine yakınlaştırarak, yurt ölçeğinde bir iletişime neden olabilir.

Önemli işleriyle bir çizginin üzerinde yapıt vermiş, tanınmış mimarlarımızı da yörelerine göre bu yaz okullarına katkı koymağa çağırabiliriz. Onlar 1-2 günlük katılımı yıldan yıla bütün yurdu dolaşabilirler. Öğretim görevlilerinin de, yardıma çağırıldığımızda, bizi olumsuz yanıtlayacaklarını sanmıyorum. Böyle bir izlencenin gerçekleştirilmesi yönünde bir karar alınmasını, 2-3 yıl önce TMMOB Mimarlar Odası'na önerdim. Olumlu yanıt aldım. İlk uygulama olarak da 2009'da Konya-Sille Yaz Okulu'nu gerçekleştirdik.

İlköğretim düzeyi için benim başlattığım, eşim mimar Gönül Bektaş'ın yıllardır Kuzguncuk'ta uyguladığı Yaz Okulu deneyimi de örnek oldu. Burada da, eğitimi kentin içine yaymaktı amaç. Bu da 1987'den beri sürüyor.

Örneğin İsviçre'de okul haftanın üç günüdür. Öteki günlerde kentin içinde, kurumlarındadır çocuklar... Bir kentin yönetimini belediye başkanının odasında doğrudan ona sorarak öğreniyorlardı...

Japonya'da da böyleydi bu... Sokaklar öğrencilerle doluydu... Tarihsel yapıları, anıtları yerinde inceliyorlardı. Oysa bizde örneğin Süleymaniye'yi bile görmeyebiliyorlardı...

Ayrıca eğitim, orta öğrenimin yerine dört yıllık bir yüksek(?) öğrenimle tamamlanamazdı. Eğitim, öğrenim bütün yaşama yayılmalıydı. Bunun için Alman İşçi Sendikalarının yaptığı gibi yeni yollar aranmalıydı. Ne olursa olsun özellikle bir mimarın, uygulama alanında deneyimlenirken, kendini sürekli okuyarak, gezerek, görerek yetiştirmesi gerekiyor.

Ginelemek zorundayım: Daha 1968 TÖS'nın Devrimci Eğitim Şurası'nda verdiğim bildirimde en

önemli konulara doğrulukla değinmişim. Yarım yüzyıl sonra kimi yaptığım özeleştiriler ne yazık ki beni daha ilerilere götürmüyor. Özellikle gidişin, bugün de temel sorunlarımızın giderilmesi yolunda olmadığı görülüyor. 15-20 günlük uygulamalı öğrenim (staj) döneminin bu kavramla alay etmek gibi bir şey olduğunu öğretim görevindeki öğretim üyesi arkadaşlarımdan da bilmemelerinin olanaksız olduğunu düşünüyorum. Bunun, bilinen öğretim süresi dışında, yapmayı bilen bir ustanın yanında en az 3-4 yıl süren bir süreç olması gerektiğine bugün daha çok inanıyorum. Bunu daha başlangıçta yazdığımda saldırılara uğradım. Yalnızca Şevki Vanlı, "Ne dediğini anlamağa çalışın, doğru söylüyor!" anlamında savunmuştu beni...

Bir başka önerim de şuydu: Mimarlık öğreniminin ikinci ve üçüncü yılı sonlarında bütün yaz sürececek bir uygulamalı öğrenim (staj) yapılmalıdır. Ama bugün hemen düzeltmemiz gereken yanlış, "mimar" adını üniversitenin vermesidir. Bütün uygar ülkelerde olduğu gibi bu adı, uygulayacağı kimi yeni sınavlardan sonra, Mimarlar Odası'nın vermesidir. (Eğitim konusunda, "Cumhuriyet güncesinin Bilim-Teknik ekinde yayımlanan Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Derya Oktay'ın yazısı da okunmalıdır.)

Takas-Değişim

Bir önerim de, sonraki kimi konuşmalarımda, yayınlarımda da dile getirdiğim gibi, yurt içindeki mimarlık okullarının arasında da bir değişim izlencesinin gerçekleştirilmesidir. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin öğrencisi öğreniminin bir yarı yılını Anadolu'da bir üniversitede geçirebilmelidir. Anadolu Üniversitelerinin öğrencileri de bir yarı yıllarını İstanbul Üniversitelerinde...

Görüldüğü gibi, çok önemli olan bu konuda kesin bildiğim, daha pek çok sorunlar olduğudur. Ancak buncağızı bile bir derginin kapsamını zorluyor görüldüğü gibi... Ama TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi'nin böyle bir tartışmayı açmasını, benden bir yazı istemesini olumluyorum. ■

NOTLAR

1. *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. Prof. Dr. İlhan Başgöz. Pan Yayıncılık. 2005.
2. a.g.y.
3. a.g.y.
4. a.g.y.
5. *"Bak Bak Desinler" Denemeler*. Cengiz Bektaş. Evrensel Basın Yayın. 1998. Sayfa. 115. "Üniversitenin Yeri."
6. a.g.y.
7. a.g.y.
8. *"Bak Bak Desinler" Denemeler*. Cengiz Bektaş. Evrensel Basın Yayın. 1998. Sayfa. 245-251. "Bizim Üniversitelerimiz" I-IV.
9. a.g.y.
10. a.g.y.
11. *"Bak Bak Desinler" Denemeler*. Cengiz Bektaş. Evrensel Basın Yayın. 1998.
12. a.g.y.
13. TÖS Yayınları arasında çıkan, bu adı taşıyan betik.
14. Tersane Adası'nda 1977, 1979 yıllarında yaptığımız çalışmalar için bakınız: *Kayaköy/Tersane*. Cengiz Bektaş. Bileşim Yayınevi: 6/2008.

YENİ KUŞAK EĞİTİM TESİSLERİ İÇİN ÖNERİLER

Haydar KARABEY

Mimar

Prof. Dr.

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

"Herhangi bir zaman kesitinde ülke nüfusunun yaklaşık dörtte birinin etkin olarak kullanacağı mekânlardan söz ediyoruz. Tüm insanlarımızın, yaşamlarının yaklaşık altıda biri süresince kullanacağı mekânlar bunlar. Buna karşın, eğitim tesislerimizin yalnızca kapasiteleri ile ilgilendik yıllardır. Niteliklerini önemsemedik. Şimdilerde söz konusu edilen yeni kuşak eğitim tesisleri için kimi önerilerimizi aktarmak istiyorum."

Milli Eğitim Bakanlığı, yeniden düzenlediği 4+4+4 sistemi sonrasında, gerekli olacak yeni kuşak eğitim tesisleri için 2012 yılında aşağıdaki görüşleri geliştirmiş.¹

Özellikle 13. Madde'de sözü edilen işlevler tartışmalı gözüküyor. Bunun gerekçesini yaklaşık olarak şöyle açıklıyorlar: Artık, **"entegre, zengin donanımlı, büyük eğitim tesisleri yaptırmak zorundayız, bunlar büyük ve değerli parseller üzerinde yer alacaklar, bu sürece özel yatırımcıları da çekebilmek için, tesis içinde (yanında, yakınında?) kimi daha rantabl işlevlere de izin vermeliyiz."**

MEB - Eğitim Kampusları;

1. Kamu Özel Ortaklığı modeliyle hayata geçirilmesi planlanan kampuslarda,
2. Personel esnekliği ile öğretmen ve diğer destek personelin eğitim öğretim tesisleri içinde ekonomik olarak kullanımına imkân sağlayan,
3. Diğer eğitim öğretim birimleriyle yakın ilişki içerisinde bulunan,
4. Eğitim ve öğretimle ilgili araştırma ve çalışmaların yürütüldüğü,
5. 10-20-50 yıl sonra gereken eğitim öğretim tesislerinin ihtiyaçlara cevap vermesine yönelik olarak "genişleme ve rezerv alanları" tasarlanan,
6. Açık avlu ve açık mekân oluşturularak gün ışığı alınması ve geniş alanlarda insani ölçek yaratılmasına imkân veren çözümleri sunan,
7. Fizik-kimya-biyoloji, dil laboratuvarı, kapalı ve açık spor tesisleri (yüzme havuzu, tenis kortları, bilardo salonu, masa tenisi, futbol, voleybol, basketbol, hentbol, minder sporları, buz ve paten pisti vb.), rasat ve gözlem evi gibi eğitim öğretime destek sağlayan tesislerinin ekonomik ve rantabl olarak kullanımına imkân sağlayan çözümleri barındıran,
8. Öğrencilerin sosyalleşmesine ve okulu benimsemesine imkân sağlayan mimari detaylar ile botanik parkı, suni şelale, gölet gibi "yeşil okul" konsepti bulunan,
9. İçerisinde modern, çağdaş ve Türk geleneğine uygun olarak tasarlanmış, odalar ve sosyal donatılarla bezenmiş, yurt ve öğrenci pansiyonlarına sahip,
10. Kojenerasyon - trijenerasyon sistemler (kendi enerjisini üreten),
11. Sürdürülebilir enerji verimliliği için gri su sis-

temleri (Yağmur ve kullanım suyunun geri kazanımı), yeşil çatı sistemleri, güneş enerjisinden sıcak su üretimi, ısı pompaları ile enerji üretimi,

12. Kurulan sistemler sayesinde minimum hava kirliliği,
13. İçerisinde sosyal yaşam alanlarının yer aldığı tesisler (alışveriş merkezi, kongre ve kültür merkezi, kreş vb.), yeşil çevre (yeşil alanlar, havuzlar, şehir mobilyaları, spor alanları, piknik alanları, botanik park vb.),
14. Kapalı otopark sistemi,
15. Her bölümün işlevinin zaman içerisinde sadece küçük yeniliklerle değişmesine imkân veren "modüler yapı sistemi" ve buna uygun aks sistemi seçiminin yapıldığı, eğitim ve öğretim kompleksleridir.

Bu konularda, arayışlarını sürdüren MEB yetkililerinin daveti ile, Şubat 2012 tarihinde Ankara'da yaptığımız bir toplantıda ben de aşağıdaki görüşlerimi açıklamaya çalıştım:

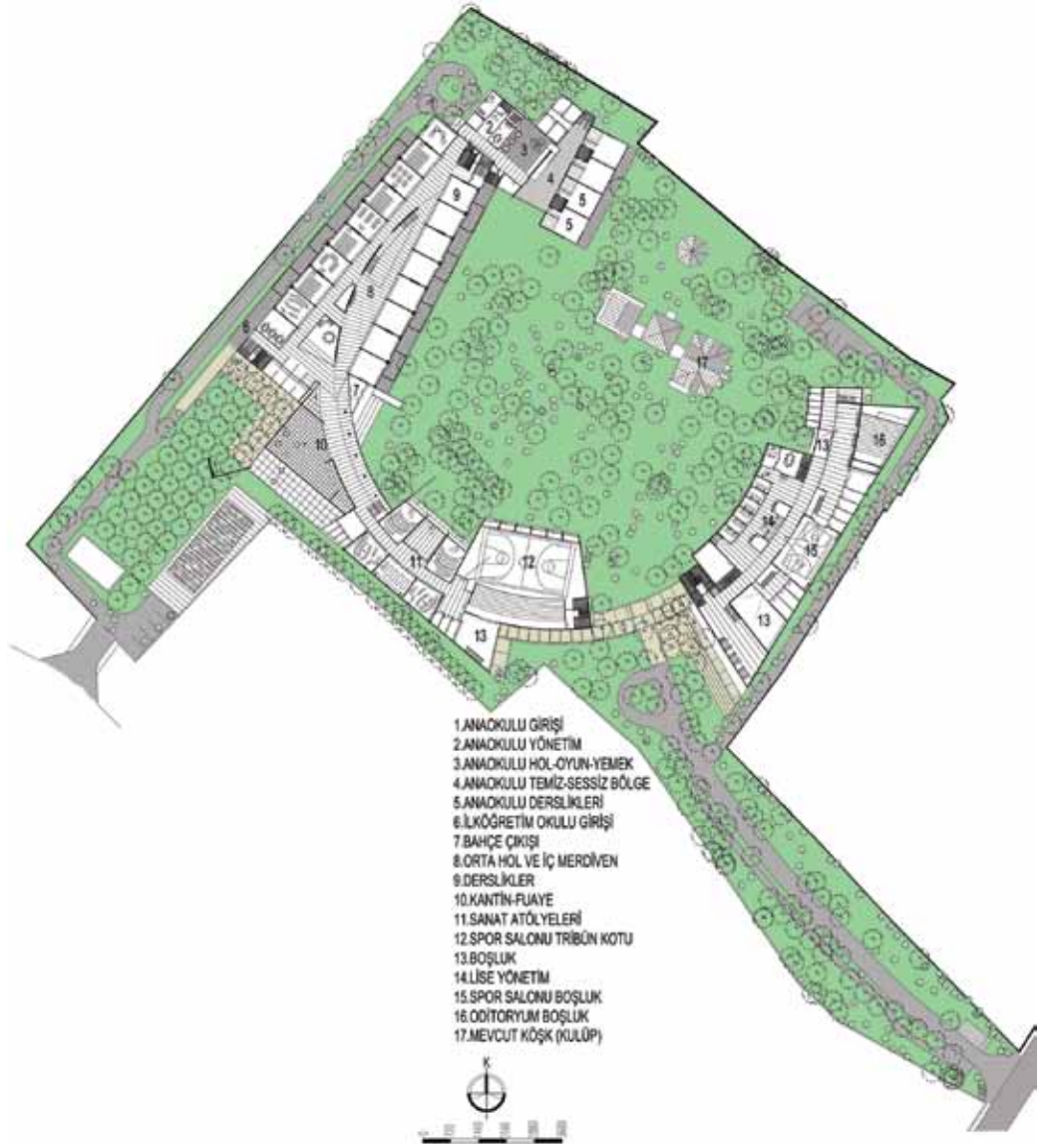
Herhangi bir zaman kesitinde **ülke nüfusunun yaklaşık 1/4'ünün** etkin olarak kullanacağı mekânlardan söz ediyoruz. Tüm insanlarımızın, yaşamlarının yaklaşık 1/6'sı süresince kullanacağı mekânlar bunlar. Buna karşın, eğitim tesislerimizin yalnızca kapasiteleri ile ilgilendik yıllardır. Niteliklerini önemsemedik. Şimdilerde söz konusu edilen yeni kuşak eğitim tesisleri için bu bakış açısı ile kimi önerilerimiz:

1. **İmar Planlarında** eğitim tesisleri için ayrılan yerler çok sorunludur. (konum, çevre, ilişkiler, boyut... olarak) otoyol kenarı, dere yatağı, havai hat altı, yoğun kirli hava bölgesi, biçimsiz - artık parseller... Şimdi Entegre tesisler düşünüldüğü için bu yerler daha da yetersiz kalacaktır. Bu konularda öncelikle kent planlarında önlem alınmalıdır. Her 10.000-20.000 kişi için en az 30.000 m² alan gerekiyor (bkz: ek)
2. Mevcut bir 8 yıllık tesis, nasıl 12 yıllık'a dönüşecektir? Bu da ayrı bir çalışma konusudur. Mevcut yapılara kesinlikle kat çıkılmamalıdır.
3. İmar planlarında verilen **Emsal** de çok önemlidir (yaklaşık KAKS=1, TAKS= 0,35 olmalıdır) böyle bir parselde ortalama 3 katlı bir yapı yapılırsa geriye yeterince açık alan kalabilecektir.

FMV-Erenköy: 30.000 m² arsa ve 20.000 m² yapı / maliyeti: 1.200.000 TL'dir (600 TL/ m²). Buradaki arsa çok değerlidir, ancak bağıştır.

4. Bu hesap ile, 2000 kişilik "entegre" bir kampüs için en az 30.000 m² arsa ve (gelecekteki gelişmeleri de öngörerek) 1 Emsal gerekiyor:
(ao: 24 x 2 x 4) + (iöo: 24 x 8 x 6) + (ls: 24 x 4 x 6) = 192 + 1152 + 576 = 1920 öğrenci
 5. **Özel Okul** yaptırmak isteyenler için de arsa tahsisinin kolaylaştırılması gerekir. Bu çapta kentsel bir arsanın değerleri 5-8 milyon TL olunca, tesisler "ticarethane"ye dönüşüyor. Arsa tahsis yetkisi yakın geçmişte, politik çekişmeler nedeniyle yerel yönetimlerden alındı. Bu da bürokratik engelleri arttırdı.
 6. Eğitim tesisleri için yer seçiminde kentsel yeşil, spor, kültür, belki sağlık parselleri ile **birliktelik** sağlanmalıdır. Böylece yeşil, altyapı ve hizmet bütünleşmesi sağlanacaktır.
 7. Yeterince büyük bir yapı adası içinde birden çok eğitim tesisinin yer alması kimi ortak işlevlerin ve özellikle açık alanların ortaklaşa kullanımı açısından olumlu olacaktır.
 8. Ancak, eğitim parseli içinde özel sektörün işletmesine yönelik rant sağlama amaçlı kimi işlevlerin bulunması kanımızca sakıncalıdır. Bu tür işlevler sisteme zarar vermeyecek bir biçimde parsel dışında (ayrı bir parselde) konumlanabilir.
 9. Entegre tesis parsellerine **erişilebilirlik**, ulaşım olanakları (hele entegre tesis = büyük yatırım = yoğun kullanım'dan söz ediliyorsa) geliştirilmelidir.
- Büyük kampüsler, büyük kapasite, üstün donanımlı güçlü tesisler ve güçlü örgütlenmeler sağlayacaktır.

FMV-Erenköy. Zemin Kat Planı.

10. Öğrenci başına 10m² yapı asgari bir standart olmalıdır. Aşağıdaki programın eğitim sistemi bağlamında bir açılımı Tablo 1. de verilmiştir.
11. Mimarlar Odası tarifesine göre 4-a sınıfıdır (2012 birim maliyeti: 615 TL/m²). Yukarıdaki programın yapı maliyeti yaklaşık 1,2 milyondur. (Toplam proje ücreti ise yaklaşık 300.000 TL). Görüldüğü gibi burada "**pahalı değil akıllı tasarımdan** söz ediyoruz.
12. Gerekli konumlarda sistemin içinde **yurt** (pansiyon) olanağı sağlanmalıdır. Tip yurt

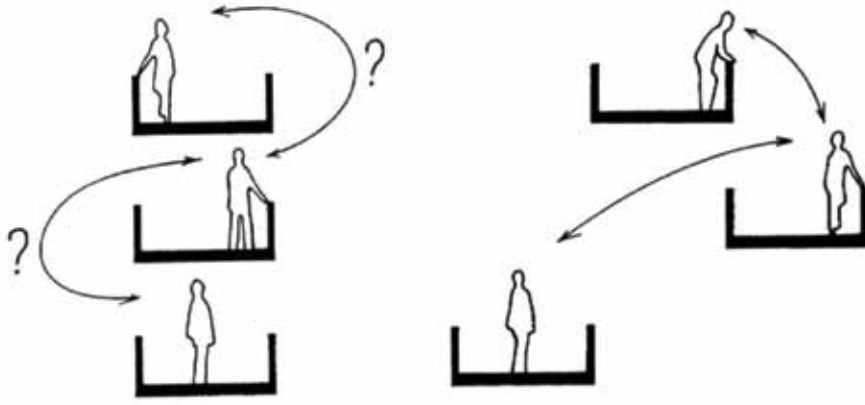
planlarımız da çağdışıdır (kömürlük, dikiş-nakış odası vb.): 1500 m² arsa, 1 emsal, toplam 2000 m² inşaat ile 100 öğrenci = 20 m² / öğrenci sağlanabilir.

13. Tüm entegre eğitim tesislerinde **gece, hafta sonu ve tatil** sürelerinde kullanılabilirlik sağlanmalıdır. Bu bağlamda, bahçelerin betonlanarak otopark olarak kullanılması değil, çevreye verilen sosyal hizmet önemlidir (uyarılar sonucunda, MEB, bahçelerin otopark olarak kullanılmaması konusunda bir genelge yayınladı). Çevre ile ilişki ve sosyal merkez oluşturma olanağı (çevreye açık kütüphane, toplantı salonu, spor, sağlık olanakları ile) sağlanmalıdır. Bu tasarım (bağımsız bölümler) yanı sıra bir "**işletme**" ilkesi olmalıdır.

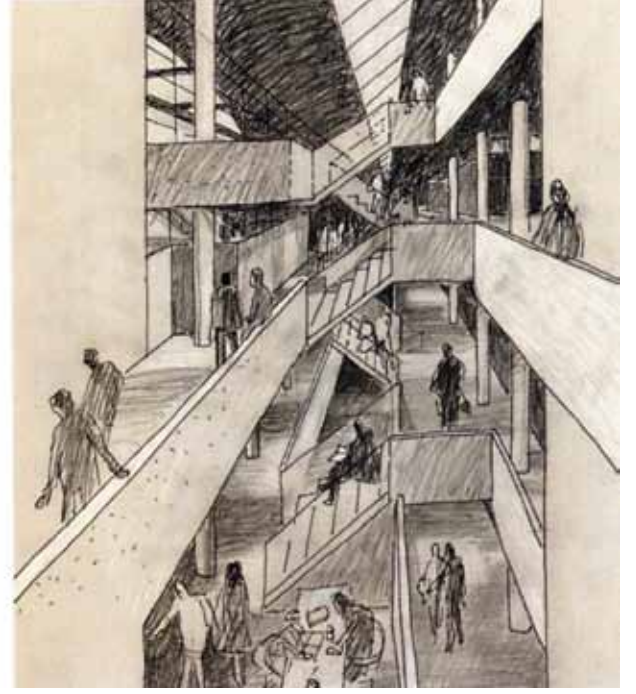
TSM (Türkçe-Sosyal-Matematik) sistemine spor ve sanat-kültür-uygarlık bölümlerinin de eklenmesi çağın gereğidir, yapılaşma bu sisteme açık olmalıdır. Bu nedenle, müfredatta seçme ders sayısının artırılması, yapısal programda ise sabit derslik- temalı (özel) derslik-laboratuvar-atölye çeşitlenmesi gerekir. (Ayrıca bkz: EK-2, Sentez bir model önerisi)

BÖLÜMLER	KAPASİTE	ALAN
Okul Öncesi Eğitim	192 (24 öğr x 2 yaşgr x 4 şube)	1200 m²
İlköğretim Okulu (4+4)	1152 (24 öğr x 8 sınıf x 6 şube)	9000 m²
Lise	576 (24 öğr x 4 sınıf x 6 şube)	5200 m²
Spor Salonu	Basket'e de uygun 600 kişi seyircili	800 m²
Yüzme Havuzu	25 metre boyunda	800 m²
Toplantı - Oditoryum	600 kişi	800 m²
TOPLAM	1920 öğrenci	19200 m² (destek vb. ile)

Tablo 1. 1920 Öğrencilik entegre bir eğitim tesisi için alan dökümü (Ayrıca bkz: EK-1, Hizmet çevresi)

SAYDAMLIK.İLETİŞİM.SİNERJİ

TED Ankara Koleji Yumrubel Kampüsü.

14. **Sosyalleşme** için yaşam modeli oluşturacak plan düzenleri kurgulanması beklenir. Örneğin artık planlarda, koridor değil sokak, avlu değil meydan kavramlaştırmalarını görmeliyiz.
15. İç ve dış **esneklik** sağlanması gereklidir (sökülebilir iç bölmeler, kanallarda tesisat vb.) Gelecek için geniş arsa.
16. Mekân **standartlarının** yeni sisteme göre ve yeni ilkeler ile yeniden yazımı gereklidir.
17. **Bahçeler** için de özgün tasarımlar gerekir. Kızlar, engelliler, yaş grupları için farklı bahçe düzenlemeleri araştırılmalıdır.
18. Özel bölme, dolap ve mobilya sistemleri geliştirilmesi gerekir. Bu konuda, çok yeni olanaklar gelişti. Bunun için **çağdaş endüstri tasarımı** kullanılmalıdır.
19. **Akustik, ışık, hava, iletişim, sinerji, saydamlık** ölçütlerinin ön plana alınması gereklidir.
20. **Mimari oyunlardan, bezeme ve benzetmelerden** vazgeçilmesi ekonomik, pedagojik ve kültürel bir zorunluluktur. Eğitim tesislerinin sığ politik vizyonlara alet edilmesi kanımızca bir cinayettir.

21. Sürdürülebilir **enerji sistemlerinin** yoğun kullanımı çağımız gereğidir
22. Tüm **çatı düzlemlerinin** işlevsel ve ekolojik kullanımı, yeni kullanılabilir alanlar, sürdürülebilirlik yanı sıra doğadan alınan düzlemlerin geri verilmesini de sağlayacaktır.
23. Eğitim tesisleri nicelik ve niteliğini yükseltme seferberliği; Batı'da 1970'lerde yaşandı. Sayısız mimari yarışma açıldı, küçük tasarım bütçeleri ile sayısız nitelikli eğitim tesisi gerçekleştirildi. Bu konuda mimar-mühendis odaları da çok "barışık" katkılarda bulunacaktır.

Sonsöz olarak şunu söyleyebilirim:

Eğitim tesisleri için, tip projeler yerine;

Bölgesel tek kademeli yarışmalar ile çağdaş, yerine uygun, özgün, basit, uygulanabilir projeler elde edilmesi tek çözümdür. ■

NOT

1. <http://iegb.meb.gov.tr/EgitimKampusleri.html>

Bu adreste 4 adet "konsept" şema da yer almış. Bu doğrultuda projeler üretmeye de başladıklarını biliyoruz, biz bu süreçte kendi isteğimiz ile katılmadık.

EK-1:

Yaklaşık 2000 Öğrencili Entegre Bir Tesisin Hizmet Edeceği Nüfus Çevresi

Türkiye Toplam Nüfusu (2011) 74.724.269

Yaş grubu	
5-9 yaş grubu	6.084.146
10-14 yaş grubu	6.602.605
15-19 yaş grubu	6.317.583
Toplam	19.004.334

5-19 Yaş Grubunun Ülke Nüfusuna Oranı:
 $19.004.334 / 74.724.269 = \% 25 (*)$

Bu durumda, 2000 öğrencisi olan bir okul. 8000-10.000 kişilik bir nüfusa hizmet verir.

(*) dikkat: yukarıdaki %25 oranı her yerleşmede aynı değildir.

Örneğin Adıyaman

Toplam Nüfus	593.931
5-9 yaş grubu	59.216
10-14 yaş grubu	65.198
15-19 yaş grubu	65.080
Toplam	189.494

Adıyaman için: 5-19 Yaş Oranı % 32. Adıyaman'da 2000 öğrencisi olan okul 6259 nüfusa hizmet verecektir. Aile büyüklüğünü de bu bölge için 6 alırsak 1043 hane halkına hizmet verecektir.

Kaynak: TÜİK verileri

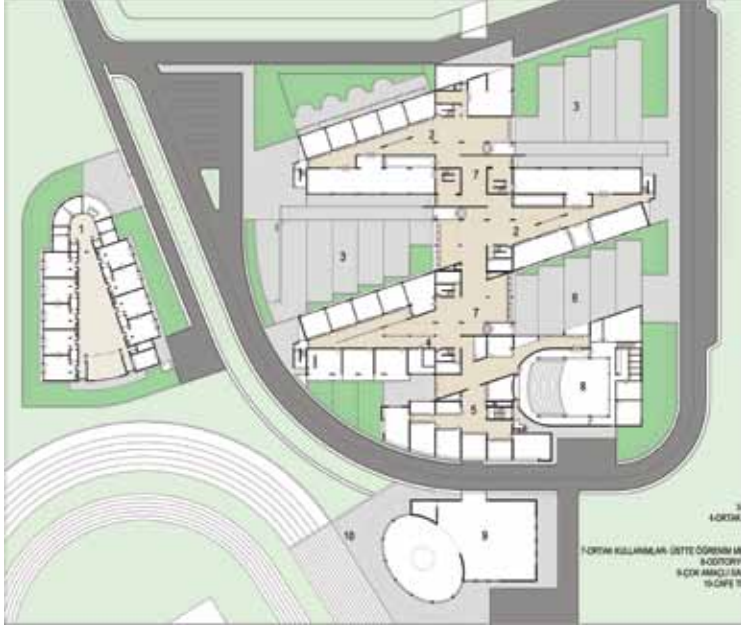
EK-2:

Türkçe-Sosyal-Matematik-Fen Sisteminin Evrensel Bir Yaklaşımla Gözden Geçirilmesi:

Sentez Bir Model Önerisi

13 Yıllık Zorunlu Eğitim İçin Bütünleşik Eğitim Sistemi

Anasınıfı	1 yıl	
İlköğretim	8 yıl	
Lise	4 yıl	
- Türkçe - Sosyal - Matematik - Fen - Sanat- Kültür		Üniversitelere Geçiş (Önkoşulsuz Sınav)
- Meslek Lisesi	- Teknik - Spor - Turizm - Sağlık - Ziraat - Din (İHO) - Sanat - Gıda - Çevre - ...	Üniversitelere Geçiş (Önkoşullu Sınav) Meslek Yüksek Okullarına geçiş

OKUL YAPILARINDA MİMARİ KARAKTERİN ROLÜ

Onur ERMAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi,

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Gülden GÜMÜŞBURUN AYALP

Mimar

Çukurova Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi

“Okul; çocukların zamanın büyük çoğunluğunun geçtiği yerdir, eğitsel amaçlar için tasarlanmış bir mekândır ve işlevsel gereklilikler koşutunda biçimsel karakteri oluşur. Ancak okul aynı zamanda sosyal bir çevre anlamına da gelmektedir. Bu nedenle barındırdığı topluluğun sosyal gereksinmelerini de karşılamak zorundadır. Bu bakımdan okul eğitsel edimleri sağlamanın yanında, birey olma sürecinde, çocukları gelecek yaşama hazırlamalı, onların sosyal ve bireysel gelişimini de destekler nitelikte olmalıdır.”

Giriş

Eğitim; çocuğun yetişkinliğe hazırlandığı, toplum içinde yer almasını sağlayan önemli bir süreçtir. İyi bir eğitim; okul içinde sağlanan olumlu sosyal iklim ve nitelikli çevre sayesinde çocukta ilgi ve gözetim hislerinin oluşmasını sağlar. Eğitimin gerçekleştirildiği fiziksel ortam olarak okul hem sosyal bir çevre hem de fiziksel işlevsel bir mekân olarak belirmektedir. Sosyal bir çevre olarak okul; büyük çoğunluğunun birbirini hiç tanımayan çok sayıda çocuğun bir araya geldiği, uyulması gereken kendine has kuralları olan, çocuğa yeni sorumluluk ve görevler yükleyen, başarı ve başarısızlık kavramlarının öne çıktığı çevre olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama kapsamında okul kavramının mekânsal temsilleri aşağıdaki alıntıda verildiği şekilde ifade edilmektedir (Öğülmüş ve Çok, 1997, sf: 379):

“... Öğretmen adı verilen bir kişinin size ne yapacağınızı söylediği, onu uygun bir biçimde yaptığınızda sizi ödüllendirdiği, yapmadığınızda azarladığı bir yer... öğrenmek ve uymak zorunda olduğunuz kuralların ve düzenlemelerin bulunduğu bir yer... her biri sizin kadar ilgi bekleyen, hiçbirinin alamadığı, 20-35 arasında başka çocuğun sizinle birlikte oturduğu bir yer... değerlendirildiğiniz, sınavdan geçirildiğiniz ve zorlandığınız bir yer... kendi başınıza yapmayı rüyanızda bile görmediğiniz, elinizden gelse bazılarında kaçınacağınız şeyleri yaptığınız bir yer... öğrendiğiniz, büyüdüğünüz ya da başarısızlığa uğradığınız bir yer.”

Bu betimlemelerde bir taraftan okulun kurumsal yanı temsil edilirken bir taraftan da çocuğun yeni girdiği sosyal çevreye karşı tutumlarını da izlemek mümkündür. Ancak okul sosyal bir çevre olmasının yanı sıra, esas olarak biçimsel ve mekânsal organizasyona sahip, işlevsel ilişkileri içeren fiziksel bir çevredir. Çevre koşullarının ve özelliklerinin insan davranışını belirlediği bilinmektedir. Çevresel algılayma ve değerlendirme sonucunda gelişen süreçte bireyin çevreye ait algıları, duygusal deneyimleri, amaç ve ilgileri bir araya gelerek ortak bir noktada buluşurlar. Bu nokta, bireyin çevresel değerlendirmelerine ilişkin verileri kapsar. Bu veriler yardımıyla birey çevreye karşı bir tutuma sahip olur ve ardından belirli

bir davranışa yönelir. Çevresel değerlendirmede, bireysel amaç ve ilgiler ile duygusal deneyimler, yaşam boyunca farklı düzeylerde etkili olabilmekte ve değerlendirme sürecinde öncelik sıraları değişebilmektedir. Örneğin çocuklar, yetişkinlere göre çevreyi daha çok duygusal deneyimlerine dayanarak değerlendirme eğilimindedir. Yanı sıra yaşam boyunca değişen amaç ve hedefler de çevrenin değerlendirilmesini doğal olarak etkiler (Axia ve ark., 1991). Bireysel gelişim süreci doğal olarak amaç ve hedeflerin de değişimine neden olmaktadır. Buna bağlı olarak da yaşamın farklı dönemlerinde çevreye ilişkin farklı düzeylerde detay ve ilişkileri içeren bilgi tipleri oluşur. Bununla ilgili olarak Golledge (1991); çocukluk çağından yetişkinliğe dek mekân ve mekânsal ilişkileri kavrama yetisinde gelişen bir değişim yaşandığını belirtmektedir.

Değerlendirme sürecinde bireye ilişkin unsurların yanında, değerlendirmeye konu olan çevrenin özellikleri de etkilidir (Liben, 1991). Fiziksel çevrenin, daha öz anlamda mekânın kavranması-yorumlanması ve anlamlandırılması mekâna ait tanımlanabilir özelliklere ve bu özelliklere atfedilen temsillere bağlıdır (Golledge, 1991). Çalışmada çevresel özellikler, çevreye ait işaretler kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır.

Çevreye Ait İşaretler

Birey çevrede neler olduğunu anlamak için basit düzeyde tanımlamalar yapar. Bu süreçte nesnelerin, bireylerin, şeylerin, olayların ve mekânların listesini oluşturur. Edinilen bu bilgi topluluğu çevredeki gerçek olgularla ilişkilidir. Çevreye ait işaretler, bu bilgi topluluğu içinde yer alan öğeleri tanımlamak için kullanılır. Mandler (1984) çevreye ait işaretleri *içerik bilgisi*, *mekânsal ilişkiler bilgisi*, *tanımlayıcı bilgi* olarak üçe ayırmıştır.

1. **İçerik Bilgisi;** mekânın işlevsel karakterine göre mekânda yer alan işlevsel öğe ve unsurları kapsar. Bu bilgi topluluğu envanter bilgisi olarak da tanımlanabilir.
2. **Mekânsal İlişkiler Bilgisi;** mekânda işlevsel alanların ve bu işlevsel alanlarda yer alan işlevsel öğe ve unsurların uzamsal konumları ve birbirlerine göre durumlarını kapsar.

3. Tanımlayıcı Bilgi; mekânın ve mekânda yer alan öge ve unsurların kendine has ayırıcı özelliklerini kapsar.

Benzer şekilde yapılan pek çok çalışma çevreye ilişkin niteliklerin -yukarıdaki sınıflamaya göre bilgilerin- davranış üzerinde etkili olduğunu vurgular. Eğitim; bireyde istendik davranışları elde etme süreci olarak tanımlanmaktadır. Doğal olarak eğitimin sürdürüldüğü mekânsal koşullar bütünü olan okul da eğitim sürecinde etkin olan bir unsur olarak görülebilir. Bu noktada nasıl bir okul, nasıl bir sınıf, nasıl bir eğitim ortamı ya da ideal okul nasıl olmalı gibi sorular akla gelmektedir. Çalışmada ilköğretim yapılarının bu üç öge kapsamında analizi yapılarak bu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

1. İçerik Bilgisi

Mekânın anlamlandırılması ve tanımlanmasının yanında kullanıcı ve mekân ilişkisinde, mekânın kullanımını sağlayan bir ara yüz olarak donatılar önemli rol oynar. 4x6 boyutlarında boş bir mekân oturma grubu ile tefriş edildiğinde oturma odası; yatak, dolap ve komodinlerle tefriş edildiğinde yatak odası olur. Dolayısıyla donatılar işlevsel karakterin de ifadesidir. Donatılar bireyde mekân hakkında ilk izlenimleri oluşturur ve dokunsal ve görsel özellikleri mekânın açıkça anlaşılmasını sağlar. Bunun yanı sıra donatıların boyutsal özellikleri de kullanıcının fiziksel olarak konforunu ve verimini etkiler. Bu nedenle özellikle eğitim mekânlarında donatıların uygun malzeme ve boyutlarda olması önemlidir.

Ülkemizde eğitim yapılarında donatılar konusunda ergonomik açıdan problem olduğu düşünülmektedir. Özellikle ikili eğitimin yapıldığı okullarda günün yarısında 12-14 yaş arası öğrenciler ile diğer yarısında 6-11 yaş arası öğrenciler aynı mekânı ve donatıları kullanmaktadır. Oysa bu iki öğrenci grubunun antropometrik boyutları ve ergonomik ihtiyaçları aynı değil-

dir. 6 yaşında bir çocuğun kullanabileceği sıra boyutlarının 14 yaşındaki bir çocukla uyuşması beklenemez. Benzer durum sosyal mekânlar ve ıslak hacimlerde yer alan donatılar için de söz konusudur. Diğer bir sorun da mekân boyutları ve donatıların kapladığı alan ilişkisidir. Günümüzde bazı ilköğretim okullarında, 30 öğrencinin öğrenim görmesine uygun tasarlanmış mekânlarda 45-50 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu da donatıların arzu edilen düzen içinde yerleştirilmesini güçleştirmekte, sirkülasyon ve mekân kullanımı konusunda sıkıntı yaratmaktadır.

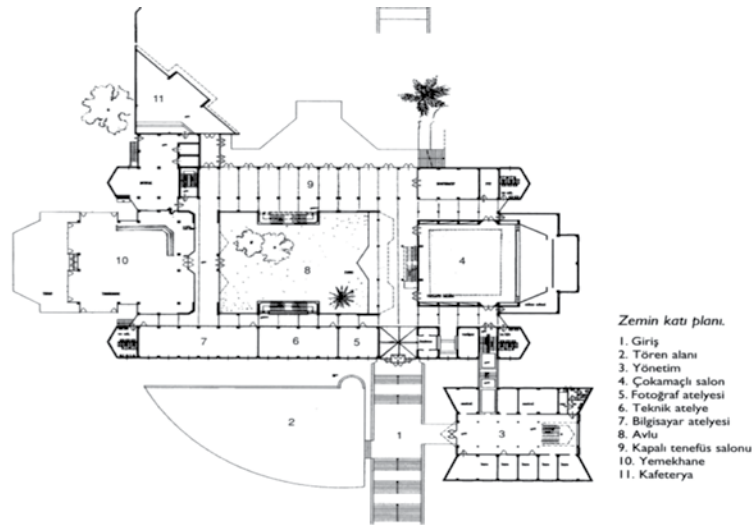
2. Mekânsal İlişkiler Bilgisi:

Çocukların form algısı ve buna bağlı olarak ilişkileri kavrama yetisi yetişkinlere göre farklı düzeyde gerçekleşir. İlköğretim çağındaki çocuklarının okul algıları üzerine yapılan bir çalışmada tek katlı okul yapılarında mekânsal düzenin tam olarak 8-9 yaşlarında kavrandığı, çok katlı okul yapılarında ise kavramanın 12 yaşa kadar yükseldiği görülmüştür. Bu sonuçlara göre görsel gerçeklik yaşının 7 ile 12 yaş arasında geliştiği ancak daha önemlisi kat adedi artıp, ilişkiler karmaşıktıkça çevrenin algılanmasının ve anlamlandırılmasının zorlaştığı tespit edilmiştir (Gür, 1997). Yuva gibi bildik tanıdık ve güven dolu bir ortamdaki ayrılarak birdenbire yabancı ve alışılmadık, hatta karmaşık ilişkiler içeren yeni bir mekânsal düzene adapte olmaya çalışmak çocuk için baş edilmesi gereken bir zorluk ve stres kaynağıdır. Okul aslında öğrenci için yeni bir fiziksel çevre olmakla beraber aynı zamanda yeni bir sosyal çevredir. Yapının mekânsal ilişkileri işlev hedeflerinin gerçekleşmesini etkilediği gibi sosyal ilişkilerin şeklini, gerçekleşmesini ve düzeyini etkiler (Conners, 1983). Bu nedenle çocuğun özgüvenli ve rahat davranmasını sağlayabilecek, sosyalleşmesine imkân tanıyabilecek, korku ve tedirginlik hissi yaratmayacak, kolay algılanabilir ve tanımlanabilir mekânsal kurguya sahip okul yapılarının ideal olduğu söylenebilir.

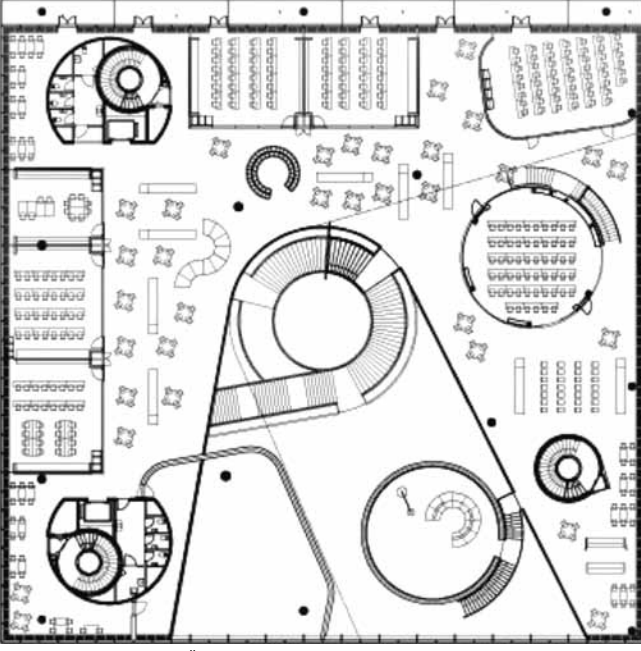
Eğitimin kalitesi toplumun gelişmişlik düzeyinin göstergesidir. Eğitimin düzeni, şekli, hedefleri, felsefesi gibi konular okul yapılarında mekânsal kurguyu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Ülkemizde okul yapılarının mekânsal düzeni analiz edildiğinde; daha çok tip projeler şeklinde uygulanan, koridor üzerine iki yanlı dizilmiş sınıflardan oluşan çok katlı kütsel düzenin hâkim olduğu görülmektedir. Tip proje uygulamalarının öncelikli olarak kolay sağlama, standardizasyon, ekonomik vb. nedenler sebebiyle tercih edildiği bilinmektedir. Ancak bu şekilde elde edilen okul yapıları, neredeyse sadece işlevsel gereklilikleri karşılayan, bir koridor boyunca dizilmiş mekânlardan oluşmuş, tipleştirilmiş cephe düzenine sahip prizmatik kütlelerden öte gidememektedir. Oysaki okul analogik olarak "bilgi yuvası" şeklinde sembolize edilmekte, yuvanın sıcaklığı ile öğrenme edimi bir araya getirilmektedir. Bilgi yuvası sembolü çerçevesinde okul, keşfetmeyi, sosyalleşmeyi, güvenlik ve benlik duygularını, gelişimi, düşünme, düş kurma, oynama ve oyun ile öğrenmeyi sağlamalıdır. Bu edimleri gerçekleştirebilecek okul yapısı özel ve özgün niteliklere sahip olmalıdır.

Dünyadaki örneklerle bakıldığında eğitim amaçları doğrultusunda farklı mekânsal düzenlemelerin tercih edildiği görülmektedir. Bu yaklaşımla mekânsal düzen ve ilişkilerin sağladıkları olanaklar açısından okullar dört tasarım tipine ayrılabilir (Rigolon, 2010):

a) Avlulu plan tipi: Tam kapalı bir formun yanı sıra, bu plan tipinde sınırlandıran yapı, L veya U şeklini alarak avluyu oluşturabilir. Çevrelenmişlik ve kapalılık hissinin yoğun olarak duyumsandığı bu plan tipi çocukta yüksek düzeyde sathiplenme, huzur ve güven duygusu oluşturur. Özellikle ilköğretim çağındaki çocukların yuva ortamından ayrılıp daha formal nitelikte olan okul ortamına adaptasyonunda özellikle güven duygusunun oluşmasının önemli olduğu düşü-

Resim 1. a) Avlulu Plan Tipi Örneği, 1. b) Avludan Görünüş Erbakır Fen Lisesi, Denizli.

Resim 2. a) Blok Plan Tipi Örneği. 2. b) Sosyal Mekândan Görünüş. Ørestad College, Kopenhag.

nülmektedir. Bunun yanı sıra, mekânsal kapalılık görsel odaklanmayı kolaylaştırır, farklı düzeylerdeki açıklıklarla mekânsal erişim ve oryantasyon desteklenir.

b) Blok plan tipi: Bu plan tipi kompakt bir hacim içinde basit işlevsel ilişkileri içerir. Şemanın odağında yer alan ana mekân sosyal bir merkez durumundadır. Hacim içinde yer alan eğitim mekânlarına bu merkezden ulaşılır. Hacim bütün olarak algılanabilir, mekânda görsel iletişim ve sosyalleşme olanağı yüksektir. Böylelikle öğrenci sınıfından çıktığı andan itibaren diğer öğrencilerle iletişim kurma imkânı bulur.

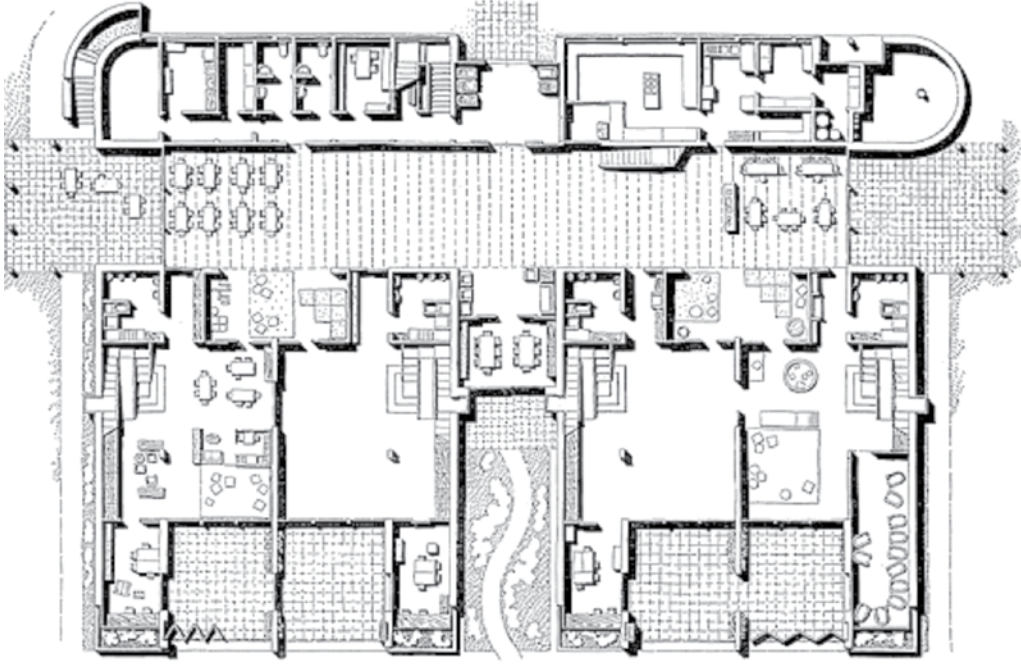
c) Kümeli plan tipi: Bu plan tipinde bina farklı hacimlere bölünmüştür ve her biri bağımsız birer eğitsel birim olarak işlemektedir. Bu birimler küçük öğrenme toplulukları olarak adlandırılır ve kendilerine özgü mekânsal karaktere sahiptir. Böylelikle mekânın tanınması ve kavranması kolaylaşırken, çocuğun ortama karşı ait olma hissi gelişir.

Kümeli plan tipinde mekânlar arası geçişte küçük öğrenme toplulukları tampon bölge oluşturur ve kademeli olarak yapıdaki diğer mekânlara geçişi sağlar. Böylece öğrenciler psikolojik olarak kendilerini bu küçük topluluk içinde tanımlayarak benlik hislerini ve özgüvenini güçlendirir. Her bir küme de bağımsız olarak toplanma mekânına-dış mekâna ya da genel kullanım mekânlarına -yemekhane, kütüphane- ulaşır ve geçişlerle diğer küme ile bağlantı kurar.

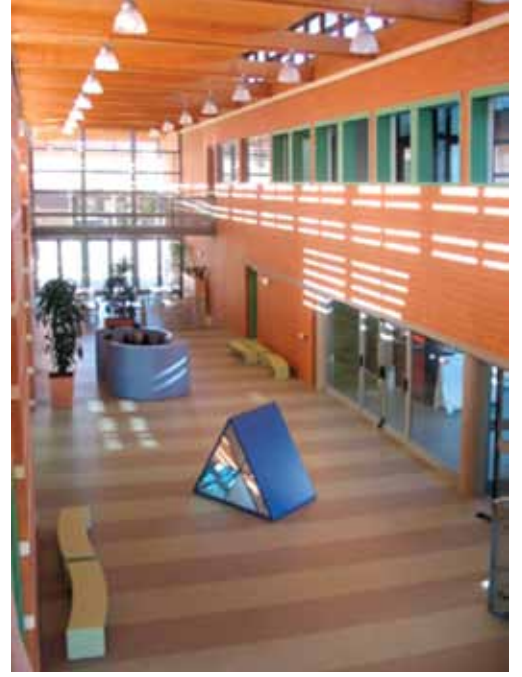
d) Yerleşke plan tipi: Bu plan tipi mekânların kent metaforunu kullanarak işlevsel ayrışması ve konumlanması ile elde edilmiştir. Prensip olarak en genel mekân olan "kent meydanı" merkezde yer alır ve kütüphane, oditoryum gibi yapılarla çevrelenir. Bu tip, bir kampus şek-

Resim 3. a) Kümeli Yerleşim Örneği. 3. b) Küme Grubunda Küçük Öğrenme Topluluğu. 3. c) Kümelerin Ulaştığı Toplanma Mekânı. Kastellet Primary School, Oslo.

Resim 4. a) Yerleşke Plan Tipi Örneği. 4. b) Sokak Kurgusundan Görünüş. Asilo Nido Lotti, Reggio Emilia, Italya.

linde alana yayılmış olabileceği gibi kompleks bir blok içinde sirkülasyon şeması sokaklar ve meydanlar oluşturarak, mekânları kent kurgusunu andırır biçimde birbirine bağlar şekilde de olabilir.

Mekânsal ilişkiler bilgisi kapsamında yer alan *mekânsal donatı düzeni* sınıf içi aktivitelerin niteliğini belirler. Sınıf içinde donatı düzeni dört şekilde kurgulanabilir (Axia ve ark., 1991, sf: 233):

- Öğretmen odaklı düzen; tüm sıralar öğretmen masasına dönük klasik yerleşim.
- İletişim odaklı düzen; sınıf içinde iletişimi arttırmak amaçlı U şeklinde yerleşim.
- Grup çalışması düzeni; öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışmasını sağlayan üç ya da dört sıranın gruplanmasıyla oluşan yerleşim.
- Yemek masası düzeni; öğrencilerin karşılıklı oturduğu, birebir etkileşimin sağlandığı yerleşim.

Oturma düzeni öğrencinin sınıf içi etkinliğe katılımını, sınıf içi sosyalleşmesini, öğretmen ile iletişim düzeyini belirler. Örneğin, klasik sıra düzeninde oturan öğrenciler, grup çalışması düzeninde oturanlara göre daha fazla derse yönelik davranış göstermektedir. Grup düzeninde oturan öğrencilerin grup içinde arkadaşları ile iletişime geçmesi daha kolaydır ve odakta grubun kendisi yer alır. Sıra düzeni ise öğretmen odaklıdır ve öğrencinin arkadaşları ile iletişime geçmesi için öğretmenden ilgisini ayırması ve sırasını terk ederek arkadaşının yanına gitmesi gerekir. Derse odaklanma açısından sıra düzeninde oturmak daha olumlu gibi görünse de her öğrenme etkinliği için uygun olduğu söylenemez. Bu nedenle oturma düzeninin olanaklarına bağlı olarak etkinliğe uygun düzeninin seçilmesi gereklidir (Birer, 2004).

Öğretmen ve öğrencilerin donatı düzenine göre sınıf tercihinin sorgulayan bir çalışmanın so-

nuçlarına göre; 6-8 yaş aralığındaki öğrenciler daha çok öğretmen odaklı düzeni ve iletişim odaklı düzeni tercih ederken, öğretmenler iletişim odaklı düzeni tercih etmiştir (Axia ve ark., 1991). Öğretmenlerin tercihlerini oturma düzeninin sağladığı olanaklar ve etkinliğin amaçları doğrultusunda yaptığı düşünülürken, bu yaş grubundaki öğrencilerin denetlenmeyi bir güvenlik göstergesi olarak görmesi nedeniyle öğretmen odaklı düzeni tercih ettiği, sosyalleşme ve iletişim olanağı sağlaması nedeniyle de iletişim odaklı düzeni tercih ettiği düşünülmektedir.

Bu açıklamalara ek olarak sınıf biçiminin de eğitimin niteliğini etkilediğini vurgulayan çalışmalar mevcuttur. Gür (1997) yaptığı çalışmada; daireye yakın planlı sınıfların öğretmen-öğrenci ilişkisini, eğitimin niteliğini ve öğretmenin olumlu değerlerini arttırdığını, dikdörtgen planlı sınıfların ise sadece eğitimin niteliğini etkilediğini belirtmiştir.

Resim 5. İletişim Odaklı Sınıf Düzeni. Hösmäripuisto School and Daycare Centre.

Resim 6. Klasik Sınıf Düzeni. Genç İş Adamları Derneği İlköğretim Okulu, Adana.

3. Tanımlayıcı Bilgi

Algısal-bilişsel gelişim evresinde uyaran çeşitliliğinin ve zenginliğinin gelişimi olumlu yönde etkilediği ve yaratıcı düşünmeyi tetiklediği bilinmektedir. Tanımlayıcı bilgi olarak ele alınan, çevreye ait karakteristikler birey için algısal uyarandır. Tanımlayıcı bilgi renk, doku, malzeme çeşitliliği, peyzaj, bakımlılık, kütle formu ve formal çeşitlilik gibi öğeleri kapsar.

Tanımlayıcı bilgi bireyin oryantasyonu ve yön bulması bakımından önemlidir. Mekânda yön bulma ve oryantasyon dört tasarım öğesi ile ilişkilidir (Connors, 1983).

- Algısal erişim: bireyin ulaşmak istediği uzun ya da kısa mesafedeki hedefi görme derecesi,
- Görsel farklılaşma: tasarıma ait özelliklerin görsel olarak ayırt edilebilmesi ve bireysel ve toplumsal olarak öneminin ifade edilmesi,
- İşaretler,
- Anlaşılabilirlik, açıklık.

12 yaşına kadar çocukta gerçeklik algısının tam olarak oluşmadığı düşünüldüğünde okul yapılarında yön bulma ve oryantasyon kavramının önemi ortaya çıkmakta ve buna ilişkin olarak tanımlayıcı bilginin tasarımdaki yeri belirginleşmektedir. Uzun ve yön değiştiren koridorlar, işlevsel ve mekânsal farklılıkların renk, doku, malzeme gibi öğelerle ifade edilmemesi, net bir planlama kurgusunun olmaması özellikle okul yapılarında şemanın algılanmasını ve kavranmasını zorlaştıran unsurlardır.

Bazı çalışmalar özellikle okul yapılarında renk kullanımı üzerinde durmakta, renkler yardımıyla mekânsal kimliğin sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Engelbrecht; 2003). Bu çalışmalara göre renklerle bir düzen oluşturularak yapı için-

Resim 7. Mekânda Görsel Erişim ve Yönlendirme. Ordrup School, Charlottenlund, Danimarka.

Resim 8. a) Cephe Renk Kullanımı. Sydney Centre Munkegårds skolen, Gentofte, Danimarka.
b) Mekânda Renk Kullanımı. Sydney, Avustralya.
c) Renk ve Malzeme Kullanımı. Loris Malaguzzi Infant School, Reggio Emilia, İtalya.

de elemanlar ve mekânlar ayrıştırılabilir. Renkler mekânı tanımlamada kullanılabilir, böylece çocuk, mekânı renkle özdeşleştirerek, mekânın kolay tanınması ve hatırlanması sağlanabilir.

Renklerin verimlilik, dikkat, algı ve öğrenme üzerindeki etkileri de pek çok çalışmada tartışılmıştır (Higgins ve ark.; 2005, Duke; 1998, Engelbrecht; 2003). Beyaz ve kirli beyaz renklerin verimliliği olumsuz etkilediği, soğuk renklerin konsantrasyonu arttırdığı, sınıf içinde öğretmenin arkasında kalan ve yazı tahtasının olduğu duvarın diğer duvarlardan farklı renge boyanmasının göz yorgunluğunu önleyeceği, odaklanmayı sağlayacağı ve sınıfın monotonluğunu bozacağı, sıcak renklerin soğuk renklere göre fiziksel aktiviteyi arttırdığı, renklerin sıcaklık, zaman ve mekân büyüklüğü algısını etkilediği, mekân içinde ana tonlar yerine ara tonların tercih edilmesi gerektiği bu çalışmaların sonuçları arasındadır.

Bakımlılık ve mimari form özellikleri bireyin çevreye karşı tutumunu belirler, ait olma ve sahiplenme hissini etkiler. Adana'da farklı nitelikte devlet ilköğretim okullarında yapılan, okula ilişkin metaforların sorgulandığı çalışmanın (Karasolak ve Sarı; 2011) sonuçları bakımlılık ve mimari formun etkisini incelemek açısından önemlidir. Çalışmada öğrenciler okulun bakımlılığı konusunda "harabe", "çöplük" ve "müze" metaforlarını geliştirirken, mimari forma ilişkin metaforlar ise "lego oyuncak", "buzdolabı" ve "işyeri" şeklindedir.

"Harabe" metaforu; "duvarlar karalı, her yer dağınık olduğundan", "her şey düzensiz, kırık dökük olduğundan", "sınıflar, her yer kötü olduğu için", "boyalar eski, binalar eski", "sıralar eski", "çok karanlık, kırık dökük, pis kokan bir yer olduğu için",

"Çöplük" metaforu; "her taraf pis, ayran kutusu olduğu için", "adeta çöp atma yarışı yapıldığı için", "her yer kirli, kutu, pislik olduğu için",

"Müze" metaforu; "her şey eski ve yıpranmış olduğu için", "bakımsız olduğu için",

"Lego oyuncak" metaforu; "sınıflar yan yana sıralanmış, içleri dar ve yetersiz", "yeterince motive edici olmadığı için",

"Buzdolabı" metaforu; "sevecen görünmediği için", "dış görüntüsü itici olduğu için", "hiç güzel olmadığından ve dışarıdan berbat görüldüğü için",

"İşyeri" metaforu; "mimari açıdan yetersiz olduğu için" gerekçeleri ile açıklanmıştır.

Tanımlayıcı bilgi kapsamında yapı içinde gürültü, koku, sıcaklık, aydınlatma düzeyi, aydınlatmanın şekli ve rengi dikkate alınması gereken diğer unsurlar olarak belirtilebilir.

Resim 9. Biçim Organizasyonu ve Formal Zenginlik. Heinz-Galinski School, Berlin, Almanya.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada okul yapılarının, eğitsel faaliyetler ve kullanıcı üzerindeki etkisi, incelenen çalışmalar yardımıyla vurgulanmaya çalışılmıştır. Çevrenin davranışı engellediği, desteklediği veya örtük davranışı ortaya çıkardığı bilinmektedir. Eğitim de bir davranış değiştirme yöntemi olduğundan, eğitimin gerçekleştiği çevrenin özelliklerinin, eğitimin amacına ulaşmasını sağlayan önemli bir parametre olduğu görülmektedir. Okul; çocukların zamanının büyük çoğunluğunun geçtiği yerdur, eğitsel amaçlar için tasarlanmış bir mekândır ve işlevsel gereklilikler koşutunda biçimsel karakteri oluşur. Ancak okul aynı zamanda sosyal bir çevre anlamına da gelmektedir. Bu nedenle barındırdığı topluluğun sosyal gereksinimlerini de karşılamak zorundadır. Bu bakımdan okul eğitsel edimleri sağlamanın yanında, birey olma sürecinde, çocukları gelecek yaşama hazırlamalı, onların sosyal ve bireysel gelişimini de destekler nitelikte olmalıdır. Karabey'in (2004) eğitim yapıları çalışmasında aktardığı ifade okul yapısının bu rolünü anlamlı bir şekilde vurgulamaktadır:

"Bir anaokulunun merdiven basamakları, oradan minik adımlar çıkacak diye minik yapılamaz. Öyle yaparsanız onların gerçek yaşam ile kuracakları ilişkiyi zedellersiniz ve hiçbir zaman yaşamda karşılaşacakları gerçek merdivenleri tırmanamazlar..."

Yapısal özelliklerin davranış üzerinde etkili olduğu pek çok çalışmada ele alınmış ve deneysel olarak da kanıtlanmıştır. Bu bakımdan okul yapıları da tasarlanmış bir çevre olarak, eğitsel faaliyetleri etkiler ve etkileşimde olduğu sosyal grubun davranışını belirler niteliktedir. Bu bakımdan eğitimin niteliğine, amaçlarına ve felsefesine göre çevresel karakterin belirlenebileceği ve okul yapısının eğitimin hedefleri yönünde biçimlendirilebileceği düşünülmektedir. ■

KAYNAKLAR

- Axia, G., Peron, E. M., Baroni, M. R., 1991, "Environmental Assessment Across the Life Span", In: *Garling T., Evans, G. W. (eds) Environment, Cognition and Action: An Integrated Approach*, Oxford University Press, 221-224.
- Birer, E. D., 2004, "İlköğretimde Sınıf Düzeninin Mimari-Psikolojik Etkileşimi", *Mimarist*, 4/11, 77-79.
- Connors D. A., 1983, "The School Environment: A Link to Understanding Stress", *Theory into Practice*, c. 22, No. 1, 15-20, Taylor & Francis, Ltd.
- Duke D. L., 1998, "Does It Matter Where Our Children Learn?", *National Research Council*, Washington, D. C.
- Evans G.W., 2006, "Child Development and The Physical Environment", *Journal of Annual Review of Psychology* c. 57, 423-51.
- Engelbrecht K., 2003, "The Impact of Color on Learning", *Perkins & Will*, Chicago, Illinois.
- Golledge, R. G., 1991, "Cognition of Physical and Built Environments", In: *Garling T., Evans, G. W. (eds) Environment, Cognition and Action: An Integrated Approach*, Oxford University Press, 35-62.
- Gür, Ş. Ö., 1997, "Türkiye'de Mimari ve Çocuk", *Çocuk Kültürü*, 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı, Ed. Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No:1, 209-270.
- Karabey, H., 2004, "Eğitim yapıları", Literatür Yayınları.
- Karasolak K., Sarı M., 2011, "Mimari Özellikleri Farklı Okullardaki Öğrenci Ve Öğretmenlerin Okullarının Binası Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 03, No: 40, 132-154.
- Liben, L. S., 1991, "Environmental Cognition through Direct and Representational Experiences: A Life-Span Perspective", In: *Garling T., Evans, G. W. (eds) Environment, Cognition and Action: An Integrated Approach*, Oxford University Press, 245-276.
- Mandler, J. M., (1984), "Stories, Scripts, And Scenes: Aspects Of Schema Theories", Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
- Rigolon, A., 2010, "European Design Types for 21st Century Schools: An Overview", *CELE Exchange* 2010/3, OECD.
- Öğülmüş S., Çok F., 1997, "İlkokul Öğrencilerinin Okulla İlgili Algıları", *Çocuk Kültürü*, 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı, Ed. Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No:1, 377-395.
- GÖRSEL KAYNAKLAR**
- Resim 1: "Eğitim Yapıları", 2002, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Resim 2, 3, 5, 7-9: <http://www.imagineschooldesign.org>
- Resim 4: http://www.tulliozini.it/prog/ark/ark_np/TZ_ark_np7.html
- Resim 6: Adana Genç İş Adamları Derneği İlköğretim Okulu.

EĞİTİME YENİ BAKIŞ VE OKUL BİNALARI TASARIMINDAKİ YANSIMALARI

Nur ESİN

Mimar
Prof. Dr.
Okan Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Işıl TEKÇE

Mimar
Yrd. Doç. Dr.
Okan Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Bu makale uzun süredir tartışılan ve isimleriyle literatürde yer alan eğitim yaklaşımlarını ve mekânsal karşılıklarını tartışmayı hedeflememektedir. Tersine, tasarımı bir / tek eğitim modeliyle kısıtlamanın ötesine geçilerek, insan beyninin evrensel gelişme ilkeleri sorgulanmaktadır. Konu edilecek tasarım bu beyin gelişimine olanak verecek fiziksel ortamın yaratılması / tasarlanması olmalıdır. Değişim ve dönüşüm sürekli olduğuna göre tasarım da yaşam ortamını anlamaya çalışma, gelecekte alacağı biçimi kurgulama ve öğrenme ile ilgili öngörülerde bulunma çabasıdır. Mimarlığın odağında "tasarım" bulunduğundan, "sürdürülebilir tasarlama ilkeleri"nin bu gelişim içindeki yeri vurgulanmaktadır.

Giriş / Dönemler, Kültürler ve Eğitim Mekânları

Eğitim yani bir kişiyi eğitmek bir bilenin, ki çocuklar söz konusu olduğunda bir büyüğün, doğru bildiği yaşamla mücadele formatlarını ardından gelen nesillere aktarmasıdır. Her kültür kendi değerleri doğrultusunda tanımladığı öğretim biçimlerine yanıt veren okul mekânlarını ortaya çıkarmıştır. ABD Pittsburgh kentinde bulunan ve Gotik Mimari ile inşa edilen sembolik bir bina olan "Cathedral of Learning," çeşitli kültürlerin şu an tarihe mal olmuş dersliklerinden örnekleri barındırmaktadır (Resim 1). Kültür, öğretme ve öğrenme faaliyetinin kendi mimari biçimini yarattığı bu örneklerde açıkça görülür.

İslam mimarisinin "medrese"leri, Cumhuriyet döneminin "taş mektep"leri ilham verici mimariler olmayı sürdürürler.

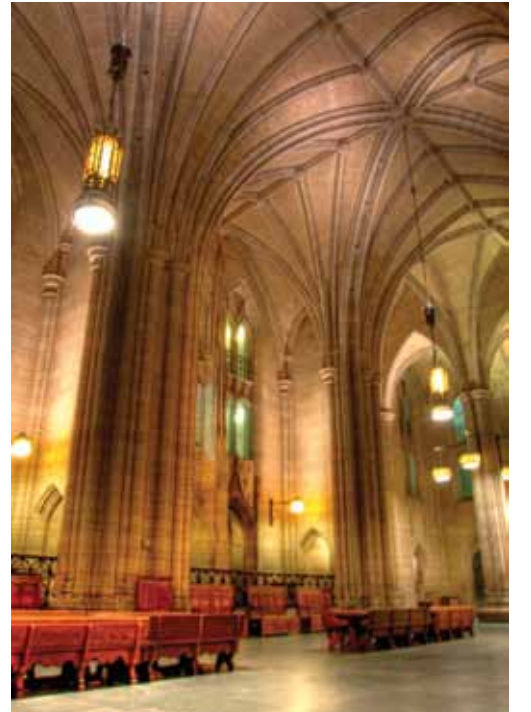
Ancak günümüzdeki mimari tipoloji ile işlev arasındaki çözülme de bir gerçek. Daha fazla teknoloji, iç dış mekân beraberliği, ölçek çeşitliliği gibi biçimi etkileyen öğeler mimariye girdikçe ölçekleri benzeyen binalar tipolojik olarak da benzemeye başladılar ve tipolojiler birbiri içinde eridi. Şimdi okul binası tasarımlarında başka çıkış yolları aramak gerekiyor.

Her alanda mükemmel düzeyde örgütlenen günümüz toplumlarında eğitim profesyonel bir hizmete dönüşmüştür. Bu örgütlenme sonucu bir mekânla tanımlanan eğitim ortamı ortaya çıkmış ve zaman içinde eğitim modeline en uygun en verimli çalışılabilecek "mimari ortamın + duygusal ortamın + toplumsal ortamın" nasıl olabileceği üzerine tasarlama öngörüler ve örnekleri geliştirilmiştir.

Rudolf Steiner'in Waldorf Okulları eğitim felsefesine uygun mimari önermeleriyle buna örnekler. Bir mimar olan Rudolf Steiner, "metamorfoz-dönüşüm" felsefesine dayalı olarak okul mimarisini biçimlendirilmiştir. Bu konuda Ekoyapı dergisinde ayrıntılı bir inceleme yer almaktadır.

Mimari ilkelerle en iyi bütünleşmiş olan bir eğitim yaklaşımı olarak Waldorf Okullarının ortak ilkeleri kuruluşun Türkiye'deki web sitesinde aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

1. Formun İşlevi Takip Etmesi,
2. Biçimlendirici Güçler,
3. Metamorfoz (Başkalaşım),
4. Polarite (Zıtlık),
5. Renk,
6. İşbirlikçi Bir Tasarım Süreci,
7. Sürdürülebilir Mimari; Arazi, İklim ve Kültürle Etkileşim,
8. Mimaride Mizah,
9. Mimarın ve Çocuğun Hayal gücü.

Cathedral Of Learning, dış-iç görünümü.

Çin

İrlanda

Türk

Galler

Yugoslav

İsrail

İtalyan

Fransız

Hint

Resim 1: Pittsburgh Üniversitesi, Cathedral of Learning (1935) binasından etnik költürlere ait bazı derslikler Çin, İrlanda, Yugoslav, İtalyan, Türk, İsveç, Alman, Macar, Ukrayna, İngiliz sınıfları.
http://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Pittsburgh / http://en.wikipedia.org/wiki/Nationality_Rooms

Ulughbey Semerkant Medresesi

Gök Medrese planı

Minyatür

Taş mektepler: İstanbul, Büyük Ada, Beypazarı (Google web görselleri).

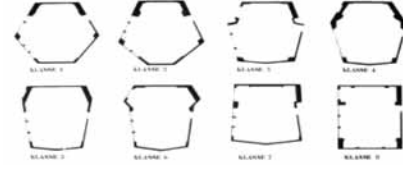
"İnsanlık bilincinde olan (hümanist) bir okul oluşturabilmek için yapının mimarisinin, dış çevrenin yanı sıra kendi iç fonksiyonları ve faaliyetlerinden de etkilenmesi gerekir. Bina içinde yapılan aktivitelerin (fonksiyonların), yapının hacmi, mekânsal oluşumu ve yapı elemanlarının üzerinde etkili olması gerekir. Diğer bir deyişle binanın birtakım formlar aracılığıyla içeride ne olup bittiğine dair bir fikir vererek bizimle iletişime geçmesini isteriz. Bina taşıyıcı strüktürünü ve binanın iç mekânlarını (içerisinin dışarısının tersi olduğu düşünüldüğünde) tamamen dışarıdan hissettiren Modernist yaklaşımın aksine, "insancıl" mimari bazı iç bileşenlerinin dış cepheden algılanmasını engelleyerek bir şekilde gizemli kalabilir. Tıpkı bir insanın dış görüntüsünün iç karakterinden çok farklı olabilemesi, ama bu farklılığın onun varlığının bütünlüğünü etkilememesi gibi. 12 Aralık 1911'de verdiği bir konferansta Rudolf Steiner yeni çağın mimarisinin iç mekân özelliklerini şöyle açıklıyor: 'Yapının iç mekânı, ruhun sonsuzluğuna pencereleri ile değil ama formu ve biçimi ile çevrelenerek açılacak...' Baktığımızda renk, biçim ve diğer bileşenleriyle gözlerimiz ve kalbimizi duvarlarından içeriye nüfuz etmeye çağıran, tecrit edilmeden ayrılmış iç mekânlar oluşturmaya çalışmalıyız." (<http://www.egitimsanatidostlari.org/waldorf-mimarisi>)

Dünyaya yayılan örneklerindeki mimariler izlendiğinde Waldorf Okullarının çağdaş mimari arayışların itici gücü olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bizde Cumhuriyet Türkiye'sinin gelişme hedefleri ile oluşturulan ve 1946-1954 arasında faaliyet gösteren **Köy Enstitüleri**, tamamen Türkiye'ye özgü olan ve karma eğitimin benimsendiği bir eğitim projesi olarak kurgulanmışlardı. Kitaba deftere dayalı öğretim yerine "iş için, iş içinde eğitim ilkesi" benimsenmişti. Yaparak öğrenim konusunda dünyada benzeri görülmemiş bir örnek oluşturduğu ve birçok akademik inceleme ve araştırmaya konu olduğu ifade edilmektedir. Toplumsal kalkınma amaçlı bir projedir. Köy enstitüleriyle ilgili kaynaklara dayanılarak Wikipedia'da aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir:

"Köy enstitüsünü bitiren bir öğretmen sadece bir ilkokul öğretmeni olmuyor aynı zamanda ziraatçılık, sağlamlık, duvarcılık, demircilik, terzilik, balıkçılık, arıcılık, bağcılık ve marangozluk konularını da uygulamalı olarak öğreniyordu."

"Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığı döneminde dünya klasiklerini Türkçeye tercüme ettirmişti. Köy Enstitüleri öğrencileri her sene 25 tane klasik romanı okumakla yükümlüydü. Bu sayede zeki köy çocuklarındanengin entelektüel birikimleri olan aydınlar oluşuyordu. Bu aydın köy öğretmenleri en az bir tane müzik aletini çalmasını da öğreniyordu. Sabahın erken saatlerinde uyanan öğrenciler kızlı ve erkekli zeybek ve halk oyunları oynayarak sabah sporlarını da yapmış oluyorlardı. Daha son-

Waldorf Mimarisi örnekleri: yerleşim planı, derslikler, bina formu (Web görselleri).

INNOVATIVE ARCHITECTURE:

A WALDORF SCHOOL

CREATES ITS OWN BUILDING
OUT OF RECYCLED
SHIPPING CONTAINERS

Waldorf - Phase I

ARCHITECTS' PLANS FOR WALDORF SCHOOL OF ORANGE COUNTY, CA

Chicago Waldorf Okulu (Web görseli).

ra kahvaltı ardından zorunlu okuma saati vardı. Kahvaltıyı kendilerinden önce kalkıp fırında ekmek pişiren öğrenci arkadaşları hazırlıyordu."

"Köylerde büyümüş öğrencilere klasik müzik enstrümanları ve geleneksel sazları çalması öğretiliyordu. Aşık Veysel, enstitüleri gezip öğrencilere saz çalmasını gösteriyordu. Hasanoğlu Köy Enstitüsü bu konuda en zengin enstrüman envanterine sahipti. Daha sonra açılan Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki derslere Ankara Konservatuvarı öğretmenleri geliyordu. Köy kökenli öğrencilerden kurulu orkestralar müzik eserlerini seslendiriyordu." "...Enstitülerin hepsinin kendisine ait tarım arazileri, atölyeleri vardı. Bu sayede öğretmenler kendi okullarını gittiği köyde köylülerin işbirliği ile inşa ediyor ve devletin okul yapmasına gerek kalmıyordu."

Kendi ihtiyaçları doğrultusunda yerel işgücü ve malzemeleri kullanarak üretilen bu okul binaları, hiç kuşku yok ki bugünkü çağdaş sürdürülebilirlik standartlarının pek çoğunu karşılıyordu. İç ve dış mekânı etkin kullanan, çevre halk ile iletişim içinde, kaynak ve değer yaratan oluşumlardı. "Sürdürülebilirlik" kavramı gerek ekonomik, gerek sosyal gerekse ekolojik anlamda sağlanıyordu. Günümüzde alışık olduğumuz ve beklenti haline gelen aşırı konfor gereksinimi ve tüketim alışkanlığı bu binalardaki yaşamın bir parçası değildi.

Çok değil kısa bir zaman önce (2000'li yıllarda) 12 yıllık temel eğitim modelinde çeşitli öğrenci büyüklükleri için (yatılı-gündüzlü 240 öğrencilik, 480 öğrencilik vb. modeller) üniversitelerin mimarlık bölümüne verilen tasarlama göreviyle tasarlatılan Temel Eğitim Okulu modelleri Türkiye'nin çeşitli yörelerinde uygulandı (Milli Eğitim Bakanlığı web sayfalarından bu tipler bulunabilir). Tip proje anlayışına karşı olan biz öğretim üyeleri, dönemin eğitim seferberliği içinde bu tiplleşmeye el verdik. Eğitim Bakanlığı

tarafından tanımlanmış gereksinimlere uygun olarak tasarlanan bu projelerde genel kabul gören tasarlama kriterleri dışında belirleyici bir ekolojik ya da sürdürülebilirlik kriteri bulunmuyordu. Tasarımlar, tasarımcılarının estetik değerleriyle oluşturulmuş, işlevsel mekânlardı.

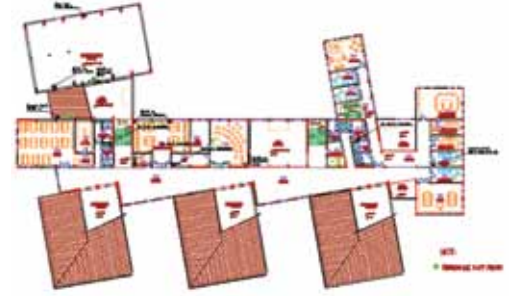
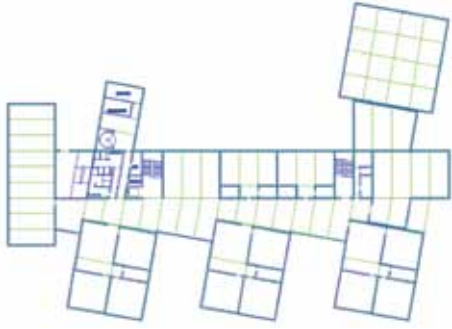
Eskiye özlem mi duyuyoruz. Hayır, bu yazıda verilmek istenen mesaj bu değildir. Çocuğun dışarıda toplumsal ortamda geçirdiği zaman evde geçirdiği zamana göre daha uzun hale gelmiştir. Bu zamanın planlaması, gerek ailenin gerekse eğitim ortamlarının ortak projesi olabilir. Bu beklentimizi yadsırmıyoruz. Ancak bu yazının ana hedefi tasarımcının eğitici rolünü önemseyerek bu gücünü nasıl kullanabileceği konusunda ipuçları sunmaktır.

Yönlendirici Anlayış / "Eğitme"den "Öğrenme"ye

Örgütlenmiş eğitim bireysel öğrenmenin bir aracıdır. Bireysel öğrenme aslında yaşamın tüm anlarına yayılıdır. Bugün "eğitim" kavramının yerini "kendini yetiştirme ve öğrenme bilincinin kazandırılması" gibi oldukça karmaşık ancak bir o kadar da var olanı sorgulamayı gerektiren bir kavram almıştır. Okul eğitimi süreci yaşam boyu öğrenme sürecinin sadece başlangıcıdır. Her başlangıç gibi bu başlangıç da özel bir önem taşır.

Mimarlık eğitimi bağlamında sıklıkla sorguladığımız öğrenme bilincini kazanma kavramına beyin gelişimi açısından da bakmakta yarar var.

Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, bilginin ya da deneyimin herhangi bir öğrenme sürecinde içselleştirilmesi, onun kalıcı belleğe aktarılması ya da basitçe "anıya dönüştürülmesi" olarak kabul edilebilir (Lehrer 2007). Düşünme ve

240 Öğrencili Temel Eğitim Okulu Tıp Projesi, A. Özsoy, G. Çağdaş, N. Esin, F. Erkök proje grubu (İTÜ).

çevremizi yaşamımız için tasarlama sürecini başlatmak için ortak anılar yaratılmalıdır. Ortak anıların mekânı olabilmek, iyi bir öğrenme başlangıcı için cezbedici ve gereklidir. Eğitim mekânlarının öncelikli işlevleri arasındadır. Eğitim mekânları çeşitli duyuları uyarak anıların belleğe yerleşmesine yardımcı olmalıdır. Değiştirme ve yeniden bütünleştirme süreci bu anılarla başlar. Ve anıları çeşitli şekillerde geri çağırmalıyız ki, bu anılar her yaratıcı birey için kendi anılarına dönüşsün, belleğinde işlensin ve nihayet içselleştirilsin.

Bu süreçte esinlenilen ödev, proje ya da deneyimler doğrudan özgün değişimlerle öğrenenin/yaratıcının kendi projesine dönüşecektir. O artık bir ödev değildir. Dönüşüm geçirmiş, bireyin kendi anısına dönüşmüştür. Onun malı olmuştur. Eğitimin bu anlamda düşünülmesi, her öğrenenin / öğrencinin yaratıcı bir birey olarak kabul edilmesi anlamına gelir.

Gould'a göre, beyin kendi kendini sürekli yeniden yaratır (Gould, 1977). Beyinde tüm hücreler yenilenir. Bu yenilenme sırasında çevre etkili bir güçtür. Bireyleri birbirinden ve bireyi kendi benliğinin önceki durumundan farklı hale getirir. Matt Ridley (2009), çevre ve gen ikilemini çok güzel örneklerle tartışır ve genlerin değişmez olmadığını, çevrenin verileri ile genlerde sürekli ayarlar yapıldığını bilimsel deneylere referansla kanıtlamıştır.

Öğrenene kazandırılmak istenen gerçekte onun özgür irade sahibi olmasını sağlamaktır. Yönetilen bireyler hedeflemiyorsak -ki bu artık çağdışı ve şiddetle karşı durulması gereken bir yaklaşımdır- öğrencilerin özgür iradelerinin bilincine varacakları uygulamalar ve onlara uygun mekânlar tasarlamalıyız. Lehrer özgürlük (özgür irade) fikrine atıfla şöyle söyler: "Hepimiz her güne hafif değişmiş yeni bir beyinle başladığımızdan, nöron oluşumu değişikliklerimizin asla sonlanmadığını gösterir. Hücrelerimizin sürekli altüst oluşu içinde -beyinlerimizin bastırılmaz yönlendirilirdiği içinde- kendi özgürlüğümüzü buluruz." (Lehrer, 2007, s. 33)

Öğreticiye Düşen ya da Müfredat Bahanesi

Müfredat bilgiyi sıraya koyan, zamanlamayı ve öncelikleri belirleyen, en azından standart

bilginin eşit aktarımını güvence altına alan bir bağlamdır. TDK sözlük anlamını eğitim programı olarak verir. Bu konuyu tamamiyle eğitim bilimleri uzmanlık alanına bırakıyoruz. Çoğu deneyimlerimiz bize eğiticinin; elindeki öğrencinin potansiyelini, müfredat bahanesine sığınarak gözden uzak tuttuğunu göstermektedir. Öğretilcek bilginin giderek arttığı bir gerçek, ancak çocuklarımıza öğretmek yerine bilgiye ulaşma yolunu göstermelerini tercih ediyoruz.

Her çocuk, yani her yaratıcı birey farklı biçimlerde düşünebilir. Howard Gardner'ın kitaplaştırdığı çoklu zekâ yaklaşımları, IQ dışında zekâlara da eğilinmesini önerir. Gardner (1999) zekâyı bir kültürel ortamda problem çözme veya kültürün bir değeri olan bir "ürün yaratma bilgisi"nin etkinleştirilebilir biyopsikolojik potansiyeli olarak tanımlar. Gardner'a göre bunu etkinleştirmek için sadece mantıksal ve dilsel zekâdan daha fazla yol vardır. Her bireyin özgün yönü ancak bu şekilde ortaya çıkabilir. Gardner dokuz yetenekten/zekâ faktöründen bahseder:

1. Uzamsal
2. Sözel
3. Mantıksal-Matematiksel
4. Kinestetik
5. Müziksel
6. İçsel
7. Sosyal
8. Doğasal
9. Varoluşsal

Yukarıdaki zekâ çeşitlerinin yanı sıra, Gardner Ahlak Zekâsı'nın da 10. boyut olmaya değer olduğunu belirtmektedir. Goleman da duygusal zekâ üzerinde durur ve eğitimdeki önemi ne değinir (Goleman 1998). http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87oklu_zek%C3%A2_kuram%C4%B1 - cite_note-4

Bizler bu konuda tasarımcılar olarak kendi sorumluluklarımızı sorguluyoruz. Çünkü eğitim mekânlarının tasarımcısı da bir öğreticidir. Mekân deneyimi sunar, bu deneyim bireyin kalıcı belleğinde önemli değişimler yaratır. Tasarımcılar olarak yarattığımız estetik okul mekânları, öğretmenin de zevklerini geliştirir, yaratıcılığını harekete geçirir. Lehrer insanların oluşum halindeki eserler olduğunu söyler ve bugün ihtiyaç duyduğumuz şeyin yeni ve belir-

sizliğimizi yansıtan bir hayat görüşü olduğunu belirtir. Öğrenene ve öğretene daima açık bir kapı vardır.

Sanat ve Estetik

Sanat edinilen deneyimleri inceltmenin, olgunlaştırmanın ve estetik bir çerçeveye oturtmanın bir yoludur. Bu nedenle eğitim / öğrenme sürecimizin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Estetik, bir yaşam zarafetidir, değer olgunluğudur. Estetik değer ancak estetik değere sahip mekânların deneyimlenmesi yoluyla kazanılabilir. Çocuklarımız kaba çözümlü, ince zevklerin ürünü olmayan, sıradan mekânlara sokulmamalıdır. Deneyimlediği her mekân ona yaşam zevki aşılamalı, belleğinde, anılarında ilk mekân sevincini tattırmalıdır.

Sürdürülebilir Yaşam ve Tasarım

Günümüzde eğitim binaları başlığında web kaynaklarında yapılacak kısa bir gezinti, düşünce odağının sürdürülebilir yaşam, **sürdürülebilir bina tasarımı** konularına ağırlıkla kaydığını gösterir. Sürdürülebilir tasarımın, güncel yaşamın her anında bilinçle yer alması gereği hatırlatılmaktadır:

"...Akıllı tasarımlar, toplum için birçok önemli hizmet sağlayarak adeta bir okul dışı eğitim aracı olarak görev yapar.

"... Her okul yapısı sürdürülebilirlik için model bir proje olmalıdır. Her yeni veya yenilenmiş okul yapısında en az bir tane düşük veya sıfır enerji kullanımlı bölüm olmalıdır." (Mimarlık İçin Manifesto: Daha İyi Bir İngiltere İçin 21 Eylem, Çeviri: Tuğçe Selin Tağmat, www.mo.org.tr)

"Sürdürülebilir okullar, ki aynı zamanda yeşil veya yüksek performanslı okullara referans veriler, açık alanlardan, kapalı iç mekânlardan, bu mekânlarda çalışan öğrencilerden, öğretmenlerden ve yöneticilerden yarar sağlar. Bu okullar enerji ve suyu etkin kullanır, yenilenen enerji ve yeşil malzemeyi olabildiğince etkin kullanır. Bu okullar azalan kirlilik, araziye dolduran atıklar bağlamında çevresel yarar sağlarlar. Sürdürülebilir okulların ilk yatırım maliyetlerinin binanın toplam yaşam süresi dikkate alındığında gelecekteki maliyetlerine göre çok az oranda yüksek olduğunu ispatlanmıştır. ..." Leonardo Academy Cleaner and Greener Program Report, November 2003, S. 3.

Bu anlamda, dünyadan sürdürülebilir eğitim yapılarıyla ilgili güzel bir derleme EkoYapı dergisinin 2. sayısında bulunabilir (Ekim 2010). Bu örneklerde, yeşil bina kriterleri açısından okul binalarının nasıl yapılması gerektiğine ilişkin standartlar (Breeam, Leed) sunulmaktadır.

Var olan yapıların yeşil bina standartlarına uyumlandırılması yönünde çeşitli çabalar devletler tarafından desteklenmektedir. Uyumlandırma süreçlerinde ve yeni tasarımlarda ele alınan başlıklar:

1. İç hava kalitesi,
2. Güneşten yararlanma stratejisi,
3. Enerjiyi verimli kullanma
4. Ulaştırma,
5. Su,
6. Malzeme,
7. Arazi kullanımı ve ekoloji,
8. İnovasyon-Yaratıcı çözümler başlıkları altında ele alınmaktadır.

ABD, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerin yeşil bina tasarımı/dönüşümü konusunda yapılan en ufak çabayı bile dillendirdiği, örneklediği ve önemini ortaya konduğu geliştirilen yeşil bina kriterleri ve raporlarından izlenebilmektedir.

Sonuç

Yakın geleceğin okuluna yön verecek ipuçları bugünün iyi okullarında gözleniyor. Bu okullar önce anaokulu, sonra özel okullar gibi gide-rek sayıları artan talep gören eğitim mekânları olma yönünde ilerliyor. İyi mimarların elinde önemli başarılı örnekler sergileniyor. Mimar, bir eğitici olduğunun da bilinciyle, bilimle buluşan sezgileriyle bu başarıları imza atıyor. Toplumsal yönlendirmede tasarımcının gücü hafife alınmamalıdır. Tasarımcı topluma değerlerini kazandıran çevreyi oluşturur. Bu nedenle katkısı büyüktür.

Aşağıdaki özetle verilen etkinlik çeşitliliği tasarımlarına katkı verecektir:

Eğitime yerine Öğrenme

- Öğrenmeyi öğretme
- Görerek öğrenme,
- Deneyerek, yaşayarak öğrenme,
- Tartışarak öğrenme,
- Dolaşarak, eyleşerek öğrenme,
- Etkileşerek, "interactive" öğrenme,
- Farklı zekâ türlerini dikkate alan öğrenme çeşitliliği,
- Eğlenerek öğrenme,
- Uzaktan öğrenme,
- ...

Müfredat tamamlayıcı eğitsel etkinlikler için mekân tasarımları

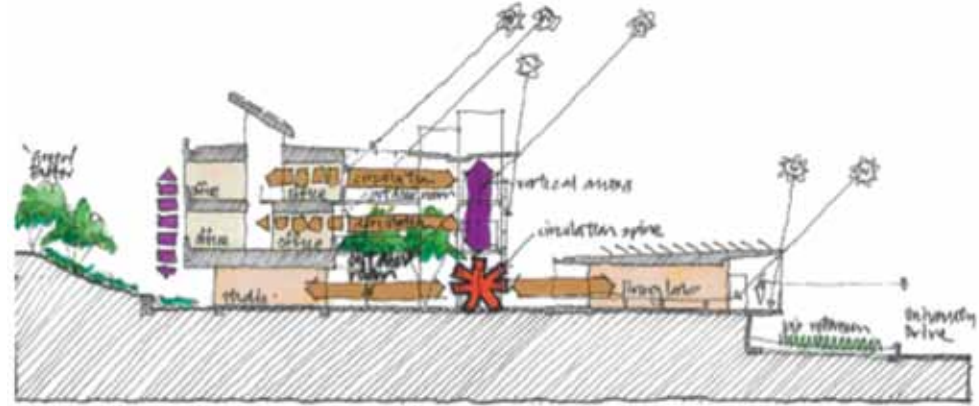
- Deneyisel projeler,
- Okul dışı zamanlara yayılı projeler,
- Yaratıcı çözüm aramaları, toplu beyin fırtınaları,

Gün ışığından yararlanma Durand Road Middle School, North Carolina.

Energy Design Guidelines For High Performance Schools, June 2002.

Doğal havalandırma ve gün ışığından yararlanma, SMITH, J., EARL, G., 2008.

- Ortak karar alma ve uygulama,
- Kurgusal oyunlar, rol değişimleri, empati ortamları,
- Ailelerle (ebeveynle) paylaşma,
- Birlikte yapılan geziler ve etkinlikler (doğa, orman, kent, tarihî ören yeri),
- Birlikte yapılan planlı etkinlikler / ortak geliştirilen projeler,
- ...

Fiziki mekân ve elemanları

- Harekete duyarlı mekân,
- Değiştirilebilir yeniden kurgulanabilir mekân,
- Duyusal zenginliği olan mekân (renk / doku / ses / koku / tat alma),
- Doğa ile buluşan mekân (sınırlandırılmamış ancak güvenli kuşatılmış),
- Müfredat dışı etkileşime yer veren mekân,
- Seçenekli konumlar, durumlar sunan mekân,
- Sanal iletişim olanaklı mekân,
- Elemanları (tavan, döşeme, pencere yüzeyi, duvar girintisi) eğitim aracına dönüşebilen mekân vb.
- Algı zenginliği sunan, ölçek farklılıkları içeren mekân,
- Doğal döngü, geri dönüşüm, yenilenebilirlik örnekleri sunan mekân,
- ...

Bu ilkeler ve etkinliklere göre planlanacak derslik / eğitim mekânları her alt mekânın birden fazla işlev üstlendiği, kıskırtıcı, çeşitlilik sunan mekânlar olacaktır. Öğrenenin her adımında farklı görsellerle bezeli, renk algısını güçlendiren, kulağına hitap eden, farklı dokuları deneyimleyebildiği, dış mekânında iklimleri, do-

ğadaki değişimleri gözleyebildiği, iç mekânın olduğu kadar dış mekânın da bilinçli, eğitime katkı verecek biçimde planlandığı / tasarlandığı binalar umuyoruz.

Bu binalar / yapılar / tasarımlar kuşkusuz ekolojik tasarlama ilkelerini de gözetecektir. Eğitim açısından önemli olan, tasarımcıların bu ilkeleri binalarında ne kadar uyguladığı değil, öğrencilere / öğrenene bu ilkeleri deneyimleme olanakları sunup sunmadığıdır. Su nedir? Enerji nedir? Enerji niye korunmalıdır? Doğa nedir? Doğal döngü nedir? Geri dönüşüm nedir? Tasarımcı bu soruların yanıtını malzeme ve detay seçimleriyle, mekân kurgularıyla yansıtabilir. Tasarımcı böylece okul mekânlarında özlenen sürdürülebilir yaşam eğitiminin içinde doğru-dan yerini alır. ■

KAYNAKLAR

1. Anon, *Energy Design Guidelines For High Performance Schools*, Haziran, 2002.
2. Anon, *Leonardo Academy Cleaner and Greener Program Report*, Kasım, 2003, S.3.
3. Gardner, Howard. (1999) *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*, New York: Basic Books.
4. Goleman, Daniel. (1998) *Duygusal Zekâ*, Varlık Yayınları, İstanbul.
5. Gould, Stephen Jay, *Darwin ve Sonrası - Doğa Tarihi Üzerine Düşünceler* (İngilizce: *Ever Since Darwin: Reflections in Natural History*, 1977.
6. *Green Existing Schools Project Management Guide*, 2009 by the U.S. Green Building Council, Inc.
7. Lehrer, Jonah, *Proust Bir Sınırlı Bilimciydi*, 2007, Çev. Ferit Burak Aydar, *Elginkan Vakfı'nın desteği ile Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi*, 2009.
8. *Mimarlık İçin Manifesto: Daha İyi Bir İngiltere İçin 21 Eylem*, Çev. Tuğçe Selin Tağmat, www.mo.org.tr
9. Ridley, Matt, *Gen Çeviktir: Doğuştan Gelen Özellikler mi? Çevresel Etkiler mi?*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2009.
10. Smith, J., Earl, G., 2008. *Australia's First 6 - Star Green Education Building: Design And Performance*, Bond University, ePublications@bond, Mirvac School of Sustainable Development, Institute of Sustainable Development and Architecture, Green Building Council of Australia (GBCA) <http://www.gbca.org.au/green-star/rating-tools/green-star-ratingtools/953.htm> - accessed 10 December 2008.
11. http://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Pittsburgh
12. <http://www.ekoyapidergisi.org/arsiv/say12/> Ekim 2010.
13. http://tr.wikipedia.org/wiki/Köy_Enstitüleri

ÖĞRENME ORTAMLARINDA RENK TASARIMI

Ahenk YILMAZ

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

İzmir Ekonomi Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

"Tek başına renk öğesinin öğrenmenin niteliğini, bireylerin sosyal ilişki becerilerini ya da karakter gelişimlerini belirlediğini söylemek tabii ki mümkün değildir. Ancak, öğrenme ortamının niteliğini değiştirerek öğrenmeyi olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediği tartışmasız bir gerçektir. Mimar, estetik kaygılarla alınan kararların çok ötesine geçerek, mekânsal deneyimin oluşturulmasında tüm diğer araçlar kadar önemli olan renk öğesini yaratacağı etkilerin farkında olarak tasarım süreçlerine dahil etmelidir."

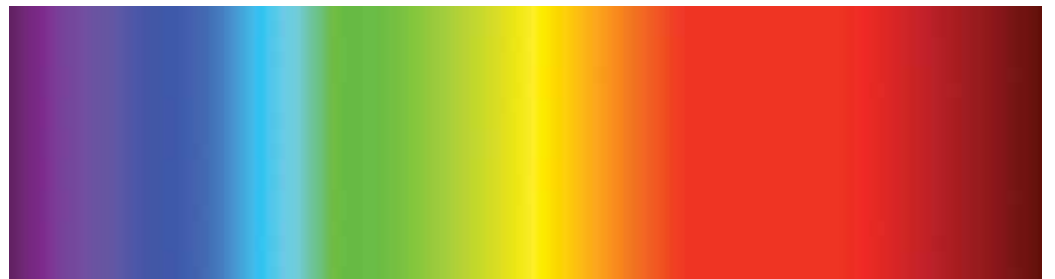
*"Mimarlık ışıktır, çünkü onu ışık aracılığıyla görürüz. Ve ışık renktir."*¹

Renklerin görsel dünyamızın bilgi taşıyan temel unsurlarından birisi olduğunu, nesnelerin algılanışını, mekânların deneyimlenişini, yapıların tasarım dilini ve içinde bulundukları çevre ile ilişkisini derinden etkilediğini bilmeyen mimar sanırım yoktur. Ancak, bu bilgi ülkemizdeki pek çok mimarın pratik hayatta tasarım sürecine tüm diğer mimari elemanlar kadar renk tasarımını da eklemesini sağlamaz. Çoğunlukla, uygulama sırasında verilen malzeme kararlarının bir parçası olarak gerçekleşen renk seçimleri bir "estetik algı" üretmenin ötesine geçemez, hatta çoğu zaman bir tür "renk-fobisi" içerisindeki mimar tercihini "pastel", "naturel", diğer bir deyişle "güvenli" renk şemalarından yana kullanır. Halbuki, renk bireysel beğeni kalıplarının çok ötesinde, algıda yarattığı illüzyonlar ve bireylerin üzerindeki psikolojik ve fizyolojik etkileri sebebiyle mimar için bir tasarım elemanı olarak sonsuz olanaklara sahiptir. Bu yazıda ben bu olanakların çok küçük bir kısmına, eğitim yapıları özelinde, öğrenme ortamlarında renk kullanımına odaklanmayı ve bu tür mekânlarda rengin mimari dil ile ilişkili olarak nasıl tasarlanabileceğine dair temel bilgiler aktarmayı amaçlıyorum. Sadece eğitim yapılarının değil, herhangi bir mimari eserin kabuğunda, yani çevresi ile kurduğu ilişkinin cidarında, renk öğesinin mimari tasarım fikrini/dilini güçlendirmek için nasıl kullanılabileceği konusu çok önemli olmakla birlikte, bu yazının kapsamı içerisinde değildir; ancak burada verilen bazı temel bilgiler bu konu için de aydınlatıcı olabilir.²

Radyo dalgalarından gama ışıklarına kadar çeşitlenen elektromanyetik enerjinin dalgaboyunu ölçmek için kullanılan metrenin milyarda biri ölçüsündeki 785 nanometre ile 380 nanometre arasındaki kısmı insan gözünün algıladığı görü-

nür ışığı oluşturur. Görünür ışık spektrumun tüm renklerini içinde barındırır ve skala kırmızı olarak algılanan en uzun dalga boyundan mor olarak algılanan en kısa dalga boyuna kadar çeşitlenir (Resim 1).³ Sıcak renkler olarak bilinen kırmızı, turuncu ve sarı gibi renkler aslında spektrumun uzun dalga boylu, soğuk renkler olan yeşil, mavi ve mor ise kısa dalga boylu renklerinden oluşur. Sonuçta, renk ışığın bir işlevidir; diğer bir deyişle ışığın var olduğu her ortamda renk de var olur ve biz nesneleri renklerinden bağımsız olarak algılayamayız.⁴ Çevremizde gördüğümüz her şeyin renkli olması kaçınılmaz olarak renklerin zihinsel ve bedensel süreçlerimizi biçimlendirmesine sebep olur.⁵ Renklerin insan psikolojisine olan etkileri görece popüler ve üzerinde çok konuşulmuş bir alan olmasına rağmen, pek çok insan psikolojik etkilerin fiziksel etkilerle örülü olduğu ve çoğu zaman birbirini ürettiği bilgisine sahip değildir.⁶ Halbuki, renkler "sinir sistemimizi, kas gerilmelerimizi, organ aktivitelerimizi, enzimlerimizi, hormonal salgılarımızı" ciddi bir biçimde etkiler ve "kan basıncımızda, nefes alış hızımızda, reaksiyon zamanımızda ve göz kırpmamızda" ölçülebilir değişimler yaratır.⁷

Renklerin insanlar üzerinde yarattığı bu psikolojik ve fizyolojik etkiler gelişimin esas olduğu öğrenme ortamlarında ayrıcalıklı bir önem kazanır. Bu tür mekânlarda doğru renk şeması seçimi ve uygulaması öğrencinin dikkat zamanını uzatabilir, konsantrasyonunu arttırabilir, çevresi ile iyi iletişim kurmak, öfkeli tepkilerde bulunmamak gibi davranışlarını geliştirmesine destek olabilir; tıpkı yanlış seçilen renk şemalarının tersi etkiler yapabileceği gibi.⁸ Ünlü ressam Ercüment Kalmık 1963 yılında "Sınıfların Renklendirilmesi" üzerine *Mimarlık* dergisine yazdığı makalesinde renklerin öğrenme mekânlarında kullanılmasının ana amacını: "Öğrencilerin verimini arttırmak, bunun için de sınıflarda onu mesut edecek, uzun zaman

Resim 1. Görünür spektrum.

sıkılmadan, bıkmadan dersleri ile meşgul edilecek, gözlerini, dimağını yormayacak olan ferah, samimi ve sıcak havayı renklerle yaratmak” olarak tanımlar.⁹ O günden bugüne yapılan araştırmalar ışığında pek çok kabul gelişmiş ya da farklılaşmış olsa da genel kavramlar ve seçilen renk şemasının öğrenim ortamlarına yapabileceği potansiyel katkılar hakkındaki düşünceler çok da temelden değişmemiştir.

“Renkler ve zevkler tartışılmaz” sıklıkla kullandığımız bir atasözüdür ve kişisel beğenin öznelliğini ve tekilliğini belirtir. Bireysel tercihlerin tartışılabilir bir tarafı tabii ki yoktur, ancak renkler söz konusu olduğunda bireyselliğin çok ötesine geçen ortak tepkilerin varlığından söz edebiliriz. Göz görüp, beyin görüneni anlamlandırıp, algılamadan çok önce beden renkten etkilenip ilkel bir tepki verir. Örneğin, kırmızı-turuncu arası renklerin çok yüksek bir dikkat çekme kapasitesi ve parlak sarı renklerin üst düzey görünürlüğü vardır ve araştırmalar göstermiştir ki bireyler bu renklere, “sevseler de sevmeseler de,” içgüdüsel olarak hızlı bir tepki verirler.¹⁰ Sarı renk biyolojik olarak “gözün sapma olmadan en kusursuz şekilde odaklanabildiği” renktir.¹¹ İnşaat alanlarında, iş makinelerinde ya da trafik işaretlerinde bu renklerin tercih edilmesinin temel sebebi işte bu içgüdüsel tepkidir.

Aslında, nesneler dünyamızın renk bilgisinin bireyleri davranışsal tepki ve öğrenilmiş tepki olarak iki düzeyde etkilediği düşünülmektedir.¹² Davranışsal tepki bireylerin yaşından, kültüründen, çevresinden ya da cinsiyetinden bağımsız, otomatik ve içgüdüsel olarak verdikleri tepkidir ki biraz önce bahsedilen bazı renklerin yüksek dikkat çekme seviyesi bu tepkiye iyi bir örnek oluşturur. Öğrenilmiş tepki ise, tam tersine kültüre, yetişilen çevreye, yaşa ve cinsiyete bağımlılık gösterir.¹³ Örneğin, siyahın yas rengi olarak düşünülmesi ya da kırmızının durma eylemini hatırlatması öğrenilmiş tepkilerdir. Bir tepkinin davranışsal ya da öğrenilmiş bir tepki olduğu bilgisi tasarımcı için önemlidir, çünkü kullanıcı grubunun kültürel arka planının, yaşının, cinsiyetinin seçilen renklere vereceği tepkileri tahmin etmesini sağlayacaktır.

Öğrenme ortamlarının tasarımında göz önünde bulundurulması gereken en önemli koşul mekândaki renk dengesini sağlayabilmektir. Mekânın renkleri hem öğrenciyi sıkmadan yeni kavramları algılamaya teşvik etmeli hem de aşırı uyarak algı yorgunluğu oluşmasına sebep olmamalıdır. Örneğin, 6 yaşına kadarki süreçte çocukların çıkarımsal ana renklerden (kırmızı, mavi, sarı) oluşan şemaları ve özellikle sıcak renkleri tercih ettikleri bilinen bir gerçektir.¹⁴ Ancak, 1960’lı yıllarda bazı renk uzmanı eğitimcilerin önerdiği gibi 0-6 yaş arası çocuklar için tasarlanan mekânlarda ana renklerin ağırlıklı olarak kullanılması fikrinin çocuklarda aşırı uyarılma sonucu algı yorgunluğuna sebep olduğu günümüzde anlaşılmıştır.¹⁵ Bu yaş grubuna

hitap eden mekânlarda ana renklerin kullanılması, ancak çok geniş yüzeyler yerine, daha küçük ölçekli yüzey parçalarında ya da hareketli ve sabit mobilyalarda uygulanması önerilmektedir. Bu örnek renk kullanım oranlarının renklerin seçimi kadar önemli olduğu bilgisi ile beraber mekânı kullanacak olan bireylerin yaşının da renk tasarımında çok önemli bir veriyi oluşturduğunu işaret eder. Araştırmalar 6 yaşının üstündeki çocukların yaş ilerledikçe daha yumuşak geçişli ve soğuk renk şemalarını tercih etmeye başladıklarını göstermiştir.¹⁶ 6 yaşa kadarki çocukların birinci tercihi olan sarı renk ise alınan yaş ile beraber öncelik sırasında aşağıya doğru gitmeye başlar, çünkü göz sıvıları yaş ilerledikçe sararır ve bu durum da “sarı renk talebini azaltır.”¹⁷ Çoğunlukla kız çocuklarının pembe, erkek çocuklarının mavi renkleri tercih ediyor olmaları ise davranışsal değil öğrenilmiş bir tepkidir ve toplumun onlar için tanımladıkları kimliklerden kaynaklanır.

Sıcak ve soğuk renk şemalarının bireylerin verdikleri tepkilerde yarattıkları farklar kuşkusuz ki öğrenme ortamlarının tasarımında en belirleyici olanlardır. Temel olarak bireylerin davranışsal tepkilerinde sıcak renklerin “görsel, duygusal ve sosyal olarak daha dışa dönük” soğuk renk şemalarının ise daha pasif ve içe dönük olmayı desteklediği bilinen bir gerçektir.¹⁸ Bu sebeple, kütüphane gibi tümüyle içe dönük bir konsantrasyonu gerektiren mekânlarda soğuk renklerin, özellikle parlak olmayan yeşil tonlarının kullanılması tavsiye edilir.¹⁹ Her ne kadar sıcak ve soğuk renklerin etkileri defalarca ölçülmüş olsa da araştırmalar ana belirleyici unsurun rengin parlaklığı ve tonu olduğunu göstermiştir. Renklerin tonu açıldıkça ve parlaklıkları azaldıkça etkileri birbirine yaklaşır.²⁰ Herhangi bir rengin parlak tonları, renk mavi bile olsa, aşırı uyarıma ve konsantrasyon dağılmasına sebep olacaktır. Fakat, benzer bir şekilde çok solgun ve koyu renklerin kullanımı bireylerin sıkılması ve algılama etkinliklerinin azalması ile sonuçlanır.²¹ Henner Ertel adlı bir araştırmacı Münih’teki okullar üzerinde yaptığı çalışmasında sarı, sarı-yeşil, turuncu ve açık mavi renklerle renklendirilmiş sınıflarda ders yapan öğrencilerin, beyaz, kahverengi ve siyah renklerle çevrelenmiş sınıflarda çalışanlara göre IQ düzeylerinde 12 puan artış tespit etmiştir.²² Benzer bir şekilde, Kanada’da yapılan bir çalışmada, engelli çocukların öğrenme ortamı açık sarı ve mavi renklerle boyanmış ve “sistolik hareketlerinin, saldırganlıklarının, stres düzeylerinin azaldığı” buna karşın “akademik becerilerinin ve IQ düzeylerinin arttığı” gözlemlenmiştir.²³

Bireylerin fiziksel ve psikolojik tepkilerindeki en belirgin fark ise kırmızı ve mavilerin hâkim renkler olarak kullanıldığı koşullarda oluşur. Kırmızı ve mavi renklerle tümüyle boyanmış mekânlarda yapılan deneyler çarpıcı sonuçlar vermiştir. Kırmızı renkli odada vakit geçiren bireylerin kan basıncının, kalp atışının ve hareketliliğinin ölçülebilir düzeyde arttığı, mavi odadaki bireylerinkilerin ise azaldığı tespit edilmiştir.²⁴ Bu bulguyu destekle-

yen bir çalışma da Alberta Üniversitesi’nden Harry Wohlfarth ve Catharine Sam tarafından gerçekleştirilmiştir. Davranış bozukluğu olan 14 çocuğun öğrenme ortamı parlak turuncu, sarı ve beyaz ağırlıklı renklerden kahverengi ve mavi renk şemasına dönüştürülmüş, çocukların kan basınçlarında ve saldırganlık düzeylerinde azalma gözlenmiştir.²⁵ Ancak tabii ki bir öğrenme ortamındaki renk şeması seçiminin sadece çocukların hareketliliklerini azaltmak ve içe dönük konsantrasyonlarını arttırmak üzere tasarlanması beklenemez. Çünkü öğrenme aktivitesi yeterli dikkat düzeyi kadar aktif beyin fonksiyonları, yeni kavramlara açık olma hali ve yaratıcı düşünme becerisinin desteklenmesini de gerektirir. Çocukların yaratıcılığının ve yeniliklere açıklığının en çok parlak ana renklerden desteklendiği bilinen bir gerçektir.²⁶ Dolayısıyla, öğrenme ortamlarında renk şemalarının yaratacağı etkilerin dengesinin sağlanmasının önemi tekrar karşımıza çıkar.

Öğrenme mekânının yüzeylerini birbirinden farklı renklendirerek yaratılacak bir renk şeması bu dengeyi oluşturmak için gerekli ortamı sağlayabilir. Öğreticinin konumlandığı ve bilgiyi aktardığı yüzeyi, örneğin sınıflarda tahtanın yer aldığı duvarı, mekânın diğer yüzeylerinden farklı renklendirmek bu yüzeye öğrencilerin ilgisini arttıracak, görevler arasında diğer yüzeylere baktıklarında gözlerini dinlendirmelerini sağlayacak ve mekânda renk dengesinin kurulmasına olanak tanıyacaktır.²⁷ Bu renk dengesini kurmanın en iyi yöntemlerinden birisi tamamlayıcı renk şemaları oluşturmaktır. Çünkü tamamlayıcı renk şemaları spektrumun tümünü içerir ve görme / algılama süresince “fiziki, fiziksel ve psikolojik olarak” en dengeli uyularının oluşmasını sağlar.²⁸ Tamamlayıcı renkler renk çemberinde karşılıklı olarak konumlanmış renklerdir (turuncu-mavi ya da kırmızı-yeşil gibi) ve bu konumları sebebiyle Türkçede zıt renkler olarak da adlandırılmaktadırlar. Tamamlayıcı şemalar çemberin üzerinde bulunan komşu renkleri kullanarak da genişletilebilirler. Bu renk şeması ise bölünmüş tamamlayıcı renk şeması adını alır ve algıda tamamlayıcı şemadan daha doğal bir etki bırakır (Resim 2). Dolayısıyla, ağırlıklı olarak sıcak ya da soğuk renklerden seçilen bir şema renk çemberinde bu renklerin tam karşısında konumlanmış olan renk ya da renklerle daha küçük ve az sayıda yüzeyde kullanılarak desteklenirse mekânda istenilen renk etkisi dengesi yaratılmış olur.

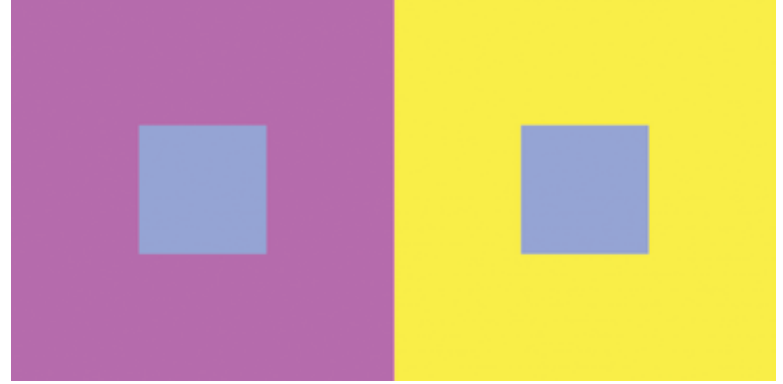
Ancak, bu noktada gözden kaçırılmaması gereken konu, renk algısının tümüyle rengin içinde bulunduğu ortam ile ilişkili olduğu, dolayısıyla, bir rengin etrafındaki renklerden bağımsız olarak algılanamayacağı bilgisidir.²⁹ Beyin gözden gelen bilgiyi yorumlarken aynı zamanda pek çok algı yanılgısı da yapar. Bu algı yanılgıları içinde tasarımcılar için en önemlilerinden birisi rengin *eş-zamanlı zıtlık* algısıdır. İlk olarak ünlü renk bilimci Michel Eugène Chevreul tarafından tanımlanmış olan bu

Resim 2. Renk Çemberi ve Bölünmüş Tamamlayıcı Renk Şeması Örneği.

algı kuralına göre “göz birbiri ile yan yana konumlanmış iki renk gördüğünde bu renkler birbirine mümkün olan en benzemez şekilde” algılanırlar.³⁰ Bir yüzeyin arkasındaki düzlemin rengi o yüzeyin renginin başka koşullarda algılandığından tamamen farklı algılanmasına sebep olabilir. Örneğin, Resim 3’de merkezde yer alan iki mavi kare fiziksel olarak tümüyle aynı renksel niteliklere sahip olsalar da üstünde bulundukları yüzeylerin renkleri ile ilişkili olarak farklı renklerde algılanırlar. Parlak sarı’nın üzerindeki mavi diğer maviden daha mora dönük ve koyu olarak algılanır. Tasarımcıların yaptıkları en büyük hata renk kararlarını içinde var olacakları bağlamdan bağımsız vermek ve renk algısının aslında tümüyle renkler bir araya geldiklerinde oluşan bir bütün olduğunu göz ardı etmektir.

Öğrenme mekânlarını oluşturan yüzeylerde farklı renkler kullanırken özellikle sıcak ve soğuk renk şemalarının sınırında yer alan renklerin (yeşil-sarı ya da mor-kırmızı gibi) arka planlarına bağlı olarak soğuk yada sıcak bir renk olarak algılanacağı unutulmamalıdır.³¹ Aynı algı kuralı ile ilişkili olarak, arka plandaki renk ile önünde yer alan rengin yüzeyi arasındaki farklılık düzeyi arttıkça öndeki yüzeyin göze daha yakın görünecek olması kuralı tasarımcıya mekânda hareketli bir derinlik algısı yaratmak için çok olanak sunar. Üstelik tasarımcıya dikkati daha çok çekmek istediği yüzeyi vurgulama imkânı da verir. Örneğin sınıfta tahtanın bulunduğu yüzey sıcak bir renkle renklendirilir diğer yüzeyler için ise soğuk bir renk şeması seçilirse ilgi daha kolay bir şekilde öğretmenin konuyu aktardığı yüzeye çekilecek ve gerçekte olduğundan daha yakın görünecektir. Çünkü, kısa dalgaboyuna sahip renkler “imgelerin gözün içinde lense daha yakın odaklanmasına” sebep olurlar ve bu yüzden “kırmızı bir nesne onunla eşdeğer bir mavi nesneden daha yakın görünür.”³² İşte bu sebeple çok parlak sıcak renklerin mekânlarda çok geniş yüzeylerin tümünde kullanılması mekânların olduğundan daha küçük algılanmasına sebep olacaktır.³³ Zaten, algı yorgunluğu yaratmamak adına da öğrenme mekânlarında bu tür parlak

Resim 3. Eş-zamanlı Zıtlık.

renkleri çok geniş yüzeylerde kullanmamak doğru olacaktır.

Bu metinde renk tasarımı üzerine aktardığım tüm bu bilgiler konunun gerçek boyutunun çok küçük bir kısmını oluşturur. Örneğin rengi yaratan temel nosyon olan ışığın etkisine konunun detaylı ve derin bir bilgi aktarımı gerektirmesi sebebiyle burada değinilememiştir. Ancak, herhangi bir nesnenin renk algısının o nesnenin yüzeyinden yansıyan / kırılan ışık aracılığı ile gerçekleştiği ve bu sebeple rengin ışığın ve yüzeyin niteliklerinden bağımsız düşünülmemesi gerektiği unutulmamalıdır. Renk tasarımı yaparken doğal ışığın oranı, mekânın yönü, aydınlatma ışığının rengi gibi detaylar da göz önünde bulundurulmalıdır. Yüzeylerin malzemeleri, parlak ya da mat olmaları, yani dokusal nitelikleri de sıcak ve soğuk renk şemalarının yarattığı algıda belirleyicidir. Tüm bu psikolojik ve fizyolojik etkilerin yanı sıra, renk bir iletişim aracı olarak da önemli bir tasarım elemanıdır. Bu niteliği sebebiyle, markalar kimliklerini sergileyen logoları ile beraber sıklıkla belirgin bir renk kodu kullanırlar. Aktif öğrenmenin gerçekleştiği sınıfların dışındaki sosyal alanlarda, örneğin okul koridorlarında uygulanacak olan renk, mekânları fonksiyonel olarak tanımlamak için ya da farklı yaş ve sınıf düzeyindeki öğrencilerin ortak alanlarını ayırtmak için kullanılabilir.³⁴ Sınıf düzeyine göre yapılacak bir renk kodlaması öğrencilerin mekândaki aidiyet hissini de arttıracaktır. Üstelik bu ortak alanlar görece daha az vakit geçirilen, hareketli aktivitelerin yapıldığı, sosyal ilişkilerin kurulduğu mekânlar oldukları için daha parlak ve yoğun renk şemalarının seçimine de uygundur. Sonuçta, tek başına renk öğesinin öğrenmenin niteliğini, bireylerin sosyal ilişki becerilerini ya da karakter gelişimlerini belirlediğini söylemek tabii ki mümkün değildir. Ancak, öğrenme ortamının niteliğini değiştirerek öğrenmeyi olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediği tartışmasız bir gerçektir. Mimar, estetik kaygılarla alınan kararların çok ötesine geçerek, mekânsal deneyimin oluşturulmasında tüm diğer araçlar kadar önemli olan renk öğesini yaratacağı etkilerin farkında olarak tasarım süreçlerine dahil etmelidir. ■

NOTLAR

1. Amédée Ozenfant, “Colour and Method,” *Intimus: Interior Design Theory Reader* içinde, Yay. haz. Mark Taylor ve Julienna Preston (West Sussex: John Wiley ve Oğulları, 2006), 238.
2. Yapıların dış cıdarlarında renk öğesinin bir tasarım aracı olarak nasıl kullanılabileceğine dair daha detaylı bilgi için bkz: Ahenk Bayık, *Colour Design of Exterior Surfaces as an Expression of Architectural Thought*, [Dış Yüzeylerde Mimari Düşüncenin İfadesi Olarak Renk Tasarımı] Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 2001.
3. Frank H. Mahnke, *Color, Environment and Human Response* (New York; Toronto: John Wiley and Sons, 1996), 6.
4. Paul Zelanski and Mary Pat Fisher, *Colour* (Londra: Herbert Press, 1989; 1994; 1999), 12.
5. Christopher Day, *Environment and Children: Passive Lessons from the Everyday Environment* (Oxford, UK; Burlington, USA: Architectural Yayınları, 2007), 115.
6. Mahnke, *Color, Environment and Human Response*, 6.
7. Day, *Environment and Children*, 115.
8. Dak Kopec, *Environmental Psychology for Design* (New York: Fairchild Yayıncılık, 2006), 191.
9. Ercüment Kalmık, “Sınıfların Renklendirilmesi” *Mimarlık 5* (1963): 7.
10. Eric Paxton Danger, *The Colour Handbook* (Aldershot: Gower Technical, 1987), 92.
11. Danger, 123.
12. Karyn Wellhousen ve Ingrid Crowther, *Creating Effective Learning Environments* (Stamford: Cengage Learning, 2004), 31.
13. Wellhousen ve Crowther, *Creating Effective Learning Environments*, 31.
14. Day, *Environment and Children*, 118.
15. Day, 118.
16. Mahnke, *Color, Environment and Human Response*, 184.
17. Eric Paxton Danger, *The Colour Handbook* (Aldershot: Gower Technical, 1987), 84.
18. Day, *Environment and Children*, 115.
19. Mahnke, *Color, Environment and Human Response*, 184.
20. Kopec, *Environmental Psychology for Design*, 89.
21. Kopec, 203.
22. Zelanski and Mary Pat Fisher, *Colour*, 137.
23. Karyn Wellhousen ve Ingrid Crowther, *Creating Effective Learning Environments* (Stamford: Cengage Learning, 2004), 31-32.
24. Mahnke, *Color, Environment and Human Response*, 41. Ayrıca bkz. Tom Porter, & Byron Mikellides, *Colour For Architecture* (Londra: Studio Vista yayınları, 1976), 13-14.
25. Zelanski and Mary Pat Fisher, *Colour*, 37.
26. Wellhousen ve Crowther, *Creating Effective Learning Environments*, 32.
27. Mahnke, *Color, Environment and Human Response*, 184.
28. Louis Cheskin, *How to Color-tune your Home* (Wisconsin: Quadrangle Kitapları, 1962), 136.
29. David A. Lauer and Stephen Pentak, *Design Basics* (Belmont: Wadsworth / Thomson, 2005), 240.
30. Michel Eugène Chevreul, *The Principles of Harmony and Contrast of Colours, and their Applications to the Arts*, Çev. Charles Martel (Londra: Henry G. Bohn, 1860), 11.
31. Lauer and Pentak, *Design Basics*, 250.
32. Tom Porter, & Byron Mikellides, *Colour For Architecture* (London: Studio Vista Press, 1976), 100.
33. Zelanski and Fisher, *Colour*, 46.
34. Pamela Woolner, *The Design of Learning Spaces* (Londra; New York: Continuum International Yayıncılık, 2010), 101.

ADANA'DA EĞİTİM YAPILARINDAN ÖRNEKLER (1900-2005)

Onur ERMAN

Mimar
Yrd. Doç. Dr.
Çukurova Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Duygu SABAN ÖKESLİ

Mimar
Yrd. Doç. Dr.
Çukurova Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Figen KARAMAN

Mimar
Yrd. Doç. Dr.
Yeditepe Üniversitesi
İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

İpek DURUKAN

Mimar
Yrd. Doç. Dr.
Mersin Üniversitesi
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

Bu yazı yazarlar tarafından hazırlanan, 2006 yılında Mimarlar Odası Adana Şubesi'nin yayınladığı Adana Mimarlık Rehberi, 1900-2005 isimli çalışmanın, "Eğitim Yapıları" bölümünü ve bu bölümde ele alınan yapıları kapsamaktadır. Yapılara ait bilgiler çalışmanın yayınlandığı döneme ait olup, günümüze dek geçen süre içinde gerçekleşen değişiklikleri içermemektedir.

20. yüzyılın başında kentte inşa edilen eğitim yapılarında Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. İnkılâp İlkokulu (1900) ve Fen Lisesi (1910) gibi erken örneklerin yanı sıra, 1930 tarihli Gazipaşa İlköğretim Okulu simetrik cephe düzeni, kemerli açıklıkları ve geniş saçaklarıyla bu anlayışı yansıtmaktadır. Genç Türkiye Cumhuriyetinde "Milleti eğitmeye yönelik kurumsal ve mimari altyapı, cumhuriyetin ideolojik gündeminde açık bir önceliğe sahipti" (Bozdoğan, 2002: s.104). Bunun sonucu olarak tüm Türkiye'de olduğu gibi Adana'da da pek çok okul binası inşa edilmiştir. Maarif ve Nafia Vekâletleri tarafından inşa edilen bu okul binalarında, Nafia Vekâleti prototip projeleri tercih ederken, Maarif Vekâleti yöreye özgü tasarımları

tercih etmiş ve prototip tasarımları sadece köy okulları için onaylamıştır (Bozdoğan, 2002). Özellikle 1930 ve 40'larda, Alman ekolü etkisi altında inşa edilen okul binaları yalın, fonksiyonalist ve modernist tasarımları ile 1930'lar öncesinin Birinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisinde inşa edilen okullardan farklılaşmaktadır. Özellikle İsmet İnönü Kız Enstitüsü ve İstiklal Mahallesi'nde inşa edilen Meslek Liseleri, ilerici tasarımları ile kentte okul mimarisindeki hâkim anlayışı belirleyen yapılarıdır. Bu anlayışın 1980'lere dek, özellikle üniversite kampusunda inşa edilen yapılarla devam ettiği görülmektedir. Bu tarihten sonra daha çok prototip projelerle sürdürülen eğitim yapıları inşasında farklı mimari yaklaşımları benimsemiş örneklerle karşılaşmaktadır. ■

KAYNAKLAR

Adana Valiliği (1967); *Adana İl Yıllığı*.
Bozdoğan, S. (2002); *Modernizm ve Ulusun İnşası*, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis.
Kopuz, A. D. (1999); *Cumhuriyet Döneminde Mimarlık Akımları ve Adana'daki Yansımaları*, Ç.Ü. FBE Mimarlık ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
Ünsal, A. (1996); *Adana Amerikan Kız Koleji, Arkitekt*, 434, 68-71.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Resim 1-3, 11-13, 16-23: O. Erman Arşivi.
Resim 4-10, 15, 25, 27, 28: D. Saban Ökesli Arşivi.
Resim 14: Adana Foto Musa Arşivi.
Resim 24: Mimarlar Odası Arşivi.
Resim 26: www.cu.edu.tr

Tepebağ Ortaokulu (19. yy sonu, 1923)

19. yüzyıl sonunda inşa edilen yapı, önceleri çoğunlukla gayrimüslim öğrencilere yönelik bir okul olan Adana Kız Koleji binası olarak kullanılmıştır (Ünsal, 1996). Yiğma olarak tuğla ile inşa edilen yapıda orta avluyu çevreleyen eğitim bloğunun üst katında sundurmalı, yarı açık bir koridor ile ulaşılan odaların bulunduğu

yatakhane yer almaktadır. 1923'te Cumhuriyet ile başlayan yeni dönemde çeşitli eğitim kurumlarına ev sahipliği yapmıştır. Ancak 1998 depreminde hasar görmüş ve sonrasında terk edilmiştir. İnşa edildiği döneme ait özgün detayları barındıran yapı korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillidir.

Resim 1. Tepebağ Ortaokulu avlu cephesi (batı cephesi).

Resim 2. Tepebağ Ortaokulu doğu cephesi.

İnkılâp İlköğretim Okulu (1900)

19. yüzyıl sonunda Avrupa'daki eğitim alanındaki ilerlemelere uyularak Bahri Paşa'nın valiliği sırasında "Hamidiye Sanayi Mektebi" olarak açılmıştır. Fransızların 1918-1922 yılları arasındaki işgalleri döneminde karargâh ve garaj olarak kullanılan yapı, Cumhuriyet döneminde 1925'e dek Sanayi Mektebi olarak ve bu tarihten sonra kısa bir süre "Türksözü Gazetesi"ne hizmet vermiştir. Atatürk'ün 15 Mart 1925'teki Adana gezisi sırasında ziyaret ettiği yapının tekrar okul olarak kullanılması isteği üzerine açılan okula Türkocağı tarafından İnkılâp İlkokulu adı verilmiştir (Kopuz, 1999, 1967 Adana İl Yıllığı). Yapı yarı kâgir olarak, geleneksel yapım tekniği ile inşa edilmiş, zemin

kat yığma, birinci kat kâgir dolgu ahşap karkas sistemde oluşturulmuştur. "L" formu ve bir kol üzerinde açık koridorlu plan şemasına sahiptir. Birinci katta cephe boyunca devam eden açık koridor, basık kemerlerle bağlanan ahşap kolonlarla taşınmıştır. Üstü kiremit kaplı çatı açık koridorun üstünde de devam ettirilmiş ve burada, zemindeki kolonların devamı niteliğindeki ahşap dikmelerle taşınmıştır. Cephedeki, çoğunlukla basık, kemerli pencere ve kapı açıklıkları dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Tescilli olan yapı 1998 depreminde önemli derecede hasar görmüş, 2000'lerin başında yapılan yenileme sonrasında yeniden okul olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Resim 3. İnkılâp Ortaokulu.

İstiklal İlköğretim Okulu (1902)

Yapı dönemin önemli tüccarlarından Tırpani tarafından inşa ettirilmiş 25 odalı bir konaktır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geçici bir süre Alman Okulu olarak, Fransız işgali sırasında da karargâh olarak kullanılmış, kurtuluşun sonrasına ise 1923 yılında, Ağazade Hulusi adlı bir hayırsever tarafından satın alınarak, eğitim amaçlı kullanılmak koşulu ile Seyhan iline bağışlanmıştır. 1925-1930 yılları arasında Kız Muallim Mektebi olarak kullanılan yapı daha sonra karma ortaokula çevrilmiştir. Yüksek bir bodrum kat üzerine oturtulan yapının katları orta sofalı plan şeması ile kurgulanmıştır. Yapının simetrik cephe kurgusu dönemin mimari anlayışını yansıtmaktadır. Kuzey yönündeki ön cephede 4 m. yüksekliğinde dört iyonik sütun tarafından taşınan balkonun altında, basamaklarla ulaşılan görkemli ana giriş yer alır. Yapının çatısının güney bölümünde yazlık iki oda ve geniş bir

Resim 4. İstiklal İlköğretim Okulu ön cephe.

taraça bulunmaktadır. Tescilli olan yapının 1986 yılında gerçekleştirilen restorasyonu sırasında ahşap döşemeleri betonarmeye dönüştürülmüştür.

Resim 5. İstiklal İlköğretim Okulu ana giriş.

Fen Lisesi (1910)

Ermeni yetim kız çocukları için "Eytemhane Mektebi" olarak inşa edilen yapı, 1914'te Kız Öğretmen Okulu'na, 1924'te ise Erkek Öğretmen Okulu'na dönüştürülmüştür. Sonrasında sırasıyla Eğitim Enstitüsü, Mühendislik Fakültesi, Anadolu Lisesi ve Adana Fen Lisesi olarak eğitim yapısı olma işlevini günümüze kadar sürdürmüştür. Yapı bodrum kat ve iki normal kattan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra eğimli dik çatısı, bölge mimarisinde rastlanmayan bir örnek oluşturmakta ve yapıya kullanılabilir bir çatı katı kazandırmaktadır. Simetrisinin hâkim olduğu ön cephe ve plan düzeninde dönemin mimari anlayışı göze çarpmaktadır. Yapıda simetri ekseninin her iki tarafında yer alan iç avluları, birbirine kemerlerle bağlanmış kolon dizileri ile çevrilmiştir. Bu iç avlular ve açık koridorlar iklimsel özelliklere uygun çözümlerlerdir. Yapıda yer alan derslikler doğrudan avluları çevreleyen açık koridorlara bağlanmaktadır.

Resim 6. Fen Lisesi.

Yapıda pencere etrafındaki söveler ve katları sonlandıran kornişler Birinci Ulusal Mimarlık Akımının yansımalarıdır. Yapının duvarları subasman seviyesine kadar kesme taştan, üst katlar ise tuğla örgüdür. Tescilli olan yapı sonuncusu 1996'da olmak üzere, birçok basit onarım ve restorasyon geçirmiştir (Kopuz, 1999).

Resim 7. Fen Lisesi avludan bakış.

Gazipaşa İlköğretim Okulu (1930)

Birinci Ulusal Mimarlık Döneminin Adana'daki en görkemli örneklerindendir. 1945 yılında meydana gelen depremde bodrum katına kadar yıkılan yapının üst katları 1946-47 yıllarında yeniden yapılmıştır. Bu dönemde büyük orta hol üzerindeki cam kubbe kaldırılmış, sütunların arası doldurulmuş, kapalı salonun yerine taraça yapılmış, cephe düzeni de bütünüyle değiştirilmiştir. Yapı yüksek bir bodrum üzerine iki kattan oluşmuş, bodrum kısmı kesme taştan, sıvasız, üst katlar ise kesme taş üzeri sıvalı olarak inşa edilmiştir. Yapının özgün halinde ön cephesinde simetri aksını oluşturan giriş bölümü kütle

olarak yükseltilmiş ve tonoz formu bir kubbe ile bitirilmiştir. Her iki yandan dönen merdivenlerle ulaşılan giriş, üst katı balkon şeklinde olan iki kat yüksekliğinde kemerli bir niş içine yerleştirilmiştir. Kat silmelerinin tüm cephe boyunca izlendiği yapıda pencere açıklıklarının silmelerle çerçevelendiği, üst kat pencerelerinin kemerli açıklıklarının da aynı formu tekrar eden silmelerle vurgulandığı görülmektedir. 1998 depreminde hasar gören yapıda 2000'lerin başında restorasyon ve güçlendirme çalışmaları başlatılmıştır. Tescilli olan yapının günümüzde yeniden işlevlendirilmesi de söz konusudur.

Resim 8. Gazipaşa İlköğretim Okulu, restorasyon sırasında.

Ziraat Okulu (1931)

Ziraat Mektebi olarak inşa edilen yapı günümüzde Adana İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır. Mimari karakter olarak Birinci Ulusal Mimarlık Döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Taş işçiliği ile inşa edilen yapının cephelerinde simetri hâkimdir. Ön cephede giriş bölümü simetri aksının üzerine oturtularak vurgulanmıştır. Giriş kapısında uygulanan basık kemer formunun zemin kat pencerelerinde tekrarlandığı görülmektedir. Arka cephede ise merdiven kovanı kütle dışarı taşırılarak cephe hareketlendirilmiştir. İki katlı yapıda katları birbirinden ayıran silme, cephelerin tümünü dolaşmaktadır. Yapı boyunca uzanan koridorun her iki tarafında yer alan mekânlarla oluşturulmuş plan şeması yapının her iki katında uygulanmıştır.

Resim 9. Ziraat Mektebi ön cephe.

Resim 10. Ziraat Mektebi giriş.

Erkek Lisesi (1934, 1958, 1966)

1934, 1958 ve 1966 yıllarında inşa edilmiş yapılardan oluşur. 1934 tarihli yapı iki katlı, kırma çatılı ve geniş saçaklı, 1958 tarihli yapı iki katlı, düz çatılı ve geniş saçaklıdır. Yapının güney cephesini bir sıra kolon dizisi oluşturur. 1966 tarihli yapıda ise koridor üzerinde karşılıklı di-

zili mekânlardan oluşan basit plan şemasının uygulandığı görülmektedir. Yapı beş katlıdır ve birinci katta bir köprü ile zemin katta ise bu köprü'nün altından kuzeyinde bulunan spor salonuna bağlanır. Kuzey güney aksında yerleştirilmiş yapının zemin katında atölyeler, üst kat-

larında ise sınıflar bulunur. Yapının cephesinde, kat hizasının ve düşey taşıyıcıların vurgulanması ile bir ızgara oluşturulduğu ve ızgaranın içinde pencere boşluklarının şekillendirildiği görülmektedir.

Resim 11. 1934 tarihli ana bina.

Resim 12. 1958 tarihli derslik binası.

Resim 13. 1966 tarihli derslik binası.

İsmet İnönü Kız Meslek Lisesi (1936)

Erken Cumhuriyet döneminde açılan uygulamalı kız enstitüsü örneklerindendir. Sade çizgilerle oluşturulan yapının özgün halinde, Atatürk Caddesi'ne cepheli ana bloğu, düz çatılı, alçak katlı üç kütle oluşturmaktadır. Bu kütleler kolları kısa bir U formu elde edecek şekilde bir araya getirilmiş ve caddeye bakan cephenin ortasına, basamaklarla yükseltilip, düz hatlarla vurgulanmış olan ana giriş yerleştirilmiştir. Sonraki dönemlerde ihtiyaç üzerine yapıya yeni kütleler eklenmiştir. 1950'lerin ortalarında kuzey kola eklenen jimnastik salonu gibi erken dönem ekleri yapının mimari karakterine uygundur. Buna karşın özellikle 1980 sonrasında eklenen hacimlerin, gerek yüksek katlı kütleleri, gerekse cephe düzenleri ile yapının özgün karakterini gölgeledikleri görülmektedir.

Resim 14. İsmet İnönü Kız Meslek Lisesinin özgün hali (Foto Musa Arşivi).

Resim 15. Atatürk Caddesi'nden görünüş.

Motor Meslek Lisesi (1942)

Sınıflar ile atölyelerin bir arada çözümlendiği yapı, tek katlı ve beşik çatılıdır. İdare kısmının yer aldığı iki katlı ana kütlelerin kuzey cephesi ritmik pencere dizisi ile oluşturulurken, güney cephesine iki kat yüksekliğindeki kolonad yer alır. Bu detayın haricinde yapıların tümünde oldukça sade bir cephe anlayışı söz konusudur. Plan şeması

güney kuzey aksında uzanan yarı açık koridor üzerinde sınıfların ve atölye gruplarının dizilmesiyle elde edilmiştir. Sınıflar batı yönünde koridor boyunca sıralanırken, atölyeler ana koridora doğu tarafından, doğu-batı aksında uzanan koridorlarla dik bir şekilde bağlanır. Eğitimin uygulamalı kısmının geçtiği en önemli mekânlardan

olan Şasi Atölyesinin mimarisinde benimsenen faydacı tutum dikkat çekicidir. Kaburga şeklindeki strüktür ile kurgulanan yapıda ihtiyaç duyulan geniş açıklık ve yükseklik elde edilmeye çalışılmıştır. Daha geç dönemde inşa edilen kapalı spor salonu da betonarme kirşlemelerle geçilen açıklıkları ve titiz detayları ile oldukça niteliklidir.

Resim 16. Motor Meslek Lisesi, ana bina kolonadlı cephe.

Resim 17. Motor Meslek Lisesi, şasi atölyesi.

Resim 18. Motor Meslek Lisesi, spor salonu.

İsmet İnönü İnşaat Teknik Lisesi (1945)

İnşa edildiği dönemde iki yıl öğrenim süresiyle Yapı Usta Okulu olan yapı, 1965'te öğrenim süresi üç yıla uzatılarak Yapı Sanat Enstitüsü'ne, 1971'de de İnşaat Teknik Lisesi'ne dönüştürülmüştür. 1982'den bu yana Endüstri Meslek İnşaat Teknik Lisesi olarak hizmet vermektedir. Yapının ana bloğu, doğu batı aksında uzanan ince ve uzun bir küttedir. Girişler; kütlelerin doğu ve batı cephele-

rinden verilmiş, üç açıklıklı kapı düzenini üst katta tekrarlayan pencerelerle vurgulanmıştır. İkinci Ulusal Mimarlık Akımının etkilerinin görüldüğü yapının pencereleri zemin katta basık kemerli, üst katta ise tepe pencereleri olarak oluşturulmuştur. Yapının güney cephesinde iki kat yüksekliğinde kolonad yer alır. Yapıya daha sonraki dönemlerde kütüphane ve konferans salonu ile harita bölümü-

nün yer aldığı tek katlı bloklar eklenmiştir. Teknik hacimleri barındıran yapının tasarımı ise Alman Ekolü etkisi altındadır. Uygulamalı eğitime hizmet eden altı adet atölye ile bölüm şefliklerini barındıran kütle, birbirine eklenen mekânlardan oluşan kurgusuyla dikkat çekmektedir. Okulun kapalı spor salonu, Motor Meslek Lisesi'nin salonu ile büyük benzerlik göstermektedir.

Resim 19. İsmet İnönü İnşaat Teknik Lisesi, ana bina.

Resim 20. İsmet İnönü İnşaat Teknik Lisesi, ana bina kolonadlı cephe.

Resim 21. İsmet İnönü İnşaat Teknik Lisesi, ahşap atölyesinden görünüş.

Hayriye Kemal Kusun İlköğretim Okulu (1962)

Geniş bahçesi ile köşe parseli tutan iki katlı yapı, Mimar Ömer Kirazoğlu tarafından tasarlanmıştır. Yapının girişi Cumhuriyet Caddesi'ne yönelen, oldukça sade olarak ele alınmış olan uzun cephede köşeye yakın bir noktadan verilmiştir. Birinci katta çıkma şeklinde oluşturulan hacimle birlikte ele alınan giriş, aynı zamanda bahçe seviyesinden birkaç basamakla yükseltilerek vurgulanmıştır. Yapı geniş saçaklı ve kiremit kaplı kırma çatıdır.

Resim 22. Hayriye Kemal Kusun İlköğretim Okulu, ana cephe.

Resim 23. Hayriye Kemal Kusun İlköğretim Okulu, giriş.

Zübeyde Hanım Anaokulu (1968)

1940'lı yıllarda kurulan ve Adana'nın ilk planlı yerleşim alanlarından olan Yüzevler bölgesinde inşa edilmiştir. 1971 yılında kullanıma açılan yapının mimarı Coşkun Erdal'dır. Modern mimarinin yalın çizgilerini barındıran yapının zemin katı, giriş kısmında boşaltılmış ve bu bölümde kütle kolonlar üzerinde yükseltilmiştir. Yapıda yer alan fonksiyonel

niteliklerin cepheye yansıtıldığı görülmektedir. Bu anlayışla farklı doluluk boşlu oranları ile hareketlendirilen cephede kare formun hâkim olduğu bir geometrik düzen gözlenmektedir.

Resim 24. Zübeyde Hanım Anaokulu.

Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi (1973)

Çukurova Üniversitesi, 1969 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan "Adana Ziraat Fakültesi" ile 1972 yılında Atatürk Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan "Çukurova Tıp Fakültesi"nin yeni bir üniversitenin çatısı altında bir araya getirilmesi ile 1973 yılında kurulmuştur. Kampus bütününde eğitim yapılarının yanı sıra hastane, sosyo-kültürel amaçlı yapılar, bankalar, alışveriş birimleri ve lojmanlar bulunmaktadır. Ankara Üniversitesi İnşaat Teknik Dai-

re Başkanlığı elemanlarından Ergün Alpar tarafından tasarlanan Ziraat Fakültesi eğitim birimleri ve Dekanlık binası yerleşke bünyesindeki en eski yapılarıdır ve yıldız şeklindeki formuyla özgün bir nitelik taşımaktadır.

Yüksel Saydam (SİSAG) tarafından tasarlanıp, özgün projede oditoryum binası olarak önerilen yere 1976 yılında inşa edilen Rektörlük binası, Erol Erciyas, Cemal Kayalar ve Yüksel Saydam tarafından tasarlanan Tıp Fakültesi Dekanlık binası ve Demokan Özgen ile Önder Seren tara-

fından mimari projeleri hazırlanıp, Ertuğrul Arf ve Bülent Arf tarafından iç mekân tasarımı gerçekleştirilen Mithat Özsan Amfisi (1974) kampus bütününde dikkate değer yapılarıdır.

Ertuğrul Arf ve Bülent Arf tarafından tasarlanan Kültür Müdürlüğü binası, 1990'larda inşa edilen Lütfullah Aksungur Kapalı Spor Salonu, Denizhan Saruhan, Altay Çolak ve Tolga Uzun tarafından tasarlanan Sakıp Sabancı Spor ve Sergi Sarayı yerleşke içinde yer alan diğer yapılarıdır.

Eğitim yapılarının yoğunlaştığı alanın dışında yer alan iki farklı bölgede üniversite personeli için lojmanlar ve sosyal tesis inşa edilmiştir. Sosyal tesis, Engin Ünal tarafından tasarlanıp 1974 yılında inşa edilmiştir. Lojmanlar ise Ankara Üniversitesi bünyesinde Caner Öner, Cem Akdemir, Doğan Kınık, İlker Kılıç, Mine Akdamar, Ömer Akın ve Tunç Oralkan'dan oluşan bir ekip tarafından tasarlanmış ve 1970 yılında inşa edilmiştir.

Resim 25. Ziraat Fakültesi Dekanlık Binası.

Resim 26. Tıp Fakültesi Dekanlık Binası.

Resim 27. Kültür Müdürlüğü Binası.

Resim 28. Lojman bloğu.

DÜZİÇİ KÖY ENSTİTÜSÜ'NÜN KURULUŞ TARİHÇESİ

B. Banu BAŞLAMIŞ ASKER

Y. Mimar

TMMOB Mimarlar Odası Osmaniye Temsilciliği
Yönetim Kurulu Başkanı

Düziçi Köy Enstitüsü'nün kuruluş tarihçesinin aktarıldığı bu derlemenin sonunda yapının bugünkü durumunun acıklı hali şöyle aktarılmış: "Dönümlerce ormanlık arazi içerisinde yıllara direnmiş taş işçilikleri ve binalar, çoğu kullanılmaz halde kaderine terk edilmiş sahipsizce yıkılacağı günü bekliyor. Düziçi Köy Enstitüsü müzesini ziyaret edenler tüm yaşanmışlıklara çam reçinesi kokulu müze binasında tanıklık edebilirler." Bunun bir çağrı olarak algılanması, bir döneme tanıklık eden bu eğitim mekânlarının korunması, sağlıklılaştırılarak yeni işlevleriyle gelecek kuşaklara aktarılması en içten dileğimizdir.

Köy Enstitüleri, köy öğretmenleri ve eğitimcileri ile köy sağlık memuru yetiştiren eğitim kurumlarıdır. Köy Enstitüleri'nin kökeninde köy eğitimcilerini yetiştirme kursları yatmaktadır. 1936 yılında yapılan genel nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 16 milyondur. Bunun 4 milyonu şehirlerde, 12 milyonu ise köylerde yaşamaktaydı.

Milli Eğitim Bakanlığı'nca yapılan istatistikte şehir çocuklarının %75'i ilkokula giderken, köy çocuklarının % 20'si ilkokula gidiyordu. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan bu dengesizliği önlemek için geliştirdiği köy eğitimcisi kursu projesini uygulamak için ilk olarak 1936 yılında Eskişehir Çifteler'de Köy Eğitimcisi Kursu'nu açtı. Eğitimcisi kursları 6 ay süreli olarak mayıs ayında açılır, ekim ayında kapanırdı. Askerlikte veya kendi kendine okur-yazar olanlar kurslara katılır ve kursu bitiren eğitimciler kendi köylerinde görevlendirilirdi.

28 Aralık 1938 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na atanan Hasan Ali Yücel Köy Eğitimcisi Kursları'nı devam ettirmiştir. İzmir-Kızıllı, Kırklareli-Kepirtepe ve Kastamonu-Gölköy'de birer tane Köy Eğitimcisi Kursu açtırdı.

Milli Eğitim kadrosu Ankara ilköğretim müfettişliği olan ve Eskişehir Çifteler'de Köy Eğitimcisi yetiştirme kursunda eğitim şefi olarak çalışan Ahmet Lütfi Dağlar'ı 1939 yılında Adana Karşıyaka Güneşli İlkokulu'nda Köy Eğitimcisi Yetiştirme Kursu açmak üzere müdür olarak görevlendirdi. Ahmet Lütfi Dağlar Adana'ya gelip belirtilen yerde birinci devre Köy Eğitimcisi Kursu'nu açtı. Ancak Düziçi Haruniye'de Almanlardan kalma bir yapı olduğunu öğrendi ve binayı görmek üzere Haruniye'ye geldi. Alman binası bir tepecik üstüne inşa edilmiş, 3 katlı, büyüklü küçüklü yaklaşık 35 tane odası olan boş, ahşap bir binaydı.

Almanlar bu binayı Anadolu-Bağdat demiryolunu yaparken, misyoner örgütlerinin çocuklarının okuması için okul olarak yaptırmışlardı. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar kendi personellerini ülkelerine geri çekmişler. Bu binada üç Alman kadın kalmış ve bunlar Haruniye halkına sağlık hizmeti vermişlerdir. İkinci Dünya Savaşı başlayınca bu üç personel de Almanya'ya dönmüştür. Bu binayı da kendilerinin posta işlerini gören Bahçeli Mehmet'e vermişler ve tapusunu ona bağışlamışlardır. Bu durumu öğrenen Ahmet Lütfi Dağlar Bahçe'ye gider ve

Alman Binası.

kaymakamla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'nın bilgisinde binayı Bahçeli Mehmet'ten satın alırlar. Bundan sonra Adana Karşıyaka Güneşli İlkokulu'ndaki Köy Eğitimcisi Yetiştirme Kursu tamamen Haruniye'deki Alman yapısına taşınır.

TBMM'de 17 Nisan 1940 tarihinde İsmet İnönü'nün başkanlığında Türk Milli Eğitimine damgasını vuran 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu çıkarılmıştır. Bundan sonra Düziçi Köy Eğitimcisi Yetiştirme Kursu yerine de Düziçi Köy Enstitüsü kuruldu. Milli Eğitim Bakanlığı'nca Düziçi Köy Enstitüsü'ne Adana, Mersin, Hatay, Gaziantep ve Kahramanmaraş vilayetlerinin öğrencilerinin alınması belirtilmiştir. Enstitü 249 erkek ve 16 kız öğrenci olmak üzere eğitim öğretime başlamıştır.

O yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi yaşanmaktadır. Denizlerimizde ve hudutlarımızda savaş sürdüğü için savaşa girmesek de ülkemizde seferberlik ilan edilmiştir. Böylesi olumsuz etkenler sosyal ve ekonomik yaşantımıza büyük darbeler vurmuştur. Ülke kıtlık dönemi içerisindeydi. Bu zor günlerde Köy Enstitüleri kurulmaya başlandı. Birer birer okullar açılıyor, öğrenciler toplanıyor ama beraberinde çok büyük sorunlarda geliyordu. En büyük sorun öğrencilerin barınma ve beslenme sorunları idi.

Devlet içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle çok az ödenek ayıracıyordu. Tek çözüm öğrenciler kendi barınaklarını kendileri yapacaklar, kendi tüketimlerini kendileri üreteceklerdi. Bu nedenle ki Köy Enstitüleri'nde enstitü ötesinde uygulama ağırlıklı eğitim öğretim veriliyordu.

Düziçi Köy Enstitüsü'nün bulunduğu 3 katlı Alman binası bir tepecik üstünde olduğundan

etrafına ek binalar yapılamamıştır. Bu yüzden lojmanlar ve derslikler bugünkü yerine yapılmaya başlanmıştır. Okulun ihtiyacı olan dershaneler için ikişer zemin katta ve ikişer de birinci katta olmak üzere dörder dershanesi bulunan dört tane büyük bina, yirmi altı tane öğretmen lojmanı, hamam, su deposu, yemekhane, müzikhane yapıldı. Buradaki tüm yapım işleri öğretmen kontrolü altında öğrenciler tarafından yapılmıştır.

Köy Enstitülerinin müfredat programının % 50'si kültür dersleri, % 25'i sanat dersleri ve % 25'i de tarım dersleriydi. Müfredat programının uygulanışında, okulun bütün sınıflarının % 50'si kültür derslerini işlerken, diğer % 50'si sanat ve tarımda çalışırlardı. Derslerin içerikleri şu şekilde idi:

1. Kültür Dersleri:

Kültür dersleri dershanelerde işlenirdi. Konularına göre o dersle ilgili araç ve gereçler dershaneye getirilirdi. Her ders kendi konusuna göre kendi dersliğinde işlenirdi. Bu dersler için laboratuvar, resim ve müzik atölyeleri bulunmaktaydı.

Sırası gelen sınıf iş kümesi olarak cumartesi öğleden sonra nöbeti devralırdı. Küme başı da nöbetçi öğretmen olurdu. Bu sınıf bir hafta boyunca derslere girmezdi. Okulun bütün yemekhane ve temizlik işlerini yaparlardı. İş kümesi hafta içinde bir de müsamere hazırlardı. Hafta sonu cumartesi yeni iş kümesi görevi devralırdı. O Cumartesi akşamı da hazırladıkları piyesi akşam yemeğinden sonra temsil ederlerdi. Piyese birlikte şarkılar, türküler, milli oyunlar oynanırdı ve şiirler okunurdu. Bu etkinlikler her hafta sonunda yeni iş kümeleri tarafından tekrarlanırdı. Bu eğlence sonunda öğretmenler ve öğrenciler tarafından iş kümesinin özeleştirisi yapılırdı. Yeni görev alan iş kümesi de bu eleştirilere dikkat ederdi.

2. Sanat Dersleri:

Sanat dersleri üçe ayrılırdı;

a- İnşaat Bölümü: İnşaat bölümünde çalışanlar duvar ör, sıva yapar, beton döker, badana ve boya yaparlardı. Teknik okul mezunu öğretmen Şinasi Uzunvak'ın kontrolü altında çalışırlardı. Cankurtaran Deresi'ndeki kayalar dinamitlerle patlatılarak okula taşıdırdı ve taş duvar örmede kullanılırdı. Dinamit atan öğrencilerin başında Dirican isimli bir taş kırma

M. Cevat Mutluay, 1944 mezunu.

ustası vardı. Okulun doğusundaki ana giriş kapısının karşısında yolun üzerinde tuğla ocağı vardı, burada Ali Usta'nın başkanlığında tuğlalar yapılırdı. Paşadayı adında bir ustanın başkanlığında Deliçay'ın kumu yıkanır ve dekovil adı verilen üzeri açık küçük vagon ile çaydan okula döşenen raylar üzerinde okulun inşaat alanına taşıdırdı. Binalar çoğunlukla yığma taş duvarlar üzeri ahşap çatı sistemlidir. Çatıların üzeri kiremit kaplamadır.

b- Marangoz ve Dülgerlik: Bu bölümün öğretmeni de teknik okul mezunu İzzet Zorlutuna idi. Bu bölümde öğrenciler çatı yapar, kiremit döşer, kapı ve pencereler ile okulun ihtiyacı olan sıralar, masalar ve sandalyeleri yaparlardı. Okulun hızarı vardı, hızarın Şevket adında ustası vardı. Gerekli olan çam tomrukları okulun kuzeydoğusunda bulunan Çatak Köyü'nde depo edilirdi. Öğrenciler öğle kumanyalarını yanlarına alarak Düldül Dağı eteklerindeki Çatak Köyü'ne giderler ve oradan her öğrenci ikişer veya üçer tane çam tomruğunu Sabun Çayı vadisinden çaya atarak, Çeltik Arkı bendinden saptırılarak suyuyla okulun tarım alanına getirirlerdi. Daha sonra tomruklar katırlarla okulun hızarına taşıdırdı. Hızarda okulun ihtiyacına göre işlenen tomruklar hazır hale getirilirdi. Okulda üretilmeyen gereksinimler başka köy enstitülerinden karşılanırdı. Örneğin Düziçi Köy Enstitüsü'nde kiremit imalathanesi olmadığı için kiremit, Aydın Ortaklar Köy Enstitüsü'nden vagonlarla gelirdi.

c- Demircilik: Yine bu bölümün öğretmeni de teknik okul mezunu Hasan Hepyılmaz idi. Bütün çalışmalar bu öğretmenin kontrolünde yapılırdı. Bu bölümde de okulun, dersliklerin, yatakhane demir işleri yapılırdı.

3. Tarım Dersleri:

Tarım dersleri okulun geniş arazilerinde uygulamalı olarak yapılırdı. Uygulama bahçelerinde tarla ziraatının her türlü, sebzecilik, meyvecilik, bağ yetiştirme ile birlikte arıcılık, ipek böceği yetiştiriciliği, küçük ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılırdı. Kız öğrenciler bunlardan başka kendi atölyelerinde biçki-dikiş, nakış ve dokuma işleri yaparlardı.

Yaz tatili üç ay idi. Okulun tüm öğrencileri tatilde iki gruba ayrılır, her grup 45 gün izin yapardı, geri kalan zamanda da okulda çalışırlardı.

Köy Enstitüleri'ne köy çocuklarını alırlardı. Öğretim süresi beş yıl, mezun öğretmenlerin mecburi hizmet süresi yirmi yıldır. Köylerde göreve başlayan köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin iki türlü görevleri vardı:

- a- **Birinci görevleri:** Öğrencileri müfredata uygun yetiştirmektir,
- b- **İkinci görevleri:** Köylüleri ekonomik, sosyal ve kültürel yönden yetiştirmektir. Her öğretmen diplomasında yazan sanat dalında köylünün kalkınmasına, gelişmesine yardımcı olurdu. Böylece köylü bilinçlenmesi gelişmişti.

Bu arada köylünün yetişmesini istemeyen köy ağaları ve siyasi ağırlığı olan kişiler köylünün bilinçlenmesinden rahatsız olduğu için Köy Enstitüleri'nin kapanması için çeşitli eleştiri ve iftiralara başvurmuşlardı.

1946 yılında çok partili demokrasiye geçildiğinde Cumhurbaşkanına yapılan baskılar neticesinde Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığından alındı. Yerine Reşat Şemsettin Sirer Milli Eğitim Bakanı oldu. Yeni Milli Eğitim Bakanı ilk önce Köy Enstitüleri yöneticilerini ve öğretim görevlilerini değiştirdi. Bundan sonra da müfredat programında değişiklik yaptı. Köy Enstitüleri'nin kuruluşunda büyük emeği geçen İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'u da görevden aldı.

1950 yılında iktidara gelen yeni hükümet Milli Eğitim Bakanlığı'na Avni Başman'ı atadı. Bu hükümet Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Köy Enstitüleri'ni kapamasını istedi. Fakat Avni Başman Köy Enstitüleri'nin yararına inandığı için Köy Enstitüleri'ni kapatmadı ve kendi isteğiyle bakanlıktan istifa etti.

Milli Eğitim Bakanlığı'na yeni atanan Tefik İleri ilk iş olarak kız öğrencileri İzmir Kızılçulu Köy Enstitüsü'ne topladı. Köy Enstitüleri 1952 öğretim yılında mezun vermedi. Köy Enstitüleri'nin öğretim süresi altı yıla çıkarıldı. Böylece Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okulları birleştirildi. 27 Ocak 1954'de çıkarılan 6234 sayılı yasa ile 21 Köy Enstitüsü resmen kapatıldı.

Dikiş öğretmeni ve öğrencileri.

Tarım Çalışmaları.

Düzici Köy Enstitüsü'nün ilk açıldığı Alman binası ise 1954 yılında yıkıldı. Yıkılan Alman binasının kiremit ve keresteleri de Bahçe ilçe merkezine yapılan ortaokulda kullanıldı.

Düzici Anadolu Öğretmen Lisesi olarak kullanılan Köy Enstitüsü'nde yemekhane gibi bazı binalar restore edilip kullanılmış, ihtiyaca göre aynı bahçe içerisinde betonarme olarak harici eğitim binaları yapılmıştır.

Günümüzde 2 katlı bir dershanesi 2008 yılında Osmaniye Valisi İsa Küçük'ün katkılarıyla müze haline dönüştürülmüştür. Dönümlerce orman-

Düzici Köy Enstitüsü Genel Görünümü.

lık arazi içerisinde yıllara direnmiş taş işçilikleri ve binalar, çoğu kullanılmaz halde kaderine terk edilmiş sahipsizce yıkılacağı günü bekliyor. Düzici Köy Enstitüsü müzesini ziyaret edenler tüm yaşanmışlıklara çam reçinesi kokulu müze binasında tanıklık edebilirler. Ve belki Enstitü'nün çam ormanında bir ısıklık gibi ders zili çalar ve Köy Enstitüleri Marşı kulağıma fısıldar... ■

KAYNAKLAR

1. Düzici Anadolu Öğretmen Lisesi, Düzici, Osmaniye.
2. Anonim, Mülayim, Mehmet, 2008 (1950 Köy Enstitüsü Mezunları)
3. Köy Enstitüleri, 2008, Kültür Bakanlığı.
4. Düzici Köy Enstitü Arşivi, Düzici, Osmaniye.
5. Anonim, Sarı, Mehmet, Fotoğraf Arşivi.

KÖY ENSTİTÜLERİ MARŞI

Sürer, eker, biçeriz,
Güvenip ötesine,
Milletin her kazancı,
Milletin kesesine.

Tarihten önce vardık,
Tarihten sonra varız,
Karanlıklar üzerine,
Güneş gibi doğarız.

Toplandık baş çiftçi,
ATATÜRK'ün sesine,
Toprakla savaş için,
Ziraat cephesine.

Türküz Cumhuriyet'in,
Öz varlığı bizleriz,
Karanlığı, geriliği,
Bilgimizle ezeriz.

Eski Yemekhane ve Yeni Öğretim Binası.

II. Bina (okul müzesi).
Ön cepheden görünüm.

İKİ OKULUN HİKÂYESİ

Rüksan TUNA

Y. Mimar, Breeam Değerlendiricisi

İki farklı okul, iki farklı dünya.

Bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri'nden, yani zengin Batı'dan; diğeri Ekvator'dan, yoksul orta Amerika ülkesinden.

Zengin batıdaki şehirli bir okul; çocuklar eğitime neredeyse ana karnında başlıyor.

Yoksul Ekvator'daki sahil köyünde, halkın çoğu okuryazar değil, ilk defa 4 yıl önce bir öğretmen gelmiş yöreye.

Birinci okul on üç bin metrekarelik bir alan kaplıyor, ikincisi ise sadece otuz altı metrekare.

Ama yapıların tasarımında ortak bir yaklaşım var:

İklimle uyumlu yaşamak, yaşarken öğrenmek, en büyük öğretmen tabiata bakmak.

Biz de bu okulların hikâyelerini aktarmak istedik.

MANASSAS PARK İLKOKULU Manassas Park, Virginia, ABD

Amerikan Mimarlar Birliği (AIA) Çevre Komitesi (COTE) 2010 yılının çevre ödülllerinden birini Virginia eyaletindeki bir ilkokula verdi. "En İyi On Proje" jürisinin değerlendirmesine göre okul "bir çocuğun tam da büyüüp serpileceği ideal bir yer"di, "her okulun hedefi bu olmalı"ydı.

VMDO Mimarlık tarafından projelendirilen okul aynı zamanda LEED altın ödülü de sahibi. Bu aynı zamanda şehrin de ilk sertifikalı binası oluyor.

Manassas Park'taki 13.000 m²'lik bu alan projelendirilmek üzere VMDO ekibinin önüne geldiğinde, tasarım ekibi yapıyı, onu çevreleyen ekosistemle bütünleştirme felsefesinden yola çıkmış. Okul müdürü ve öğretmenleri ile toplantılar yapılmış. Dış mekânları da açık hava derslikleri olarak kullanma fikrinde anlaşılmış. Gelecek nesilleri ekoloji bilinçli ve ekoloji duyarlı yetiştirmek temel hedef olmuş.

Mühendislerle yapılan çalışmalar sonucu toprak ısı pompası kullanılması, yağmur suyu sarnıcı oluşturulmasında karar kılınmış. Güneş panellerinden ve yeşil çatılardan maliyet yüzünden vazgeçilmiş. Doğal havalandırma ve güneşiği ile aydınlatma projenin temel bileşenlerinden. Kullanılan ahşap FSC sertifikalı değil ama hemen yakındaki ormandan temin edilmiş.

Yapının her noktası eğitim aracı olarak kullanılmaya çalışılmış. Bütün mekanik sistemler panolarla açıklanıyor. Okulun her kanadı ayrı bir mevsim temalı. Dersliklere numara yerine yerel bitki ve hayvan isimleri veriliyor. Girişte öğrenci çocuğun boyundaki dokunmatik ekranlardan bilgi paylaşımı sağlanıyor. Burada enerji kullanımını, oda sıcaklığının o anki değerini öğreniyor çocuklar. Geçtiğimiz yıl açılan ilkokulun kullanım şartlarına öğrenciler çabucak alışmış, kapılardaki yeşil uyarı ışığını görünce yerlerinden fırlayıp pencereleri açıyor, temiz havayı içeri alıyorlar.

Koridorlar tam boy pencerelerle kaplı, öğrenciler dışarıyla her an temas halindeler.
Fotoğraflar: VMDO Architects/Prakash Patel.

İç avluda yerde boylu boyunca uzanan yerel ağaçlar öğrencilerin oturma yerlerini oluşturuyor.
Fotoğraflar: VMDO Architects/Prakash Patel.

Oyun alanı yerel sulak alan bitki cinsleriyle donatılmış, hem oyun, hem öğrenme mekânı.
Fotoğraflar: VMDO Architects/Prakash Patel.

Anaokulu bölümü ormana açılan pencereleriyle.
Fotoğraflar: VMDO Architects/Prakash Patel.

Bu okulun tuvaletlerinde ayna yok, öğrenciler orada oyalanmıyor, vakit kaybetmiyor, en kısa zamanda sınıflarına dönüyor. Koridordaki aynalara öğretmenler de bakıyor, öğrenciler de, dış mekân da içe yansıyor. Öğretmenler her fırsatta deneylerini ve gözlemlerini bahçede yaptırıyor öğrencilere. 10 yıl kadar önce yine VMDO mimarlık tarafından tasarlanan Cougar İlkokulu hemen bitişikte olduğu için otoparkını da paylaşıyorlar.

Yaşayarak öğrenme için güzel bir model olmuş.

Doğal havalandırmayı teşvik etme ve mekanik havalandırmayı azaltma yolunda tabelalar ve uyarı ışıkları. "Yeşil ışık yandığında dış ortam nemi uygun düzeyde, ısı pompaları enerji tasarrufu için durdu, pencereleri açın, taze havayı içeri alın," diyor. ■

Testere dişli çatı dilimleri kuzey pencereleri ve sınıflara günışığı sağlayan güneş tüplerini barındırıyor.
Fotoğraflar: VMDO Architects/Prakash Patel.

Biyolojik rezervuar alanı aynı zamanda gösteri alanı ve gölgeli bahçe sınıfı olarak da işlev görüyor. Çocuklar okuldan sonra eve gidene kadar da burada oyalanıyorlar.
Fotoğraflar: VMDO Architects/Prakash Patel.

Ders dışı etkinlikler için grup odaları, ormana bakan büyük pencereleri ile.
Fotoğraf: Sam Kittner.

Okulun sarnıcı. Üstünde yağmur suyu toplama sistemini açıklayan şemalar bulunuyor. Etrafı yerel sıcak iklime uyumlu otlar ve çiçeklerle çevrili.
Fotoğraf: Sam Kittner.

Toprak ısısı enerji dönüşümünü vücudumuzun dolaşım sistemiyle karşılaştırarak öğreten bilgi panosu.
Fotoğraf: Sam Kittner.

Sınıfların numarası yok, onun yerine yerel bir bitki ya da hayvan adını taşıyor.
Fotoğraf: Sam Kittner.

Doğal havalandırmayı teşvik etme ve mekanik havalandırmayı azaltma yolunda tabelalar ve uyarı ışıkları. "Yeşil ışık yandığında dış ortam nemi uygun düzeyde, ısı pompaları enerji tasarrufu için durdu, pencereleri açın, taze havayı içeri alın," deniyor.
Fotoğraf: Sam Kittner.

Güneş tüpleri kütüphanede okuma seviyesindeki günışığını temin ediyor. Ve tabii orman manzarasını gösteren büyük pencereler.
Fotoğraf: Prakash Patel.

PARAMETRELER

Yer: Manassas Park, Virginia
(Bull Run Creek Watershed)
Toplam Alan: 13.000 m²
Bütçe: 33 milyon dolar
Tamamlanma Tarihi: Nisan 2009
Yıllık Enerji Kullanımı: 38 kBTu/ft² (437 MJ/m²)
Yıllık Karbon Ayakizi: CO₂/ft² (58 kg CO₂/m²)
Program: Sınıflar, laboratuvarlar, kafeterya, jimnastik salonları, oyun alanları, idari ofisler, Açık-hava öğrenim alanları

EKİP

Mal Sahibi: Manassas Park Okulları
Mimari ve İç Tasarım: VMDO Architects
Mühendisler: 2rw Consulting; Fox & Associates;
Bowman Consulting
Peysaj: Siteworks Studio
Yapımcı: Hess Construction + Engineering
Services

Not: Green Source Magazine, Alanna Malone makalesinden derlenmiştir.

Bu fotoğrafta suni aydınlatma yok. Okulun jimnastik salonu güneş tüpleri ile aydınlatılıyor. Fanlar ısıtma ve soğutma yüklerini azaltıyor. Bu salon kentlilere de açık.
Fotoğraf: Prakash Patel.

LEED Değerlendirme Puanları

NUEVA ESPERANZA OKULU Puerto Cabuyal, Ekvator

İspanyolca "yeni umutlar" anlamına gelen Nueva Esperanza Okulu kelimeyi tam karşılıyor.

Ekvator'un küçük bir sahil kıyısı ahalisinin, Puerto Cabuyal'lıların umutlarını karşılayan bir okuldan söz ediyorum. Balıkçılıkla geçinen bu köyün daha önce hiç okulu olmamış ve halkı bu yüzden okuryazar değil.

4 yıl önce bir öğretmen küçük bir kulübede eğitime başlamış ancak, bu yer çocuk sayısına dar gelince yeni sınıf yapacak yer aramaya başlamışlar. Yakın çevrelerinde bulunan pek çok okul betondan ve dikdörtgen şeklinde inşa edilmiş. Bu okulların pencerelerindeki parmaklıklar ise bir hapishaneyi çağrıştırmakta. Bu tür eğitim yerlerinin başarı seviyesinin düşüklüğü ortada. Bu sebeple tasarımcılar kısa vadede eğitim yapısı eksikliğini gidermenin yanında, eğitimi de etkileyecek uzun vadeli çözüm arayışına girmişler.

Etkin, aktif okul ilkeleri ve çevredeki tabiatla uyumluluk ön plana çıkmış. Çocukların hayal dünyasını uyandıracak, yaratıcılıklarını canlandıracak, yeni şeyler öğrenme isteği uyandıracak; bastırılmış, sindirilmiş hissetmemelerini sağlayacak ortam tasarlamak istemişler.

Projede kullanılan malzemeler oradaki ahalinin yüzyıldır ev ve barınaklarını inşa ederken kullan-

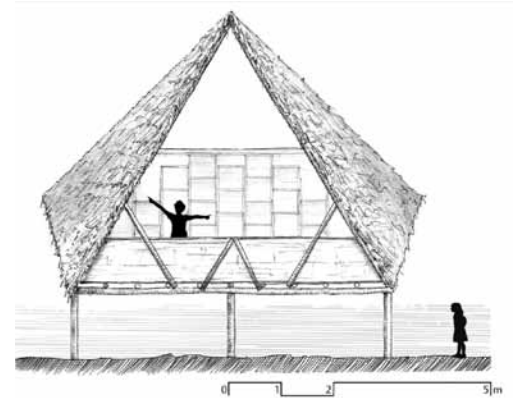
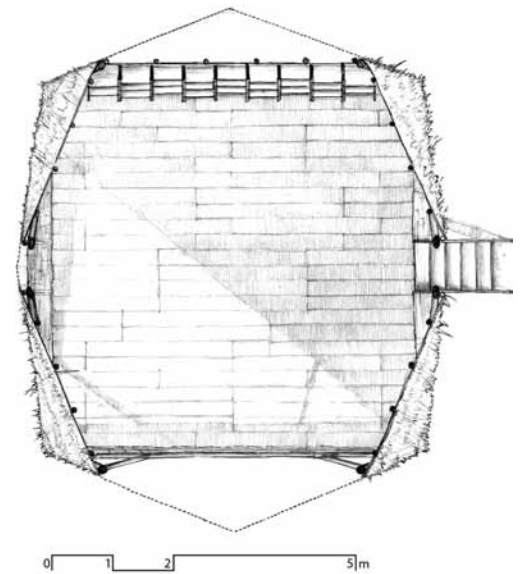
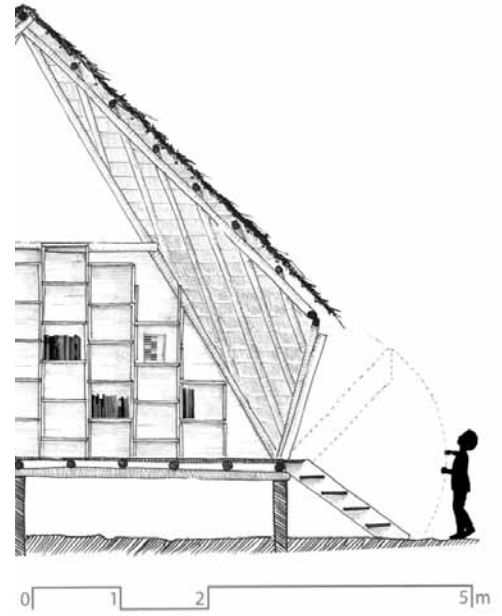
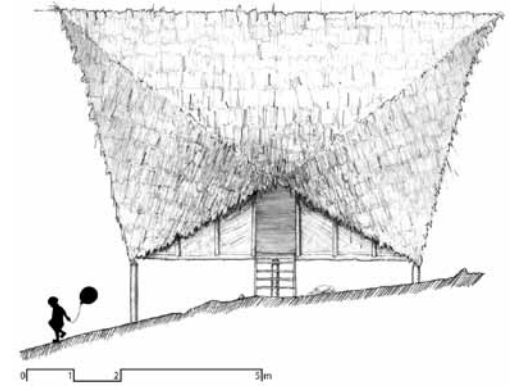

dıkları malzemeler. Temel kolonlarının üzerine ahşap döşeme, ahşap karkas strüktür, bambu duvarlar, örgü hasırdan ve bambu yaprakları örtülmüş çatı. Malzemeler aynı, ancak kavram ve mekân tasarımına yaklaşım farklı. Şöyle ki: Eğitimi eylem yolu ile teşvik eden bir mekân. Daha kapıdan girerken öğrenmeye başlıyor çocuklar. Gemi merdiveni gibi inen kalkan bir merdivenle giriliyor mekâna, fiziğin ilk kuralları ilk adımda öğreniliyor. Mekânın her köşesi çocuklara bağımsız eylemleri için imkân sunuyor. Tabiatın içeriye girmesi, yarı açık tasarım, mekâna her daim tazelik katıyor. Gemiye benzer formuyla, en iyi öğretmen olan tabiatla iç içe, çocuklar bilim ve teknoloji öğreniyorlar. Bu balıkçı köyündeki bu okul yapısı, çocukların atlayıp yeni ufuklara yelken açtığı bir gemi gibi adeta. ■

KÜNYE:

Mimari: al bordE arquitectos - David Barragán & Pascual Gangotena
Yer: El Cabuyal, Manabí, Ekvator (başkent Quito'nun 260 km doğusunda)
Yardımcılar: Xavier Mera, José Antonio Vivanco y Estefanía Jácome
Müşteri: Felipe Gangotena (Öğretmen)
Yapımcılar: al bordE Mimarlık, Pascual Gangotena, gönüllüler ve El Cabuyal ahalisi
Tasarım tarihi: 2009
Yapım tarihi: 2009
Bütçe: 200 USD (öğretmen ödemiş)
Proje Alanı: 36 m²
Fotoğraflar: Esteban Cadena, Francisco Suarez y Pascual Gangotena

Not: 7 Ocak 2010'da Arch Daily'de yayınlanan makaleden alınmıştır.

İNGİLTERE’DE BİR ÇOCUK MERKEZİ “LEGO OKUL”

Serpil ÇERÇİ

Mimar

Yrd. Doç Dr.

Çukurova Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

“Lego ile modellemenin hızlı ve eğlenceli olması nedeni ile bir eğitim yapısında deney ve tasarım özgürlüğüne izin veren bir araç olarak kullanılmış ve böylece çocukların hayal gücünü ortaya çıkarmasına olanak sağlanmıştır. Bu vasıta ile dünyanın ilk ‘Lego Eğitim Yapısı’ unvanına sahip olan ‘Çocuk Merkezi’nin şaşırtıcı ve heyecan verici bir görünüme sahip olması, yapımına katılan kişiler için de bir övünç kaynağı haline gelmiştir.”

“WHAT_architecture” ofisinin arşivlerinden derlenerek hazırlanan yazıyla birlikte “Lego Okul”un yaratıcısı Anthony Hoete ile Londra’daki ofisinde gerçekleştirilen söyleşiyi sunuyoruz.

Dünyanın İlk “Lego” Eğitim Yapısı

Londra’nın batısında, Hillingdon ilçesindeki “Cowley St. Laurence İlköğretim Okulu,” mevcut bir eğitim kurumu içinde yeni inşa edilen, bir “Çocuk Merkezi”dir. 2009 yılında yapımı tamamlanan bu merkez, okul sonrası kulüpleri ve oyun oturumları ile çocuklara ve ailelere; sosyalleşme, konuşma ve meşguliyet terapisi, çocuk yuvaları ve ebeveyn desteği de dâhil olmak üzere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu merkezin önemli özellikleri, cephesinde kullanılan bir milyonu aşkın lego miktarı ile dünyada tek örnek olması yanı sıra, çocuklar tarafından tasarlanan ve inşa edilen, bir “Oyun Yapı” olmasıdır.

Projenin ortaya koyduğu hedefler dört ana başlık altında toplanır.

- Yakın zamana kadar, bağımsız olarak işlev gören, mevcut iki okul (İlköğretim Okulu ve Çocuk Merkezi) arasında bir bağlantı oluşturmak,
- Çocukların okula gitmesini ve eğitimi teşvik eden yeni bir “Bina Kapısı” yaratmak,
- Çevredeki okullar için yeni idari alanlar oluşturmak,
- Ailelere ve yerel çocuk yuvalarına sosyal yardım hizmetleri ve destek sağlayarak “Her Çocuk Önemlidir” politikasına katkı yapmaktır.

Daha önce, bir “hapishane görüntüsü” imajı veren mevcut çitlerin ve kapıların yerine tasarlanan bu yapının kitle düzeni, simgesel bir girişi temsil etmektedir. (Şekil 1) Yapının tasarımına ve inşaatına, binayı kullanan çocukların

da dâhil edilmesi ile yaşadığı mekânlara kendi kimliklerini ve yaşam düşüncelerini ortaya koyması için fırsat verilmiştir. Ayrıca, çocukların her birinin tasarladığı sembol oyuncaklar da, bina cephesine yerleştirilerek yaratıcılığa odaklanmaya ve keşfetmeye teşvik edilmiştir. Dolayısı ile bu yapı, hem fiziksel olarak, hem de çocukların hayal gücüne bir “geçit” oluşturması açısından iki önemli görevi yerine getirmiştir. (Şekil.2)

Çocukları Yaratıcı Bir Tasarıma Dâhil Etme

Okul yapısını tasarlamak ve inşa etmek için hükümetin çocuk sorunlarına destek olan (toplum gönüllüleri) toplam 371 çocuğun yanı sıra, veliler, okul yönetim kurulu, personel ve Legoland’den¹ gelen mimar ve modelciler de çalışmalara katkıda bulunmuştur. Danimarka’dan temin edilen legolar, ahşap karkas ve beton panellere tutkal olmadan geçmeli olarak yerleştirilmiştir. 250 m²’yi kaplayan paneller üzerine, günde 100.000 olmak üzere toplam 1.263.801 adet oyuncak legoların ve yine çocukların tasarladığı sembollerin yerleştirilmesi, 15 gün boyunca eğlenceli bir işbirliği ortamı içinde gerçekleşmiştir. (Şekil 2)

Lego yaratıcı potansiyeli nedeniyle uzun bir zamandır üstün bir cazibeye sahip olsa da, yapılarda kullanımı için, uyumlu bir malzeme olarak kabul edilmemiştir. Çünkü lego vb. kaplamalar, duvar yazılarına ve UV ışınlarına karşı korunmayı, alev geciktirici uygulama ve darbeye karşı dayanıklı bağlantı elemanlarını gerektirmektedir. Projenin mimarı Hoete, “mimarlığı eğlen-

Şekil 1. Lego Okulun Görünüşü.

Şekil 2. Çocukların tasarladığı semboller ve lego parçalarının cepheye yerleştirilmesi.

celi ve eğitici bir oyuncuğa dönüştürmek" için, yapıda bir dizi önlemlerin alınmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, her türlü koşula karşı binanın kalıcı olması konusunda, planlama, yapı inşaat yönetmelikleri ve kontrolleri vasıtası ile birçok engellerin aşılması sağlanmıştır. Yapımından bugüne kadar yaklaşık 3 yıl geçmesine rağmen okulun kullanımı sırasında bir sorun ile karşılaşılmamıştır.

Projenin Başarıları

Lego ile modellemenin hızlı ve eğlenceli olması nedeni ile bir eğitim yapısında deney ve tasarım özgürlüğüne izin veren bir araç olarak kullanılmış ve böylece çocukların hayal gücünü ortaya çıkarmasına olanak sağlanmıştır. Bu vasıta ile dünyanın ilk "Lego Eğitim Yapısı" unvanına sahip olan "Çocuk Merkezi"nin şaşırtıcı ve heyecan verici bir görünüme sahip olması, yapımına katılan kişiler için de bir övünç kaynağı haline gelmiştir.

Bu projenin başardığı en önemli iki konu aşağıdaki gibi açıklanabilir;

1. Çocuk merkezi sadece, lego ile yapılmış olmasından dolayı benzersiz değil, aynı zamanda çocukların yaratıcı bir tasarıma dâhil edilmiş olmasına ilham verme olarak da bir anlam ifade etmektedir,
2. Herhangi bir şeyin fikir, inanç ve ekip çalışması ile mümkün olabileceğine çocukların inanmasını sağlamak olmuştur.

Bu özellikleri ile bu yapı, çocuklar dâhil, herkesin yaşadığı mekânlara katkı sağlayabilmesi ve kendi kimliğini oluşturabilmesi açısından bir örnek oluşturmaktadır. Bu anlamda, bu ilkokulun tasarlanacak diğer okul binalarına farklı bir bakış açısı ve vizyon getireceğini söylemek mümkündür.

NOT

1. Dünya'daki dört (Danimarka, ABD, Almanya ve İngiltere) Legoland'dan biri olan "Londra Windsor Parkı" 2 - 12 yaş arası çocuklar için lego, şeker, hediye eşya gibi mağazaların ve çeşitli kafelerin içinde bulunduğu bir eğlence parkıdır. Ortaçağ savaşları ile lazer, havai fişek vb. gösterilerin yapıldığı Legoland'ın en önemli özelliği, lego malzemeler ile çocuklara hayali modeller yaratma olanakları verilerek, insanların ilgisini çeken bir merkez haline gelmesidir. (<http://www.legoland.co.uk/~V>)

ANTHONY HOETE İLE SÖYLEŞİ

"WHAT_architecture" ofisinin arşivlerinden derlenerek hazırlanmış olan üstteki yazıda adı geçen "Lego Okul"un yaratıcısı Anthony Hoete ile 13.02.2012 tarihinde Londra'daki ofisinde bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. "Lego Okuldan, Sürdürülebilirliğe" çeşitli mimari konuları kapsayan görüşme, orijinal şekliyle okuyucuya aktarılmıştır.

1967, Yeni Zelanda doğumlu olan Hoete, Yeni Zelanda'daki Auckland Üniversitesi'nin "İnşaat Mühendisliği ve Mimarlık Bölümleri"ni bitirdikten sonra, İtalya, Londra ve Brüksel Üniversitelerinde çeşitli akademik çalışmalarda bulunmuştur. Yazma, öğretme ve yenilikçi mimariye olan tutkusu ile birlikte geniş bir ofis deneyimine sahip olan ve 1991 Venedik Bienali ödülü olmak üzere pek çok tasarım yarışmalarını kazanan Anthony Hoete, "WHAT_architecture" ofis ağının kurucu ortağı ve mimarıdır. Ulusal ve Uluslararası düzeyde üyelikleri, ödülleri, sergi ve konferanslarda temsilcilikleri, yayınları, misafir öğretim üyelikleri ve proje tasarım-uygulamalarına ilaveten, lisanslı bir pilot da olan Hoete, (www.whataarchitecture.com ve www.blablarchi-

tecture.com sitelerinden de görüleceği gibi) çok çalışan, üreten ve mütevazı bir kişiliğe sahiptir.

S.Ç.- Özgeçmişinizden başarılı bir mimarlık yaşamınız olduğunu anlıyoruz, mimar olmanıza ilham veren şey nedir?

A.H.- Ben bir adada (Motiti Adası) "Maori" arazisi üzerinde büyüdüm. Maori arazisi genelde kalıtsaldır ve alınıp satılamaz, bu nedenle, topluluk ve yer arasında güçlü bir bağ vardır. Çocukluğumda, burada "mimarinin olmadığı," sadece, tarım ve çiftçilik üzerine binaların olduğu bir peyzaj vardı. Adada (nüfusu bugün sadece 20 kişidir) mevcut birkaç bina ile karşılaştırıldığında, olağanüstü ve ölçülemez güzellikte bir manzara vardı. Bu adanın manzara güzelliğinin temelinde, depremler ve volkanların yarattığı jeolojik bir terörün oluşması vardır. Yeni Zelanda'yı oluşturan adalar, birbirlerini iten, öğüten ve Pasifik "ateş çemberi"nin bir parçası olan iki tektonik plakadan oluşur.

Anthony Hoete ve Serpil Çerçi.

S.Ç.- Size özgü ve sıkça kullandığınız "WHAT" deyimini biraz açıkla mısınız?

A.H.- Günümüz mimarlığında, uygarlığın hiç bir dönemde olmadığı kadar çok bilgiye ulaşılmaktadır. İnternet sayesinde, bugün bir mimarın, projeye ait bilgiyi kavrama, anlama vb. gereksinim duyabileceği her konuda bilgi erişimine sahibiz. Ofis içinde, sadece "What"ı sormakla, ne tür mimari kavramlarla karşı karşıya olduğumuzu anlamaya çalışırız. WHAT_television? WHAT_football? WHAT_mosque? şeklinde, sadece "What?" sorarak bir söylemin içeriğini yaratırız. Mimariyi sadece fiziksel / madde ile değil, aynı zamanda sosyal / kullanım yoluyla yaratmak için de, bu mümkün olabilir. Örneğin, sadece duvar vb. yapı elemanları ekleyerek değil, bir binanın kullanımını adapte ederek de, binalar canlandırılabilir. Bir zamanların "Bankside Power" enerji santralini bugün dünyanın en büyük sanat galerisi yapan ne idi? "Tate Modern" müzesi olarak kullanıma dönüştürülmesi diyebiliriz.

S.Ç.- Birçok tasarım yarışmalarına katıldınız, aldığınız ödüllerden bahsedebilir misiniz?

A.H.- Ödüller ve tarih sıralaması: (2007) "Royal Institute of British Architects" (RIBA) National, RIBA London, Prime Ministers' Better Public Building, British Construction Industry Awards ve Young Architects of the Year Award Shortlist, (2006) Best Design Led Regeneration Project, Hackney Design Awards, (2004) Paris 2012 Olympic landmark, (2000) Akzo Nobel - Absolut Vodka Millennium Café Award, (1999) Sergeant Gallery... vb.

S.Ç.- Bu ödüllerin sizin için anlamı nedir?

A.H.- Daha geniş bir müşteri tabanı, daha büyük ve karmaşık projeler için fırsatlarla karşılaşmak ümidi. Karmaşıklık, mimari zorlayıcı bir uyarıcıdır ve bizler çalışma yaşamı boyunca sürekli olarak teşvik edilmeye gereksinim duyarız. Bu nedenledir ki, Avrupa-Asya, gelenek-modernite, ekonomi-ekoloji, din-pop kültürü... vb. çelişkilerden doğan karmaşıklarla dolu bir ülke olarak Türkiye'de çalışmak isterdim.

S.Ç.- Sondönemde yaptığınız projeler nelerdir ve şu anda hangi projeler üzerinde çalışıyorsunuz?

A.H.- 2002 yılında Hollanda'da çalışmayı bıraktığım ve Londra'da "WHAT_architecture"ı kurduğumdan bu yana yaptığımız projelerin yaklaşık 2/3'sini bir arşiv olarak web sitemizden (www.whatarchitecture.com) görmek mümkündür. Her proje için, altı haneli (000mot, 012hiL, 116abk gibi) kronolojik kod numarası verilir. Önemli projeler, Yeni Zelanda'da 000mot_House on Motiti, Londra'da 012hiL_Rooftop Nursery ve 069hiL_CSLCoEPS+CC... vb.dir. Çalışmalarımız, konut, eğitim, rekreasyon, altyapı ve kültürel projeler gibi çeşitli tipolojileri; ve 126rwc_Rugby World Cup Ödülü gelen 116abk_ ile Abhazy'daki 100 adet konuta kadar çeşitli ölçekleri kapsar. Şu anda devam eden projeler; Londra'nın merkezinde yeniden yapılandırılan, karma kullanımlı Ofis + Konut (127sho_Shoreditch Overground), Amsterdam'da Köprü (162ico_the Hy/Bridge), Sierra Leone'de (141sie_housing), Fransa'nın güneyinde (129fil_La Filature housing) ve Yeni Zelanda'da konut (048per_private housing)... vb.

S.Ç.- Siz dünyada bir ilk olan, gerçek legolarla yapılan bir ilköğretim okulu tasarladınız. Lego fikrine nasıl karar verdiniz?

A.H.- "Rooftop Kreş" projesinden sonra, ofis bu projeden daha fazla temalar geliştirmek için, yani, bina kullanıcılarını tasarım sürecine nasıl dâhil edileceği konusunda bilinçli bir karar verdi. Genellikle, binayı kullanan (öğrenciler, veliler, personel) kişilerin kendi çizim yeteneklerine güvenemediklerinden dolayı, mimari tasarıma katkısını sınırladığını düşündük. Bu yüzden, biz kullanıcılara çizmeyi öğretmeyi düşünemedik ve çizim yerine, tasarım aracı olarak sadece modelleme kullandık. Çocuklar için popüleritesi göz alındığında ve nispeten inşa etme kolaylığı nedeniyle, lego mükemmel bir yaratıcı araç olarak düşünüldü. "WHAT_architecture" tarafından yürütülen çeşitli atölye çalışmalarında, çocukların kendi düşünceleri ile yarattıkları bir okulu inşa etmek için teşvik edilmesi düşüncesi aklımıza geldi. Yani, sadece okulun tasarımında bir modelleme aracı olarak değil, inşa etmek için de neden lego kullanılsın?

S.Ç.- Bu binanın arkasındaki kavramı açıklayabilir misiniz? Bir çocuğun ne göreceğini umuyor-sunuz?

A.H.- Bina 400 çocuğun her birinin okula girdiği ve çıktığı bir kapı ya da geçit görevi görüyor. Bu yüzden, bu binanın, çocukların hayal gücüne de bir kapı açarak, eğitim vermesini istedik. Okulun görünüşü, hükümetin "Her Çocuğun Sorunu" politikasını desteklemeye yardımcı olan çocuklar ile tasarlandı ve inşa edildi. Sonuçta, okulun bir kitap gibi okunabilir bir yapı olması önemli idi ve zaten okula daha sonra "Kitapların Koruyucu Azizi" adı verildi.

S.Ç.- Geleneksel ve yerel kavramları bir arada nasıl yorumluyorsunuz?

A.H.- Bu, projenin konusuna bağlı olarak değişir. "Lego Okul", ücretsiz bir (eğitim) programı için küresel bir marka uygulaması gibi görünse de, projeye içinde bulunduğu yerel koşullar da yardımcı oldu. (örneğin, bazı malzemelerin yakın çevreden sağlanması gibi). "Motiti Evi"nin mimari dili geneldir, ancak mekân organizasyonu kesinlikle yereldir ve evin kendine özgü konumuna göre düzenleme yapılmıştır (örneğin, ada üzerine ulaşım iki araç ile olmaktadır - iskelede tekne ile, veya piste uçakla). "Hinemihi Evi"nin yeniden yapılandırılmasında ise, dokuma ve oyma gibi geleneksel kavramlar yer almıştır. Bu örneklemeler ile her projenin mimari öneriyi belirleyici olan kültür ve / veya tarih ile ilişkisi olduğunu göstermeyi umuyoruz.

S.Ç.- Eserlerinizde, çeşitli malzeme ve teknikler kullandığınızı görüyoruz. Son zamanlardaki tercihiniz nedir?

A.H.- Ofis olarak, binaların inşaatında sıra dışı ve alışılmamış mimari malzemeler kullanmayı tercih ediyoruz. Bu, "Lego Okul" projesi ile plastik lego tuğla olabilir, "Hinemihi Evi" ile dokuma otu, "Villa XX" ile bindirme (hava levhası) bir çatı, "Shoreditch Station" ile eski bir tren istasyonunun üzerine yeni bir yapıyı yeniden inşa etme ya da, "Sierra Leone Konut"undaki gibi kerpiç olabilir.

S.Ç.- Bir binayı tasarlamamanın yıldırıcı olup olmadığını söyleyebilir misiniz?

Ekip Çalışmaları.

A.H.- İşe gitmek keyiflidir. Türkiye’de çalışma daha da keyifli olurdu! Eğer o kültürü anlamak için bir duyarlılığınız varsa, yabancı bir kişi için bir binayı tasarlamak yıldırıcı olmaz.

S.Ç.- Kavramsal olarak, her projenizde farklı ve yeni fikirler için çevrenize bakar mısınız?

A.H.- Her projenin kendi özel koşullarından kaynaklanan bir öneriyi taşıdığını düşünmek isteriz. Ancak, tüm projeler aynı zamanda benzer koşulları da paylaşabilir: Örneğin (Londra ve Amsterdam), 161hyb ve 162hyb köprüleri, her biri farklı bir yapısal açıklıkla, iki farklı su yolu üzerinde konumlanmış olmakla aynı stratejiyi göstermektedir. Ancak bu, stratejiler aynı olmasına rağmen, öneriler farklı şekillerde sonuçlandı.

S.Ç.- “Sürdürülebilirlikten yararlanma” ile ilgili yaklaşımınız ya da “Sürdürülebilirlik” için sizin sorumluluğunuz nedir?

A.H.- Politik potansiyeli nedeniyle, sürdürülebilirlik “büyük bir kelime”dir, ancak çoğunlukla yetersiz kullanılır. Ofis çalışmalarımızda, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik arasındaki farkı saptamak isteriz. Ofisimiz çok lüks projelerle meşgul değil, bu nedenle yaptığımız çalışmaların çoğu ekonomik açıdan sürdürülebilir projeler yapan toplumsal bir gerçekçiliğe sahiptir. Örneğin, Oscar Niemeyer’in Avilés’deki Kültür Merkezi ve Zaha Hadid’in Roma’daki Maxxi Müzesi gibi, büyük Avrupa projelerinin planlanmış bir ekonomik sürdürülebilirliğe sahip olmaması nedeniyle kapatılmış olduğu şu günlerde bunu söylemek mümkündür.

S.Ç.- Sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olarak, yüksek bir binada doğal aydınlatmayı nasıl kullanırsınız?

A.H.- Yüksek binada doğal ışık, “Birleşik Krallık’taki Sürdürülebilir Konutlar için Enerji Verimliliği Kanunu”na uygun olması açısından, (güneş kazancı veya ısı kaybından kaynaklanan enerji sorunları nedeniyle), binada kullanılan cam, toplam yüzey alanının yaklaşık 1/3’ü ile sınırlıdır ve bu durum Birleşik Krallık’ta şu anda konut (alanları) için

bağlayıcı bir sorundur. Elbette, tamamen camlı bir konuta sahip olabilirsiniz ancak, daha sonra yapılacak çift camlı giydirme cephenin duvar kısmı az olduğu için, konulacak ısı yalıtımı da az olacaktır. Dolayısı ile cam teknolojileri camın U (ısı iletkenlik katsayısı) değerlerini daha da iyileştirmeye kadar, gereğinden fazla ısı ve soğutma enerjisi gerektirecektir. Bu nedenle, tamamen cam cephe, şu anda binaların sadece tek cephesinde kullanılabilme eğilimindedir.

S.Ç.- Enerji verimliliği konusunda dünyada önde gelen ülke konumunda olan Birleşik Krallık’ta mevcut durumda ne tür enerji uygulamaları var. İnsanlar / ülkeler bundan nasıl yararlanabilir?

A.H.- Birleşik Krallık ticari binalar için BREEAM (Bina Araştırma Kuruluşunun Çevresel Değerlendirme Yöntemi) ve konut yapıları için CSH (Sürdürülebilir Evler Kodu) geliştirdi. Her iki kılavuz da kolayca kullanılabilir ve doğru bir eğitimin verilmesi ile Türkiye’de de uygulanabilir.

S.Ç.- Ofisinizde “Erasmus Öğrenci Programı” ile birçok ülkeden gelen stajyerler çalışıyor. Daha iyi bir performansa sahip olmaları için onları nasıl motive edersiniz?

A.H.- Ofisteki stajyerlerin çalışmalarını kaydetme, inceleme ve değerlendirmenin bir yolu olarak RIBA PEDR (Mesleki Eğitim Geliştirme Kayıt) kullanmaktayız. Birçok stajyerin belirli bir mesleki olgunluğa sahip olduğunu, eğer değilse, bunu hızlı bir şekilde elde edebileceğini düşünmek isterim.

S.Ç.- Bir proje yürütücüsü olarak işveren ile anlaşmazlıklarda temel sorun nedir?

A.H.- Sorunlar genellikle zayıf iletişimden kaynaklanır.

S.Ç.- Yayınlarınızın ana başlıklarına nasıl karar veriyorsunuz?

A.H.- Ofiste yürüttüğümüz çalışmaların içeren konulardır.

S.Ç.- Kullandığınız temalardan biri “mobility” ve bu konuda bir kitabınız da var. Neden Mobility?

A.H.- Ben Hollanda’da Delft Teknik Üniversitesi’nde doçent olarak bulundum. Hollanda’nın merkezi hükümet politikası ve finansmanı, mimarlık okulları bünyesinde öğretilen temalara dikkatli ve sıkı bir şekilde uyumlandırılır. Bundan dolayı, “hareketlilik ve altyapı” hem siyasi hem de eğitimde bir hırs haline geldi.

S.Ç.- Modern çağın mimarları sizi etkiledi mi?

A.H.- Karşılaştığınız insanlara, hatta bilgilere göre, kişinin etkilenmeleri sürekli olarak yeniden tanımlanabilir. Bu nedenle, bir mimarın aynı zamanda mimarlık dışındaki konulardan da haberdar olması önemlidir.

S.Ç.- Bir bina, insanları cezbedebilmesi için, hangi özelliklere sahip olmalıdır?

A.H.- İnsanlar onu kullanmaktan keyif almalı ve güzel bir oyun gibi, onu devamlı ve bıkmadan kullanmayı istemeli.

S.Ç.- İyi bir mimarın anahtar özellikleri nelerdir?

A.H.- Çalışkanlık, akıl ve güvenilirlik.

S.Ç.- Yeni mezun mimarlar için neler söylemek istersiniz?

A.H.- Genç meslektaşlarım; çok çalışın, aklınızı kullanın, çevrenizdekilerin güvenini kazanın ve eğlenin!

S.Ç.- Sırada ne var, ve gelecek 3 - 5 yıl içinde nerede olmak istersiniz?

A.H.- 2013 yılında Türkiye’de çalışmak.

S.Ç.- Son olarak, insanlar size nasıl ulaşabilir?

A.H.- info@whataarchitecture.com

S.Ç.- Ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz. ■

ÖZEL KADIRLI BİL-TEPE OKULLARI

Erkan KARAKAYA

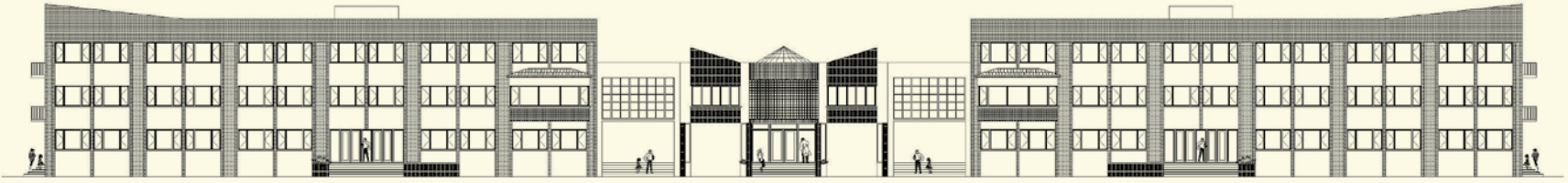
Mimar

İLK VE ORTA OKUL BÖLÜMÜ

İDARİ BİNA

LİSE BÖLÜMÜ

ÖN GÖRÜŞ

Osmaniye İline bağlı, Kadirli İlçesinde inşa edilen Özel Bil-Tepe Okulları, Kadirli -Sumbas yolu üzerinde yer almakta olup Kadirli İlçesindeki bir grup girişimci öğretmen tarafından özel okul olarak açılmıştır.

Okul Kadirli ilçe merkezi dışında, sadece ilçeden öğrenci almaktan çok, yakın çevresine de yatılı hizmet vermek üzere düşünülmüş, bu nedenle de yerleşim için ilçe dışında büyük bir alan seçilmiştir.

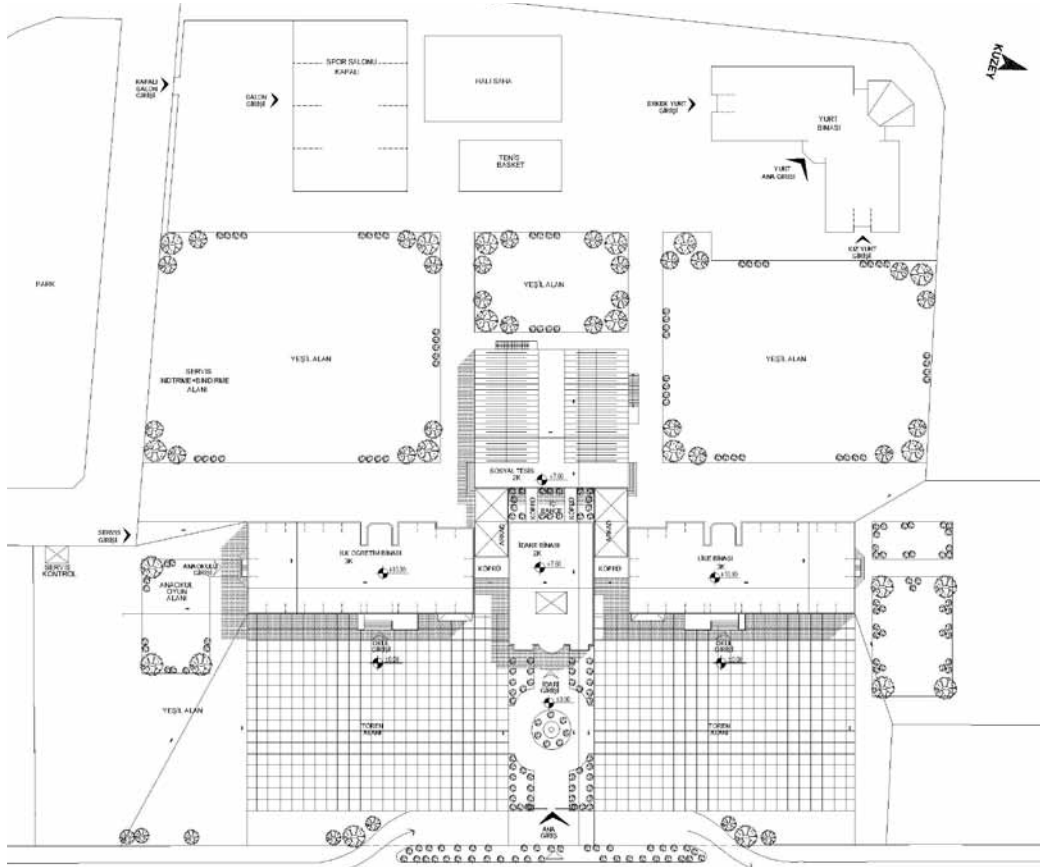
Tasarlanan okul Milli Eğitim Bakanlığı özel okul yönetmeliklerine uygun, ilk etapta 800 öğrenci kapasiteli olarak planlanmıştır. Mal sahiplerince ileride talep olması halinde okulun kapasitesinin artırılabilceği öngörüsüyle planlamada ilave bölüm eklenebilir bir şema tercih edilmiştir. Kullanılan şemadaki idari binanın sağında ve solundaki derslik blokları arkaya doğru tekrarlanarak yapılacak ilave inşaatla kapasitenin arttırılabilmesi düşünülmüştür.

Okulun bünyesinde anaokulu bölümü, ilköğretim ve lise bölümü yer almaktadır. Planlamada tüm bu yaş grubundaki öğrencilerin aynı okulda bir arada okumalarının sakınca ve zorluğu dikkate alınarak projede kitleler birbirinden idari bina ile hem ayrılmış, hem de tüm bölümlerden idari bina ve sosyal tesise eşit mesafede ulaşım imkânı sağlanmıştır. Yine anaokulu bölümü, ilköğretim bloğu ile aynı kitlede yer almasına karşın gerek servis ulaşımı, gerekse de konumu itibarıyla girişi okuldan bağımsız izole bir şekilde olmasına gayret edilmiştir.

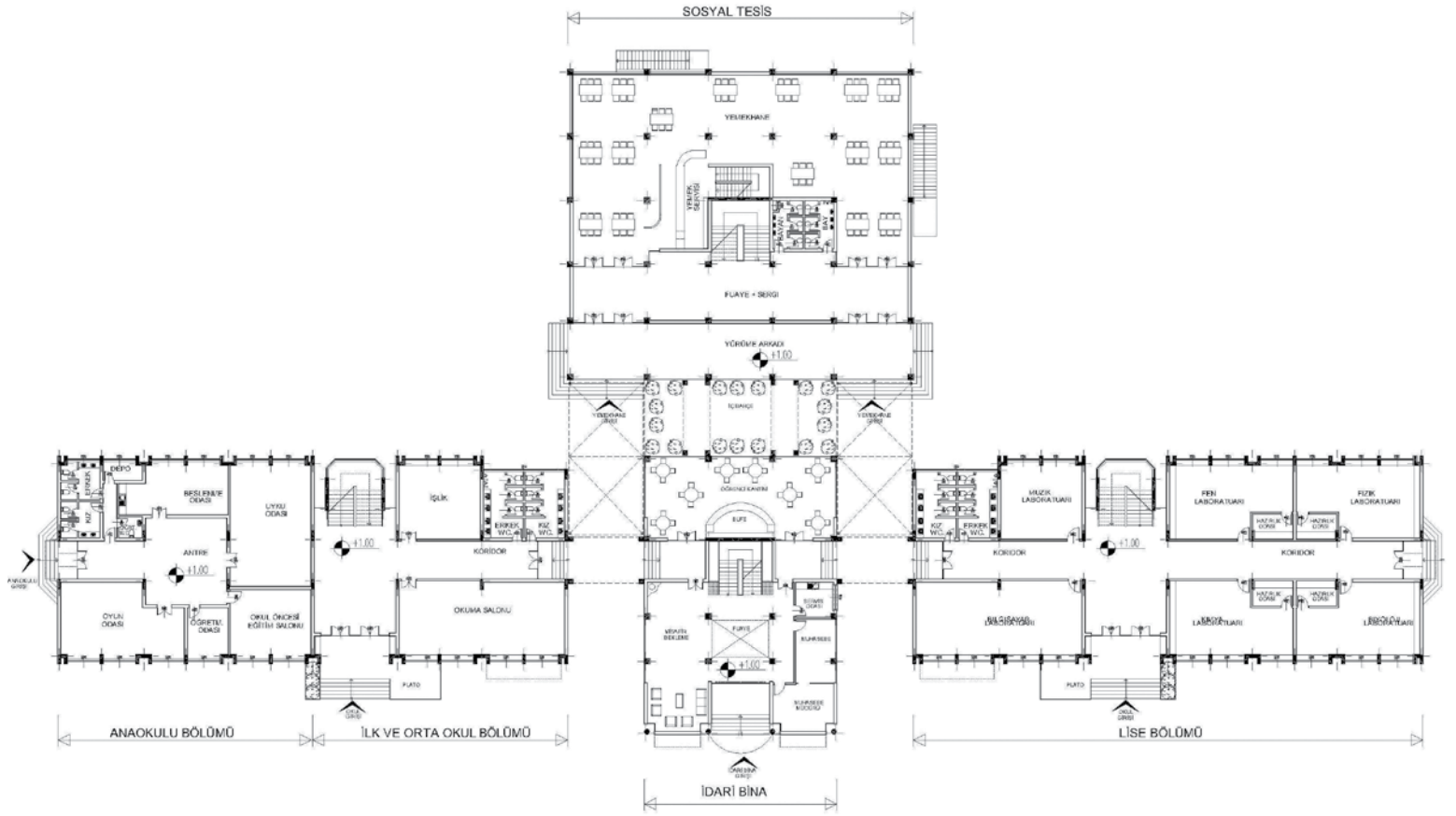
Okulun planlanmasında ortada 2 katlı idari blok yer almakta, bunun sağ tarafında 3 katlı lise bölümü bloğu sol tarafında da 3 katlı ilköğretim bölümü bloğu yer almaktadır. Bu blokların tören ve teneffüs alanları birbirinden idari blok ve önündeki peyzaj düzenlemesi ile ayrılmıştır. İdari binanın arkasında ise yine 2 katlı sosyal tesis bloğu yer almaktadır. Bodrum katlı tek blok olan bu bölümün bodrum katında müştemilatlar ve mutfak bulunmakta olup zemin katında öğrenci kafeteryası ve yemekhanesi bulunmakta, üst katında ise 250 kişilik birçok amaçlı salon ve kapalı jimnastik salonu yer almaktadır. Betonarme olan bu bloğun üst katının çatısı kolonsuz büyük açıklıklar nedeniyle çelik makas sistemle geçirilmiştir.

Vaziyet planında dört ayrı kitleden oluşmuş gibi görülen okul, birinci kat seviyesinde şeffaf köprülerle birbirine bağlanarak kullanım ilişkisi kurgulanmıştır.

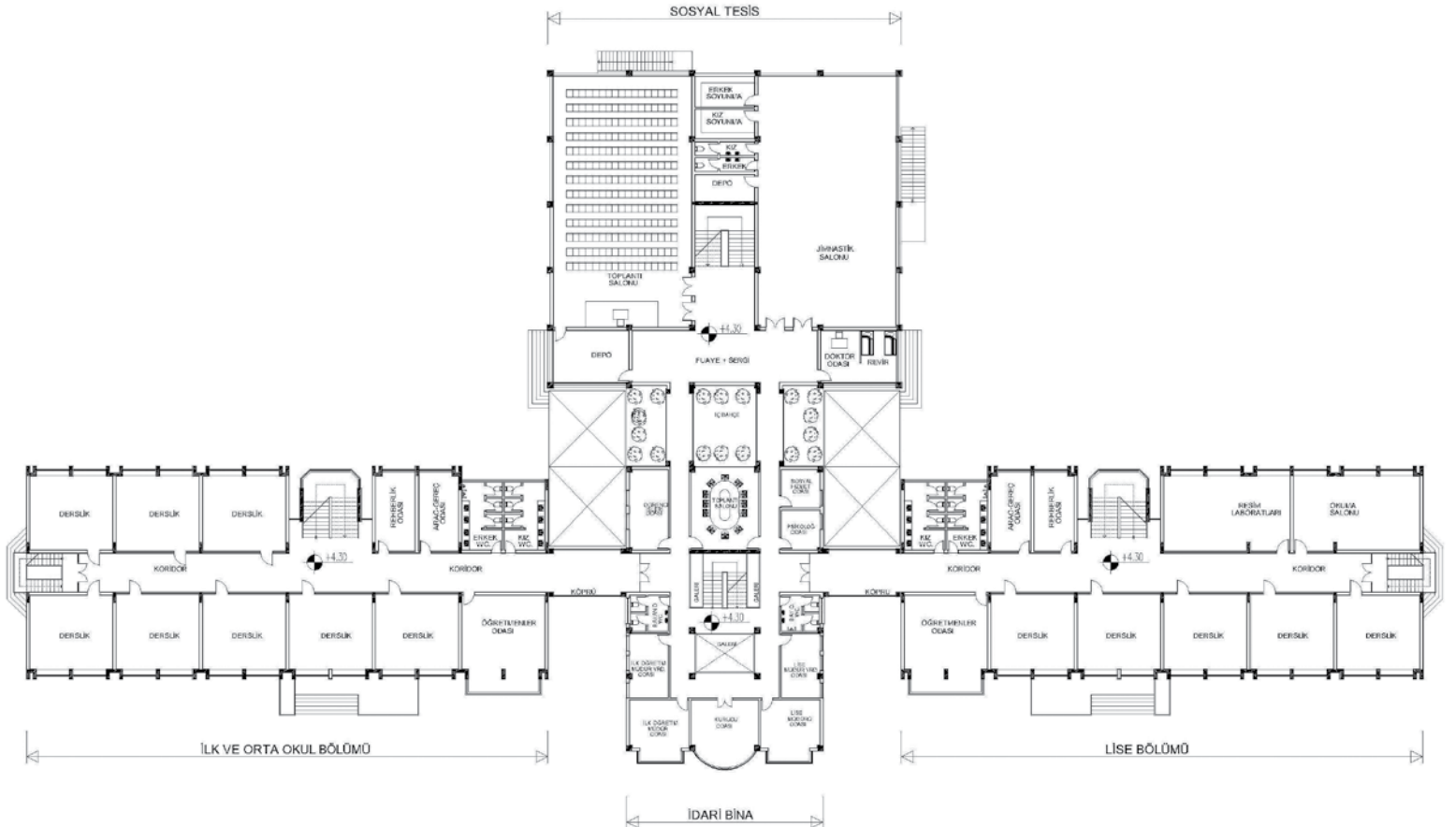
Bil-Tepe okulları şu anda Kadirli ilçesinde aktif olarak eğitim vermektedir; tasarımı da yer alan yurt binası ve kapalı spor salonunun henüz yapımına başlanmamıştır. ■

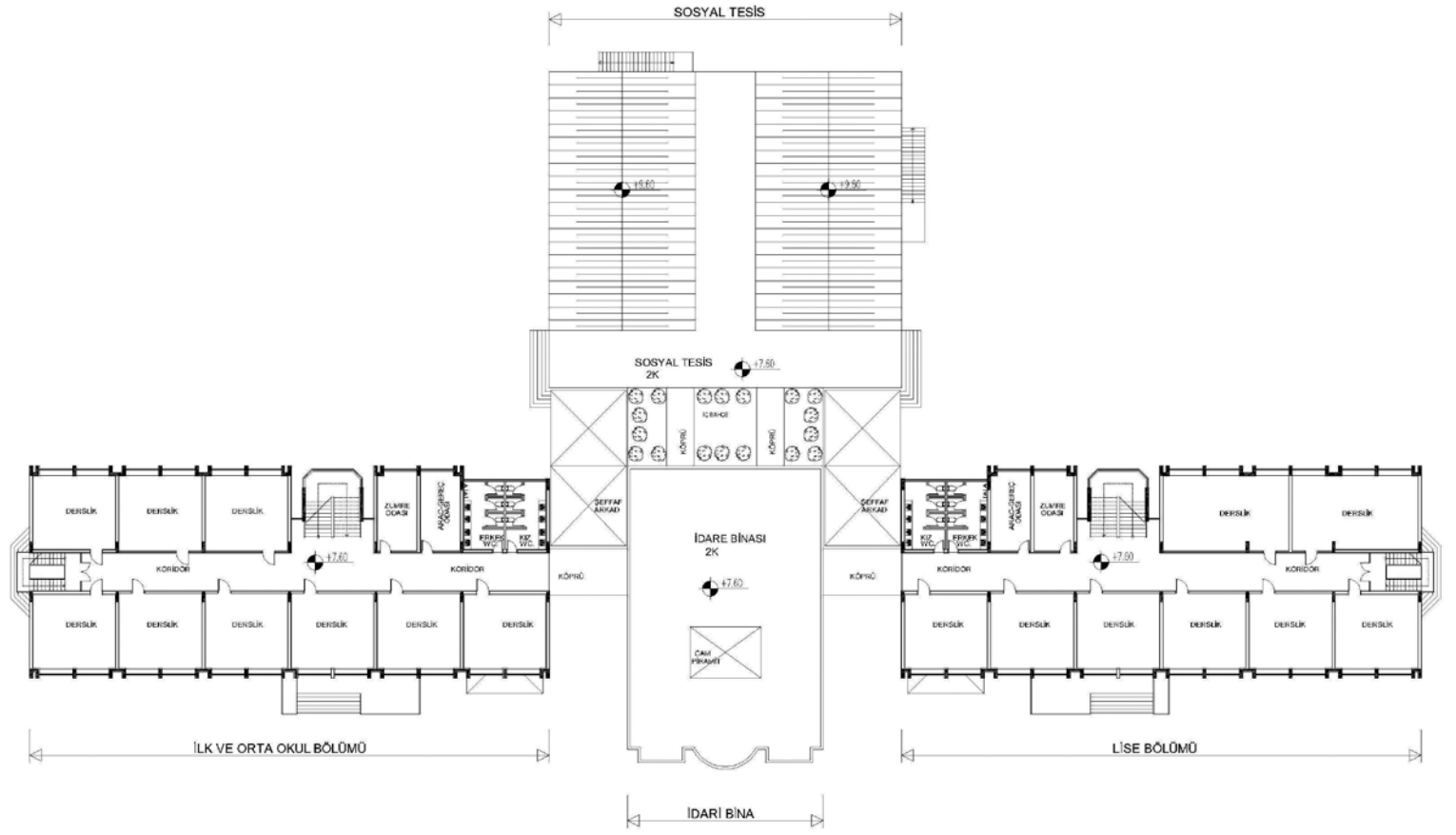
Konum Planı.

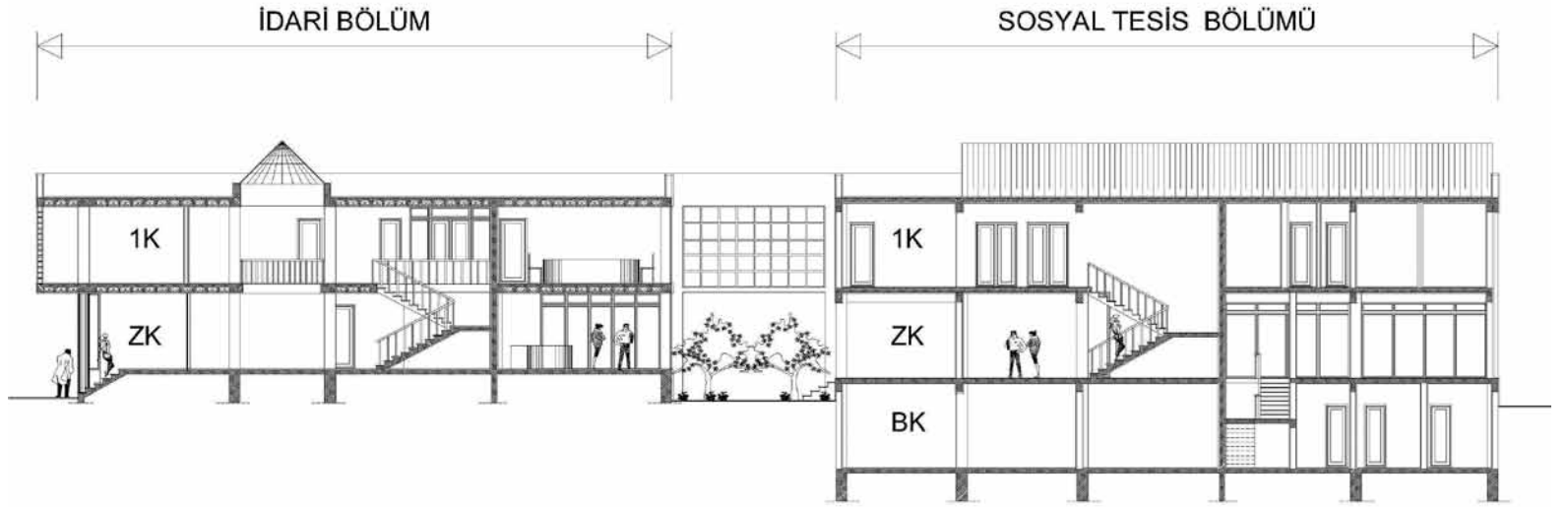
Zemin Kat Planı.

1. Kat Planı.

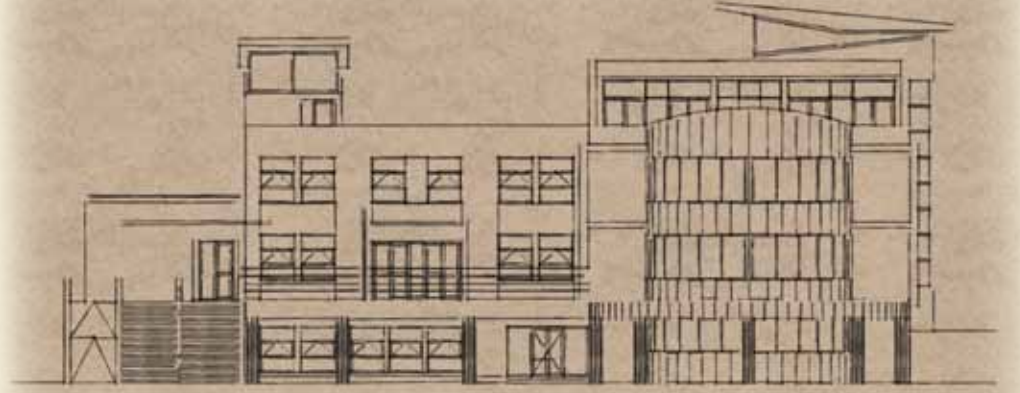
2. Kat Planı.

EKİNFEN EĞİTİM YERLEŞKESİ

Emir MANSURİ

Mimar

Adana TEM otoyolunun batı bağlantı yolunun kuzeyinde yer alan, kentin kalabalığından uzak, yalnız TEM otoyolunun hemen yanı başında bulunan bu yerleşke, yapılaşmanın yoğunlaşmadığı bir coğrafyada yer almakta.

Bu yerleşkeyi ve üzerinde bulunan binaları incelemiden önce tasarım sürecinde her zaman göz önünde bulundurduğum iki konuyu başta vurgulamak isterim. Bunlar:

1. Yerleşke bir Eğitim Yerleşkesi olup ve üç farklı disiplinden oluşmaktadır. Bunlar;
 - a. Okul Öncesi Okulu (Anaokulu)
 - b. İlköğretim Okulu
 - c. Lise

Bakanlık ve imar yönetmenlikleri yanı sıra, projenin tasarım sürecinin her aşamasında, kullanıcıların, öğrencilerin yaşlarına bağlı olarak fiziksel ve zihinsel özellik ve niteliklerini göz önünde bulundurarak kullanacakları mekânların fiziksel, görsel, işlevsel bir şekilde gerçekleşmesine özen gösterdim.

Çukurova'nın iklimsel özelliğini ve arazinin geometrisini göz önünde bulundurarak, arazinin bulunduğu coğrafik konum ve bölgemizin iklim koşullarına uygun olarak tasarlamaya özen gösterdim.

Arsa Özellikleri ve m²'ler:

Dört tarafı yol olan, bu 25.000 m²'lik parsel, Adana batı TEM bağlantı yolunun eski gişelerin bulunduğu alanın hemen doğusunda yer almakta, en yüksek noktası kuzeydoğu (+72), en düşük yeri ise batı köşesi (+60) kotundadır.

Arazinin en yüksek noktasında (kuzeydoğu) spor alanları yer almakta, Lise binası avlulu biçiminde ve kuzeydoğuda yer almakta, İlköğretim binası ise doğrusal biçimde kuzeybatı-güneydoğu yönünde arsanın doğusunda yer almaktadır.

Anaokulu ise yerleşkenin bir parçası, ancak bağımsız olarak güneydoğuda yer almakta. Ayrıca arazinin topografya yapısından dolayı, lise binasının kuzeyinde 250 kişilik açık bir amfi bulunmakta. Her binanın kendi içinde bulunan kütüphanelerin yanı sıra, merkezi kütüphane ve yemekhane, lise binasının bodrumunda yer almaktadır ki bu da ilköğretim bahçesi ile aynı kote gelmektedir. Ayrıca arazinin eğimine ve topografik yapısına rağmen, yerleşkenin her noktası ister yatay, ister dikey sirkülasyon olarak bedensel özürli kullanıcılara uygun olarak düzenlenmiştir.

Bu projenin peyzaj tasarımı ise, bu yerleşkenin önemli ve bütünlük bir ögesidir, yine bu aşamada da, kullanıcı ve fonksiyon ön planda tutularak, düzenlenmiştir. Ülkemizde eğitim sisteminin çok değişken olduğunu göz önünde tutarak, tasarımın esnek ve modüler bir biçimde olmasına özen gösterildi, nitekim okul inşaatı sürecinde 4+4+4 sistemine geçilmesi yapıda herhangi bir yapısal değişikliğe gerek kalmaksızın sağlanabildi, yeni sisteme entegre edilebildi. ■

Teknik Değerler:

Arsa Alanı: 25.000 m²
 Toplam Zemin Kat Oturma Alanı: 2.200 m²
 Toplam Zemin Üstü İnşaat Alanı: 5.500 m²
 Toplam Bodrum Katların Alanı: 3.000 m²

Lise Binasında:

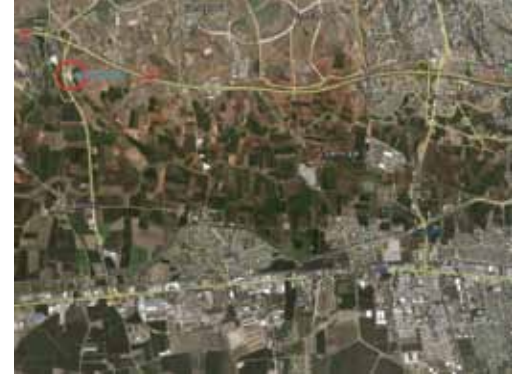
22 Derslik,
 5 Laboratuvar,
 300 Kişilik Çok Amaçlı Salon ve Fuayesi

İlköğretim Binasında:

22 Derslik
 4 Laboratuvar
 600 m² Kapalı Teneffüs alanı

Anaokulu:

3 Derslik (Oyun Odası),
 1 Uyku Salonu,
 Kendine özgün Yemek salonu ve hazırlık mutfak,
 Kapalı Teneffüs alanı,
 Diğer alanlardan tecdit edilmiş 2000 m² oyun bahçesi.

Ortak Mekânlar:

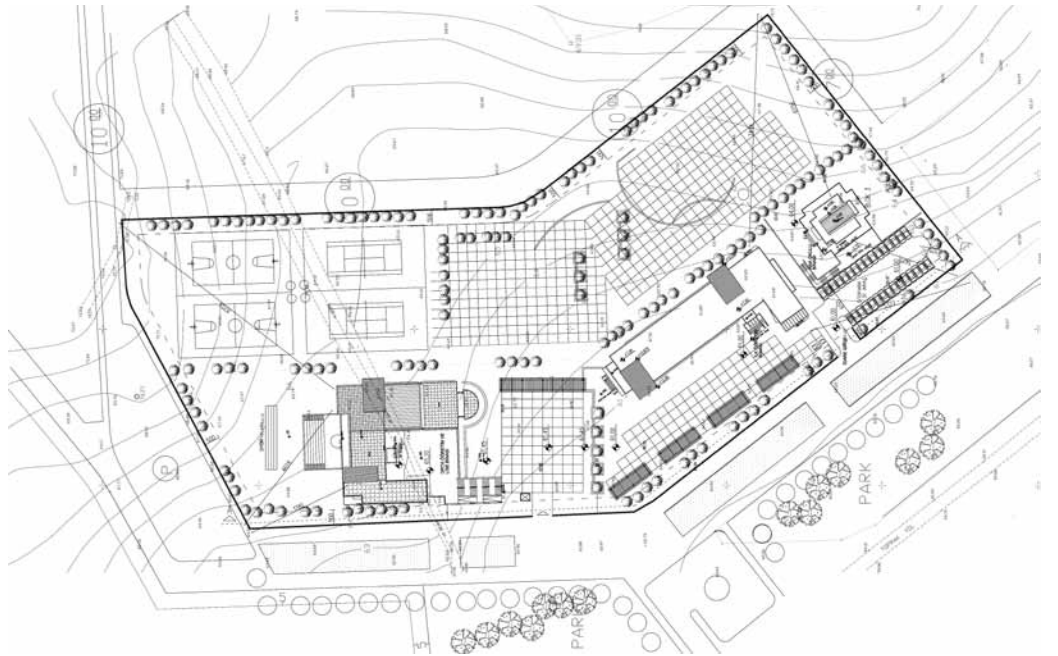
Merkezi Kütüphane (350 m²),
 Merkezi Kantin (100 m²),
 Merkezi Yemekhane (400 m²),
 Mutfak,
 İklimlendirme Merkezi,
 250 kişilik açık amfi,
 2 Basketbol, 2 voleybol ve 1 futbol sahası,
 Toplam 20.500 m² yeşil alan,
 İdari ve yönetim birimleri.

Tasarım ve Projelendirme:

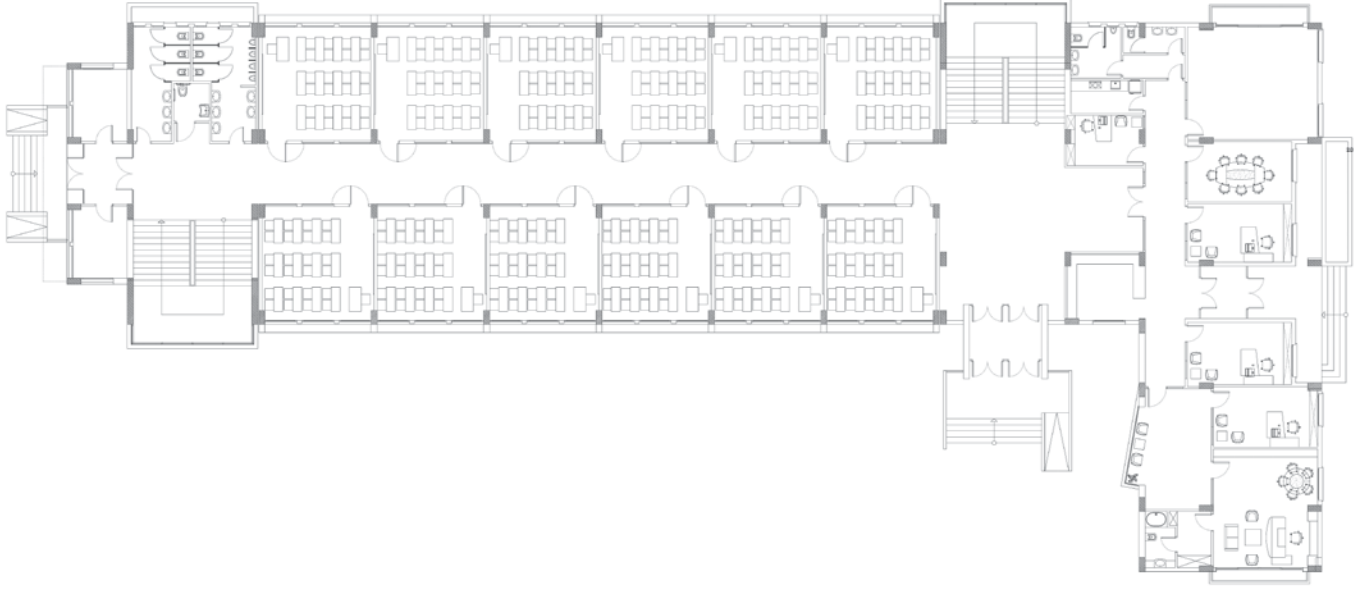
Mimari Proje: Emir Mansuri
 Statik Proje: Eşref Özbek
 Elektrik Proje: Serkan Aydın
 Tesisat Proje: Önder Koçak

Yapı İnşaatı:

Uygulama Mimarı: Emir Mansuri
 İnşaat Uygulama Koordinatörü: Hakan Gül

Vaziyet Planı.

İlköğretim Binası Zemin Kat Planı.

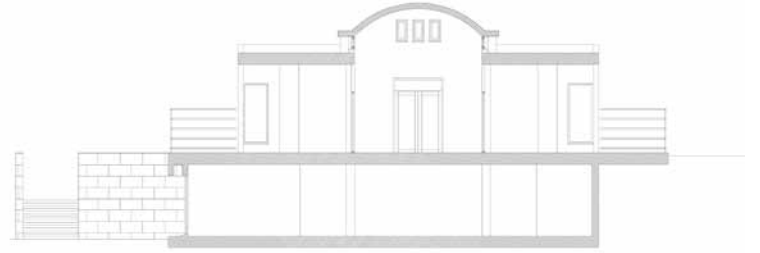
Ortaöğretim (Lise+Ortaokul) Binası Zemin Kat Planı.

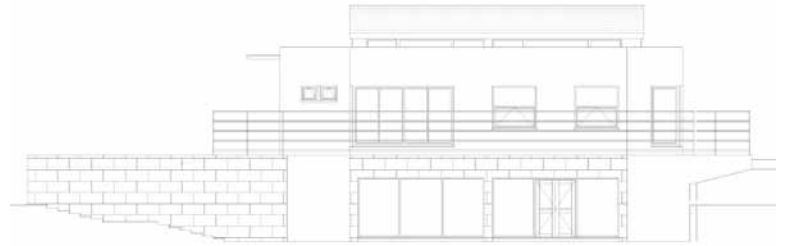
Ortaöğretim (Lise+Ortaokul) Binası A-A Kesiti.

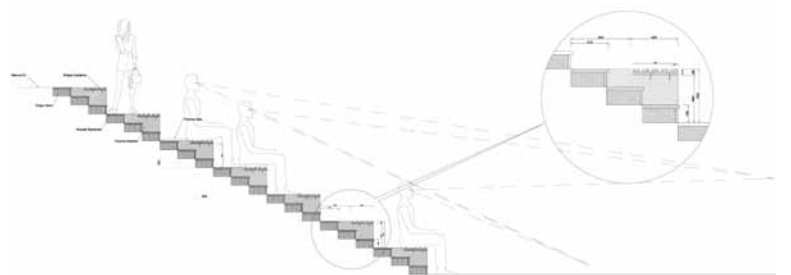
Okul Öncesi Eğitim Binası Zemin Kat Planı.

Okul Öncesi Eğitim Binası B-B Kesiti.

Okul Öncesi Eğitim Binası Güneybatı Cephesi.

Anfi Merdiven Detay.

ESKİZLER ÇİZEREK DÜŞÜNME, DÜŞÜNEREK ÇİZME

Necati İNCEOĞLU

Mimar

Prof. Dr.

Yıldız Teknik Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

Değerli hocamız Necati Inceoğlu, YEM Yayınları'nca yayımlanan "Çizerek Düşünme, Düşünerek Çizme / Eskizler" kitabından derleyerek hazırladığı bir özeti Güney Mimarlık'a gönderdi. Kendisine çok teşekkür ediyoruz.

"Eskizler çoğu kez yaparın kendisiyle, kendi kendine çizgisel konuşmasıdır. Sözleri, kelimeleri çizgi olan bir konuşma. Mırıldanarak düşünmek gibi, çizerek düşünmek. Tasarım öğrencileri için bu alışkanlığı edinmek önemlidir. Bu çizgisel mırıldanma onlara akıllarına ilk gelenle yetinmeyip, farklı olanları araştırma olanağı sunar."

Graubner'in Büyükada Eskizi.

Tarihe baktığımızda sanatsal ya da teknolojik bilgiye ilişkin devrim niteliğindeki en büyük değişikliklerin, bilginin üretilmesi kadar, saklanması, iletilmesi, biriktirilmesi alanlarında olduğu görülür. Mimarlık kültürünün temelinde de bu birikim ve iletim süreçleri yatar. Eskizler mimarlıkta bir üretim, iletim ve birikim süreci ürünüdürler.

Günümüzde T cetveli ve gönye stüdyoları sessizce terk etti ve double desimetre, hesap cetveli, trilin, grafos, rapido, açi ölçen iletke, eğri çizgi çizmeye yarayan pistole, çeşitli yazı şablonları gibi, bir kısmının adını bizim bile unutmaya başladığımız, ölçüm ve çizim araçlarının arasında, müzelerdeki yerini aldı. Günümüzün mimarlık öğrencileri ise onların adlarını bile duymamışlardır. Günümüzde bu araçların işlevini bilgisayar üstlendi, bilgisayar giderek hâkimiyet alanını genişletiyor.

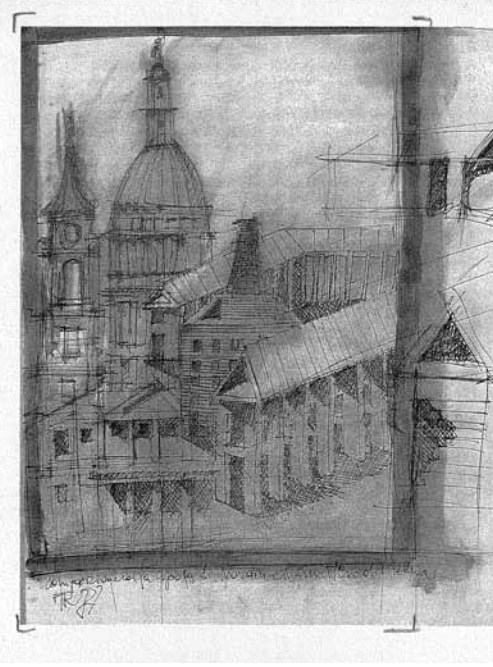
Bilgisayarın teknik sunumdaki hâkimiyetinden sonra, sıranın eskizlere geleceğini biliyorduk. Tasarım düşüncesini görselleştirmeyi amaçlayan eskiz programları var. Belli ki daha da gelişecekler. Bilgisayar teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bu programlar kullanıcıya çizgi, desen, renk, ton paleti sunmakta ve görselleştirmeye katkıda bulunmaktalar. Ayrıca bilgisayar teknolojileri sunum konusunda öğretim üyesi-öğrenci ilişkilerini de ters yüz etti. Çoğu öğrenci, bilgisayarı

kullanma konusunda stüdyo yürütücülerinden bir adım önde gidiyor. İnternetin sağladığı geniş bilgi edinme alanı da onları stüdyolarına daha az bağımlı kılıyor.

Çizerek gezi notu alır gibi yaptığımız izlenim eskizlerini, çekilmiş olan fotoğraf üzerinden yapan bilgisayar programları var. Ama bunlar izlenim eskizlerinin temel özellikleri olan zihin el koordinasyonunu ve zihinle el arasında karşılıklı gidip gelmeleri, düşünerek çizme ve çizerek düşünme pratiklerini vermekten uzak. En azından şimdilik ben böyle düşünüyorum. Eskizler tasarım sürecinin ve düşüncesinin belirli kesitlerde görselleştirilmiş somut ürünleridir. Tasarlama sürecini eskiz yapma sürecinden ayırmak mümkün değildir. Bu nedenle öğrencilerimize "çizmeye devam" diyorum.

Eskiz Süreci, Neden Eskiz Yaparız, Eskiz Defteri

Eskizler zihindeki düşüncüyü, imgeyi ya da görüleni görselleştirmenin bilinen en sade ve yalın yoludur. Bu cümleyi biraz daha açarsak; eskizler yoluyla zihnimizdeki tasarım problemiyle ilgili bilgileri ve imgeleri görselleştirir ya da gördüğümüz bir binayı, manzarayı çizgilerle düşünerek analiz ederiz ve kâğıda geçirerek saptarız. Görselleştirme, analiz etme ve saptamaya ilişkin bu üç özellik eskizlerin üç temel işlevidir.

Rossi.

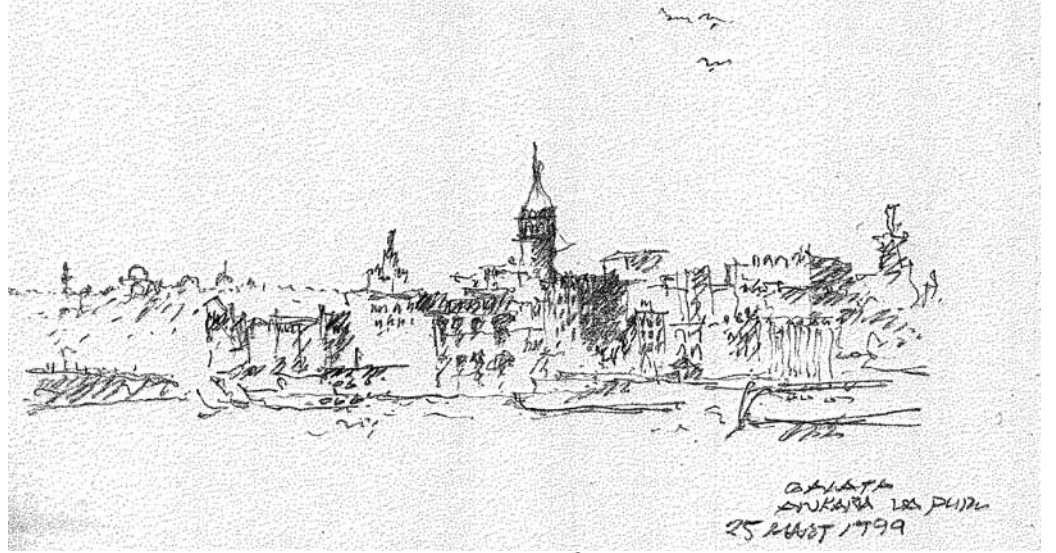
Eskizler iletişim ve dokümantasyon amacıyla antik dönemlerde de kullanılmıştır. Mısırlılar piramitlerin yapımında eskizi kullandılar. Eskizler stilistik bir işaret sistemi yoluyla gerçeğin soyutlanması, kavramlaştırılmasıdır, belirsiz problemlerin, belirli çözüm önerileri haline gelmesine katkıda bulunurlar

Eskizler çoğu kez yapanın kendisiyle, kendi kendine çizgisel konuşmasıdır. Sözleri, kelimeleri çizgi olan bir konuşma. Mırıldanarak düşünmek gibi, çizerek düşünmek. Tasarım öğrencileri için bu alışkanlığı edinmek önemlidir. Bu çizgisel mırıldanma onlara akıllarına ilk gelenle yetinmeyip, farklı olanları araştırma olanağı sunar.

Eskizler insanın kendini ifade yolu olan dil, resim, çizim, heykel, müzik, tiyatro, pandomim ve dans, sinema, düz yazı, şiir, karikatür, bilgisayar gibi araçlardan biri, bir sunum, anlatım ve temsil tekniğidir.

Anlatım-temsil olaylarındaki temel amaç düşüncüyü başkaları tarafından da anlaşılır-okunabilir hale getirmektir. Bu nedenle iletişimin taraflar arasında gerçekleşebilmesi, sözü edilen dilin her iki tarafça bilinmesine bağlıdır. Hiyeroglifi, çivi yazısını, ya da günümüz yazısını yazan kadar okuyanın da bilmesi gerekir. Bunun yanında mağara resmini yapan sanatçının mesajını kime sunduğunu ve bu mesajın başkaları tarafından ne ölçüde anlaşıldığını ancak tahmin edebiliyoruz. Ama bu resimlerin çok yaygın olmamasından, bunların herkes tarafından anlaşılır bir ortak dilden çok ritüel bir temsil olduğu düşünülmektedir.

Eskiz düşüncemizi başkasına sunmak, anlatmaktan çok kendimizle iletişim kurmadır. Beğenilme endişesi olmadan ayna karşısında

K. Söylemezoğlu, Remingen eskiz, 1937.

özgürce dans etmek ya da şarkı söylemek gibi. Durup dururken ne şarkı söylemeye ne de dans etmeye başlayabilirsiniz. Bunların her ikisi de belirli ölçüde hüner, birikim ve alışkanlık gerektirir. Eskiz yapma alışkanlığı edinmeniz ve bunu meslek yaşamınızın bir parçası haline getirmeniz çok önemli. Eskiz yapmak için eskilerin deyişiyle "eşref saatini" (uygun zamanı) beklemeyin, her fırsatta çizin.

Eskiz Defteri

Eskiz defteri düşüncelerinizi, algılarınızı çizerek kaydettiğiniz not defterinizdir. Biri cebinizde taşıyabileceğiniz kadar küçük, diğeri resim defteri diye satılan A3 formundan biraz daha büyük yatay çizimlere elveren bir defter edinmeniz de yarar var. Büyük defterinizi her an yanınızda taşıyamazsınız, bu nedenle cebinizdeki küçük defter hızla, üç beş dakikada ilgilendiğiniz bir detayı çizmeniz için uygundur.

Zamanınızın daha bol olduğu durumlarda, bir gezide çizim için daha uzun süre ayırabilirsiniz. Yatay kullanıma uygun büyük defteriniz, bu tür eskiz çizimlerini yapmanıza uygundur.

Mimarlığın dilini öğrenebilmeniz için eskiz defterlerini yanınızdan ayırmamanız gerekir. Gazetecilerin yazı ya da ses bandı ile kayıt yapma alışkanlığı, fotoğrafçıların her görüntüyü çekilmeye değer mi gözüyle bakmaları gibi, mimarlık öğrencisinin her mimari çevreyi çizilmeye hazır bir obje gibi görmesi ve zamanı varsa hemen çizmesi gerekir. Bu onlara çevreyi daha kolay algılama, ayrıntılardaki güzellikleri fark etme ve hayal güçlerini geliştirme olanağı sağlar.

Bir tasarımcının ya da tasarım öğrencisinin çevresini gözleyerek çizgilerle not tutmayı alışkanlık haline getirmesi bir anı defteri gibi eskiz defterini birlikte taşıması yararlıdır. Başlangıçta çizilecek şeyler konusunda seçmeci

davranmak gerekmez. Obur bir çocuk gibi neyi bulursanız çizmelisiniz, önce çizme alışkanlığı kazanmalısınız, zamanla neleri çizeceğiniz ve nasıl çizeceğiniz konusunda kişisel üslubunuz gelişir. İmzanız gelişinceye kadar onu binlerce defa tekrarladığınızı düşünün, onun gibi eskiz çizgilerinizin de zaman içinde kimlik kazanacaktır.

Eskiz Türleri:

Düşünceye Yönelik Eskizler

Van Gogh, "Eskiz yapma, daha sonraki resimler için toprağa tohum gömmeye gibidir" diyor. Van Gogh'un resimler için söylediği bu söz tasarım eskizleri için de geçerlidir. Önemli olan toprağa tohumunu eken çiftçinin sabrını göstererek, tekrarlamak ve beklemeyi bilmektir.

Eskiz deyince zihindeki bir imgenin ya da düşünceyi görselleştirilmesini anlıyoruz. Bu imge ve düşünce, en azından bu kitap bağlamında, tasarıma yöneliktir. İmgenin oluşum

ve görselleştirilmesi süreci ise yeni bir şey üretmeye yönelik yaratıcı bir olgu. Bu tür eskizlere *tasarım eskizleri* diyoruz. Eskizler zihindeki mevcut bir imgenin görselleştirilmesine hizmet ettiği gibi, dağınık düşüncelerin örgütlendirilerek bir imgeye dönüşmesine de katkıda bulunurlar.

Rönesans dünyası sanat ve tasarımda eskiz yapma karşılığı olarak İtalyanca eski bir kelime olan "pensieri" sözcüğünü kullanırdı. Bunun anlamı "düşünceler"dir. Gerçekten eskizi en iyi anlatan "düşünceler" sözcüğüdür; "çizili düşünceler". Benzer şekilde eskiz yapma "çizerek düşünme"dir.

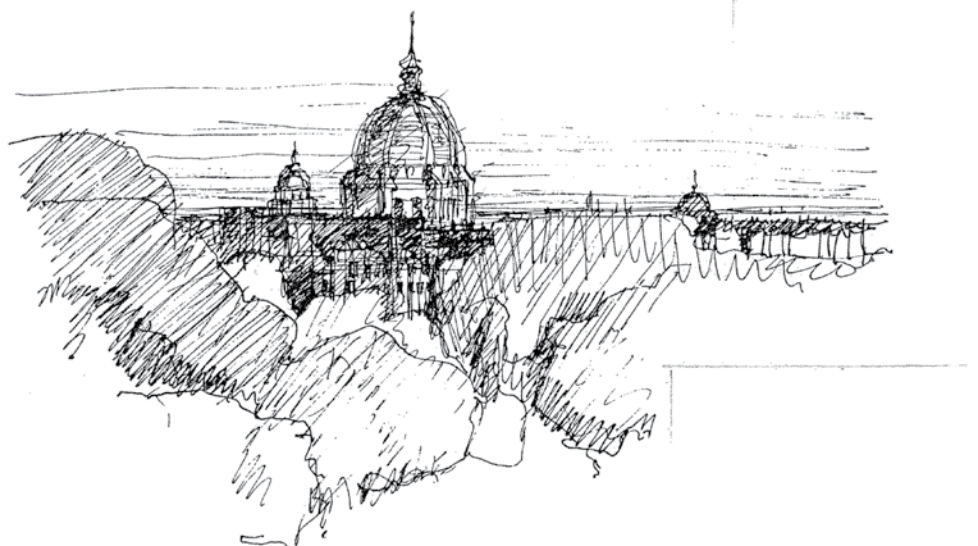
Grafik ve Görsel Analiz

Grafik ve görsel analiz amaçlı eskizler bir düşüncenin, kavramın, mekânın ya da binanın görsel analizini yapmak için kullanılır. Bu analizler bir binaya yönelikse o binanın işlevi, strüktürü, konstrüksiyon teknikleri ve çevresiyle kurduğu mekânsal ilişkiler ele alınır. Analiz amaçlı eskizler mimarlık öğretiminin temel amaçlarından biri olan bilgi birikimi sağlama ve düşünce sistematikleştirilmesine yöneliktir. Tasarım öğrencisi bu yolla çevreyle güçlü bir görsel ilişki kurmayı ve görmeyi öğrenecektir.

Tasarımcılar eskizi binalarının görsel analizi için Rönesans döneminden beri kullanmışlardır. Rönesans sanat kuramının önde gelen ustalarından L.B. Alberti'nin eskizleri buna örnekler.

Düşünce Geliştirme Amaçlı Eskizler

Bu tür eskizlerin iki işlevi vardır. Bunlardan birincisi zihinde bulunan düşünceleri, imgeleri görselleştirmek, bunları geliştirilmek, iletilmek üzere dışlaştırmak. İkincisi ise imgelerin üretilmesine yardımcı olmaktır. Eskizin bu yönü öğrenilebilen bir hünerdir ve yeni formlar üretmek isteyen herkes tarafından uygulanabilir.

Bu özellikleri açıklamamız gerekirse, birinci süreç zihnimizdeki düşüncelerin, imgelerin çizili-grafik bir anlatımla kâğıda dökülmesidir. Burada kendimizle ya da başkaları ile bir iletişim ortamı söz konusudur. İkinci süreçte ise artık kâğıt üzerinde okunabilir olan çizili eskizden yola çıkarak, ya da onun verdiği ivmelerle yeni seçenekler oluşturulmaya devam edilir ve bu süreç böylece siz doyuma ulaşınca kadar el, göz, beyin koordinasyonu ile sarmal bir döngüde ilerler.

Bu süreçte öğrencilerin ilk çözümlerine bağlanıp kalmadan, niçin, neden, neden olmasın gibi sorular sorarak ve bir de şunu dene, ya şöyle olseydi gibi sorgulamalarla yeni çözümlere ulaşmaları beklenir. En çok kullanılan yöntemlerden biri, satrançtaki her yeni duruma, yeni bir hamle için, yeni bir karar ya da çözüm üretmeye benzeyen, akıl yürütmedir.

Eskizler toprağa atılmış birer tohum, yeni oluşumlara gebe olan tohumun birer embriyosu gibidirler; bunlarda sonucu göremeyiz, ancak sezebiliriz. Sonuçla aralarında biçimsel bir ilişki de kuramayız. Zamanla ve tekrarlar, düşünceler üst üste gelerek çözüme yöneleceklerdir.

Ana Fikir- Kavramsal Araştırma Amaçlı Eskizler

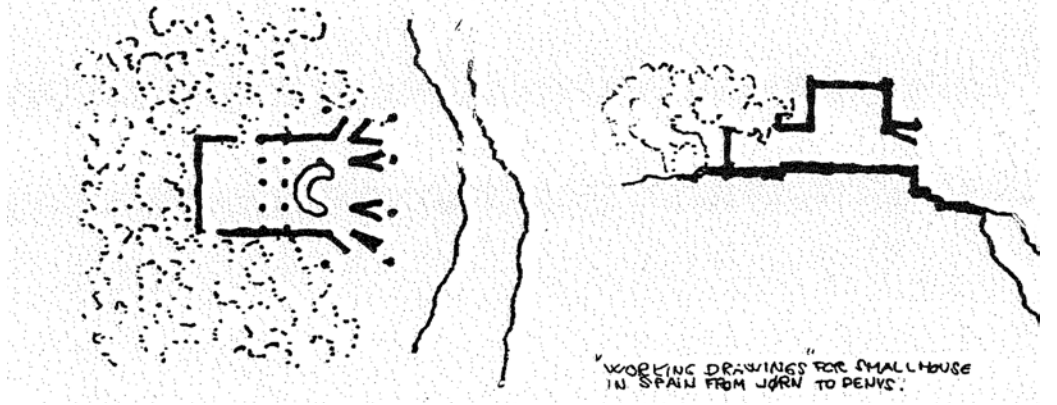
Tasarımda binanın öne çıkan özelliklerini oluşturan düşünceye ana fikir denir. Ana fikir farklı düşüncelerin, ilke, kural, örüntü, biçim, çevre ilişkileri ya da program yorumlarının, bir bütün oluşturmak üzere içinde ya da etrafında birleştiği tek bir ana düşüncedir. Bu düşüncelerden bazen biri ya da birkaçı öne çıkabilir. Ana fikri anlatan eskizler amaçlanan ürünü ana hatlarıyla temsil ederler, öznelirler.

Saptamaya Yönelik Eskizler / Görsel İzlenim eskizleri

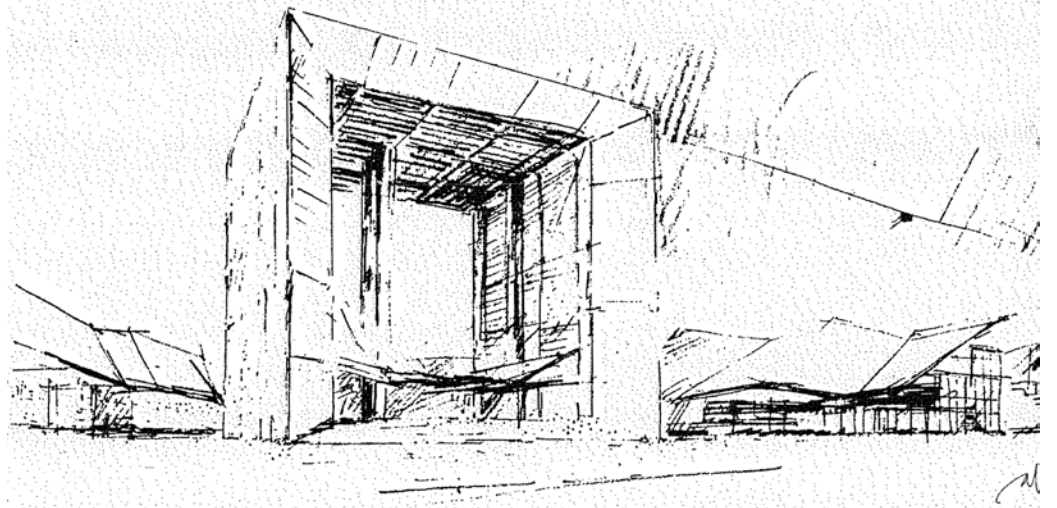
Bir yeri görmüşüz, oradan ayrılmışız, sonra aklımızda kalanları çizmişiz gibi.

Bir gezi boyunca yazıyla not almak gibi çizgiyle not aldığınızı, sizi ilgilendiren ve etkileyen sokak, bina ya da bir doğa parçasını çizerek gezi defterinize geçirdiğinizi düşünün. Yaratıcılığa yönelik tasarım eskizlerinden farklı olarak *görsel izlenim eskizleri* dediğimiz bu eskizler daha çözümleyici bir yolla bir okuma, anlama olgusudur. Bu nedenle her ikisine de eskiz denmesine karşın iki tür arasında fark vardır; tasarım eskizleri sentezle ilgili bir süreç boyunca gelişirken, görsel izlenim eskizleri çözümleyici, yorumlayıcı bir sürece bağlıdır.

Bir sokağın, ya da binanın eskizini yaptığınızda ortaya çıkan ürün, o nesnenin fotoğrafı, ölçülü çizimi ya da resminden farklıdır. Yaptığınız eskiz o nesnenin sizde bıraktığı izlenimleri ve

J. Utzon, Mayorka'da Ev, eskiz.

J. O. von Spreckelsen, Defence Binası eskizi.

yaratıcılığınızı içerir. Bu anlamda bu tür görsel tasarım eskizleri için de başkalarına iletilmekten çok kendiniz için yapılmış "*çizgisel not alma*" diyebiliriz. Burada önemli olan atmosferi yakalamak ve objelerle çevreleri arasındaki ilişkiyi gözlemektir.

Görsel izlenim eskizleri, daha önce de değinildiği gibi düşünceyi değil, görüleni anlatır, bunlar kişinin çevresiyle kurduğu ilişkinin görselleştirilmesidir. Kişisel yorumları içerirler, eskizi yapanın üslubunu, seçmeci tavrını yansıtır. Aktardığımız örneklerde olduğu gibi ayrıntılardan çok vurgulanmak istenen noktalar öne çıkarılır. Bitmişlik, tamamlanmışlık söz konusu değildir. Daha çok çevreden alınmış, anlık bir ara kesit, gibidirler.

Eskiz yapmak için ilham gelmesini beklememek gerekir. İlginç bir düşünce yakaladığınızda kalemi elinize almaktan çekinmeyin. Bu önemli bir alışkanlıktır. Bu konuda Picasso'nun sözünü de unutmayın, "*konuyu aramam onu bulurum*".

İlkokulda öğretmeniniz yazınızı beğenmemiş ve onu düzeltmenizi istemiş olabilir. Ama eskiz üzerinde buna benzer bir eleştiri söylemi geliştirilemez. Eskizler kimliğimizi yansıtır, ille de başkasına bir şey anlatması gerekmez, öncelik kendinize anlatmasıdır. Çalışmalarımızla kendi tarzımızı geliştirirken, başkalarının eskizlerini de

anlamaya, okumaya çalışırız. Eskiz okumaya yeterince aşina olmayan bir kimse bu kitapta verilmiş birçok ünlü mimarın eskizini beğenemeyebilir. Ama unutulmaması gereken nokta eskizlerin bir beğeni alanı. olmadığıdır. Eskizlerin önceliği başkalarına bir şey anlatmak değildir, size anlatması yeterlidir.

Bu yazıyı tamamlarken yolculukta bir tren penceresinden bile yapabileceğiniz, ya da bir tasarım problemine hızlı çözüm aramanızı gerektiren hızlı eskizden söz etmeliyiz. Hızlı eskiz yalnız hızlı çizme olarak anlaşılmamalı. Bu aynı zamanda hızlı düşünme, görme ve algılamaya dayanır ve bu yeteneklerinizin gelişmesine katkıda bulunur.

Hızlı Eskiz, batıdaki mimarlık okullarında üzerinde önemle durulan bir tekniktir. Eskiz beceriniz geliştikçe bu tekniği denemeye başlamalısınız. Bunun için obje ya da peyzajı dikkatle gözlemeyiniz, sizde kalıcı etki yapacak hususları yakalayarak birkaç çizgiyle, birkaç dakikada, kâğıda geçirmeniz gerekir. Hızlı eskiz tasarım eskizler için de uygulanır. Amacı kısa sürede bir problem üzerinde düşünce yoğunlaşmasını sağlamak ve çok sayıda alternatif çözüm üretmektir.

Son Söz: *Bir geziye çıkarken yanınıza hüviyetinizi, cüzdanınızı, biletinizi bir de **eskiz defterinizi** almayı unutmayın.* ■

LE CORBUSIER İSİMLİ BİR KENTTE YAŞAMIŞ OLMAYI İSTERDİM

Emel KAYIN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi

Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

"İnsanoğlu dünyaya her geçen gün daha çok pompalanan korkuyu yenebildiğinde, öteki tüm dehşetlerle de başa çıkabileceğine hiç kuşku yok. Korkuya teslim olunduğu sürece ise, erişilemeyenin gölgesinde hayat bulan insan-mekân deneyleri dünyayı sarsmayı sürdürecektir."

Yirminci yüzyılın ikonik mimarları arasında sayılan ve başyapıtlarını 1950'lerden sonra veren Louis Kahn'ın söylediği rivayet edilen "Le Corbusier isimli bir kentte yaşamış olmayı isterdim." cümlesi, ilk bakışta 1920'lerde sahneye çıkan Le Corbusier'i yücelten bir ifade gibi okunsa da, daha derin bir irdelemede bu cümlemin "modernist ütopyanın mekânla ilgili bölümünün kısa bir öyküsü" olduğu öne sürülebilir. "Mekânı" ve "insanın orada sürdürdüğü hayatı" yeniden şekillendirmeye kalkışan modernizmin öncüleri arasında bulunan Le Corbusier, adını mimarlık tarihine silinmeyecek harflerle yazdırmış olsa bile, gerçekte "Le Corbusier" isimli bir kent hiçbir zaman kurulamadı. Yine de bu mimarın kendisi de dahil hiç kimsenin mutlak bir gerçekliğe dönüştüremediği idealleri kadar onlara Kahn tarafından duyulan özlemin de, yirminci yüzyılın yenilikçi ruhunu kavrayanlar tarafından daima takdir edileceğini varsaymak zor olmasa gerek.

Le Corbusier, Endüstri Devrimi'nin gri renkli devriminin yaşadığı on dokuzuncu yüzyılın sonlarında doğdu. Zaman, yakın gelecekteki güçlü sancıların alt yapısını oluşturacak olan büyük arayışlar dönemiydi. İnsana, hayata ve mekâna dair on beşinci yüzyıldan beri modern dizgede evrilen düşüncelerin daha cesur bir biçimde varlık bulabilmesi için gereken

tüm koşullar hazırды. Demiryolları ve buharlı gemilerin gelişmesi uzak coğrafyaları erişilebilir kılar; geniş açıklıklar kat eden ya da göğe doğru yükselen çelik taşıyıcılar çarpıcı yapıların inşasına olanak sağlar, üretim binaları farklılaşırken insanın mekânla ilişkisi de değişti. Yolculuk deneyimlerinin gelişmesi mesafe kavramının sorgulanmasına yol açacak, kentlere kulelerden bakma olanağı mekân algısını dönüştürecek, fabrikaların varlığı emek-sermaye geriliminden giyinme tarzına uzanan bir dizi olgunun yeniden ele alınmasını gerektirecek, endüstri insanına farklı bir gündelik hayatı dikte edecekti. On dokuzuncu yüzyılın ortasında icat edilen betonarme, çeliklerle birlikte bu hayatı çevreleyen etkin kabuğu oluşturdu.

Yeni gelişmelerin mekândaki yansımaları çarpıcıydı. Baron Eugene Haussmann on dokuzuncu yüzyılın ortasından sonra geniş bulvarlardan oluşan düzenli Paris'i yaratmaya koyuldu. Kimilerine göre bu inşa, asilerin saklanması sağlayan bir labirenti oluşturan Ortaçağ kentini yok etmek üzere kurgulanmıştı ve tarih inşanın görkemi kadar belleğin yitirilmesini de yargılayacaktı. Roland Barthes'in yirminci yüzyılın ikinci yarısında "Kule tüm dünyada varlığını korur" sözleriyle onurlandıracağı Eyfel Kulesi, inşa edildiğinde

Le Corbusier, Marsilya Konut Bloğu.

Le Corbusier, Villa Savoye.

Le Corbusier, Marsilya Konut Bloğu.

bir demir yığını olarak horlandı; öyle ki Guy de Maupassant onun görülmediği tek yer olduğu için yemeklerini Eyfel Kulesi'nde yediğini söyledi (Barthes, 2008).

Mimarlık, mekânı yeni bir gerçekliğin içine oturtmaya kalkışırken edebiyat da benzer bir yolu izliyordu. İkisi de güç bir işe, insanı ve hayatı dönüştürmeye soyunmuşlardı. Tüm büyük dönüşüm süreçlerinde beklenebileceği gibi yerleşik olanın güçlü direnciyle karşılaşmış olsalar da, geleneği modern çizgiye evirmekteki tarihsel rollerini unutulmaz bir biçimde sahnelerdiler. Nikolai Vasilyeviç Gogol'un 1842'de yayımlanan *Palto'su* soylular tarafından "*Şu Gogol'un Palto'su ne korkunç bir öykü. Bu köprüdeki hayalet hepimizin paltolarını sırtından çıkarır.*" gibi cümlelerle hırpalandı (Gogol, 1999). *Beyaz Geceler* adlı yapıtı 1848'de yayımlandığında beğenilmemiş olan Fyodor Mihailoviç Dostoyevski, bir gün modern edebiyattaki yenilikçiler arasında sayılacak, onun 1864 tarihli *Yeraltından Notlar*'ı için "*Bugün insan anlayışımızda, kendi kokumuz, pisliğimiz, yenilgilerimiz ve acılarımızı sahiplenip sevebilmek ve aşılanmanın zevklerinde bir mantık olduğunu kabul etmek varsa bu görüşün başlangıcı Yeraltından Notlar'dadır.*" denilecekti (Dostoyevski, 2002). Böceğe dönüştüğü için dünyaya yeni bir algıyla bakmaya yazgılanan Gregor Samsa'nın ve varlığını erişilmez bir şatonun iktidarıyla birlikte konumlandırmak zorunda kalan K'nın hayatlarını yazan Franz Kafka ise, olasılıkla epeyce acı çektiği için öldükten sonra yapıtlarının yakılmasını isteyecekti (Kafka, 2003; Kafka, 2006). Mimarlıktaki modern öncüler de, edebiyattakiler gibi ardılarının önünü açmak üzere eleştirileri göğüsledi. "*Dekorasyon daima bir konstrüksiyon hatasını gizler.*" diyen Auguste Perret, 1903'de Paris'te betonarme iskeletli bir apartman yaptı. Dekorasyonun yozlaşmış aristokratlarla mücrimlerin ihtiyaç duyabileceği bir cürüm olduğunu söyleyen Adolf Loos ise, 1910'da Viyana'da süslemekten arınmış yalın kitlelerden oluştuğu için bazılarını çok çirkin gören *Steiner Evi*'ni inşa etti.

Le Corbusier'in, büyük bir çağın başladığını ve yeni bir anlayışın doğduğunu öne sürdüğü kült kitabı *Bir Mimarlığa Doğru*, 1923 yılında yayımlandı. Ona göre gelenekler içinde boğulan mimarlığa yeni yollar açmak, çağın malzeme ve teknolojilerini kullanarak insanları daha mutlu edecek yapılar yapmak gerekiyordu (Le Corbusier, 2005). Virginia Woolf ise yazma nedenini "*Yaşamı ve ölümü vermek istiyorum, sağlığı ve cılıgınlığı; toplum düzenini eleştirmek istiyorum, işler halinde, en yoğun biçimde.*" olarak açıkladığı *Mrs. Dalloway*'ı 1925'de ortaya koydu. İnsan zihninin bir günlük algısı aracılığıyla İngiliz toplumunun geleneksel yapısına yönelttiği incelikli eleştiri, içinde yirminci yüzyıla özgü kaygıları ve özlemleri barındırıyordu (Woolf, 2010; Uyar, 2010).

Auguste Perret, Theatre Des Champs Elysees.

Çağlarında ortaya çıkan yeniliklerin yanı sıra Birinci Dünya Savaşı sonrasında filizlenen iyi bir dünya kurma umudundan da beslenmiş olan bu yapıtlar, mekân ve insan üzerinde dönüştürücü etkiler yaratan büyük yapıtlar külliyyatına eklemlendiler.

Bir Mimarlığa Doğru, kentlerin ve mimarlığın geleceği için işlevsel çözümler önerse de, bir duygu evreninin içinde yazılmıştı. Le Corbusier "*İçinde yaşamak için makine projesiyle uğraşan ve mimarlık hizmet etmektir diyenlere yanıtımız şu oldu: Mimarlık coşku vermektir.*" cümleleriyle devrimci bir kitap olarak gördüğü yapıtını eleştirenlere karşı durdu. Onun öngörülleri mekânın insanı biçimlendirebileceğine dair ipuçlarını içinde taşıyordu. Çağın heyecanını yakalamak isteyen Le Corbusier, mimarlığın biçimlerle ilişkisinin olmadığını, onun yüceliğe elverişli nesnelliğiyle en ilkel sezgileri etkileyebileceğini, soyutluğuyla en seçkin yetileri kendisine çekebileceğini, kaba gerçeğe kök salarak ona ruh verebileceğini öne sürdü. Böyle bir çerçevede ışık altında ustalıkla bir araya getirilmiş kitleler, aydınlık ve havadar mekânlar, geniş oturma odaları, yerden yükseltilmiş kitleler, çatı bahçeleri, yeşil endüstri siteleri, fabrikaların karanlık küllünden kurtulmuş sağlıklı işçi evleri hayal ediyor; makine estetiğini kutsarken tasarımlarını seri üretimle ve ekonomik biçimde gerçek kılmayı planlıyordu. Tarihten devşirilen biçimler yığınının altında kaybolmuş ya da endüstrinin kirliliğinin içinde kalmış mekânların yerine, sağlıklı, huzurlu, rahat ortamlar yaratmayı istedi.

Auguste Perret, Apartman.

Le Corbusier gibi modernist yaklaşımı benimseyen diğer mimarlar da insan için yeni bir yaşam tarzı öneriyorlardı. Yapılardaki kocaman açıklıklar iç mekânı dışarıyla bütünleştiriyor, eski tür mahremiyeti ortadan kaldırıyor. Sadece evler, ofisler değil, koltuklar, kanepeler, lambalar, giysiler yeniden tasarlanıyor; süsten arındırılıyor; yalın bir geometriye kavuşturuluyordu. Peruklu adamlar, kabarık etekli uzun elbiseler giyen kadınlar, kadife kaplı oymalı koltuklar, derin gölgeler taşıyan salonlar hayal olmuştur. Hayatın ve insanın mekânla birlikte geçirdiği değişim, belki de hiçbir dönemde bu

Steiner Evi.

kadar çarpıcı bir çizgide gerçekleşmemişti. Erken modernist mimarlar, insanların tanıdıkları kodların ve ilişkilerin ani değişiminden duyduğu huzursuzluğa aldırmadılar. Le Corbusier de dahil olmak üzere dönem mimarlarının müşterilerine yaptıkları dayatmalar, başarılarıyla birlikte kitaplara geçti (Botton, 2007). Üstelik tarihin biçimler orada olduğu için değil de insan geçmişini zihninde taşıdığı için, bir gün geri gelebileceğini de düşünemiyorlardı. Bunların farkına varmaları ancak postmodernist homurtuların duyulmaya başlandığı 1970'lerden sonra gerçekleşecekti.

Le Corbusier de, yenilikçi, işlevsel, teknolojik, sağlıklı bir mimarlığı ve geniş bulvarlar, meydanlar, kocaman yeşil alanlarla biçimlenmiş huzurlu kentleri yaratmak isteyen diğer modernist mimarlar da, çok geçmeden İkinci Dünya Savaşı ile karşılaştılar. Kentlerin bombalandığı, toplama kamplarının kurulduğu, casusların kol gezdiği bir dünyada, mekân ellere arasında kaydı. 1941'de İlya Ehrenburg, *Paris Düşerken*'i yayımladı. Kitapta, savaşın isyan edilesi yeni bir gerçeklik yarattığı Paris'in ve orada yaşayanların trajedisi anlatılıyordu (Ehrenburg, 2002). Bu acımasız dünyaya daha fazla dayanamayan Virginia Woolf aynı yıl intihar etti. Savaş sonrasında Le Corbusier, Fransa'nın yeniden inşası için projeler önerdi. Bazı projeleri onaylanmadıysa da 1952'de tamamlanan *Marsilya Konut Birimi*, mimarlık tarihindeki yerini aldı. Le Corbusier artık modern mimarlığın en önemli simgelerinden biriydi. Yine de Paris düştüğünde modernizmin erken döneminin o saf heyecanı da düşecek, bu ekol yeni başyapıtlarla yükselip yaygınlaşacak, ama yaygınlaştığı oranda tüketilecek ve özellikle 1970'lerden sonra insanları tekdüze bir mekânın içinde yaşamaya mahkûm ettiği ve mutsuzlaştırdığı yönünde suçlanacaktı.

Yirminci yüzyılın mimarlık alanındaki modern deneyimi değerlendirildiğinde, ideallerin tam olarak gerçekleşemediği söylenebilir. Savaşın ardından Berlin aşılabilir bir duvarla ikiye ayrılırken Batı Berlin kimi metropollerle birlikte mimarlığın güç temsili olarak kullanıldığı bir yere dönüştü. 1970'ler sonrasında ise insanlar, kentleri tarihten seçilmiş bir biçimler sepetine dönüştüren postmodern mimarlığın neden

olduğu algı şaşırtmasıyla karşılaştılar. Onların yerini kısa bir süre sonra yüksek teknolojilerle üretilen kavranması zor binalar aldı. En yüksek, en büyük, en teknolojik, en şaşırtıcı binaya sahip olmak kentler için, şimdi her zamankinden önemliydi. Yeryüzü bu yarışların sonunda, insanların içinde yitip ezildikleri, yabancılaşma, korktukları, yorgun düştükleri, dev binalarla kocaman bulvarlardan oluşan bir yığın zengin kent ile insanların aklıktan kıvranarak öldükleri ya da birbirini kırıp geçtikleri bir yığın yoksul kente sahip oldu. Yirminci yüzyılın sonuna yaklaşırlarken Berlin Duvarı gürültüyle yıkıldı; ama farklı kutuplar arasındaki gerilimler dünyada yeni duvarların inşa edilmesine neden oldu. İnsanlar modern edebiyatın çok zaman önce işaret ettiği gibi hem yeraltı mahkûmları olarak yaşamayı sürdürdüler hem de onları buna zorlayan şatolara karşı durmaya çalıştılar.

Yirminci yüzyıldan yirmi birinci yüzyıla akan süreçte sayısız insan, birbirinin aynı binalardan oluşan, trafikle boğuşulan, yeşilin yok edildiği, suyun ve havanın kirlendiği kentlerde, dip dibe hücre evlerde, vahşi kapitalizmin çalışanların ilğini kemiğini emdiği iş ortamlarında; rekabet ve tüketim gerçeğinin toplumsal ideallerin yerini aldığı sanat zeminlerinde, çaresiz bir hayatı sürdürdü. Dayanma yollarından biri de içinde mutlu olamadığı gerçek mekânın yerine, açlığın, sömürünün, savaşın seyirlik kılındığı sanal mekânı koymaktı. Olup bitenin suçlularını aramaya kalkışanlar, politikacılar, kapital sahipleri ve duyarsız kitlelerle birlikte mekânın tasarımcılarıyla da karşılaştılar. Yirminci yüzyıl boyunca söz alanını sürekli büyüten psikoloji, insan ve mekân ilişkisini açıklayan çevre psikolojisi alanını yaratırken, yorumbilim- *hermeneutik*-, göstergebilim- *semiyoloji*- ve görüngübilim- *fenomenoloji*-, gibi alanlar, gözle görülenlerden daha fazlasının var olduğu bir mekânı açıklamaya giriştiler. Hepsinin bilgi birikiminden çıkan sonuç, insanın mekânı biçimlendirdiği kadar mekânın da insanı biçimlendirdiğiydi. Mekânın insanları kötülüğe ve suça itip itmediği meselesi, derin tartışmaların konusunu oluşturdu.

Modern mimarlığa ne kadar büyük eleştiriler yöneltilirse yöneltilsin, Le Corbusier'in gün ışığının, havanın, yeşilin, kentsel ve mimari donanımların, teknolojinin herkes için adil olmasını düşlediği mekânlarında yaşamayı birçok insanın özleyeceği kesin. İdeallerini tam anlamıyla gerçekleştirememiş olan bu mimarın ütopyistler tarihinde yer alabileceğini söyleyebiliriz. Modernist mimarlığa yöneltilen en güçlü eleştiri, George Helmuth ile Minoru Yamasaki tarafından tasarlanan ve 1954'de tamamlanan *Pruitt Igoe Konut Kompleksi*'nin başına gelmiş olanlardır. İnsan ruhunu olumsuz biçimde etkilediği

Pruitt Igoe Konut Kompleksinin yıkılışı.

ve suça ortam sağladığı iddiasıyla itham edilen bina, 1972 yılında dinamitlenerek yıkıldı. Bu olay tarihçiler tarafından modern mimarlığın sonu olarak nitelendi. Aradan çeyrek yüzyıl geçtikten sonra ise, mimarlığı itham etmenin her şeyi açıklayamayacağı ve büyük resmi görmenin zorunlu olduğu ortaya çıkacaktı. Yamasaki'nin 1960'larda tasarladığı ve 1973'de tamamlanan *Dünya Ticaret Merkezi* 11 Eylül 2001'de bir uçağın çarpmasıyla gerçekleştirilen saldırı sonucunda yerle bir olacak; dünya bu kez bir bina inşa edildiği için değil de, bir bina yıkıldığı için kimsenin birbirine güvenemediği şizofrenik bir mekâna dönüşecekti.

İkiz kulelerin yıkımı, 1970'lerden başlayarak ipuçları izlenmeye başlayan, 1980'lerde yerleşik hale gelen, 1990'larda ise açmazlarını büsbütün ortaya koyan bir dizi politik, ekonomik, kültürel vb. gelişmenin son halkası olarak nitelenebilir. Sömürünün ve şiddetin kol gezdiği bu yeni dünyanın romanı da, Mario Giordano ta-

Dünya Ticaret Merkezi'nin Yıkılışı.

Berlin Duvarının yıkılışı.

rafından yazılan ve 1999 tarihinde yayımlanan *Deney*'di. 1972 yılında Stanford Üniversitesi'nde hapishanenin insan psikolojisine etkilerini araştırmak için gerçekleştirilen, ama çıkırından çıktığı için altıncı günde bitirilmek zorunda kalınan Zimbardo deneyinden esinlenerek yazılan *Deney*'de, rol yapma haline ilişkin sınırların aşarak mahkûmu canlandıranların kaçmaya çalıştıkları, gardiyan yerine geçenlerin de şiddet kullandıkları bir ortam resmediliyordu. Yapay olarak yaratılan bir hapishanenin bile ölümcül bir gerçekliğe dönüşebileceğinin altını çizen *Deney*, insan-mekân ilişkisine dair en karanlık kutulardan birini sergilerken, kendi Sibiryaya deneyimine atıfla bir hapishanenin dehşetini yenebilen bir insanın her şeyi yenebileceğini söyleyen Dostoyevski'ye de vurgu yapıyordu (Giordano, 2012).

İnsanoğlu dünyaya her geçen gün daha çok pompalanan korkuyu yenebildiğinde, öteki tüm dehşetlerle de başa çıkabileceğine hiç kuşku yok. Korkuya teslim olunduğu sürece ise, erişilemeyen gölgesinde hayat bulan insan-mekân deneyleri dünyayı sarsmayı sürdürecektir. Mimarlığın "bir dünya içinde duygusal olarak algılanabilen yeni bir dünya" yarattığını düşünen Louis Kahn'a bugünden baktığımızda ise, onun için şunu söyleyebiliriz: O hâlâ yaşıyor olsaydı bu deneylerin onun mimarlığını ne yönde dönüştüreceğini tahmin etmemiz mümkün değil.

Bir başka anlatımla, Louis Kahn eğer 1974'de New York'ta bir tren istasyonunun tuvaletinde ölmemiş ve yeryüzünde dolaşmayı sürdürüyor olsaydı onun zihnindekilerden çok farklı kodlar sunan yeni dünya mekânından nasıl etkileneceğini ya da Le Corbusier isimli bir kentte yaşamayı istemeyi sürdürüp sürdüremeyeceğini hiç kimse bilmeyecek. ■

KAYNAKLAR

- Barthes, R. (2008), *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi*, Çev. M. Rifat, S. Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Botton, A. de. (2007), *Mutluluğun Mimarisi*, Çev. B. T. Altuğ, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Dostoyevski, F. M. (2002), *Yeraltından Notlar*, Çev. M. Özgül, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ehrenburg, İ. (2002), *Paris Düşerken*, Çev. A. Tokatlı, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Giordano, M. (2012), *Deney*, Çev. R. Minareci, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Gogol, N. V. (1999), *Üç Öykü*, Çev. O. Veli, E. Güney, O. Peltek, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Kafka, F. (2003), *Dönüşüm*, Çev. G. Sert, İlyas Yayınevi, İzmir.
- Kafka, F. (2006), *Şato*, Çev. Ş. Çorlu, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Le Corbusier, (2005), *Bir Mimarlığa Doğru*, Çev. S. Merzi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Orhan, (2002), "Aşağılanmanın Zevkleri", *Yeraltından Notlar*, Çev. M. Özgül, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Uyar, Tomris (2010), "Virginia Woolf Üstüne", *Mrs. Dalloway*, Çev. Tomris Uyar, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 5-8.
- Woolf, V. (2010) *Mrs. Dalloway*, Çev. Tomris Uyar, İletişim Yayınları, İstanbul.

Not: Bu makale önce *Dünden Bugüne Edebiyat* dergisinin 2012 / 5 sayısında yayımlanmıştır. Yazar isteğimiz üzerine dergimiz için yeniden düzenlemiştir.

SEYHAN HAVZASINDA PLANLAMA, SU VE YÖNETİMİ

Tevfik YILDIRIM

Uzman Şehir ve Bölge Plancısı

"Akdeniz tarım ve orman ekosistemleri, son yıllardaki kontrolsüz biçimde tarıma açılan alanlar nedeniyle arazi bozunumuna duyarlı duruma dönüştürülmüşlerdir. Kırsal ve kentsel bölge insanımızın yaşam kalitesinin düşmesine neden olan anılan sorunlar Ulusal Çölleşme Eylem Planı'nda (UÇEP) ana bileşke olan ve ilgili tüm devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı bütünleşik çok meslekli Sürdürülebilir Havza Yönetim (SHY) planlarıyla çözümlenebilir. Sonuç olarak suyumuz, su kaynaklarımıza, çevresel değerlerimize, kentlerimize ve tabii ki bütün bunların hepsini kapsayan havzalarımıza sahip çıkmalı ve rant amacı olmadan bu kaynaklarımızı ülkesel çıkarlarımız doğrultusunda değerlendirmeliyiz."

Neden Havza Ölçeği

Günümüzde nüfus artışına paralel artan insan faaliyetleri sonucu çevre sorunları artmış ve tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme, doğal kaynakların tükenmesi, çevre kirliliğinin, çevre sorunlarının artması; çevre kavramının planlama disiplini etkilemesine yol açmış, planlamada ekolojik yaklaşım önem kazanmıştır. Ekonomik büyüme ile çevrenin korunması arasında denge arayışı 1980'lerde sürdürülebilir kalkınma politikalarını oluşturmuş ve gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinin çevre ve planlama politikalarını etkilemiştir. Doğal kaynakların akılcı kullanımının ve korunmasının önem kazanması, planlamada sürdürülebilir yönetim yaklaşımlarının gelişmesi; havza ölçeğinin, en uygun bölgesel ölçek birimi olarak önem kazanmasına yol açmıştır.

Bir nehir havzası; nehrin kaynağı ve sonlandığı yer arasında kalan ve nehre su veren tüm alanı kapsamaktadır. Bir de kapalı havzalar vardır ki; özellikle denize çıkışı olmayan iç bölgelerde, göllerde ve /veya iç deltalarda sona erer. Nehir havzaları idari ya da politik bölünmelerden ziyade doğal, hidrolojik sınırlara dayanır ve tatlı su sistemlerinin ve ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilir kullanımının planlanması için en uygun birim "havza" ölçeğidir. Farklı sektörlerin ve kaynak kullanıcılarının bir arada düşünüldüğü, tehdit ve olanakların uzun vadeli değerlendirildiği ve bir alana yapılan müdahalenin yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerin izlendiği en uygun ölçek havza olduğundan, doğal kaynakların yönetiminde "havza" ölçeği esas alınmalıdır.

Planlamada teknik, ekonomik, sosyal yapılabirlik yaklaşımı yanında çevrenin korunması, çevresel yapılabirlik yaklaşımı, üst ölçekli plan kararlarının havza ölçeği dikkate alınarak oluşturulmasını, doğal kaynakların akılcı kullanımını, havzadaki tüm faaliyetlerin havza bazında planlanmasını, doğal kaynak olarak suyun korunmasını gerektirmiştir. Aksi halde su kalitesinin ve havzanın genel anlamda ve etkin korunması güçleşecektir.

Havza su (sulama - içme suyu - taşkın koruma - enerji) nicel planlaması ve yönetimi yanında,

havza su nitel ve genel planlamasında, tatlı su sistemlerinin, ekosistemlerin, biyolojik çeşitliliğin korunması, genel doğal kaynakların akılcı kullanımı, koruma/kullanma dengesi, insani gelişim, sürdürülebilir kalkınma, tarih, kültür, çevresel izleme-değerlendirme teknikleri, çevresel, sosyal altyapı planlaması, ulaşım planlaması, havzanın genel potansiyelinin, mevcut ve mutasavver faaliyetlerinin teknik, ekonomik, çevresel, sosyal, kültürel, tarihî inceleme, değerlendirme, geliştirme, yönetim çalışmaları için de en uygun planlama ve yönetim birimi olarak kabul edilmiştir.

Sonuç olarak, plan kararlarının ve stratejilerin su havzası ölçeğinde alınmaması, havzanın sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Ulusal Havza Yönetim Stratejisinin Amacı Nedir?

Su kaynakları yönetimi açısından günümüzde gelişen yaklaşım, kaynak yönetiminin havza bazında ve diğer doğal kaynaklarla entegre biçimde gerçekleştirilmesidir. Enerji, tarım, sağlık ve çevre gibi sosyoekonomik kalkınmanın başlıca sektörleri için itici güç olan su kaynaklarının, çevreyle uyumlu ve entegre yönetimi, sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenlerinden biridir. Su kaynaklarının verimli kullanılabilmesi kadar, doğal yenilenme sürecinin temel alınarak gelecek nesillerin ihtiyacının da dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

AB Su Politikalarının gelişimi 2000 yılında benimsenen "Su Çerçeve Direktifi" (2000/60/EC-22 Kasım 2000) ile farklı bir boyut kazanmıştır. Avrupa Birliği'nin su politikasının "anayasası" olarak kabul edilen Direktif önemli yenilikler içermesinin yanında şimdiye kadar olan su politikalarının çerçevesini belirlemesi açısından da önem taşımaktadır (Çiçek N., 2009).

Bütünleşik havza yönetiminde, nehir havza yönetimi planlarının (NHYP) yapılması esastır. Bu planların yapımına dair herhangi bir reçete, yol veya yaklaşım önermek günümüzün en çok tartışılan konularından biridir.

Ulusal Havza Yönetim Stratejisinin (UHYS) amacı, ülkemiz su havzalarının doğal kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kul-

lanımı ile ilgili uzun vadeli kararlara ve yatırım programlarına rehberlik sağlamak, toplumumuzun havzaların ekolojik, ekonomik ve sosyal fayda ve hizmetleri ile ilgili ihtiyaç ve beklentilerinin yeterli düzeyde ve sürdürülebilir olarak karşılanması için yapılacak çalışmalara ortak bir yol göstermektir. UHYS'nin temel önceliği; ülkemiz su toplama havzalarında yıllardır süregelen doğal kaynak ve çevresel bozunum sürecini durdurmak, toprak, su, bitki örtüsü ve biyolojik çeşitlilik kaynaklarının verimliliğini ve kalitesini korumak ve iyileştirmek, uygun kullanımlarını sağlamak, alt havzalardaki kullanıcılara sunulan havza hizmetlerini azami düzeye çıkarmak ve havzada yaşayan düşük gelirli kırsal nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesine katkı sağlamaktır.

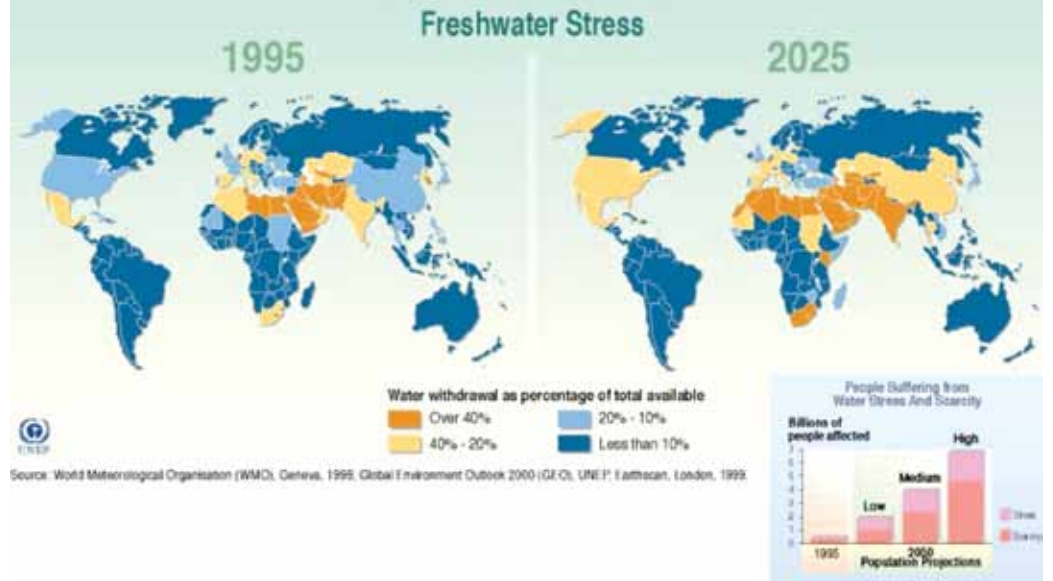
Ulusal Havza Yönetim Stratejisi'nin vizyonu "Ülkemiz havzalarının eşgüdümü, katılımcı ve ekosistem odaklı yönetimi ile havza kaynaklarını korumak, geliştirmek, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel hizmet ve faydalarını sürdürülebilir olarak temin etmek suretiyle yaşam kalitesinin ve refah düzeyinin artırılmasına ve ülkenin kalkınmasına gerekli katkıları sağlamaktır" şeklinde belirlenmiştir.

Dünyada ve ülkemizde 1970'li ve 1980'li yıllarda havza yönetim faaliyetleri aşağı havza varlıklarının, özellikle de baraj rezervuarlarının korunmasına öncelik vermiş ve ağırlıklı olarak teknik mühendislik çözümlerini benimsemiştir. 1990'lardan sonra uygulanan havza yönetim yaklaşımları ve projeleri ise doğal kaynakların korunması ve rehabilitasyonu ile bu kaynakların kullanımına bağımlı düşük gelirli kırsal toplumların kalkındırılması faaliyetlerini beraberce ele almaya ve katılımcı olarak planlama ve uygulamaya yönelik olmuştur.

Havzaya yönelik birkaç planın tanımı şöyle yapılmıştır:

Havza Master Planı: Havza su potansiyeli ve kalitesi, toprak kaynakları, su kullanımları ve ihtiyaçlarının etüt edilmesi, belirlenen potansiyelin değerlendirilme öncelikleri ile olabilecek su ihtiyacının tespiti, ihtiyacın karşılanma yöntemleri ile proje formülasyonları ve bunların teknik, ekonomik ve çevresel yapılabilirliğinin incelenmesini içeren planlardır. Nehir havzası koruma eylem planları ve nehir havzası yönetim planları bütüncül havza yönetim yaklaşımı ile hazırlanmakta ve uygulanmakta olan temel planlardır.

Havza Koruma Eylem Planı: Su kaynakları potansiyelinin her türlü kullanım amacıyla korunması, havzada su kalitesi ve doğal hayatın devamı için su kullanımının en iyi bir biçimde sağlanması, kirlenmesinin önlenmesi ve kirlenmiş olan su kaynaklarının su kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların bütününe içeren koruma planıdır.

1995-2025 arasında taze su durumu.

http://ec.europa.eu/research/dossier/do220307/images/25_waterstress_world_large.jpg

Nehir Havza Yönetim Planı: bir havzadaki su kaynaklarının ve canlı hayatının korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak üzere, su kaynakları için sürdürülebilir bir koruma-kullanma dengesi gözetilerek hazırlanan entegre plandır.

Havza Yönetiminin Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatları, Tehditleri

UHYS taslağında, ilgili kuruluşlar ve paydaşlar tarafından havza yönetimi ile ilgili başlıca Güçlü, Zayıf yönler, Fırsatlar ve Tehditler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Güçlü Yönler:

- Kurumların havza projeleri ve uygulamaları konusunda uzun döneme dayalı deneyimleri, kurumların son dönemde havza bütünlüğünü esas alan yatırımlara ve planlamalara yönelmesi.
- Havza koruma eylem planları ve nehir havzası yönetim planlarının hazırlanmakta olması.
- Havza yatırımlarına sağlanan finansman kaynaklarının artması.
- Toprak muhafaza ve havza rehabilitasyon uygulamalarının artması.

Zayıf Yönler:

- Havza yönetimi ile ilgili politika ve stratejilerdeki yetersizlikler.
- Kurumlar arası eşgüdüm ve işbirliği yetersizliği, kurumların görev ve yetkileri ile ilgili örtüşmeler, boşluklar, belirsizlikler, bu konuda mevzuat yetersizlikleri.
- Yürütülen projeler ve çalışmalar hakkında bilgilendirme, şeffaflık eksikliği.
- Havza çalışmalarının eşgüdümlü yürütülmesine temel oluşturacak üst düzey planların tamamlanması ve güncellenmesindeki yetersizlikler.
- Havza bazında planlama için ulusal veri tabanının yetersizliği ile modern bilgi teknolojilerini kullanan izleme ve değerlendirme teknikleri ve yöntemleri.

lojilerini kullanan izleme ve değerlendirme teknikleri ve yöntemleri.

Fırsatlar:

- Bilgiye erişim ve gelişen bilgi teknolojilerinden faydalanma olanağı (CBS, vb.).
- Doğal kaynak zenginliği, halen kullanılmayan ciddi havza kaynakları potansiyeli.
- Toplumda doğal kaynakların ve çevrenin korunması ile ilgili farkındalığın artması.
- Politik ilgi ve desteğin artması.
- AB uyum sürecinde su havzaları yönetiminin yeri ve önemi.

Tehditler:

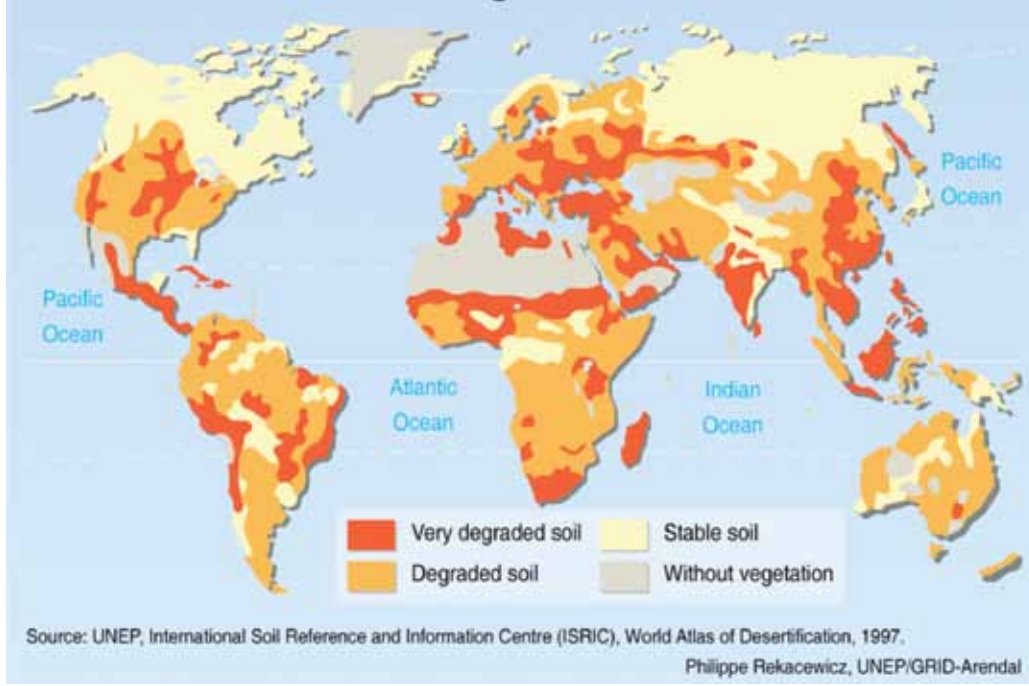
- Aşağı ve yukarı havzalar arasındaki nüfus dengesinin bozulması.
- Mülkiyet ve kullanım hakkı problemleri.
- Artan sanayi kaynaklı kirlilik ile tarımda kimyasal ilaç ve gübre kullanımının artması.
- Biyolojik çeşitlilik üzerindeki baskılar.
- Uygulamalara yönelik gerekli yaptırımların yetersiz kalması.

Doğal kaynakların durumu ve bozulumu ile ilgili kriterler şöyledir:

- Havza büyüklüğü,
- Havza alanının mevcut kullanım durumu,
- Havzada yer alan tarım havzaları, erozyon derecesi ve riski durumu,
- Havzalar itibarıyla Yıllık Ortalama Sediment Miktarları,
- Afetler (doğal ve insan kaynaklı) tehdidi/riski ve zararları (sel, taşkın, çığ, deprem, heyelan, yangın, vb.).

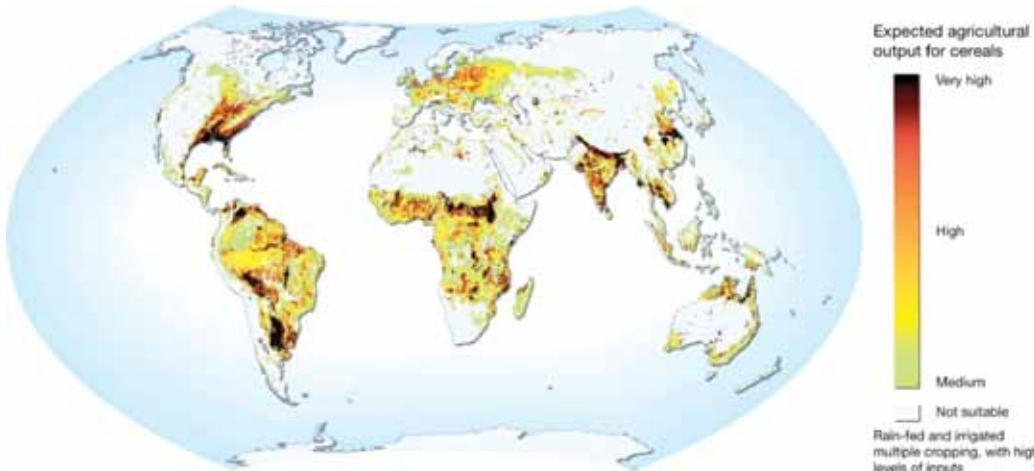
Su kaynakları ile ilgili kriterler:

- Havzanın su kaynakları potansiyeli,
- İklim durumu
- Havzada su kullanımının dağılımı
- İçme, kullanma ve sanayi suyu durumu,
- Tarım sulama alanı,

Dünyadaki toprak bozunumu.

<http://www.sswm.info/sites/default/files/toolbox/UNEP%20et%20a%201997%20soil%20degradation.png>

Dünyada beklenen hububat verimi. IDTE: Arid Alanlarda İklim Değişikliğinin Tarımsal Üretim Sistemlerine Etkisi (ICCAP).

<http://www.chikyu.ac.jp/iccip>

- Hidro-elektrik enerji üretim durumu ve potansiyeli,
- Su kaynakları kalite durumu,
- Su kaynakları kirlenme derecesi ve tehdidi.

Sosyo-ekonomik kriterler:

- Havzadaki nüfus durumu,
- Havza illerinin kalkınmışlık durumu.

Havza biyolojik çeşitlilik ve korunan alanlar kriterleri:

- Havzadaki sulak alanlar ve diğer korunan alanlar.

Dünyada Su Tüketimi ve Türkiye'deki Havzaların Mevcut Durumu

Yeryüzündeki suların % 97'si okyanusları, yani bütün denizleri oluşturur. Tüm tatlı suların oranı % 3'tür. Tatlı suların, % 79'u buzullardan (tüm suların % 2,39), % 20'si yeraltı sularından (tüm suların % 0,6), % 1'i de ulaşılabilir sulardan (tüm

suların % 0,03) oluşmaktadır. Su kaynakları yönünden zengin görülen bölümlerde de kirlenme hızla ilerliyor. Kullanılabilecek su potansiyeli azalıyor. Suyun maliyeti artıyor, nüfus arttıkça da kişi başına düşen su miktarı azalıyor.

16-23 Mart tarihleri arasında Kyoto'da yapılan, "3. Dünya Su Forumu"nda, BM kuruluşlarından olan, "Dünya Su Değerlendirme Programı"nın başkanı Gordon Young tarafından hazırlanan "Dünya Su Gelişme Raporu"nda dünya nüfusunun 9,3 milyara ulaşması beklenen 2050 yılına gelindiğinde, iklim değişiklikleri nedeniyle, 60 ülkedeki 7 milyar insanın su kıtlığı ile karşı karşıya geleceği belirtilmektedir. (Türkiye'nin Yeraltısuyu Kaynakları ve Su Politikaları, Jeoloji Müh. Behiç Çongar, Dünyadaki Su Varlığı)

Yeryüzündeki su kaynakları, bilinçsiz tarım, düzensiz yerleşme, çarpık sanayileşme ve altyapı yetersizliği nedeniyle, yalnız bizde değil, dünyanın birçok bölgesinde, etkili bir şekilde kirleniyor, tahrip ediliyor, tüketiliyor. Bilinçsiz su

tüketimi ve yetersizliği sonucunda çevre sorunları oluşmaktadır. Erozyon, ormansızlaşma, mera alanlarında bozunum, toprakların organik madde kaybı (anız yakımı), arazilerin fiziksel bozunumları, yanlış arazi kullanımı, kullanılabilecek suyun azalması, çoraklaşma - tuzlanma, tarım ilaçları, toprak kirlenmesi, doğal bitki örtüsü ve canlı çeşitliliğin bozunumu bunlardan birkaçıdır. Türkiye yıllık yağış ortalaması (aritmetik), 642,6 mm, Türkiye'ye düşen yıllık ortalama yağış miktarı, 501,0 km³tür. (DSİ verileri)

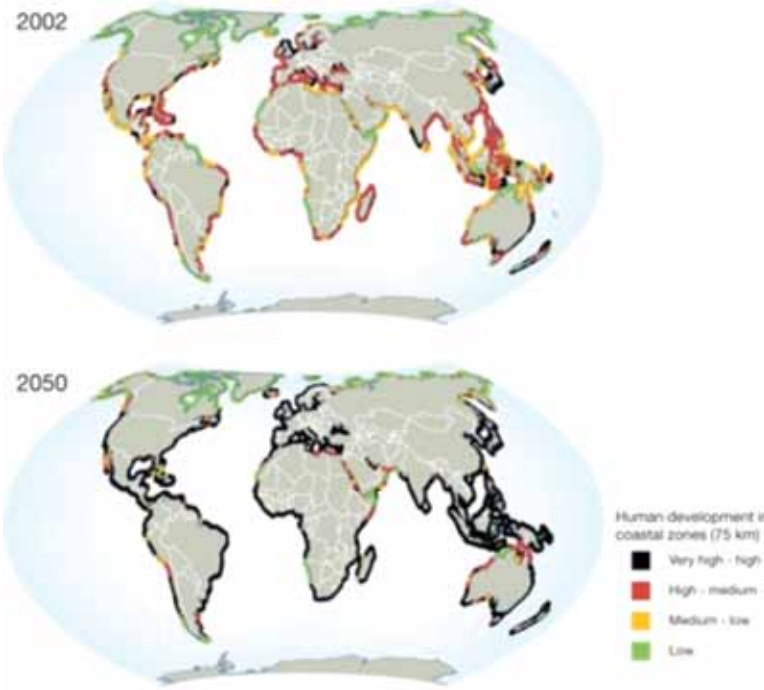
Dünya hububat konusunda çok kötü bir tabloyla karşı karşıya Avrupa'da Türkiye'nin olduğu çok az yer hububat tarımı yapılabilir duruma gelecektir. Türkiye'de, 25,85 milyon ha olarak belirlenen sulanabilir özellikteki tarım alanlarımızın, ancak 8,50 milyon hektarlık kesiminin ekonomik olarak sulanabilmesi için yeterli su kaynağına sahibiz. Bugünkü fiili sulama alanı 2,50 milyon ha (DSİ), 2,00 milyon ha (halk) olmak üzere toplam 4,50 milyon ha civarındadır. Ülkemizde bugün, 2002 yılı DSİ verilerine göre, yıllık 33,90 milyar m³ yerüstü suyu ve 6,23 milyar m³ yeraltı suyu olmak üzere, toplam su kullanımının 40 milyar m³/yıl mertebelerinde olduğu görülmektedir. Bu da ekonomik olarak kullanılabilecek su potansiyelimizin (yaklaşık 110 milyar m³/yıl), yarısından az bir kesimin kullanıldığını gösterir.

2005-2015 Uluslararası On Yıllık Eylem Planı "Yaşam İçin Su": BM tarafından hazırlanan, Uluslararası On yıllık Eylem Planı su ile ilgili programların ve projelerin yürütülmesi ve su ile ilgili sorunların her kademedede çözümünün kolaylaştırılması için işbirliğini hedeflemiştir. Temel hedefler şunlardır: Sanitasyona ulaşım, afetlerin önlenmesi, kirlilik, sınır aşan su sorunları, su, sanitasyon ve cinsiyet ayrımı, kapasite artırımı, finansman ve ESKY. Afrika kıtası On yıllık Eylem Planı'nın uygulanması için öncelikli önemde tespit edilmiştir.

- Dünya nüfusu son 50 yılda üç kat arttı ve gelecek 50 yılda % 25-75 arasında artacaktır. (Doç. Dr. İstiklal Y. Vural, İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Kalkınma)
- Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 2002 yılı için dünyada 1,2 milyar insan güvenilir içme suyundan yoksun yaşarken, 2,6 milyar insan da sağlık koşullarına uygun suya erişememektedir.
- Her gün 5 yaşından gün almamış 3900 çocuk su ile ilgili önlenemez bir hastalıktan hayatını kaybetmektedir. (http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/www/Library/Publications_and_reports/Right_to_Water_UK_final.pdf)
- Her gün çoğunluğu çocuk ve yaşlılardan oluşan yaklaşık 14 ila 30 bin kişi suyla ilgili önlenemez bir hastalıktan dolayı yaşamını yitirmektedir.
- Dünyanın belli bölgelerinde (Afrika'nın bü-

Dünya Su Yoksulluğu Haritası.
http://sustoptions.blogspot.com/2008/08/map-on-water-poverty.html

2002-2050 arasında kıyılardaki insan yoğunluğu ve kullanımı.
http://globalizationstudies.sas.upenn.edu/view/gallery

yük bölümü, Orta Doğu, Çin'in kuzeyi, Meksika ve Kaliforniya) su rezervleri tükenmek üzeredir.

Suya erişimde kuzey ve güney arasında bir eşitsizlik vardır. Dünyada kullanılan suyun % 85'ini nüfusun % 12'si tüketmektedir. Bu % 12'i gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. (Sürdürülebilir Kalkınma'dan Dünya Su Forumu'na, Taylan Ulaş Evcimen, İnşaat Yüksek Mühendisi)

Akarsu havzalarını sadece tatlı su olarak görmeden boşaldığı denizlerin ve kıyıların da kullanımının da yarattığı etkileri düşünmek gerekmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü 2025 yılı için nüfusumuzun yaklaşık 80 milyon olacağını öngörmüştür. Bu durumda kişi başına düşen kullanılabilir su miktarının 1.300 m³'e düşeceği söylenebilir. Mevcut büyüme hızı, su tüketim alışkanlıklarının değişmesi gibi faktörlerin etkisiyle su kaynakları üzerine olabilecek baskıları tahmin etmek mümkündür. Ayrıca tüm bu tahminler mevcut kaynakların 25 yıl sonrasına hiç tahrip edilmeden aktarılması durumunda söz konusu olabilecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin gelecek nesillerine sağlıklı ve yeterli su bırakabilmesi için kaynaklarını çok iyi koruyup, akılcı kullanması gerekmektedir. Ülkemizde 1998 yılı itibarıyla tüketilen 38,9 milyar m³ suyun 32,9 milyar m³'ü yerüstü suyundan, 6 milyar m³'ü ise yeraltı suyundan karşılanmaktadır. Yerüstü suyundan tüketim miktarına göre sulama (% 82), içme-kullanma (% 10), sanayi (% 8) şeklinde olan sıralama, yeraltı suyunda; içme-kullanma (% 39), sulama (% 37),

Türkiye akarsu havzaları haritası, DSİ.

sanayi (% 24) şeklinde gerçekleşmiş bulunmaktadır. (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Türkiye Çevre Atlası, IV. Su).

Türkiye 26 hidrolojik havzaya bölünmüş olup bu havzalardan toplam ortalama yıllık akış 186 milyar m³'tür. DSİ verilerine göre bunun yaklaşık üçte biri, ülkenin doğusunda yer alan Fırat-Dicle havzasına aittir. Alansal büyüklük olarak bunu Kızılırmak ve Sakarya havzaları izlerken, ortalama yıllık akış miktarı olarak Fırat-Dicle havzasından sonra Doğu Karadeniz, Doğu Akdeniz ve Antalya Havzaları gelmektedir.

Üst havzalarda ve doğu bölgelerinde nüfus oranı genel olarak düşüken alt havzalarda ve batı bölgelerindeki havza alanlarında nüfus yoğunluğu yükselmektedir. Kırsal yoksulluk ve geçim için doğal kaynaklara bağımlılık üst havza yöreleri ile doğu ve güneydoğu bölgelerinde, alt havza alanlarına ve diğer bölgelere göre daha yaygındır. Üst havzalarda havza kaynakları daha çok hayvan otlatması ve kendi ihtiyacı için küçük sahalarda tarım, küçük sulama, orman ürünlerinden ve ormancılık işlerinde istihdam amaçlı kullanılırken, orta ve alt havzalarda tarımsal faaliyetler ile tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik sulama altyapısı tesisleri ve kullanımı giderek gelişmekte ve yaygınlaşmaktadır.

Türkiye 26 adet hidrolojik havzaya bölünmüştür. Belirlenen 26 havza, 15 adedi nehir havzası, 7 adedi irili ufaklı akarsulardan oluşan müteferrik havza, 4 adedi ise, denize boşalımı olmayan kapalı havzalardan meydana gelir. Havza verimleri birbirlerinden farklı olup, Fırat ve Dicle havzalarının toplam ülke potansiyelinin yaklaşık % 28,5'ine sahip olduğu görülmektedir. Yukarı Seyhan Havzası'ndan, Kızılırmak Havzası'na (Develi Ovası) su aktarma projesi inşa halindedir. Ceyhan Nehri Havzası'ndan, Cevdetiye Regülatörü ile Iskenderun kıyı Havzası'na su aktarılmaktadır.

Mevcut su yönetimi sistemimiz başlıca aşağıdaki temel unsurları bakımından AB ülkelerinden farklılık göstermektedir. Su Yönetim Sistemi su havzaları yerine idari birimleri (il/ilçe) esas almak üzere yapılandırılmıştır. Su yönetimi çok fazla kurumun rol aldığı, oldukça parçalı bir yapı arz etmektedir. Yönetim aşırı derecede merkezîyetçi olup yerinden yönetim ve denetime çok az imkân tanımaktadır. Karar alma süreçlerine etkilenen tarafların (yerel meclisler, tüketiciler, sivil toplum, akademik camia vb.) demokratik katılımı (AB sürecinde sınırlı da olsa bazı ilerlemeler alınmasına rağmen) sağlanamamaktadır. Merkezi idare ve yerel idareler (belediyeler) de, kurumsal kapasite (teknik personel, altyapı vb.) çok yetersiz olup deşarjlar ve alıcı ortamlar da gerekli etkin izleme ve denetime imkân vermemektedir. Kirleten/kullanan öder prensibinin gerektirdiği tam maliyet esaslı etkin bir su/atıksu tarifesine uygulanmamaktadır. AB üyelik sürecinde yürürlüğe giren mevzuatın uygulanmasında (özellikle Su Çerçeve Direktifi) denetim sorunları yaşanmaktadır. Çevresel izleme amaçlı veri tabanı, raporlama ve sorgulama altyapısı yeterli değildir (kuruluş aşamasındadır).

Türkiye'deki 26 Nehir Havzasının Yıllık Ortalama Verimleri

Havza Adı	Havza No	Ortalama yıllık akış (km³)	Potansiyel oranı %	(***) Ortalama yıllık verim (1/s/km²)	Yağış alanı (km²)
Fırat Havzası (*)	21	31,61	17,0	8,3	127.304
Dicle Havzası (**)	26	21,33	11,5	13,1	57.614
Doğu Karadeniz Havzası	22	14,90	8,0	19,5	24.077
Doğu Akdeniz Havzası	17	11,07	6,0	15,6	22.048
Antalya Havzası	09	11,06	5,9	24,2	19.577
Batı Karadeniz Havzası	13	9,93	5,3	10,6	29.598
Batı Akdeniz Havzası	08	8,93	4,8	12,4	20.953
Marmara Havzası	02	8,33	4,5	11,0	24.100
Seyhan Havzası	18	8,01	4,3	12,3 (10,8)	20.450 (20.731)
Ceyhan Havzası	20	7,18	3,9	10,7	21.982
Kızılırmak Havzası	15	6,48	3,5	2,6	78.180
Sakarya Havzası	12	6,40	3,4	3,6	58.160
Çoruh Havzası	23	6,30	3,4	10,1	19.872
Yeşilirmak Havzası	14	5,80	3,1	5,1	36.114
Susurluk Havzası	03	5,43	2,9	7,2	22.399
Aras Havzası	24	4,62	2,5	5,3	27.548
Konya Kapalı Havzası	16	4,52	2,4	2,1	53.850
Büyük Menderes Havzası	07	3,03	1,6	3,9	24.976
Van Gölü Havzası	25	2,59	1,3	5,0	19.405
Kuzey Ege Havzası	04	2,09	1,1	7,4	10.003
Gediz Havzası	05	1,95	1,1	3,6	18.000
Meriç - Ergene Havzası	01	1,33	0,7	2,9	14.560
Küçük Menderes Havzası	06	1,19	0,6	5,3	6.907
Asi Havzası	19	1,17	0,6	3,4	7.796
Burdur Gölleri Havzası	10	0,50	0,3	1,8	6.374
Akarçay Havzası	11	0,49	0,3	1,9	7.605
TOPLAM		186,05	100,0		779.452

(*) Fırat nehri anakol yıllık akışı 30,25 km³'dür.

(**) Dicle nehri anakol yıllık akışı 16,24 km³'dür.

(***) Bu değerler havzaların en mansabındaki baz istasyon akışlarından elde edilmiştir.

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2011

Ülkemizdeki korunan sulak alanlarımız. Çevre ve Orman Bakanlığı, Milli Parklar Şb. Md. 2010.

Havzalarımızın en temel sorunlarından biri uzun yıllar boyunca aşırı ve yanlış kullanımlar nedeniyle mera, tarım ve orman alanları ve kaynaklarının tahribata uğramış olması ve bunun sonucu büyük boyutlarda ve hemen hemen tüm havza alanlarında yaygın olarak görülen toprak erozyonudur. Türkiye'de orman alanlarının % 54, tarım alanlarının % 59, mera alanlarının % 64'ü erozyona maruzdur. Arazi bozunumu daha istikrarsız nehir akışlarına yol açmış, bunun sonucunda taşkın tekrerrürleri artmış ve sedimentasyon sorunu büyümüştür. Toprak kaymaları da büyüyen bir sorun haline gelmiştir.

Uluslararası standartlara göre, şu andaki teknik ve ekonomik kullanılabilir yenilenebilir su miktarı kişi başına yıllık 1.500 - 1.700 m³ ile Türkiye "su stresi" yaşayan bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Türkiye topraklarının büyük bir bölümü yarı kurak iklim kuşağında yer almakta, bazı bölgelerde yağış yılda beş veya altı ay ile sınırlı kalmaktadır. İklim değişikliğinin etkisiyle, su yönetimi Türkiye için büyük önem taşıyan bir konudur.

Ülkemizde su toplama havzaları üzerinde son 55 yıl içerisinde, sadece DSİ tarafından 706 adet baraj ve gölet inşası, 3,2 milyon hektar tarım alanının sulaması, 1,4 milyon hektar araziye taşkından koruyan 5.930 taşkın koruma tesis inşası ve 3,31 milyar metreküp içme, kullanma ve sanayi suyunu temin hizmetleri gerçekleştirilmiştir. 1970'lerde 2,3 milyon hektar olan brüt sulanan alan 40 yıllık bir dönemde 2,4 kat artışla 2011 yılı sonu itibarıyla 5,5 milyon hektara ulaşmıştır. DSİ verilerine göre toplam 8,5 milyon hektarlık bir arazi teknik ve ekonomik açıdan sulanabilir olup, 2011 sonuna kadar bu alanın yaklaşık % 65'i sulamaya açılmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yılda 2500 mm yağış düşerken, İç Anadolu Bölgesi'ne özellikle de Konya civarına yılda 250 mm yağış düşmektedir. Yağışın az olması ve beraberinde ortaya çıkan kuraklık, hemen hemen her sektörü etkilemekte; bölgesel büyümede yavaşlama, çiftçi gelirlerinde azalma, temel besin maddelerinin temininde sıkıntı yaşanması, tarımsal üretimin direkt bağlı olduğu endüstrilerde ciddi kayıpların meydana gelmesi, üretim azalması sebebiyle beraber işsizlik gibi neticelerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Ülkemizde su havzalarının ve kaynaklarının korunması ve kullanılmasında çok sayıda kuruluş görev ve sorumluluk yüklenmiş olup havzalarda kendi ilgi ve sorumluk alanlarında çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ancak farklı kurumlarca havzaların farklı alanlarında (üst ve alt havzalarda) ve konularında yürütülen çalışmalar (ormanların rehabilitasyonu, ağaçlandırma, toprak muhafaza, mera ıslahı, baraj ve gölet yapımı, tarımsal sulama, enerji üretimi, içme, kullanma, sanayi su ihtiyaçlarının karşılanması, biyolojik çeşitlilik kaynaklarının korunması ve ıslahı, kırsal kalkınma, vb.) uygulanan programlar ve projeler arasında eşgüdüm ve bütünsellik ve paydaların katılımı ve sahiplenmesi yetersiz olup bu durum kaynak israfı

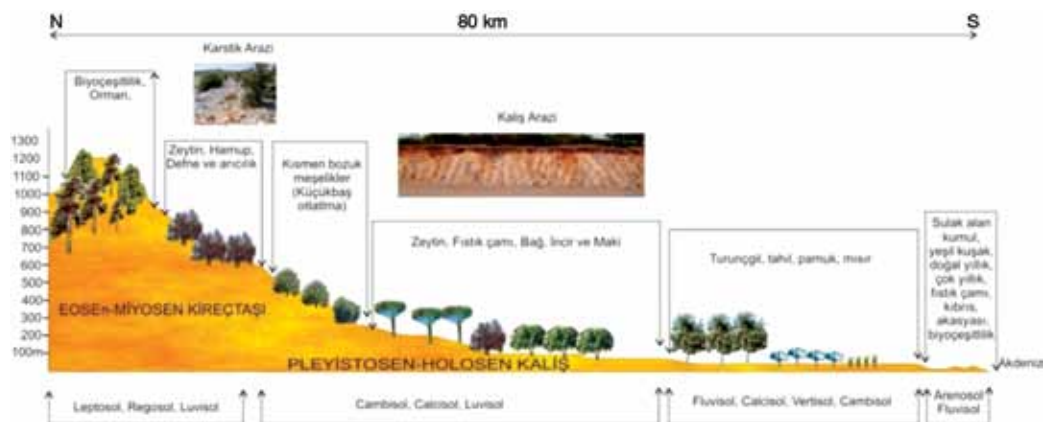
Su kaynaklarının bütüncül havza yönetimi anlayışı çerçevesinde korunması için gereken tedbirleri belirlemek, etkili bir su yönetimi için sektörler arası koordinasyonu, işbirliğini ve su yatırımlarının hızlandırılmasını sağlamak amacıyla son dönemde Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu (SYKK) ve Türkiye Su Enstitüsü'nün (SUEN) kurulması dâhil bazı yeni kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu 2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sayım sonuçlarına göre, proje kapsamında yer alan yerleşimlerin nüfusu 37.453.292 ile Türkiye nüfusunun % 52'sine karşılık gelmektedir. Proje kapsamında yer alan yerleşim yerlerinin alan bazında dağılımı yapıldığında ise toplam alan değeri ile Türkiye'nin % 40'ına karşılık gelmektedir.

Havza 2.213.415 ha'lık genişlikte olup, Türkiye'nin % 2,82'sini kapsamaktadır. Havza-daki tüm ilçelerin, havzaya giren ve girmeyen bölümlerindeki kentsel ve kırsal nüfusların top-ları dikkate alındığında Seyhan Havzası'nın nü-fusu 1.679.152 kişidir. Bu sayı Türkiye nüfusunun yaklaşık % 2,56'sına karşılık gelmektedir. Havza, batıdan Kızılırmak, Konya, Doğu Akdeniz; doğu-dan Ceyhan ve Fırat Havzaları ile komşudur.

YERKÖY MERKEZ SORGUN SARIYENT AKDAĞMADENİ YILDIZELİ MERKEZ HAFİK ZARA ÇİÇEKDÖĞÜ ŞEFAATLİ SARIKAYA ÇAYIRALAN SARKIŞLA ULUŞ DİYYIRI BOZTEPE KIZILIRMAK BOĞAZLIYAN SANDIR GEMERİK ALTINYAYLA KANGAL KULUNHAN MUÇUR YANIKFAKILI ÖZVATAN SARIOĞLAN AKKIŞLA PINARBAŞI GÜRÜN KOCASINAN MELİKGAZI BÜNYAN HANCIÖZ DARENDE HACİBEKTAŞ AVANOS İNCESU HACILAR TALAS TOMARZA SARIZ AFŞİN ARCAĞAÇ GÜLŞEHİR DERİNKUYU YEŞİLHİSAR DEVELİ TUFANBEYLİ GÖKSÜN ELBİSTAN ÇİFTLİK ALTUNHİSAR MERKEZ ÇAMARDI YAHYALI FEKE SAIMBEYLİ EKİNOZU DOĞANŞEHİR BOR ULUKIŞLA POZANTI ALADAĞ KOZAN SİMBAS KADIRLI ANDIRIN MERKEZ ÇAGLAYANCERİT NURHAK GÖLBASI MESNİ PAZARCİK AKİBAN YAVUZELİ ÇAMLIYAYLA TARSUS KARASALI İMAMOĞLU DÜZİÇİ TURKOĞLU SEHİTKAMİL NURİ BAĞÇELİ NURDAĞI SAHİNBAY OĞUZELİ İSLAHİYE MUSA BEYLİ POLATELİ MERKEZ ELBEYLİ KARATAŞ YUMURTALIK CAYHAN TOprakKALE ERZİN HASA DÖRTYOL KIRIKHAN KUMLU REYHANLI ALTINOZU İSKENDERUN BELEN SAMANDAĞ YAYLADINI

ÖLÇEK: 1/350.000

GÜNEYMİMARLIK | EYLÜL2012 | SAYI 9 | 75

Seyhan Havzası, örnek çalışma için yeterli genişliktedir, sınır aşan havza karakterinde değildir.

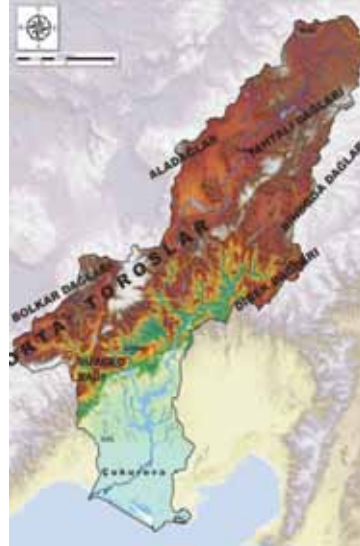
Seyhan Nehri Türkiye'nin Akdeniz'e dökülen ırmaklarının en büyüğü ve en önemlisidir. Uzunluğu 560 km.dir. Kaynak rakımı, 1500 m. İki önemli kolu vardır: uzun olanı, Sivas-Altınayla ilçesi, 1500 metre yükseklikteki Uzun Yayla'dan doğan Zamantı Suyu'dur ve Kayseri'nin Pınarbaşı, Tomarza, Develi ve Yahyalı ilçelerinden geçer. Orta Toroslar'ın (Tahtalı Dağları) uzanış doğrultusunda akan bu su, Çukurova'ya inmeden önce Adana'nın 80 km. kuzeyinde Aladağ ilçesinin Akinek Dağı yamaçlarında diğer önemli kolu olan Göksu ile birleşir. Adana'nın içinden geçer ve bu kenti Seyhan ve Yüreğir isimli iki ilçeye böler ve 60 km. sonra Tarsus Çayı ile birleşerek (Tarsus'un 20 km. güneyinde) Çukurova'nın en batı kesiminde, Adana-İçel sınırında Deli Burnu'nda Akdeniz'e dökülür. Seyhan Nehri üzerinde Yedigöze, Çatalan ve Seyhan hidroelektrik santralleri kurulmuştur.

Yıllık yağış (Adana): 640 mm, Seyhan Barajı (1956): 1.68 milyar m³, Sulanan alan: 200.000 ha, Ana bitkiler: Buğday, mısır, narenciye, pamuk, vb. Seyhan Nehrinin yukarı havzadaki ana kolları Zamantı, Göksu, aşağı havzada yer alan yan kollar ise Eğlence, Körkün, Üçürge, Çakıt, Deliçay'dır.

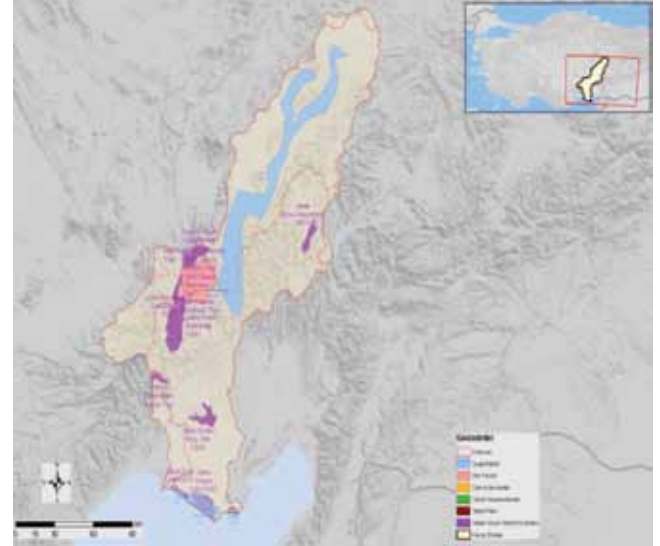
1:25.000 ve 1:100.000 ölçekli Adana-Kayseri-Niğde-Mersin-Sivas-Kahramanmaraş İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu'na göre (TOPRAKSU Genel Müdürlüğü 1972) Seyhan Havzası arazi kullanımı: 593.697 ha % 28,2 tarım arazisi; 500.242 ha % 23,7 çayır-otlak; 751.552 ha % 35,7 orman-funda; 247.143 ha % 11,7 tarım dışı arazi; 13.670 ha % 0,7 su yüzeyinden oluşur. Toplam havza alanı 2.106.304 ha'dır.

DSİ Genel Müdürlüğü tarafından teknik-ekonomik yapılabilirliği olan Ceyhan, Seyhan, Berdan Havza Projeleri Master Planı 1966 yılında gerçekleştirilmiştir. Seyhan Havzasında tarımsal faaliyet ilaç ve gübre, turizm-imar-sanayi faaliyetleri hava, su toprak kirliliklerine yol açmıştır. Havzada ekonomik gelişme ve kalkınma, içme suyu, gıda temini, sanayileşme, imar vb. faaliyetler, havza boyutunda önemli çevresel etkilere yol açmıştır. Havzada jeomorfolojik, meteorolojik, ekolojik süreçler, nüfus artışı, insan faktörü etkileşimlerinin sonuçlarında yukarı havza, aşağı havza, habitatlar yoğun bir etkileşim içindedir.

Seyhan havzasında büyüklük sırasına göre Adana (% 45), Kayseri (% 39), Niğde (% 10), Mersin (% 4), Sivas (% 1), Kahramanmaraş (% 1) illeri yer alır. Havzanın % 40'ını tarımsal alanlar % 57'sini ise orman ve yarı doğal alanlar oluşturmaktadır. Su yüzeyleri ise % 1,1'dir. (Çevre ve Orman Bakanlığı 2009 Çevre Durum Raporu) Adana il

Kaynak: TÜBİTAK MAM Çevre Enstitüsü (ÇE) Proje Adı: Havza Koruma Eylem Planları-Seyhan Havzası.

merkezi, Seyhan, Yüreğir, Pozantı, Karaisalı, Aladağ, Feke, Saimbeyli, Tufanbeyli, Kozan, Karataş ilçeleri, Niğde ilinin Ulukışla, Çamardı, Mersin ili Tarsus ilçesi, Kayseri ili Yahyalı, Develi, Tomarza, Pınarbaşı, Sarız, Bünyan ilçeleri, Sivas ili Şarkışla, Altınayla, Gürün ilçeleri, Kahramanmaraş ili Göksun ilçesi tümüyle veya kısmen havza içinde yer alır.

Havzada yaban hayatı geliştirme sahası olarak toplamda 93.863 ha alan ve 251.702 ha'lık alan da sulak alan statüsündedir. Toplam 345.565 ha alan korunan alan statüsündedir. Bu alanlara kentsel ve arkeolojik sitler dahil değildir.

Seyhan Havzası İçin Yapılanlar

2005-2007 yılları arasında Adana'nın dolayısıyla da Seyhan Havzası'nın % 45'inin Çevre Düzeni Planı yapılmıştır. Böylece çevreye endeksli büyük çaplı yol haritası ortaya çıkmıştır.

Akdeniz Eylem Planı, 1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi (Stockholm Konferansı) kararları ve eğilimleri doğrultusunda, "Birleşmiş Milletler" sistemi içinde çevreyle ilgili eylemleri sürdürmek ve koordinasyonu sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur. UNEP'in kurulmasından sonra 1974 yılında söz konusu örgüt tarafından "Bölgesel Denizler Programı Faaliyetleri Merkezi" kurulmuş ve "Akdeniz Eylem Planı" (AEP) tasarısı hazırlanmıştır. AEP tasarısı, Akdeniz'e kıyısı olan 16 ülke tarafından 1975 yılında kabul edilmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu AEP'in yasal boyutu, 1976 yılında kabul edilen Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması (Barselona) Sözleşmesi ile bu sözleşmenin eki olan dört protokolden oluşmaktadır. Bilimsel Araştırma ve İnceleme Boyutu, Akdeniz'i etkileyen kirliliğin kaynaklarını, derecesini, bilimsel yöntemlerle inceleyerek, deniz ortamını korumak ve iyileştirmek amacıyla

la Barselona Sözleşmesi ve protokolleri uygulamaya koymak amacını taşıyan faaliyetlerden oluşmaktadır. Bu çerçevede, Akdeniz ülkeleri tarafından uzun süreli kirlilik izleme programı (MED-POL) adı altında bilimsel çalışmalar sürdürülmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde MED-POL, kirleticilerin kaynaklarını, yoğunluklarını ve etkilerini izlemeye devam etmektedir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi arasında "Türkiye'deki 14 Havzanın Havza Koruma Eylem Planları Hazırlanması" protokolü 07.12.2011 tarihinde imzalanmıştır. Bu kapsamda havzalardaki mevcut yüzey, yeraltı ve kıyı sularının miktarlarının, özelliklerinin ve kirlilik durumunun ve havzadaki endüstriyel, tarımsal, ekonomik vb. faaliyetlere bağlı olarak oluşan baskı ve etkilerin tespit edilmesi, havzada mevcut su kaynaklarının miktarı ve kullanım potansiyeli ile havza bazında tespit edilen kirlilik kaynakları ve yüklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi, su kalitesi haritalarının oluşturulması, çevresel altyapı durumunun tespit edilmesi, havzanın korunması, kirliliğin azaltılması ve iyileştirilmesi için havzadaki tüm paydaşların katılımı ile kısa, orta ve uzun vadede tedbirlere yönelik çalışmaların plan, program ve önceliklendirilmesi çalışmaları yapılmıştır.

Doğa Koruma Merkezi ve Adana Orman Bölge Müdürlüğü 2010 ve 2011 yılları boyunca Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri Fonu desteğiyle Seyhan Havzası'nda Orman Ekosistemlerinin ve Ormancılığın İklim Değişikliğine Uyum Sağlaması Projesi'ni yürüttü. Proje kapsamında Seyhan Havzası'nda bulunan ormanların iklim değişikliğinden nasıl etkileneceği coğrafi bilgi sistemleri ve modelleme çalışmaları kullanılarak tespit edildi. Çalışmanın temel sonuçları şöyle:

Seyhan Havzası'ndaki kızılçam ormanlarının bugün bulunduğu bölgelerin % 56,2'lik bölü-

münün 2050 yılında artık kızılçamların yaşaması için uygun olmayacağı; karaçamlar için ise bu oranın % 68,5 olduğu belirlendi. Havzadaki köknar ormanı bölgelerinin % 85,7'lik kısmının 2050 yılında bu tür için uygun olmayacağı; aynı oranın sedir ormanları için % 93,1 olduğu öngörüldü. Orman Genel Müdürlüğü ile birlikte gerçekleştirilen bu projenin çıktılarının ilgili planlara aktararak uygulamaya geçirmesi Türkiye ormanlarının geleceği konusunda bizlere umut veriyor. (<http://www.surdurulebilirgun-dem.org/anasayfa-1/584-seyhan-havzasi-iklim-degisikligi-raporu-yayinlandi.html>)

İklim toprak, topografya ve arazi sınıfları dikkate alınarak 30 Tarım Havzası belirlendi. Bilindiği üzere 2006/5488 Sayılı Tarım Kanunu'nun 14. maddesine göre Tarım Havzaları Belirlenmesi Hükümet ve Bakanlık Eylem Planları'nda yer almaktadır. Temel amaç, tarımsal planlamanın gerçekleştirilmesi, iklim değişikliğine uygun, doğa ile barışık tarım, gerek yurt içi gerekse yurt dışı tarımsal ürün pazarında ülkemizin hak ettiği yeri almasını sağlayabilmektir.

İngilizce adının baş harfleri ile (Impact of Climatic Change on Agricultural Production in arid areas) adlandırılan ICCAP, kurak alanlarda küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişiminin tarımsal üretim üzerine etkilerini araştıran, çok uluslu bir bilimsel projedir. Proje, TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu)-Türkiye ile RIHN (Research Institute for Humanity and Nature)-Japonya tarafından 2002 yılında 5 yıl süre ile yürürlüğe koyulmuştur. Çalışmada, iklim ve tarımsal sistemler arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçların ışığında uyarılama (adaptasyon) önlemleri tartışılmış ve sürdürülebilir üretim için nelerin yapılabileceği üzerinde durulmuştur. Alışlagelmiş çalışmalardan farklı olarak bu projede, tarımın, insan ve doğa ile ilişkileri incelenerek gelecekte ortaya çıkabilecek olası sorunların tanımlanması yapılmış

ve iklim değişikliğine karşı alınabilecek etkin karşıt önlemler saptanmaya çalışılmıştır. Proje sonuçlarının benzer yarı-kurak alanlara genellemesinin yapılabilmesi için yeni bir yöntem-bilimi geliştirilmiştir. 2070-2100 yıllarında yağışın önemli oranlarda azalacağı; kar yağışlarının miktar ve erime zamanlarının değişeceği; buğday, mısır gibi kimi temel tarım ürünlerinin ekim/dikim zamanlarının ve daha önemlisi yörelerinin değişeceği kestirilmiştir. Seyhan havzası için değerlendirildiğinde 2070 yılına kadar sıcaklıkta 3° C'lik bir artış ve yıllık yağış miktarında % 25'lik bir azalış saptanmıştır. Bitkileri doğal ve tarımsal su gereksinimlerinde artışa karşılık gelecekte su kaynaklarının daha etkin yönetiminin zorunlu olacağını göstermektedir. Bu kapsamda, sektörler arası su dağılımı, su tasarrufu, talebin yönetimi, su kullanımının kontrolü, gözlem ağının genişletilmesi, büyük hacimli yapay depolama yapılarının artırılması gibi konular öncelikli olarak bugünden başlayarak değerlendirmeye alınmalıdır.

Seyhan Havzası Su Kalite Haritasında Seyhan Havzası'nda yerleşim yerlerinin, maden yataklarının, tarımsal ve endüstriyel faaliyetlerin olumsuz etkileri görülmektedir. Havzada yer alan yan derelerin katılmasıyla ana kolda zaman zaman iyileşmeler de olmaktadır.

Sonuç ve Yapılması Gerekenler

Sonuç itibarıyla, komşu illerden Kayseri ve Kahramanmaraş'ın Çevre Düzeni Planları bulunmamaktadır. Diğer komşu illerden Mersin-Karaman olarak, Kırşehir-Niğde-Nevşehir-Aksaray olarak, Osmaniye ve Hatay'ın Çevre Düzeni Planı bulunmaktadır. Adana Çevre Düzeni Planımıza uyumlu olarak oturtulmuş, tek bir harita üretilmiştir. Ancak, devamında detay 1/25.000 ölçekli planlar ve kent bazındaki nazım ve uygulama imar planları revize edilmmiştir. Bu plan çalışmalarının da hızla bitirilmesi gerekmektedir.

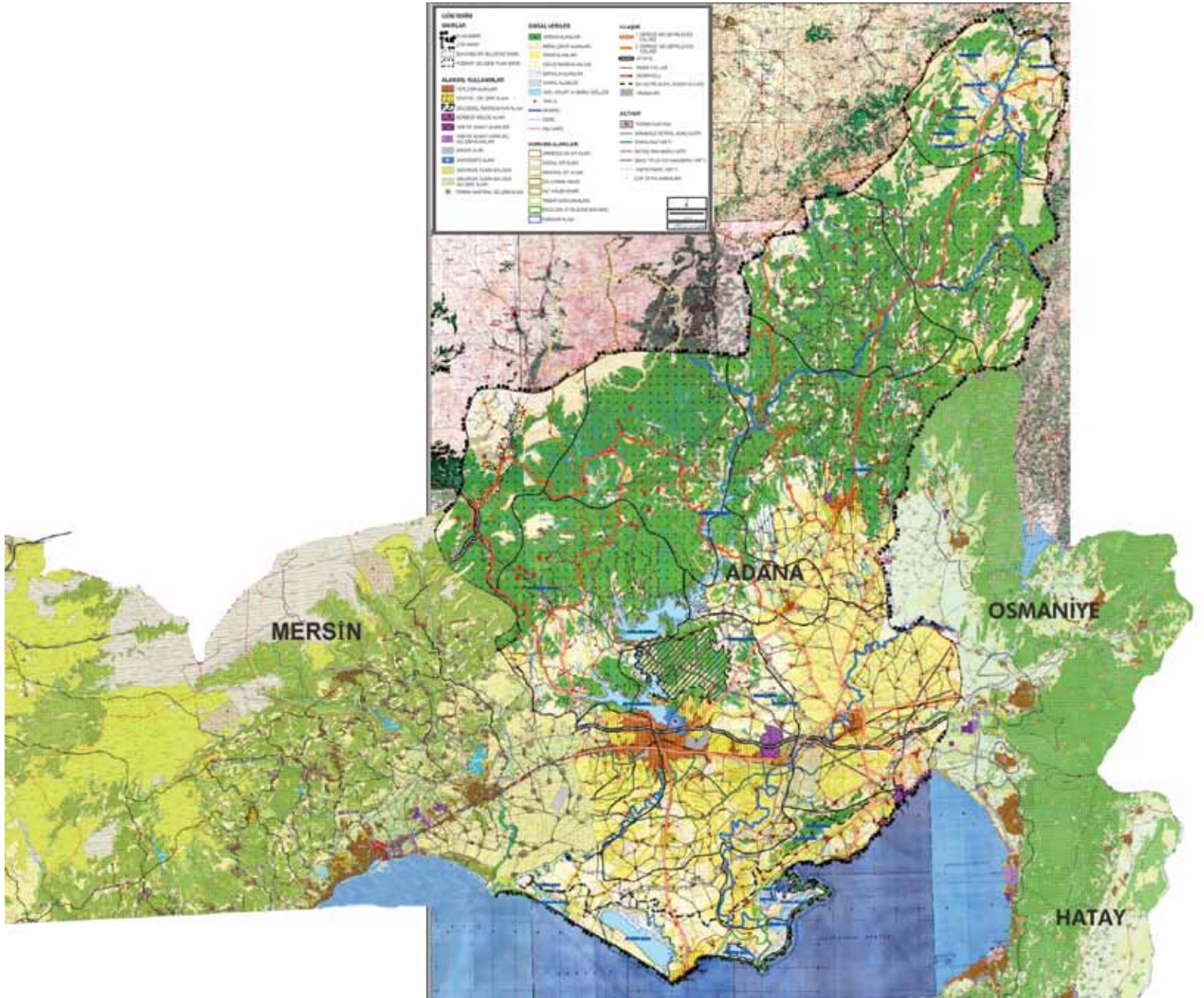
Sıcak noktalar, Akdeniz kıyılarında insan sağlığını, ekosistemleri, biyolojik çeşitliliği, sürdürülebilirliği veya ekonomiyi belirgin şekilde etkileme potansiyeli olan; noktasal kaynakları, bir ya da daha fazla sayıdaki noktasal veya yayılı kaynaktan gelen kirliliğe maruz kalan kıyı alanlarını ifade etmektedir (UNEP, 1999).

Hassas bölge; Doğal veya sosyo-ekonomik yönden değer taşıyan körfez ve kıyı sularının, kara kökenli kirlilik dolayısıyla negatif olarak etkilenmesi riskinin yüksek olduğu alanlardır (UNEP, 1999). Her iki açıdan da bakıldığında Seyhan Havzası'yla batıdaki havzalarda üst derecede sıcak noktalar ve hassas bölgelerin olduğu ortadadır. Bunun için acil olarak ÇDP ve havza yönetim planları yapılmalıdır.

Yerel yönetimlerin, özel idarelerin, valiliklerin ve uygun STK'ların Seyhan Havzası birliğini kurmaları gerekir. Birliğin temel görevleri şöyle sıralanabilir;

A) Havza bazında bütünlük su kalitesi yönetimini kurmak.

1. Seyhan nehri ve kollarının kirlenmesini ve kirlenmeye yol açan unsurlara karşı önlemler almak,
2. Havzada suyun ekonomik, randımanlı kullanımını sağlamak,
3. Çiftçilerin sulama ve kimyasal gübreleme konusunda eğitilmesi, salma sulama yerine sulama suyunun daha verimli ve etkili kullanılmasını sağlayacak teknikleri ve yöntemleri geliştirmek, sulama oranını yükseltmek,
4. Kullanılmış suları ve atık suların çevreyi kirliletmeden uygun bir teknoloji ile toplanmasını ve arıtılmasını, yeniden kullanılmasını sağlayacak tedbirleri aldirmek,
5. Görev alanı içinde tarihi ve doğal çevreyi, su kaynaklarını, orman varlığını korumak ve geliştirmek.

Adana, Mersin, Osmaniye ve Hatay illerinin birleştirilmiş Çevre Düzeni Planları.

B) Havza bazında ortaya çıkan çevre sorunları ile ilgili olarak gerekli önlemleri almak.

1. Havza ölçme, izleme ve denetleme ağı oluşturmak,
2. Katı atıkların toplanması, imhası, geri kazanılması veya değerlendirilmesi için gerekli tesislerin yapımı, onarımı ve işletilmesi ile ilgili gerekli tedbirleri aldirmek,
3. Görev alanı içinde tarihî ve doğal çevre varlıkları ile orman varlığını korumak ve geliştirmek,
4. Seyhan Havzası'nda ve barajlarında, iktisadi kalkınmayı, haberleşme, ulaşım, eğitim ve iskân, turizm, kültür şartlarını iyileştirici her türlü genel ve özel projeler yaptırmak ve uygulamak,
5. Ekolojik tarımı geliştirmek, organik gıda üretimini desteklemek, insan kaynaklarının eğitimine yönelik çalışmalar yapılmasını sağlamak,

6. Tarım arazilerinin korunmasını, alternatif alan kullanımını, ormanların korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak.

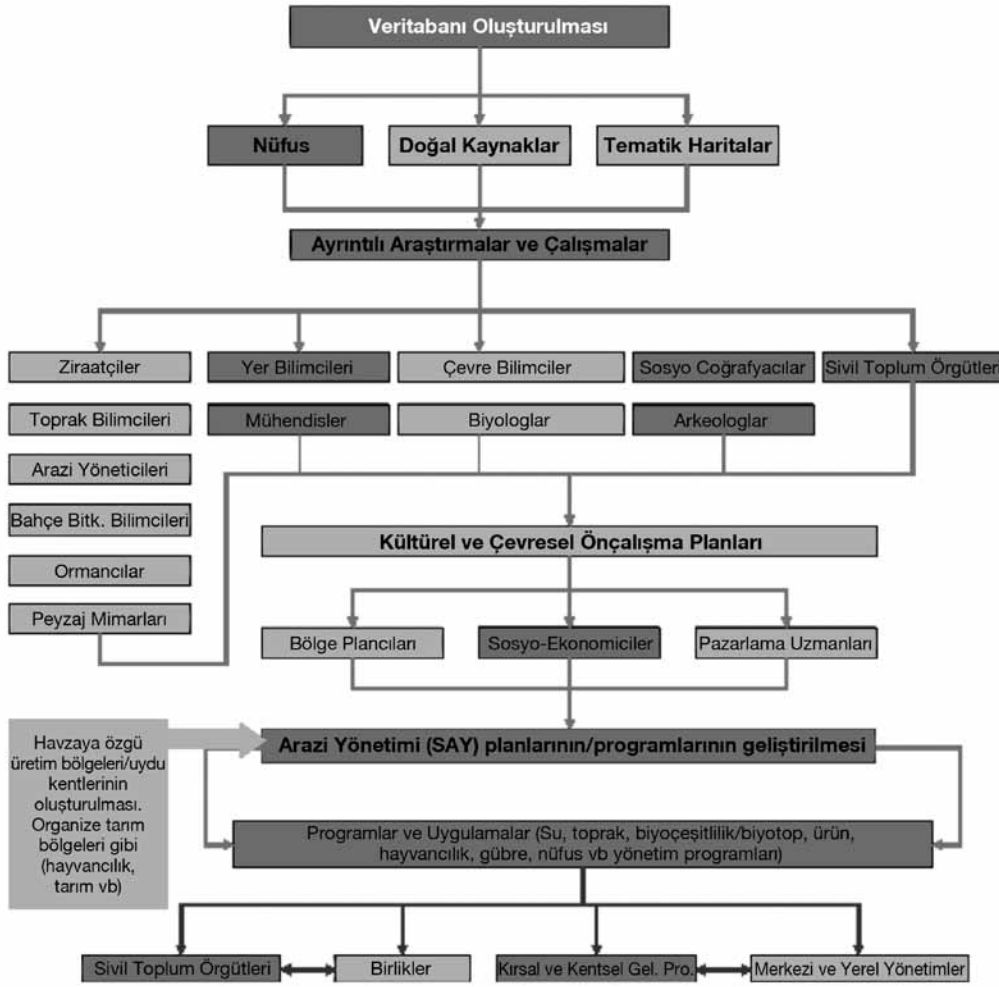
C) Yukarıda belirtilen çalışma konuları ile ilgili olarak danışma ve uzmanlık kurulları kurmak, havzaya ilişkin bilgi ve verileri derleyecek, işleyecek, sınıflandıracak, envanter yapacak, veri bankası ve dokümantasyon merkezi olacak gözlemevi oluşturmak.

D) Bünyesindeki yerel yönetimlere yönelik yukarıda belirtilen konularda ve yerel hizmetlerin yürütülmesinde rehberlik, danışma hizmetleri, proje desteği, proje üretim kapasitesini geliştirme desteği vermek.

E) Her çeşit alt yapı yatırımları ve ekonomik, sosyal, çevresel, eğitim, sanat, tarih, kültürel faaliyetler açısından havza içi yeknesak gelişmişliği tesis edecek anlayış içinde hareket etmek.

Seyhan Havzası'nda, yanlış arazi ve su kullanımıyla ortaya çıkan sorunlar şöyledir:

- Toprağın erozyonla kaybı, betonlaşması, tuzlanması,
- Tarım ve orman alanlarındaki ürün desenlerinin yanlış planlanması ve anız yakılması,
- Havzanın kuzeyinde yer alan maden yataklarının yanlış işletilmesi,
- Orman vasfını yitirmiş arazilerin geri dönüşümlerinin bilimsel çalışma yapılmadan tahsisinin yapılması,
- Sulak alanların ve kumulların yanlış yönetimi,
- Aşırı ve yanlış gübre kullanımı,
- Organik tarım alanlarının plansız yayılımı nedeniyle geleneksel bitki ve hayvancılık ürünlerimizin kaybı ve geleneksel eko-tarım uygulamalarının terk edilmesi,
- Aşırı ve yanlış tarımsal mekanizasyon ile toprakların fiziksel kalitelerinin (yapılarının) bozulması,

Sürdürülebilir havza yönetim planı uygulamalarında izlenecek yol.
Kaynak: <http://www.cem.gov.tr/erozyon/Files/ulusalhavza2.pdf>

- Yeraltı sularının aşırı ve plansız kullanımının havza su dengesini ve yerel iklimi bozmasıdır.

Bunları önlemek için ise;

- Seyhan havzasında sulak alanlar, içme suyu amaçlı yeraltı ve yerüstü su kaynaklarına ait korunacak alanların belirlenmesi,
- Sulak Alan Yönetim Planları'nın hazırlanması,
- Havza Koruma Planları'nın hazırlanması,
- Sulak Alan Koruma Alanı Haritaları'nın tamamlanmasına öncelik verilmesi gerekmektedir.

Atık yönetimi ve derelerin ıslahı da ayrıca çok önemlidir. Seyhan Havzası Kırsal ve Kentsel Kalkınma Master Planı'nın hazırlanmasıyla bu konuların birçoğu çözülmüş olacaktır.

Akdeniz tarım ve orman ekosistemleri, son yıllardaki kontrolsüz biçimde tarıma açılan

alanlar nedeniyle arazi bozunumuna duyarlı duruma dönüştürülmüşlerdir. Kırsal ve kentsel bölge insanımızın yaşam kalitesinin düşmesine neden olan anılan sorunlar Çevre ve Orman Bakanlığı çatısı altında üretilen 9 Mart 2005'te Resmi Gazete'de genelgesi yayınlanan Ulusal Çölleşme Eylem Planı'nda (UÇEP) ana bileşke olan ve ilgili tüm devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı bütünlük çok meslekli Sürdürülebilir Havza Yönetim (SHY) planlarıyla çözümlenebilir.

Sonuç olarak suyumuz, su kaynaklarımıza, çevresel değerlerimize, kentlerimize ve tabii ki bütün bunların hepsini kapsayan havzalarımıza sahip çıkmalı ve rant amacı olmadan bu kaynaklarımızı ülkesel çıkarlarımız doğrultusunda değerlendirmeliyiz.

Daha yaşanabilir bir dünya ve Türkiye dileklerimizle. ■

KAYNAKLAR

Su Çerçeve Direktifi Ve Büyük Menderes Nehir Havzası Yönetim Planı Örneğinde AB ve Türkiye Yaklaşımı TÜBA Güncel Dergisi Sürdürülebilir Kalkınmadan Dünya Su Forumu'na Türkiye'nin Yeraltı suyu Kaynakları ve Su Politikaları T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Türkiye Çevre Atlası, IV. Su.

<http://www.cem.gov.tr/erozyon/Files/ulusalhavza2.pdf>

<http://www.surdurulebilirgundem.org/anasayfa-1/584-seyhan-havzası-iklim-degisikligi-raporu-yayinlandi.html>

<http://globalizationstudies.sas.upenn.edu/view/gallery>

<http://sustoptions.blogspot.com/2008/08/map-on-water-poverty.html>

http://serc.carleton.edu/images/eslabs/drought/ferswater_availability.jpg

http://ec.europa.eu/research/dossier/do220307/images/25_waterstress_world_large.jpg

<http://www.sswm.info/sites/default/files/toolbox/UNEP%20et%20al%201997%20soil%20degradation.png>

İDTE: Arid Alanlarda İklim Değişikliğinin Tarımsal Üretim Sistemlerine Etkisi (ICCAP) <http://www.chikyu.ac.jp/iccap>

TÜBİTAK MAM Çevre Enstitüsü (ÇE) Proje Adı: Havza Koruma Eylem Planları-Seyhan Havzası.

Sakarya - Seyhan Havzalarında Kirlenme Durumlarının İncelenmesi ve Bu Havzalarda Kalite Sınıflarının Tespiti Projesi (DSİ Genel Müdürlüğü - Çevre Bakanlığı) 1992.

Cenk Dönmez, Süha Berberoğlu, Envisat Meris Veri Seti Kullanarak Seyhan Üst-Havzası Ağaç Kapallılık Yüzdesinin Haritalanması, Çukurova Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü.

Dilek Gürkan, Seyhan Havzasında İklim Değişimlerinin Yüzeysel Su Kaynaklarına Olan Etkilerinin Araştırılması, Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası Karst Su Kaynakları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Gamze Aslan, Aşağı Seyhan Havzasında Besin Maddesi Taşınımı, DSİ.

Adana-Kayseri-Niğde-Mersin-Sivas-Kahramanmaraş İli "Arazi Varlığı" (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1996) rapor ve haritaları.

Rıza Kanber; Burçak Kapur; Servet Tekin, İklim Değişiminin Tarımsal Üretim Sistemleri Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesine Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: ICCAP Projesi, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü.

TÜBİTAK, RIHN (Japonya); Değişen Küresel İklim ve Arazi Kullanımları Sürecinde Seyhan Havzası Ekosistemlerine Ait Karbon ve Azot Dinamiklerinin Sayısallaştırılması.

TÜBİTAK, Friedrich-Schiller Üniversitesi (Almanya); Doğu Akdeniz için Coğrafi Bilgi Sistemleri Tabanlı Bütüncül Su Kaynakları Yönetim Sistemi: Seyhan Nehri Bölgesel Temiz Su Eylem Planı.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Türkiye Çevre Atlası. Tamamlanmış olan Akarsu Havza Projelerinden, Sakarya - Seyhan Havzalarında Kirlenme Durumlarının İncelenmesi ve Bu Havzalarda Kalite Sınıflarının Tespiti Projesi (DSİ Genel Müdürlüğü - Çevre Bakanlığı) 1992.

KARATEPE'DEN KASTABALA'YA HALET ÇAMBEL VE ÇUKUROVA

Nezih BAŞGELEN

Arkeolog

Arkeoloji ve Sanat Yayınları Editörü

"Çambel akılcı ve gerçekçi bir planlamayla çağdaş yatırımların kültür varlıklarına rağmen değil, onlarla bütünleşerek gerçekleştirilebileceğini ilkesel olarak göstermek amacıyla hareket etmiştir. Halet Çambel'in ortaya koydukları dikkate alınıp uygulanabilseydi Çukurova ve Adana aynı gelişimi, tarihsel kimliğini ve kültürel değerlerini bu denli hoyratça yitirmeden de sağlayabilirdi. Yaklaşım ilkeleri belirlenmiş bu yöntem Türkiye'nin diğer bölgeleri için de örnek alınabilseydi bugüne kadar sürekli kültürel ve doğal çevrelerin feda edilmesiyle sonuçlanan 'çevre değerleri mi - büyük yatırımlar mı' ikilemiyle bunca değer boş yere yitirilmeyebilirdi."

Halet Çambel'in yaşamının önemli bir bölümünü kapsayan Çukurova ile birlikteliği 1946 yılının Şubat ayında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yakın Doğu Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nden H. Th. Bossert (1889-1961) ve Adana Müzesi'nden Naci Kum'la (1898-1952) birlikte çıktıkları keşif gezisi sırasında, Kadirli'nin doğusunda olduğunu haber aldıkları Arslantaş'a ulaşmakla başlamış ve Karatepe'den ayrıldığı Kasım 2010'a kadar dizi dizi projeyle sürmüş ilginç bir yaşam serüvenidir. Bu yazı çerçevesinde Çukurova ile ilgili bu projeleri hakkında genel bilgiler yer almaktadır.

Karatepe-Aslantaş Kazıları

Halet Çambel'inde arasında bulunduğu araştırma ekibi Kızıyusuflu köyü yakınındaki söz konusu yere zorlukla ulaştığında "Arslantaş" denilen eserin aslında bir boğa kaidesi olduğu görmüş, çevresinde ise üzerleri yazılı ve kabartmalı taş blokların olduğu Geç Hitit dönemi Karatepe Kalesi'ni bularak bilim dünyasına tanıtmışlardır. Burada 1947 yılında H. Th. Bossert'in bilimsel başkanlığında bir ekiple başlanan kazılar, 1951'de Bossert'in kazıların sona erdiğini ilan etmesine kadar sürdürülmüştür. Th. Bossert ve U. Bahadır Alkım'ın ayrılmasına karşın Halet Çambel Karatepe'yi bırakmamış, Toroslar'ın o dönemde ulaşılması zor bu köşesindeki kazı ve araştırmaları 1952'den 2010 yılına değin kesintisiz olarak büyük bir özveriyle sürdürmüştür.

Çukurova'yı sınırlayan Toros Dağları'nın eteklerinde Ceyhan Nehri'nin batı kıyısında yer alan Karatepe-Aslantaş, Kadirli ilçesine 20 km uzaklıkta bir ören yeridir. Kuzeyden Andırın Ovası'na, batıdan ise Çukurova'dan gelip Toros Dağları'nı aşan, eski kervan yoluna hâkim bir tepe üzerinde kurulmuş bir Geç Hitit kalesidir.

Karatepe'deki çalışmaların ilk döneminde Bossert ile.

MÖ 1200 yıllarında büyük Hitit İmparatorluğunun dağılmasından sonra Toros Dağları'nın güneyinde kurulan Kargamış, Sakçagözü, Malatya, Maraş, Zincirli, Tel Halaf gibi Geç Hitit krallıklarından biri olan Adana'nın uç kalesi olarak yapılmıştır. MÖ 8. yüzyılda belgelerde kendisini Adana Ovası hükümdarı olarak tanıtan Azati-vatta tarafından, kuzeydeki kavimlere karşı bir sınır kalesi olarak kurulmuştur.

Karatepe Kalesi'ne, bugün "Kuzey Kapı" ve "Güney Kapı" denilen iki anıtsal kapıdan girilmektedir. Büyük kuleler ile desteklenen bu kapılara bir rampa ile ulaşılmaktadır. (Bkz. plan) Güney Kapı binasının yakınındaki kutsal bir mekânda, çifte boğa kaidesine oturtulmuş Fırtına Tanrısı'nın (Baal/Temmuz) onarılan boy heykeli bulunmaktadır. Fırtına Tanrısı'nın gövdesindeki Fenikece metin, kalenin kurucusu Azatiwatas tarafından yazdırılmıştır. Burada Danunalıların (Adana) kralı Urikki tarafından

Halet Çambel, Karatepe-Aslantaş Kalesi'nin, Güney Kapı binasının yakınındaki kutsal bir mekânda, çifte boğa kaidesine oturtulmuş Fırtına Tanrısı'nın (Baal/Temmuz) onarılan boy heykelinin önünde. Tanrı heykelinin üzerinde Fenikece yazılı bir metin bulunmaktadır. Halet Çambel tarafından bilim dünyasına kazandırılan Fırtına Tanrısı'nın gövdesindeki bu metin, kalenin kurucusu Azatiwatas tarafından yazdırılmıştır.

Karatepe Kazısı: Önde soldan sağa, kazı işçisi Sefer Ağa, U. Bahadır Alkım, Nail Çakırhan, Halet Çambel, Ulla Johansen, kazı bekçisi Cin Hasan. Ayaktakiler sol başta Refik Duru, ortada İtalyan restoratör Zorzeto, teknisyen Fehim Zeybek, Yakup Çetin.

Aslantaş Barajı yapılmadan önce Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi ve geride Ceyhan Nehri. Fotoğraf: Reha Günay

himaye edildiğini belirten Azatiwatas, Adana Ovası'nı koruyup, ovaya barış ile beraber bolluk ve bereket getirdiğini, ovanın ücra sınırlarına kadar kaleler kurduğunu belirtmekte, "Mopsos Evi" diye adlandırdığı hanedanlığa bağlılığını vurgulayıp kendilerine hizmet edilmesini sağladığını yazmaktadır. Her bir kapıda üzerinde Fenike ve Luvi hiyeroglif yazıları olan kaide, heykel ve kabartmalarla süslü ortostatlar, üzerinde ziyafet, çalgıcılar, kurban ve av sahneleri, savaşçılar, adak götürülenler, boğa ayaklı figürler, müzik şöleni, gemi sahnesi, üçlü tanrı (trias) kabartmasına doğru tören geçidi resmi, çocuk emziren ve testi taşıyan kadınlar, Tanrı Bes, hayat ağacının iki yanında keçiler, kuş avı gibi çeşitli sahneler yer almaktadır.

Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi ve Yerinde Koruma Projesi

1952'den itibaren H. Çambel, Karatepe'de Roman Instituto Centrale de Restauro- ICR'den gelen İtalyan uzmanlarla mimari kabartmaların müzeye taşınmadan, yerinde restorasyon ve konservasyon çalışmalarını öngören bir

projeyi yürütmüştür. Karatepe-Aslantaş Projesi'nin temel yaklaşımı eserlerin müzede değil, yerinde korunması ilkesine dayanmaktadır. Halet Çambel bu ilke doğrultusunda ören yerinin tek bir eserini bile büyük müzelere göndermeden, bunların yerinde sergilenmesini sağlamıştır. Çambel, yerinde korumanın ancak o yöredeki insanların bunu kabullenmesiyle olabileceğini, bunu sağlamak için de onların bilinçlenmesi ve ekonomik durumlarının gelişmesi ile mümkün olabileceği gerçeğini görmüş, onlarca yılını bunun gerçekleşmesi için harcamıştır.

1957'de kabartmalı bloklardan oluşan kapıların üzerine Turgut Cansever'in (1920-2009) projesini çizdiği, Nail Çakırhan'ın (1910-2008) uyguladığı brüt beton kalıcı saçakların yapılmasıyla Türkiye'nin ilk açık hava müzesinin temelleri atılmıştır. 1958'de ise kaleyi çevreleyen 7715 hektar alan, 6831 sayılı Orman Yasası'nın 25. maddesi gereğince, 28.09.1958 tarih ve 6685-19 sayılı Bakanlık kararı ile Milli Park ilan edilerek kalenin doğal çevresi ile beraber korunması sağlanmıştır.

Aslantaş Barajı ve Domuztepe Kazısı

Karatepe-Aslantaş, Ceyhan Nehri'ne hâkim bir sırtın üzerinde yer alırken, nehrin tam karşı kıyısında Karatepe kadar önemli ve 1948-1952 yıllarında U. Bahadır Alkım (1915-1981) tarafından kazılmış Domuztepe yerleşimi (bkz. Plan) bulunmaktadır. Devlet Su İşleri, Ceyhan Nehri üzerinde bir dizi baraj yapmaya karar verdiğinde bunlardan Aslantaş Barajı'nın planlanan koduyla hizmete alındığında Domuztepe'nin büyük bir kısmını su kaplayacağı gibi, Karatepe'nin de yalnızca akropol kısmını açıkta bırakarak ören yerini bir adaya dönüştüreceği anlaşılmıştır.

Bunun üzerine Halet Çambel, baraj mühendisleri ve planlamacılarla uzun çalışmalardan sonra Aslantaş Barajı'nın kodunun planlandığı gibi değil, ikiye bölünerek yapıldığı takdirde daha büyük bir kazanç sağlayacağını kanıtlayan kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Bu raporuyla Devlet Su İşleri'ni ikna ederek Karatepe ve Domuztepe'yi tehdit eden baraj kodunun düşürülmesini sağlamıştır. Bu süreçte baraj alanının taranması, tarihî ve doğal değerlerin

Karatepe Kuzey kapısı kabartma ve yazıtları. İlk düzenleme aşamasında, koruma çatısı yapılmadan önce.

Domuztepe'de bulunan Geç Hitit Dönemi kabartmalarından bir örnek.

Halet Çambel, Nezih Başgelen, Ahmet Türkmenoğlu Karatepe kazı evinde.

saptanması, resimlendirilmesi, fişlenmesi ve 1/25.000'lik haritalara geçirilmesini de gerçekleştirmiştir. Bu yalnızca ülkemizde değil, dünya da benzeri olmayan örnek bir çalışmadır.

1983 yılında barajın su tutma aşamasında, hiçbir arkeolojik kalıntının görülmediği Domuztepe yamaçlarının her olasılığa karşı araştırılmasını istemiştir. Baraj gölünün suları tarafından etkilenecek alanlarda Geç Hitit dönemi heykel parçalarının aranması sırasında, daha önce orman örtüsü altında görülmeyen duvar kalıntılarının ortaya çıkması üzerine Mehmet Özdoğan'ın yönetiminde bir ekip ile başlatılan kazıda, yamaç kısmında alttan başlayarak üç evreli yerleşim izleri saptanmıştır: 1. evre MÖ 7. bin yıl sonu ile MÖ 6. bin yıl başına; 2. evre MÖ 4. bin yıl sonu ile MÖ 3. bin yılına; 3. evre ise MÖ 2. bin yıl başı ile MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Bu kazı sırasında Domuztepe'nin hiç bilinmeyen Neolitik yerleşiminin yanı sıra MÖ 2. bin ve 1. bin sur sistemi ile o bölgenin bilinen tek Uruk yerleşimi ortaya çıkarılabilmektedir.

Kumkale Kazısı ve Belgelenen Haçlı Kalesi

Aslantaş Barajı'nın göl suları altında kalacağı anlaşılan Haçlılara ait Kumkale'nin kurtarma kazısını gerçekleştirmiş ve ODTÜ uzmanları tarafından da fotogrametrik rölovesinin yapılmasına önayak olmuştur. Kumkale'nin ayrıntılı olarak belgelenmesinin yanı sıra, içindeki dolgunun da tümüyle kazılarak çıkan bulguların uzmanlarınca değerlendirilerek yayımlanmasını sağlamıştır.

Baraj gölünden etkilenecek olan Ceyhan'ın yukarı kesimlerine, Andırın'a doğru olan alanın ayrıntılı yüzey araştırmasını da gerçekleştirerek daha önceleri hiç araştırılmamış olan bu bölgenin kültür tarihinin de ayrıntılı şekilde belirlenmesini sağlamıştır.

Çukurova ve Karatepe'nin Kültürel Mirası

Halet Çambel bu yoğun çalışmaların yanı sıra, Çukurova'nın zengin folkloru ve etnografyasıyla da yakından ilgilenmiş, bu amaçla saha çalışmaları için pek çok uzman dostunu Karatepe'ye davet etmiştir. Folklor araştırmaları için gelen Prof. Pertev Naili Boratav (1907-1998) Halet Hoca tarafından yöreden derlenmiş pek çok veriyi değerlendirmiştir. Bu bağlamda Halet Çambel, Aşık Veysel, Ruhi Su, Yaşar Kemal gibi ünlü sanatçıların yanı sıra, birçok kişi ve uzmanın Çukurova'ya gelmesini, yörede derlemeler yapmasını kişisel çabalarıyla sağlamıştır. Böylece günümüzdeki "somut olmayan kültürel miras" çalışmalarını neredeyse yarım yüzyıl önce başlatmıştır. 2006 yılında sevgili köylü kardeşlerine Halet Ablaları'ndan bir gönül armağanı olarak yayımladığı Karatepeli Fıkraları ile yayımına önayak olduğu Türkmen Ağız Sözlüğü bu derlemelerin bir ürünüdür.

Sözlü geleneğin yanı sıra bölgenin etnografyasının da belgelenerek toplanması konusunda yoğun bir çaba göstermiş, kullanılan aletlerden eşyalara, besin hazırlamadan depolamaya kadar her türlü etnografik malzemenin, "huğ" olarak tanınan yerel dal-örgü mimarinin en iyi şekilde günümüze kazandırılmasını sağlamıştır. Bu çalışmaları gerçekleştirirken yöresel ustalar ve Türk bilim insanları kadar bölgeye ilgi duyan yabancı uzmanları da her zaman projesine katmıştır. Bu bağlamda Toros Yörüklerinin mevsimlik göçü, dokumaları ve bölgenin etnografyası, çeşitli uluslardan gelen bilim insanları tarafından çağdaş yöntemlerle belgelenmiş ve modellemelerle bu kültürün uluslararası tanıtımı sağlanmıştır. Bu konuda Prof. Dr. Ulla Johansen'in 1955-56'da onun desteğiyle yörede gerçekleştirdiği, geçtiğimiz yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yayımlanan *50 Yıl Önce Türkiye'de Yörüklerin Yayla Hayatı* adlı çalışması tipik bir örnektir.

Çukurova Bölge Planlaması çalışmasını yapan ekip Karatepe'de. Üst sıra, soldan Halet Çambel, mimar, Sönmez Kantman, müzeci, Alpaslan Koyunlu, Karatepe'nin efsanevi açısı Yakup Ağa, Reha Günay. Alt sıra solda Mehmet Özdoğan, Güler Huner, Sara Atabay, Erkin Emiroğlu, 1965.

Karatepe-Aslantaş civarındaki köylerde okulların yapılmasına önayak olmuş, yapılan okulların da bu çabaya katılımını sağlamıştır. Çevredeki orman köylüsünün en kolay geçim yolunun ormanı kesmek ve keçiye dayalı hayvancılık olmaması gereğine inanmış, onların ormanla birlikte yaşamalarını sağlayabilecek marangozluk, demircilik, kilim ve halıcılık gibi becerilerin gelişmesi için kurslar açmış, eğitimciler getirmiş, gelen eğitimcilerin kaçmadan orada kalmasını sağlamış, hatta ekonomik girdiyi hızlandırabilmek için ürünlerin pazarlama işini de üstlenmiştir. Bugün tüm dünyada ünlü "Karatepe Kilimleri" bu çabanın sonucudur. Yöre kilimciliği geleneksel tarzda doğal boyalarla üretime özendirilmiş ve ürünleri tüm dünyaca tanınmıştır.

Alacami Kazısı ve Kadırlı Çalışmaları

Halet Çambel, Karatepe'nin yanı sıra yörenin tarihî ve doğal değerleriyle de ilgilenmiş, antik adı Flaviopolis olan Kadırlı'deki "Alacami" olarak bilinen Geç Antik Çağ bazilikasında 1961'de bir asistan-öğrenci kazısı gerçekleştirerek mozaik döşemelerin ortaya çıkarılmasını, yapının etrafında geniş bir alanın gecekondulardan arındırılarak bir çevre (ihata) duvarı içine alınmasını, 1967'de ise acil onarım işlerinin yapılmasını sağlamıştır.

Alacami MS 5. yüzyıla tarihlenen bir Geç Roma bazilikasıdır. Daha sonra, MS 10. yüzyıl sonları ya da MS 11. yüzyılda yapının içerisine daha küçük bir kilise oturtulmuştur. Bina, son Maraş beylerinden Dulkadiroğlu Alaüddövlü Bozkurt Bey'in oğlu Sarı Kaplan (Kasım Bey) tarafından 1480-1490 arasında, babası adına bir minare eklenerek ve çatısı kurşun levhalarla örtülerek adı ile camiye çevrilmiştir. Fakat Alaüddövlü Bozkurt Bey Camii adı uzun olduğundan halk arasında

Halet Çambel'in derlediği Karatepeli Fıkraları ve yayımına önyayak olduğu Türkmen Ağzı Sözlüğü.

daha çok "Alacami" olarak anılmıştır. İç binaya yaptırılan kapı götürülmüş, zaman zaman kazı ekibinin yenilediği kapılar da hep aynı akıbete uğramıştır.

1961'de Kadirli Kaymakamı Mehmet Can ve Adana Valisi Mukadder Öztekin'in sağladıkları olanaklarla Halet Çambel İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya, Arkeoloji ve Sanat Tarihi kürsülerinden oluşturduğu bir öğrenci ekibiyle, öncelikle Adana içindeki yüzlerce mimari parça, yazıt, sütun, sütun başlığı, mezar taşı vb. gibi antik kalıntıları tarayıp, belgeleyip, fişledikten sonra bulundukları yerleri şehir haritasına işlemiştir. Daha sonra Kadirli'nin bu önemli Roma bazilikası Alacami'de temizlik ve kazı işlerine girişmiş, aynı ekiple Kadirli'yi tarayarak antik kalıntıları fişleyip kent planına işlemiş ve gelecekteki bir yerel müzenin ön olanaklarını da hazırlamıştır.

Adana ve Çukurova Projesi Çalışmaları

1960'lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı, Çukurova'nın organize tarım, sanayi ve turizme açılmasını öngörmekte; ancak tüm bunların bölgenin kimliğini ve kültürel varlıklarını yok etmeden gerçekleşmesine özen gösterilmesini istiyordu. Bu amaçla da Çukurova'da özel bir birim de kurulmuştur.

1965-1966 yıllarında İller Bankası-Adana Nâzım Planı yarışma hazırlıkları sırasında kendisine başvurulması üzerine, Halet Çambel, Adana kentinin taranarak sivil mimari ve arkeolojik değerlerin saptanması, resimlerinin çekilmesi, kent haritalarına işlenmesi işlerini, Y. Müh. Mimar Alpaslan Koyunlu'nun yönetiminde oluşturduğu bir öğrenci ekibiyle gerçekleştirmiştir. Böylece bu değerlerin nâzım plan yoluyla korunmasını da sağlamıştır. Bu arada özellikle Adana'daki yeni yapılaşmanın tehdit ettiği şehrin tarihi çekirdeği Tepebağ Mahallesi'nde yer alan eski evler ve (Kitzuwatna Krallığı'nın başkenti olduğu bilinen) Adanawanda Höyüğü "Adana Kentinin Tarihî Yapısı ve Görünüşünün Korunması" ile ilgili proje çerçevesinde ayrıntılı olarak belgelenmiş ve tam bir envanteri hazırlanmıştır.

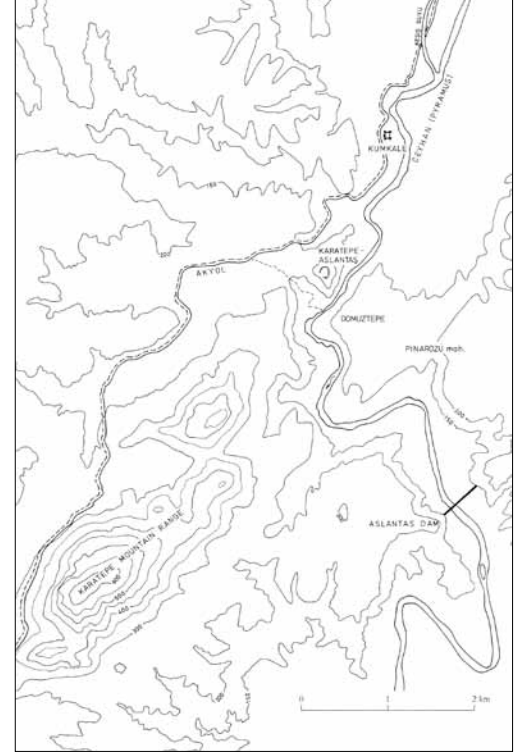

Kastabalaörenyeri. Fotoğraf: Neziha Başgelen

Aynı dönemde (1966-1971 yılları), Prof. Dr. Halet Çambel, Devlet Planlama Teşkilatı ve İmar İskân Bakanlığı Çukurova Bölge Planlama Projesi Müdürlüğü ile geliştirdiği işbirliği çerçevesinde oluşturduğu öğrenci ekipleri ile Adana, Hatay ve İçel illerinde kapsamlı bir eski eser taramasını gerçekleştirmiştir. "Çukurova-Silifke Sahil Bandı Eski Eserlerin ve Sitlerin Tespiti" projesinde Silifke'den Payas'a kadar olan kıyı şeridi yürünerek taranmış, her türlü kültür varlığı belgelenecek ve haritalara işlenerek sonuçları Devlet Planlama Teşkilatı'na sunulmuştur. Bu süreçte fotoğraf, plan ve bilimsel raporlar hazırlanmış, özellikle Mersin-Anamur sahil şeridindekiören yerlerinin -koruma zonunu da gözetenerek- 1/25.000'lik haritalara işlenerek eski eser alanlarının bakanlıkça belediyelerin "mücvir sahası" ilan ettirilmesini ve bu suretle koruma önlemlerinin alınabilmesi sağlanmıştır.

Her iki çalışmanın sonuç raporları Devlet Planlama Teşkilatı'na sunulduktan sonra yeni gelen hükümetin Planlama Teşkilatını dağıtması üzerine hazırlanan rapor da uygulanmamak üzere rafa kaldırılmıştır. Adana Belediye Başkanlığı da Tepebağ'daki tarihî evleri ve döneminin Hitit başkentini barındıran höyüğü, tescil edilerek koruma altına almak yerine ortasından bir bulvar geçirerek tarihsel bütünlüğünü yok etmiştir.

Çambel bu projelerde akılcı ve gerçekçi bir planlamayla çağdaş yatırımların kültür varlıklarına rağmen değil, onlarla bütünleşerek gerçekleştirilebileceğini ilkesel olarak göstermek amacıyla hareket etmiştir. Halet Çambel'in bu projeye ortaya koydukları dikkate alınıp uygulanabilseydi Çukurova ve Adana aynı gelişimi, tarihsel kimliğini ve kültürel değerlerini bu denli hoyratça yitirmeden de sağlayabilirdi. Yaklaşım ilkeleri belirlenmiş bu yöntem Türkiye'nin diğer bölgeleri için de örnek alınabilseydi bugüne kadar sürekli kültürel ve doğal çevrelerin feda edilmesiyle sonuçlanan "çevre değerleri mi - büyük yatırımlar mı" ikilemiyle bunca değer boş yere yitirilmeyebilirdi.

Kastabala Kutsal Kenti ve Vadisi

2007-2008'de Osmaniye il merkezinin 12 km kuzeyinde Aslantaş Barajı ve Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi'ne giden yol üzerindeki antik Hierapolis Kastabala kenti sınırları içinde Osmaniye Entegre Çimento Fabrikası kurulmak istendiğinde, içinde Kastabala kutsal kenti, Kırmıtlı Kuş Cenneti ve Ortaçağ kalelerinin bulunduğu Kastabala Vadisi'ni kurtarabilmek için tüm dostlarını seferber edip büyük bir mücadele vermiş ve çevre değerlerine büyük zarar verebilecek fabrika yapımının hukuken durdurulmasını sağlamıştır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Prehistorya Anabilim Dalı Başkanlığı'ndan yaş haddi nedeniyle emekliye ayrılmasından sonra da Çukurova'dan kopmamış, Karatepe-Aslantaş'taki çalışmalarını kesintisiz bir şekilde 2010 Kasım'ına kadar sürdürmüştür. Özellikle 1998'den itibaren Murat Akman aralıksız olarak Halet Hoca'nın yanında kalarak onun çalışmalarına destek olmuştur.

65 yıla varan bu azim dolu emeğin ve ilginin sonunda kazılarda bulunan binlerce parça halindeki eşsiz kabartma ve heykel onarılabilmiş ve böylece ortaya çıkan eserlerin kendi ortamında sergilenerek korunduğu ülkemizin kendi türündeki ilk açık hava müzesi kurulabilmiştir. Adanalılar da büyük bir kadirşinaslık göstererek 1946'dan beri aralıksız Çukurova bölgesinde çalışan, Karatepe-Arsantaş Açık Hava Müzesi ve Milli Parkı'nı kendilerine kazandıran Halet Çambel'e sevgi ve takdirlerini Karatepe'deki kazı evinin önüne 2005'te bir büstünü dikerek ortaya koymuşlardır. Osmanlılılar da Kadirli'deki bir ilköğretim okuluna adını vermişlerdir. ■

ÇUKUROVA BELEDİYESİ HİZMET BİNASI VE KÜLTÜR MERKEZİ ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI

**Ed. Ufuk Önder, TMMOB Mimarlar Odası
Adana Şubesi Yayını, Temmuz 2012,
Adana, 84 sayfa.**

Çukurova İlçe Belediye Hizmet Binası ve Kültür Merkezi yapısını elde etmek üzere "Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanatlar Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği" kuralları içinde bir yarışma açılmış ve 2011 yılının Kasım ayında yarışma süreci tamamlanmıştır.

Kitapta, ödül alan 3 proje ve mansiyon alan 3 projenin yanı sıra seçici kurul üyelerinin değerlendirmeleri, yarışma sürecinde yarışmacıların sordukları sorular ve seçici kurulun cevapları, yapıyla ilgili yarışmacılara sunulan belgeler, ihtiyaç programı yayınlanmıştır. Bu yayınlı, sürecin içinde aktif bir şekilde yer alan Mimarlar Odası Adana Şubesi yarışmanın belgelenmesini ve mimarlık ortamına katkı yapmasını sağlamayı hedeflemiştir.

Kamu yapılarının projelerinin yarışmayla elde edilmesi ve sürecin sonunda yarışmayı açan idarenin birinci gelen projeyi gerçekleştirmesini kaliteli mimarlık hizmeti alınması doğrultusunda önemli bir kazanım olarak görüyoruz. Meslektaşlarımızın ve mimarlık öğrencilerinin yarışmayla ilgili yayınları dikkatli bir şekilde izlediklerini ve mimarlık ortamındaki yarışma kültürünün böylece yayınlarla geliştiğini söyleyebiliriz.

MİMARLIĞIN ABC'Sİ

**Bülent Batuman, Say Yayınları, Mart
2012, 176 sayfa.**

Mimarlığın ABC'si, mimarlığı, bir büyük "mimarlık" anlatısı olarak değil, tekillikler üzerinden tartışıyor. Bu kitapta amaçlanan, mimarlığı, gündelik hayatlarımızın ve gündelik kullanımlarımızın uzağında bir "yüksek" noktaya konumlandırmak yerine, onun tam da gündelik hayatlarımızın içinde, gündelik pratiklerimiz aracılığıyla var olduğunu hatırlatmak.

Kitap, mimarlık hakkında fikri olmayan okuyucu için konuya giriş niteliğinde bir kitap değil. Tersine, her okuyucunun aslında mimarlık hakkında fikri olduğu görüşünden hareket ediyor. İtalyan düşünür Antonio Gramsci'nin her bireyin entelektüel olduğunu söylemesi gibi, herkes mimarlığın kullanıcısı ve tüketicisi, dolayısıyla aynı zamanda (yeniden) üreticisi ve eleştirmeni.

Bir meslek olarak değil, yaşanan çevre ve toplumsal bir hak olarak mimarlıktan söz eden Mimarlığın ABC'si, altı bölümden oluşuyor. Birinci bölümde "Kim Mimar, Hangi Mimarlık" başlığı altında mimarlığın tanımı üzerinde duruluyor. "Tasarım ve Mimarlık" başlıklı ikinci bölümde yapı çevrenin biçimlenişinde profesyonel mimarın varlığına ihtiyaç duyulup duyulmadığı tartışılıyor. "Doğa ve Tasarım" bölümünde doğayla kurduğumuz ilişki sorgulanıyor. "Mimarlık ve Kent" bölümünde kentlinin kent içinde bir özne olarak potansiyeli irdeleniyor. "Mimarlık ve görüntü" bölümünde ise mimari imgenin toplumsal anlamının yanı sıra mekânsal deneyim biçimi olarak görsellik ele alınıyor. Son bölüm "Mimarlık ve Politika" bu bölümde de mimarlığın politikayla doğrudan ilişkili olduğu alanlardan örnekler irdeleniyor. Kitap Türkiye'deki güncel mimarlık tartışmalarına da özgün yorumlar getiriyor.

MİMARLAR İÇİN DELEUZE VE GUATTARI

**Andrew Ballantyne, Çev.: Rahmi Ögdül,
YEM Yayınları, Ağustos 2012, İstanbul,
124 sayfa.**

YEM Yayın "Mimarlar için Düşünürler" dizisinin Mimarlar için Deleuze ve Guattari adını taşıyan ilk kitabını yayımladı. Yazar Andrew Ballantyne, Newcastle Üniversitesi Mimarlık Okulu profesörü ve Büyük Britanya Mimarlık Tarihçileri Derneği, İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü ve Avrupa Mimarlık Tarihi Ağı üyesi.

Gilles Deleuze ve Félix Guattari'nin yapıtları son zamanlarda diğer sanat dallarında olduğu gibi mimarlık ve tasarım alanlarında da geniş yankı bulmuş, birçok mimar ve mimarlık kuramcısına esin kaynağı olmuştur. Uygulamaya bakıldığında da, başvuru çerçevesini oluşturdukları avangard işlerin sayısının giderek arttığı görülmektedir. Ne ki, felsefi jargona aşına olmayan mimarlar ve mimarlık öğrencilerinin gerek metinleri okuyup anlamakta, gerekse bu tarz işlerin bağlamını kavramakta zorlandıkları da bir gerçektir. Bu iki düşünürün mimarlık ve tasarım dünyasının sözcük dağarında sıkça yer bulan kavramlarının yeterince anlaşılması, çoğu zaman yalnızca söylem veya alıntı düzeyinde kaldığı söylenebilir.

Deleuze ve Guattari'nin ortak çalışmalarının ilk ürünü sayılan Kapitalizm ve Şizofreni: Anti-Oedipus, yapısalcılık sonrası yaşam için bir manifesto olarak yazılmış ve 1968 öğrenci ayaklanmalarının ruhuyla bağdaştırılmıştır. O zamandan beri felsefe, politika, psikanaliz, fizik, sanat ve edebiyat gibi mecraları kat ederek ortaya attıkları kapsamlı ve karmaşık fikirler, tasarımcı ve mimarların ufkunu genişleterek onların gerçeklikle ve ifade olanaklarıyla ilgili önyargılarını kırmalarını ve mimarlığı düşündüklerimizin ve yaptıklarımızın (ister bir habitatı korumaya çalışıyor, ister sokakta yürürken bir ezgi mırıldanıyor olalım) içine yedirerek yaşamın dokusuna ait kılan yaratıcı konseptler ve işler çıkarmalarını sağlamaktadır.

HÜMANİST BİR MİMARLIĞA DOĞRU ENİS KORTAN PROJE VE UYGULAMALAR 1952-2005

**Enis Kortan, Boyut Yayınları, 2012,
292 sayfa,**

ODTÜ Mimarlık Fakültesi emekli öğretim üyelerinden Prof. Dr. Enis Kortan'ın tecrübelerini ve çalışmalarını paylaştığı "Hümanist Bir Mimarlığa Doğru - Enis Kortan, Proje ve Uygulamalar 1952-2005" adlı kitabı çıktı.

Kitabın ilk bölümünde Enis Kortan'ın tanıtım belgeleri ve kimliği yer alırken, ardından hümanist mimarlığın anlatıldığı bir bölüm geliyor. Eserin temeli ise Enis Kortan'ın 60 yıllık çalışma hayatı boyunca tasarladığı ve tasarım teorileriyle birlikte verilen 50 kadar çalışmasına dayalı. Modern mimarlık teorilerinin de açıklandığı eser, bir katalogdan çok uzak olup, didaktik özellikleriyle dikkat çekmekte. Kitapta yer alan tüm çizimler, perspektifler ve fotoğraflar Prof. Enis Kortan'ın kendisine ait. Orijinal çizimlerin, belgelerin ve fotoğrafların yer aldığı bu çalışma tüm mimarların ve mimarlığa ilgi duyanların sahip olması gereken, yol gösterici, kaynak bir kitap niteliğinde.

Patent ile hakları korunan Zenon Panel kafes donatısı, her bir m² de 100 adet çapraz bağa ve 400 adet punto kaynağa sahiptir.

Çok Hafif
4,0 - 4,5 kg/m²

Güçlü

Deprem yüklerine
karşı çok güvenli

Mükemmel ısı ve
ses yalıtımı

Fire vermez

Daha ekonomik

Elektrik ve su tesisatları
kolayca uygulanabilir

Vasıflı işçilik
gerekirmez

Kolay ve ekonomik
nakliye

Kurşun geçirmez

Lento ve hatıl
gerekirmez

Yüksek kapasitede
yerli üretim

ENERJİNİ VERİMLİ KULLAN!

Enerji Üretici Model	YTONG®
Tasarruflu Bina 	
Enerji Tüketimi Yüksek Bina 	
Isı Yalıtımı W/mK YTONG yüksek ısı yalıtımı özelliğine sahiptir. Bu nedenle YTONG'lu duvarların ilave ısı yalıtım malzemesi ile kaplanmasına gerek yoktur.	0,13
İç Ortam Sıcaklığı °C YTONG ile yapınız yazın serin, kışın sıcak olur.	20°
Enerji Performansı Ayrıntılı bilgi için; www.ytong.com.tr	★★★★★

YTONG yüksek ısı yalıtımı sağlar...

YTONG hafiftir...

YTONG sağlamdır...

YTONG yanmaz...

YTONG ses yalıtımı sağlar...

YTONG kolay işlenir...

YTONG milimetrik ölçülerdedir...

YTONG sağlıklı mekanlar yaratır...

YTONG çevre dostudur...